

JÓZSEF ATTILA TUDOMÁNYEGYETEM PEDAGÓGIAI TANSZÉK
BÖLCSESZDOKTORI ÉRTEKEZÉS

A FEJLŐDÉSBEN ELMARADT GYERMEKEK FELZÁRKÓZTATÁSA
AZ ISKOLÁZTATÁS KEZDETÉN

IRTA: KERÉNYI KLÁRA

SZEGED

1984

T A R T A L O M

BEVEZETÉS	1. old.
I. AZ ISKOLAI KUDARCOK OKAI, MEGELŐZÉSÜKET, KOMPEN- ZÁLÁSUKAT CÉLZÓ NEMZETKÖZI ÉS HAZAI TÖREKVÉSEK....	4. old.
1. Az iskolai sikertelenség okai általában.....	4. old.
2. Az iskolaéretlenség, mint az iskolai kudarcok egyik elsődleges okozója	13.old.
3. Nemzetközi és hazai törekvések a lassabb fej- lődés /az iskolaéretlenség/ következményeinek kompenzálására	20.old.
II. A NEVELÉSI TANÁCSADÓBAN VÉGZETT ISKOLAÉRETTSÉGI VIZSGÁLATOK /1974- 1984/	27.old.
1. Az iskolaérettségi vizsgálat menete	27.old.
2./ A kapott eredmények elemzése, értékelése.....	29. old.
3./ Az iskolaérettséget befolyásoló tényezők.....	38.old.
4./ A fejlődésben elmaradt /fejlesztésre szoruló/ gyermek pedagógiai- pszichológiai jellemzői.	47. old.
5./ Az iskolaéretleneket fejlesztő foglalkozások pszichológiai alapjai	52.old
III. A FEJLESZTŐ FOGLALKOZÁSOK TARTALMA, MÓDSZERE, SZERVEZÉSI FORMÁI	56.old
1./ A NEVELÉSI TANÁCSADÓ mellett működő "intenzív" fejlesztő óvodai csoport" /1974-79/	59.old.

2./ A Nevelési Tanácsadóban indított fej-	
lesztő foglalkozások /1980- 81/.....	111.old.
3./ A cigány gyermekek preventív jellegű	
felzárkóztató programja /1981- 82/.....	136.old.
4./Egyéni intenzív fejlesztő foglalkozások	
retardált óvodai nagycsoportos gyermekek-	
kel /1981 - 82/	158.old.
IV. FEJLESZTŐ MUNKA EREDMÉNYEINEK ÖSSZEFOGLALÁSA..	174.old.
V. KÖVETKEZTETÉSEK ÉS JAVASLATOK	205.old.
VI. IRODALOMJEGYZÉK	215.old.
VII. MELLÉKLETEK	232.old.

B E V E Z E T É S

A nevelés- oktatás a fejlesztés eredményessége szempontjából alapvetően fontos, hogy jól ismerjük a gyermekek pszichikus állapotképét lényegileg meghatározó személyiségfaktórokat. Az egészséges személyiségfejlődés egyik - pedagógiai-feltétele az optimális terhelés, a szükséges és elégséges elvárások következetes alkalmazása, illetve negatív megfogalmazásban: a személyiség egészséges fejlődését károsító /elégtelen vagy túlzott/elvárások kizárása.

Az átlagos személyiségfejlődésű gyermek részére viszonylag könnyű az optimális terhelés megállapítása. Ebben segít bennünket a hagyományos pedagógiai tapasztalat is.

Az átlagtól eltérő személyiségfejlődés azonban mindig egyedi elbírálást igényel, részben a diagnosztikus kép konturozása, részben az arra épülő fejlesztési módszerek megválasztása szempontjából.

A fejlődéslélektani törvények ismeretében megállapíthatjuk, hogy mennyiben felel meg a gyermek az életkori átlag fejlettségi szintjének.

Bizonyos kritikus fejlődéslélektani szakaszokban /mint amilyen pld. az iskolakezdés előtti időszak/azonban nem elegendő a jelen állapot leírása. Ez legfeljebb kiindulási alap a jövő megtervezéséhez, a felismert hiányok figyelembe vételével. A hiányok megismerése azonban felveti a kérdést is, "mivé lehet" a gyermek, ha időben sor kerül prevencióra, vagy korrekcióra?

A gyermekek túlnyomó többségének továbbtanulási esélyei, általános műveltségének várható szintje az iskolarendszerből való kilépéskor attól függ, hogy milyen fejlettségi szinten kezdte meg tanulmányait az általános iskola első osztályában.

Egy hazai vizsgálat szerint a 8. osztályba járó tanulók tanulmányi eredményei az 1. osztályban elért tanulmányi eredménnyel rendkívül szorosan korrelálnak, $r = 0,86.$

Nem túlzás tehát azt mondani, hogy a gyermekek túlnyomó többségének sorsa már az 1. osztályban eldől. Mivel pedig az első osztályba lépéskor elért fejlettségi szint elsősorban a szülők iskolai végzettségétől és a családi nevelés tényezőitől függ, az iskolába lépés előtti nevelésnek is fontos feladatai és lehetőségei vannak ezen a téren.

Ami a lehetőségeket illeti, a pszichológiai kutatások egyre több tényt tártak föl arra vonatkozóan, amely szerint a gyermekek fejlődési lehetőségei kevésbé vannak kihasználva. Az is egyre meggyőzőbben áll előttünk, hogy a környezet retardáló hatása 6-8 éves korig jóvátehetetlen károkat okozhat. Legalábbis olyan mértékű elmaradást, amely az óvoda és az iskola mai működési mechanizmusában megmarad, vagy tovább növekszik. Dolgozatunkban arra kerestük a választ, vajon feltérképezhetők-e már jóval az iskolába lépés előtt azok a tényezők, amelyek az iskolaéretlenséget okozzák, melyek ezek mutatói, van-e mód a hátrányok kialakulásának megelőzésére, tüneti szinten való jelentkezés esetén a kompenzálásra.

Vizsgálódásunk célja, hogy feltárjuk azokat az okokat, amelyek a gyermekek személyiségfejlődését hátráltatják, meg-

neheztve ezzel a sikeres iskolakezdést. Ezek ismeretében kívánok rámutatni néhány lehetőségre, amely a kibontakozás útját jelentheti a gyermekek számára.

Vizsgálataink tervezésekor azt a hipotézist állítottuk fel, hogy a lassabban érő, fejlődő gyermekek kulturális, szociális, művelődési, egészségügyi hátrányainak korai felismerése, valamint a tudatosan tervezett kompenzáló pedagógiai tevékenység biztosíthatja a 6 éves korban történő sikeres beiskolázást!

A vizsgálat során alkalmazott módszerek:

1. Feltáró módszerek: - kötött, kötetlen megfigyelések

- tesztek a teljesítmény és az intelligencia mérésére

/Budapesti - Binet intelligencia teszt, Goodenough emberrajz, stb/

- komplex iskolaérettségi vizsgálat

- dokumentum elemzés

2. Feldolgozó /statisztikai/ módszerek.

I. AZ ISKOLAI KUDARCOK OKAI, MEGELŐZÉSÜKET, KOMPENZÁLÁSUKAT CÉLZÓ NEMZETKÖZI ÉS HAZAI TÖREKVÉSEK

1./Az iskolai sikertelenség okai általában

Magyarországon minden állampolgárnak - felnőtteknek és gyermeknek - joga van a művelődéshez, a kulturálódáshoz, a neveléshez és az oktatáshoz. A nevelés-oktatás általános, ingyenes és kötelező a 6 -16 éves korosztály számára.

/1.sz. melléklet/ Az általános iskolai nevelés mellett azonban egyre nagyobb mértékűvé és jelentőségűvé válik az óvodáztatás.

A 3- 6 éves gyermekek mind nagyobb arányban vesznek részt és részesülnek iskola előtti - óvodai vagy iskolaelő-készítő foglalkozások keretében szervezett - intézményes nevelésben. E foglalkozások egyik célja, hogy 6 éves kor-ra eljuttassa a gyermekeket az iskolaérettség szintjére.

Ez a tény önmagában felveti annak lehetőségét, hogy hazánk-ban ez iskola előtti neveléssel, az óvodai neveléssel úgy számoljunk, mint a nevelési folyamat részével. Az óvodát ma már nyugodtan tekinthetjük az intézményes nevelés szervezés részének, a tudatosan szervezett nevelés színterének. Az óvodai és az alsó tagozati nevelés kb. hét esztendeig, 3 - 10 éves korig tartó időszak, amely rendkívül fontos az ember életében. Az utóbbi évek óvodával kapcsolatos kutatásai, kísérletei azt igazolták, hogy ez az elég hosszú időszak -az iskola előtti nevelés, az iskola bemeneti szakasza és a kezdő szakasz - az a kritikus életkori inter-

vallum, amely jelentősen meghatározza /befolyásolja/ a gyermek további előrehaladását, valamint az előrehaladás mértékét.

Az 1868.évi XXXVIII.törvénycikkben megfogalmazódott "tankötelezettségi törvény" módosítására csaknem száz évvel később, 1961-ben került sor.

Az új tankötelezettségi törvény sajnos szintén nem veszi figyelembe a gyermek fejlettségét, az életkor és a fejlettség összefüggését, nem számol a kritikus érési szakasokkal, az ezek következtében végbemenő minőségi változásokkal.

Az iskolai tanulásra és az iskolai életmódra nem érett, nem jól előkészített gyermek kudarcokkal kezdi el a tanulást. Nagy valószínűséggel bukdácsoló, rosszul tanuló, gátlásos, szorongó gyermekként járja végig az általános iskolát, vagy talán el sem végzi. Nem egy közülük közben többször osztályt ismétel és a 16. életév elérése után/ de még a 8. osztály befejezése előtt/ kimarad az iskolából. Ezeknek a fiataloknak a száma igen jelentős. /2.sz. melléklet/ Ide lehet sorolni az "alig 2-es" /elégséges/ tanulmányi eredményt elérő tanulókat is, és nem csupán a cigány /származású / tanulók jelentékeny százalékát, hanem a nem cigányokat is.

További gondot jelent a szigorú életkor szerint szervezett osztályrendszer, amely nem veszi, nem veheti figyelembe az egyén fejlődését. A jelenlegi tanterv, annak anyaga és követelményrendszere, módszere az adott életkorú gyermekek /korosztály/ nagy százaléka által képviselt feltételezett

átlaghoz igazodik.

Az eddig elmondottakkal azt kívánjuk bizonyítani, hogy a különböző eredmények /vagy eredménytelenségek/mögött sokféle ok huzódik meg. Valószínűleg ezért történt, hogy az eddigi gyakorlat, a különféle próbálkozások nem hozták meg még a kívánt eredményt. A beiskolázás jelenlegi gyakorlata, az 1- 2. osztály egységes nevelési szakasznak tekintése, a korrekciós 1. osztályok működtetése, az egyre általánosabbá váló iskola-érettségi vizsgálatok külön- külön sem, de együttesen sem hozták meg a kívánt eredményt. Egyrészt mivel vidéken - a megfelelő adottságok hiányában - kevés korrekciós osztályt szerveztek, a nagyobb városokban szintén nem elegendő a korrekciós osztályok száma, másrészt a meglévő helyeket sem tudják mindig betölteni az érintett szülők ellenállása miatt, akik sokszor gyógypedagógiai osztálynak vélik ezeket az osztályokat.

Nagy József kutatásai azt bizonyítják, hogy az életkorhoz kötött beiskolázás, a mereven értelmezett születési dátum erősen heterogén első osztályokat eredményez. Előfordulhat, hogy a gyermekek között életkorban 12 hónapos eltérés is van. Ennek okai összetettek. Első helyen kell említeni a gyermekek eltérő érési, fejlődési ritmusát, amely lehet a nem kedvező szociális háttér következménye is./2/ Nem szabad azonban megfeledkeznünk a farmakológiai hatásokról, az élvezeti cikkek túlzásba vitt fogyasztásának hatásáról stb, sem, amelyek a terhesség ideje alatt okozhatnak olyan károsodást, amelyek a megszületendő gyermek fejlődését károsan befolyásolják. Az iskolában folyó munkára, az iskolai életmódra történő fel-

készítés elsősorban az óvodában, illetőleg az iskolaelőkészítő foglalkozások feladatrendszerén keresztül valósul meg. Kérdés azonban az, hogy az óvoda és az iskolaelőkészítő foglalkozások milyen eredménnyel látják el nevelési - oktatási feladataikat.

Ha elemezzük a nevelés, oktatás eredményeit, akkor azt látjuk, hogy az óvoda nem tudta teljesíteni teljes mértékben e téren a kitűzött célt és feladatokat. A statisztikai mutatók változatlanul arról győznek meg bennünket, hogy egy jelentős százaléka az óvodásoknak évről évre kudarcra kezd meg életét az iskolában, legtöbbször elsősorban nevelési, ill. magatartási problémák miatt.

Érdemes elemezni az 1981/82. tanévet ebből a szempontból. A jelzett tárgyévben a statisztikai évkönyv adatai alapján 195 553 tanköteles kisgyermek volt. Ezek közül iskolaéretlenség miatt felmentettek 5214 gyermeket, vagyis a tanköteles korosztály 2,7 %-át. Kisegítő iskolába 133 gyermek került. Korrekciós I. osztályba viszont 5030 gyermeket iskoláztak be, ez a szám az érintett populáció 2,6 %. Képezhetetlennek bizonyult 286 gyermek.

Figyelemre méltó adat a számok között az, amely az évismétlők arányát mutatja. A jelzett tanévben 7737 tanuló volt évismétlő, a korosztály 4 %-a. Miért voltak évismétlők?

Az ok sokféle lehet. Az ismétlők számának alakulását befolyásolhatta például az, hogy az előző évben elvégzett iskolaérettségi vizsgálat mennyire volt pontos. Nem iskoláztak be pl. olyan 6 éves gyermeket is, akik nem érték el a tanu-

láshoz, iskolakezdéshez szükséges fejlettséget? A bukások okai között ott szerepelt a túl sok hiányzás, ami miatt a gyermek nem volt képes a tantervi anyag elsajátítására. Esetleg a tanítók értékelése nem volt megfelelő, a tantervi követelményekhez viszonyítva. /Természetesen adódhat ez abból is, hogy az 1. osztályos tantervi követelmények maximálisak, nem veszik kellően figyelembe a 6- 7 éves gyermekek fejlettségi szintjét. /Kérdés lehet az is, hogy az óvodai- nevelési program és a tanterv egymásra épülése megfelelő- e stb. Lehetne sorolni tovább az okokat, mert számos egyéb tényező, befolyásolhatja még a gyermek iskolai életét, a sikeresen vagy kudarccal kezdődő tanulmányi munkát.

Az iskolai sikertelenségnek, vagyis az edukatív és didaktikus sikertelenségnek lehet átmeneti vagy aránylagosan tartós jellege. Ha a tanuló nem tudta áthidalni az átmeneti sikertelenségeket, ennek következménye a viszonylagosan tartós sikertelenség megjelenése. Az a tanuló, akinek nem sikerül a viszonylagosan tartós sikertelenséget még az iskolai év befejezése előtt felszámolni, osztályismétlővé válik. Ha a tanulónak legalább kétszer kell osztályt ismételnie, akár ugyanazt az osztályt, akár különböző osztályokat, ez az ismétlés jelenségét hozza elénk. Az ismétlés ill. a kétszeri ismétlés viszont egyik fő oka annak a jelenségnek, amelyet az iskolai célok fokozatos elvesztésének nevezünk. Ez abból áll, hogy a tanuló egy adott típusú iskolából távozik, még mielőtt az összes osztályokat végigjárta volna. Ha didakti-

kus sikertelenségről beszélünk, annak okát általában a lap-
pangó sikertelenségben látjuk. Ez azokat az apróbb tudás -
vagy ügyességbeli hézagokat jelenti, amelyek ha időben nem
pótolja azokat - a nyilvánvaló /evidens/ sikertelenséget
okozzák, ez viszont szintén elvezet az iskolai célok fokoza-
tos elvesztéséhez. /76./

Az osztályismétlésnek és az iskolai célok fokozatos elveszté-
sének mutatói azokban az országokban, melyek iskolarendszere
megközelíti a magyar iskolarendszert, hozzávetőleg azonosak.
Gazdaságilag is jelentősek az iskolai sikertelenségek foly-
tán keletkezett költségek: az osztályismétlők később kezdik
meg hivatásos munkájukat, feltöltik az osztályokat, többlet-
költséget okoznak a számukra nyújtott iskolai segítség miatt,
stb.

Az iskolai sikertelenség mint tömegjelenség, nem hanyagol-
ható szociális kárt is jelent. Ténylegesen azok a gyermekek,
akik az általános iskolai tanulmányaikat megszakítják, vissza-
vonhatatlanul elvesztik azt a lehetőséget, hogy a legminimá-
lisebb oktatási fokot megszerezzék. Ez pedig ma, a technikai-
tudományos forradalom korszakában a létfenntartás sine qua
non feltétele.

Végül pedagógiai és pszichológiai kutatások is tanúsítják az
iskolai sikertelenség pejorativ / rossz helyzetet teremtő/
jellegét. A kutatások alapján nem egyszer bebizonyosodott
már, hogy mind az osztályismétlés, mind az azt megelőző is-
kolai visszamaradás negatív hatással van a tanuló megatartá-
sára, elveszi munkaörömét, környezetéhez való viszonyát ked-

vezőtlenül befolyásolja. A gengekhez, negatív csoportosuláshoz vezető ereje is van. Így a bűnözés egyik okaként is szerepel. Hosszabb távon személyiségtorzuláshoz vezethet.

Az említett megfontolások elengendő alapot szolgáltatnak arra, hogy nemcsak az iskolai sikertelenség igen káros voltát ismerjük fel, hanem azoknak a kutatásoknak a jogoságát, sőt szükségszerűségét, amelyeknek célja, hogy az iskolai sikertelenség okait felderítsék és ezen az alapon megfelelő megelőző módszereket és eljárásokat dolgozzanak ki.

A sikertelenség feltételezett okai.

Ha az iskolai sikertelenségre vonatkozó okokat felsorakoztatjuk, megállapíthatjuk, hogy azok nagy mértékben komplexek és úgyszólván soha nem jelentkeznek elkülönülten. A kutatók legnagyobb része ezeket a komplexumokat szociális - gazdasági, bio- pszichológiai és pedagógiai komplexumokra osztják. Sőt más kutatók még pl. néprajzi és éghajlati okokra is utalnak.

A pszichológusok és az orvosok az iskolai sikertelenség okát mindenekelőtt a tanuló pszichikus személyiségében ill. szomatikus állapotában keresik. Ez a kiindulópont az egyes esetek elemzésénél lehetővé teszi, hogy a sikertelenség reális mechanizmusát, főleg korai kauzális elemeit tisztázzuk. A vizsgálatok egyidejűleg kimutatják, hogy a pszichoszomatikus szférában történő rendellenességek - amelyek az iskolai siker béklyói - sok szállal összefüggnek a gyermek otthoni

és iskolai környezetének tényezőivel./42./

E kutatásoknál több főirányzatot különböztetünk meg.

- a. Egyes kutatások arra vonatkoztak, hogy az iskolai siker vagy sikertelenségek mennyiben függvénye a gyermek intellektuális fejlettségi szintjének. Ezek a kutatások történelmileg a legrégebbiek. A húszas években egy brit kutató, C.Burt, lényeges különbséget mutatott ki egyforma koru, de különböző szociális rétegekből származó gyermekek intellektuális fejlődésében. /Halála után kiderült, hogy állításait megalapozó adatai fiktívek./ Hasonló nézeteket valló követőinél számos kontraverziorra ad okot az, hogy különböző módon emelik ki a készség és ügyesség hiányát, mint a tanulók iskolai sikertelenségének okát./4.,27.,92.,111.,133./

Más kutatók mint pl. Frommberger, a sikertelenség kauzális okát majdnem kizárólag a gyermek "veleszületett kedvezőtlen hajlamaira" vezeti vissza. /111.,133./

Egyes szakemberek figelmét más elemek lényeges szerepe ragadta meg, pl. megfelelő motiváció hiánya és a gyermek helytelen beállítása az iskolai munkával szemben.

Schmidt- Kolmer viszont szintén azt mutatta ki, hogy az "intelligencia elégtelensége nem gyakorol oly döntő befolyást a tanuló gyenge előmenetelére, mint a kedvezőtlen életkörülmények." /64./

- b. Más vizsgálatok a gyermek pszichomotorikus fejlődésének zavaraival foglalkoztak és ezek összefüggésével az iskolai eredménytelenséget illetőleg. Ezek közé sorolhatók a

látási és hallási szervek strukturája és funkciója fejlődésének zavarairaival, a beszédfejlődés és a lateralizáció folyamatával stb. foglalkozó kutatásokat. /Zaznó és mások/ /141./

- c. Az iskolai sikertelenséget vizsgáló pszichológiai kutatók jelentős csoportja a tanulók magatartásának motivációjában található zavaroknak szenteli figyelmét, vizsgálva ezek összefüggéseit a családi és iskolai körülményekkel. Ezek a vizsgálatok szorosan hozzákapcsolódnak az edukatív probléma egészéhez és érintik a gyermek szociális érettségének mai fogalmát. Ezek már az iskola és a tanuló, valamint az iskola és az otthon egymásra való kölcsönhatásának szférájába tartoznak. /R.Gal, M.Tramer, W.O.Wall, valamint A.R. Luria, L.S. Vigotski, A.N. Leontev, A.V. Zaporozec és mások/ /35., 81., 109., 112., 135., 136., 139./

Az említett pszichológiai vizsgálatok valamennyi irányzata azt tanúsítja, hogy gyakran a különböző jellegű pszichológiai faktorok képviselik az iskolai nehézségek és sikertelenségek megjelenésének közvetlen kauzális faktorát. Ezek azonban önmagukban sem primér tényezőknek, sem kizárólagos faktoroknak nem tekinthetők.

Lehetnek organikus /szomatikus/ okok, valamint szociális jellegűek is, de az iskola didaktikai tévedése is gyakran eredményezheti a kudarcot.

A pszichológiai vizsgálatok nem egyszer kimutatták azt is, hogy az iskolai sikertelenség közvetett okai gyakran a gyermek első életéveiben, az akkor őt érő környezeti hatások milyenségében gyökereznek.

2./ Az iskolaéretlenség, mint az iskolai kudarcok egyik elsődleges okozója.

Az iskolaéretlenség kérdésével való foglalkozást az tette és teszi ma is aktuálissá, hogy relatíve sok gyereket érint.

Nagy József 1980-ban megjelent könyvében 9- 10 %-ra becsüli a fejlődésben erősen megkésebb és ezáltal iskolaéretlenek arányát. /94./

Hasonló nagyságrendben nem tartotta iskolaérettnak már a II. világháború idején Darányi professzor /28./ az 1.osztályba menőket. Az 1941-ben megjelent könyvében felhívja a figyelmet arra, hogy: "Az iskolaköteleseknek általában 10 %-a nem felel meg a testi és szellemi követelményeknek, vagyis nem iskolaérett a hatodik életév betöltésekor."

Kaszab Andor * 1948-ban Neuber professzornak a debreceni I.oszt.tanulók körében végzett vizsgálataira hivatkozik, melynek eredményei szerint a 6 éves gyermekek egy jelentős része /kb. 30 %/ a beiskolázáshoz még fejletlen.

Geréb Gy. és Bácskai Jné /13./ 1959-ben Szegeden végzett iskolaérettségi vizsgálataik eredményei alapján az összes vizsgált 13 %- át vették gondozásba, mivel iskolaéretlennek tartották őket különböző területeken.

Erős Anna - gyermekpszichiáter /In:119/ 1960-ban megjelent dolgozatában kimutatta, hogy 100 megvizsgált I.osztályba járó ált.iskolás közül kb. 8 %-nál volt lassabb a testi ill. szellemi fejlődés az átlagosnál.

* Kaszab Andor: Testalkat és értelem
Budapest, 1948.

Aczél és Szabó /118./ 1962-es iskolaérettségi vizsgálatai alkalmával a beiskolázandók 10,9 %-át ill. 9,1 %-t találtak fejlődésben visszamaradottnak és mentették fel a beiskolázás alól ill. visszajavasolták őket óvodába.

Külföldön hasonló arányban találtak iskolaéretlen gyereket az iskolások között. A svájci Kaiser szerint 1959-ben a Zürichi tanulók 11 %-a volt kénytelen osztályismételni tanulmányai során egyszer vagy többször, lassabb fejlődése miatt.

De Santis, C.: /In:118/ az Európai Gyermekpszichiáterek Szövetségének 1959-ben tartott V.Symposionján szintén 11- 12%-ra teszi számukat. - Hölzer, H.: /In:120/ hivatkozik arra, hogy a Német Szövetségi Köztársaságban Oster 1957- ben 13 - 14 %-ot talált lassabban fejlődőnek és Falk 1958-ban már 16 % retardáltról beszél. Maga Hölzer Kelet- Berlinben 1960-ban 6,5 % retardált gyermeket talált az iskolások között.

Az iskolaéretlenség okai:

Ha elfogadjuk kiindulási alapnak, hogy az iskolaérettség egyik feltétele az egész személyiség megfelelő fejlettsége a beiskolázás idején, úgy mindaz, ami ennek létrejöttét lassítja, akár az egész személyiséget illetően, akár egyes részterületeken, egyben iskolaéretlenséget okozó tényező is.

Ezek közül az un.organikus eredetűek az alábbiakban foglalkozhatók össze:

a./ Elsőként említhetjük a koraszülöttséget. /Súlyra vagy időre ill. mindkettőre nézve/. Ez különösen akkor játsz-

hat nagy szerepet a későbbi iskolaéretlenség létrejöttében, ha a gyermek nem részesült olyan gondozásban, nevelésben, mely a koraszülöttség következményeit megfelelően kompenzálta volna.

Aczél és Szabó már említett győri vizsgálatuk alkalmából az iskolaéretlenek között 22,8 % koraszülöttet találtak.

Dr. Wohlmuth Gertrud és munkatársai /In:120/ 1965-ben 193 koraszülöttet vizsgáltak meg beiskolázásuk idején. A vizsgáltak 41,7 %-ánál enyhe mozgásszervi és értelmi retardációt találtak. Még nagyobb arányban - 59 %- észleltek náluk magatartási zavart, érzelmi retarcációt, vagyis a környezethez való alkalmazkodás, ill. az iskolába való beilleszkedés problémáit.

Szabó közli, hogy a Bp.XIV. ker.gyermekekideggondozóban ugyancsak 1965-ben iskolaéretlennek diagnosztizált gyermekek 48 %-a volt koraszülött./120./

b./ Iskolaéretlenséget okozhatnak a szüléssel kapcsolatos micro-traumák és kisfoku perinatális ártalmak is. Súlyosabb sérülés értelmi fogyatékossgot, oligofréniát hozhat létre.

Pl. a kisfoku agysérülés bizonyos esetekben a vizuoperációs /észlelési/ tevékenységet károsítja, mely olvasási zavarokat /dyslexia/ okozhat az első osztályban.

A finom motoros /mozgási/ funkciók károsodása viszont a konstrukciós tevékenység zavartságát hozhatja létre, mely iskolai viszonylatban az írás-rajzolás terén megnyilvánuló ügyetlenségben jelentkezhet. /dysgraphia/

A lényeg megragadás és az absztrakt gondolkodás speciális zavara - ugyancsak a microtraumák következtében - iskolás korban a számfogalom hiánya mellett a számolási műveletek elsajátításának, a relációk meglátásának képtelenségében mutatkozik /arithmasthenia/ és elsősorban a számolási órákon okoz zavart.

Mindezek szintén erősen megnehezíthetik a sikeres iskolai munkát, tanulmányi előrehaladást és így részleges iskolaéretlenséget hoznak létre. /Komolyabb peri - ill. postnatális sérülés mint említettük - oligophréniát okozhat./

c./ Éretlenné teheti a gyereket bármily elszenvedett hosszantartó betegség, mely szomatikus és pszichés fejlődésének ritmusát káros irányban befolyásolja.

d./ Relatív éretlenséget okozhat az a tény is, hogy a tanuló születési ideje miatt naptárilag éppen csak betölti a hatodik életévét, szemben az azt pl. fél ill. háromnegyed évvel meghaladó osztálytársaival. /Ezek az ún. "nyári születésű" gyermekek./

Az organikus okokon kívül iskolaéretlenné tehet azonban a nem megfelelő környezet, rossz otthoni miliő, a fejlesztő ingerek, a szükséges környezeti hatások hiánya is.

Ezeket a szociális okokként szoktuk összefoglalni.

a./ W.D.Wall francia kutató 1954-ben az általa vizsgált retardált tanulók 42 %-ánál mutatott ki környezeti ártalmat, pszichés elhanyagoltságot, ingerszegény miliőt. /In:120./

Nemcsak a szorosan vett pszichés miliőt sorolhatjuk azonban az iskolaérettséget - adott esetben - negatív irányba befolyásoló tényezők közé, hanem a szülők családi állapotát, a család típusát, a testvérek számát, sőt még alakás minőségét is. Pl. 1978-ban végzett KSH vizsgálatban /134/

- b./ a /bármely okból/ egyedülálló anyák, ill. apák gyermekei között kb. kétszer annyi az iskolaéretlennek minősülő /7, 1 ill. 6,8 %/ mint a férjezetek, ill. házások között /3,6 ill. 3,5 %/. /L. KSH vizsgálat adatai/

A családtípus szerinti bontásnál kapott adatok mintegy az előbbieket kontrolljaként is szerepelhetnek. Megerősítik azt a tényt, hogy a gyermek fejlődése szempontjából a teljes család az optimális. Azon gyermekek közül, akik szüleikkel élnek, 3,7 % volt iskolaéretlen. Ahol csak egy szülő képezi a családot, 11,2 %, a nem szüleivel élők közül pedig 20 %.

- c./ A különböző vizsgálati adatok szerint a testvérek életkora /idősebb vagy fiatalabb /nincs különösebb befolyással az iskolaérettségre, ill. iskolaéretlenségre. De az, hogy a vizsgáltaknak van-e testvére vagy nincs, igen.

- d./ A lakásviszonyok és az iskolaérettség ill. iskolaéretlenség közötti összefüggést nézve a már idézett KSH vizsgálat eredménye szerint az iskolaéretlenek 77,6 %-a élt egészségtelen lakásban, az iskolaérettek közül viszont csak 11,2 %./ 22./ Czeizel /24./ vizsgálati anyagában a multifaktoriális - familiaris kategóriába sorolt családok retardált gyermekeinek csak 40 %-a él megfelelő lakásviszonyok között. A lakás minő-

sége és a gyermek fejlettsége közötti összefüggést Hegedüs T. András /50, 51./ vizsgálta, bár elsősorban a lakókörzet jellegével vetette össze a fejlettségi szintet.

Azt találta, hogy "... legfejlettebbek azok a gyermekek, akiknek családja vagy tradicionálisan, vagy az utóbbi 10-15 év során olyan környezetben él, amely a többenél a populáció összetételét, a kommunális ellátottságot, az infrastruktúrát, stb, tekintve jobb."

Természetesen nem ritkán előfordul az is, hogy a fejlődést lassító organikus és környezeti okok együttesen, egyszerre jelentkeznek egy gyermeknél.

Az iskolaéretlenség megfelelő kompenzálása, korrigálása rendszerint ebben az esetben igényel legnagyobb erőfeszítést.

Az iskolaéretlenség és értelmi fogyatékoság

Ennek a résznek befejezéseként szólni kell legalább röviden arról, mit értünk lassabb fejlődés /retardáció/ ill. az ebből eredő iskolaéretlenség és mit értelmi fogyatékoság /oligofrénia/ alatt.

Az Illyés Gyuláné /61./ által szerkesztett "Gyógypedagógiai pszichológia" szerint: "a retardált fejlődés legfőbb jellemzője az, hogy a fejlődési tempóban van a zavar, a lezajlás menete és szerkezete azonban olyan, mint a normális fejlődésnél..."

Értelmi fogyatékoságnál azonban más a helyzet. Ebben az esetben a fejlődés egész menete és a személyiség struktúrája nemcsak mennyiségileg, hanem minőségileg is az éptől el-

térő képet mutat."

Más megfogalmazásban: "Az iskolaéretlenség... az iskolára, a tanulásra való átmeneti alkalmatlanságot jelenti, a fejlettségben való általános vagy részleges elmaradás miatt. Amennyiben a gyermeket megfelelő pszichológiai, pedagógiai módszerekkel segítik, fejlesztik, retardáltsága megszűnik, iskolaéretté válik."

Az értelmi fogyatékos esetében viszont "...a központi idegrendszer fejlődési zavaráról van szó, melynek létrejöttében genetikai és /vagy pre-peri- postnatális exogén hatások játszanak szerepet."

3./ Nemzetközi és hazai törekvések a lassabb fejlődés /az iskolaéretlenség/következményeinek kompenzálására.

Nevelésügyünk központi feladatai között szerepel az iskolaéretlenség kompenzálásának kérdése. Gondjainkkal nem állunk egyedül a világon. Éppen ilyenfajta gondjaink mutatják meg, hogy részt veszünk az emberiség időszerű kulturális problémáinak megoldásában. Az elméleti kutatásokkal párhuzamosan világszerte az 1950-es évek végétől terveztek ún. kompenzáló programokat a retardált gyermekek részére.

Az iskolaköteles kort / 5- 7 életév/ megelőző programok az amerikai M.Deutsch /1965/ a Susan Gray/1965/ a Bereiter Engelmänn /1966/ a Headstart /1965/ és valamennyi nyugat-német program./92./ Ezek az iskoláskort megelőző /preschool/ nevelési tervek, amelyek a korai nevelési deficit ártalmait hivatottak intézményesen pótolni. A beiskolázás időszakával kezdődik az osztrák program, amelynek keretében az első osztályos munkában a tanév első 4 hónapjában /karácsonyig/ lemaradó gyermekek fejlesztését vállalják magukra és egy éven át iskolaelőkészítő jelleggel foglalkoznak velük. Ezeknek az osztályoknak "Schulkindergarten" -iskolai óvoda a neve. /9, 94./

Az angol Plowden- report által javasolt rendszer az iskolarendszeren belül oldja meg a retardált tanulók fejlesztését.

Tartalmilag a legtöbb programnak középpontjában az intel-

lektuális retardáció kompenzálásának a feladata áll. Különösen hangsúlyozzák az észlelés, a differenciálás, a fogalomalkotás, a beszéd képességének a tervszerű, tudatos fejlesztését. Az angolszász országok projectjei nagy súlyt fektetnek a szociális és az emocionális nevelésre is. Részletekbemenő, konkrét tervet dolgoztak ki ezeknek a személyiségszektoroknak a fejlesztésére a Deutsch, a Headstart, a S.Gray és az angol Krik- terv. Különleges helyet foglal el ebből a szempontból az amerikai Bereiter-Engelmann terv, amely kopár környezetben, rideg módszerekkel dolgozik, hogy a koncentráló és absztraháló képességét növelje. A chicagói Peck-Havinghurst /1960/ vizsgálat következtetése eléggé fatalisztikus: a vele született hajlamok és a kora gyermekkorban látott modellek szinte végérvényesen "veretet" adnak a jellemnek, és nagy fontosságot tulajdonítanak a pozitív "én-kép" kialakulásának./27/ A negatív én-kép "én ugyanis rossz és buta vagyok akármit is csinálok" alapattitűd azután szinte automatikusan sodorja ezeket a gyerekeket az egyre hibásabb magatartásformák felé.

A kompenzáló nevelési programok a módszerek igen változatos skáláját alkalmazzák. A szomatikus fejlődés szempontjából hangsúlyozzák a rendszeres, naponta többször beiktatott testmozgás fontosságát, fehérje és vitamindús táplálkozást. A finom mozgásoknak az elmaradottsága egyik jellemző vonása a retardált gyermekeknek, ezért pl. Ausztriában szellemes foglalkozásokat dolgoztak ki a testnevelés, az érzékszervek és a finom mozgások fejlesztésének egybekapcsolására./Hödl, 1970./

Az oktatási módszerek szempontjából a programokat két nagy csoportba sorolhatjuk. Az egyik az iskolában oktatott tantárgyak előkészítését, ill. apró lépésekre bontott megtanítását tűzte ki céljának, ilyenek az amerikai Bereiter, Engelmann, az osztrák és a magyar korrekciós osztályok programja.

A másik típust az amerikai Deutsch, Headstart, S.Gray és az angol Plowden report képviseli. Céljuk az ingerdus, ösztönző légkör megteremtésével a gyermek spontán kreativitásának a felébresztése és ezen keresztül fogalmi kincsének önálló felfedezésével történő gazdagítása. /93, 94., 62/

A két koncepció hívei termékeny vitában állnak egymással. Az első típus hívei a hagyományos oktatási kereteket - tanterv, óraterv, órarend - használják fel a retardált gyermekek fejlesztésére, de sokkal pontosabban tervezett metodológiával. A másik tervezés a század eleji szabad nevelés és a Dewey-féle munkaiskola hagyományihoz kapcsolódik. /27, 35, 39, 40, 62./

Néhány kérdés már egyértelműen tisztázódott a vitában.

Semmiféle kreatív légkör nem pótolhatja az elsajátítandó fogalmak előzetes taxonómiai elemzését és az így meghatározott jegyeknek megfelelő, tervszerű bevezetést. Másrészt viszont az is biztos, hogy az egyes fogalmak tartalmi jegyeit, egymással való kapcsolatát és az életkoronként elsajátítandó fogalmi rendszert nem szabad előre - végleg - rögzíteni. A fogalmak és ismeretek nyitottsága, befejezet-

lensége a további szellemi erőfeszítés legfontosabb motorja.

Egészen biztos, hogy éppen a retardált gyermekeknek van leginkább szükségük a fogalmi rendszer és az iskolai tevékenység bizonyos nyitottságára. Az iskolaéretlen -tehát nem debil gyermekek- ugyanis többnyire egyenetlenül fejlődtek, és a tantervi szempontból könnyűnek minősülő anyagrészek elsajátításával sokszor vallanak kudarcot. Ugyanakkor előfordul, hogy a "nehezebb" fogalmakat könnyűszerrel elsajátítják és oldott, kreatív szituációban meglepően eredeti megoldásokat produkálnak. A kreativitás vizsgálata azt is igazolta /Shonksmith 1970/, /27/ hogy a kreatív képességek - originalitás, fluencia, flexibilitás - nem egyértelműen függenek az intelligenciának azoktól a dimenzióitól, amelyeket az intelligencia tesztek mérnek és még kevésbé azoktól a képességektől, amelyeket az iskola értékel.

Hazánkban is sok kutatás, kísérlet foglalkozik a lassabban fejlődő retardált gyerekek felzárkóztatásával, kompenzálásával. Ami a lehetőségeket illeti, a pszichológiai kutatások egyre több tényrt tártak föl, amely szerint a gyermekek fejlődési lehetőségei kevésbé vannak kihasználva.

Az egyértelmű már, hogy a környezet retardáló hatása 6-8 éve korig jóvátehetetlen károkat okozhat. Legalábbis olyan mértékű elmaradást, amely az óvoda és az iskola mai működési mechanizmusában megmarad, vagy tovább növekszik. A hatvanas évek végéig a kudarcok megmutatták: a probléma

sokkal komplexebb, súlyosabb és nehezebb, semhogy néhány eljárási móddal számottevő eredményt lehetne elérni.

Még szerény eredményekért is komplex megoldások rendszerére van szükség.

Az iskolaérettségi vizsgálatok ismert gyakorlata szerint ma Magyarországon az óvoda nagycsoportjában testi fejlettség, közösségben való foglalkoztathatóság, és értelmi fejlettség szerint válogatjuk ki azokat a gyerekeket, akik iskolai oktatásra alkalmasak./101,102./ . Korábban ezeket a vizsgálatokat orvosok végezték /1964- től/, majd 1970-től Budapesten a nevelési tanácsadó hálózat pszichológusai is bekapcsolódtak ebbe a munkába egy egységesen elfogadott tesztkészlet használatával.

A mai komplex, orvosok, pszichológusok, pedagógusok által végzett vizsgálatok már országosan elterjedtek, és néhol fülészeti, audiológiai és szemészeti szűréssel is kiegészülnek.

Közben 1965- től kísérletképpen Budapesten, majd egyre több vidéki városban is létrejöttek a korrekciós 1.osztályok /125/ ahol az általános iskola 1. osztályának tananyagát- mindenekelőtt a kislétszám adta lehetőségek kihasználásával - igyekeznek megtanítani az iskolaéretlennek minősített gyermekekkel.

A korrekciós osztályok gyors terjedése, számuk növekedése arra készítette a Művelődésügyi Minisztérium illetékeseit, hogy már 1974-ben hivatalos állásfoglalást jelentessenek

meg a Művelődési Közlöny 1974. évi 9. számában/371-376. oldal/ az iskolaéretlenség megállapításáról és pedagógiai korrekciójának szervezési feladatairól. Ezzel mintegy hivatalosan is elfogadottá vált országosan a korrekciós osztály létezése, kilépve a kísérleti stádiumból.

Ennek az osztálytípusnak a képességfejlesztés, az iskolaéretté tevés, felzárkóztatás az elsődlegesen kitűzött célja, de az általános iskola mai oktatáscentrikus szemlélete, a magas tantervi követelmények és a rövid idő /1 év/ miatt ezt a célt gyakran nem éri el, és a 2. osztályban válik problémássá a gyermek./25/

A korrekciós osztályoknak azonban nemcsak oktatáspolitikai szempontból van jelentősége a bukások megelőzése terén.

A korrekciós osztályok pszichohigénés szerepe - amely elsősorban a retardált gyermekek kedvező indulásának biztosítása révén nyilvánul meg- még ennél is nagyobb jelentőségű. "Azáltal, hogy az iskolaéretleneket ma már nemcsak felmentjük, hanem korrekciós osztályokba helyezzük, és megfelelő, teherbíróképességükhöz mért fejlesztő foglalkozást is biztosítunk számukra, az egyuttal edzi is őket, fokozatosan növelve, fejlesztve pszichikus, ill. idegrendszeri teherbírástunkat./124./

A demográfiai hullám ma már elérte az iskolákat. Kevés a remény, hogy ilyen körülmények között többévéssé lehetne tenni a korrekciós osztályokat, vagy, hogy a pedagógusok szemlélete éppen most- a nagy osztálylétszámok mellett- válik neveléscentrikussá. Az ötnapos munkahét következtében

megnőtt napi magas óraszámok és a régi módszerek ellentmondása sem kedvez a gyengébben fejlett gyermekeknek.

Ezek a fölismerések vezettek arra a meggyőződésre, hogy az óvoda utolsó évfolyamait és az iskola első évfolyamait egy-sébként kezelve, az egész beiskolázási rendszert felül kell vizsgálni. /92, 93, 94./

Ennek eredményei olvashatók az "Iskolaelőkészítés és beiskolázás", a "Kompenzáló beiskolázási modell", "PREFER" és az "5-6 éves gyermekeink iskolakészültsége", valamint az "Iskolaelőkészítő kompenzálás" című kiadványokban. / 26, 92, 93, 94. /

Meggyőződésünk szerint az iskolába lépő korosztályok szélsőséges heterogenitását mérsékelő kompenzativ óvoda megszületése szükséges és lehetséges, de az alkalmas tartalmak, eszközök, szervezeti keretek és módszerek kidolgozása a jövő feladata, sok ezer gyakorló pedagógus alkotó munkájának eredménye lehet csak.

Nemzetközileg is kevés előzménye van olyan próbálkozásnak, amely kizárólag pedagógiai, előszűrő jellegű metodikával vizsgálja az iskolaelépés előtt álló korosztály fejlettségi szintjét, nem elsősorban az adottságokra és képességekre irányítva a figyelmet, hanem a tudást és magatartást, vagyis a gyermek iskolakészültségét vizsgálva. Erre a feladatra vállalkozott. Nagy József amikor felmérte és standardizálta az 5 - 6 éves gyermekek fentiek szerinti eredményeit és kidolgozott egy preventív fejlettségvizsgáló rendszert.

II. A PÉCSI NEVELÉSI TANÁCSADÓBAN VÉGZETT ISKOLAÉRETTSÉGI VIZSGÁLATOK ÉS EREDMÉNYEIK /1974 - 1983./

1./ Az iskolaérettségi vizsgálat menete

Az Oktatási Minisztérium Általános Iskolai Főosztálya a Művelődésügyi Közlöny 1974. május 3-i számában jelentette meg az "Állásfoglalás az iskolaéretlenség megállapításáról és pedagógiai korrekciójának szervezési feladatairól" hivatalos közleményét.

1975-ben megjelent az "Utmutató az iskolaérettségi vizsgálatok elvégzéséhez" c. kiadvány is. E két, az OM kiadásában megjelent dokumentum megalapozta a komplex vizsgálat egységes értelmezését, az azonos elvek érvényesítését a szervező munkában. Kiemelte az óvodában végzett megfigyelések és az általános iskolában tartott vizsgálatok szűrő jellegét.

Megjelölte a nevelési tanácsadókban folytatandó kiegészítő vizsgálat funkcióját, a döntésekre jogosult személyeket, szakigazgatási osztályokat, s az általuk hozható határozatokat.

Az iskolaérettségi vizsgálatokat a pécsi Nevelési Tanácsadóban jelenleg is az előbbieken említett dokumentumok alapján végezzük. A tanácsadóba azok a gyermekek kerülnek be vizsgálatra, akiknél az óvónők vagy előzetes vizsgálatot végző tanítónők szerint kérdéses, hogy sikeresen be tudnak-e illeszkedni az iskolai közösségbe és képesek lesznek-e a tantervi anyag elsajátítására.

A tanácsadóban először a szülőtől - lehetőleg az anyától - részletes anamnézist veszünk fel a gyermek eddigi élettörténetéről, születési körülményeiről, fejlődéséről, betegségeiről, neveltetéséről, családi miliójéről./3.sz.melléklet/ Ezután a gyermeket hívjuk be, nagy gondot fordítva a kapcsolatfelvételre. Az oldott légkör biztosítása, a gyermek kooperabilitása a vizsgálat sikerének egyik feltétele. A vizsgálat időtartama 40- 45 perc, mely idő alatt a gyermek személyiségének, pszichikumának az iskolaérettség szempontjából a legfontosabb hét területét vizsgáljuk. A cél ezen területek fejlettségének, érettségének megállapítása.

E fő területek a következők:

- Ábrázoló kifejező készség
- Munkaérettség
- Általános tájékozottság
- Mennyiségfogalom
- Beszédkészség
- Gondolkodás
- Megfigyelőképesség és emlékezet

/3.sz. melléklet/

/A felsorolás nem jelent fontossági sorrendet!/

A vizsgálatot vezető személy a vizsgált területeknek megfelelő feladattal látja el a gyermeket. A feladatokat meghatározott idő alatt kell a gyermeknek elvégeznie.

A feladatok elvégzése közben a vizsgáló pedagógus ill. pszichológus megfigyeléseket végez a gyermek magatartására,

feladattartására, munkaérettségére stb, vonatkozóan. Feljegyzéseket készít, értékeli a rajzokat, válaszokat, instrukciókat ad. Ha szükségesnek tartja, elvégzi még kiegészítő vizsgálatként a Budapesti -Binet intelligencia - és a Bender térorientációs tesztet is.

A vizsgálat végén a gyermek képességeiről, iskolaérettségéről egy általános kép alakul ki. Ezek alapján megbeszéljük a szülővel a vizsgálat eredményét, a további teendőket, beiskolázási javaslatát, valamint nevelési tanácsokat és részletes fejlesztési módszereket is ajánlunk a szülőnek. Döntésünket írásban küldjük meg az illetékes szerveknek, iskolának, óvodának.

2./ A kapott eredmények elemzése, értékelése

Pécsen 1973 októberében alakult meg a Nevelési Tanácsadó. Működésének célja, feladata a 3- 18 éves gyermekek magatartási, tanulási problémáinak vizsgálata, korrekciója, iskolaérettségi vizsgálatok elvégzése. A gyámüggyel szorosan együttműködve szakértői véleményt készít a bíróság felé látás, örökbefogadás, állami gondozásba vétel céljából. Pszichológusok, pedagógusok és a gyógypedagógus team munkában dolgoznak együtt a tanácsadóban.

Munkámban a Tanácsadóba 1974- 75-ös tanévtől az 1983-84-es tanévig terjedő időszakban iskolaérettség elbírálása céljából beküldött és megvizsgált gyermekek adatait dolgoztam fel. /1.sz. tábla/

Országos adatok szerint 1974- 83-ig 1,692.700 gyermek került beiskolázásra, ebből az I.o-ba beírt tankötelesek száma Pécsett 24.540 fő. /Megyei Tanácstól kapott adat./ A 24.540 gyermekből a- jelzett időszakban - az óvodák és az iskolaelőkészítők vezetői 1.988 főt /8,1 %-ot/ talál-
tak problémásnak, s utaltak be a Nevelési Tanácsadóba további vizsgálat céljából.

A vizsgálati eredmények szerint legtöbb esetben indokolt volt a beutalás, a vizsgálat kérése.

A Tanácsadóban ismételten és részletesen megvizsgált gyermekek közül 580 főt/ 29,2 %/ 1 évre fel kellett menteni és visszahelyezni az óvodába, vagy óvodai felvételét kellett kérni, 150 gyermeket /7,5 %/ küldtünk az Állandó Áthelyező Bizottság elé értelmi fogyatékoság gyanújával, 741 gyermeket /37,3 %-ot/ részleges iskolaéretlenség miatt korrekciós I. osztályba irányítottunk. Csak 517 gyermek /26 % / bizonyult iskolaérettnak a vizsgálatok alapján és így tanulmányait az általános iskola első osztályában kezdhette meg. /2.sz. tábla/

A kapott városi adatok azonban további problémákat is jeleznek. Tanácsadóba be nem utalt, óvodai és iskolai szinten iskolaérettnak nyilvánított gyermekek közül az I.osztályt nem végezte el 1974-83-ig 631-gyermek, a tankötelesek 2,9 %-a. /3.sz.tábla/ Ha összesítjük a Nevelési Tanácsadóban az 1 évre felmentett gyermekek számát az I.osztályt el nem végzettekével akkor azt láthatjuk, hogy 1.211 gyer-

1.sz. táblázat

A pécsi Nevelési Tanácsadóban végzett iskolaérettségi vizsgálatok eredményei
/1974 - 1983/

	1974-75	1975-76	1976-77	1977-78	1978-79	1979-80	1980-81	1981-82	1982-83	1983-84	Össz.
	fő %	fő %	fő %	fő %	fő %	fő %	fő %	fő %	fő %	fő %	
Tanköteles koru gyermek sz.:	2.100	2.161	2.229	2.280	2.284	2.386	2.510	2.890	2.979	2.721	24.540
Nevelési Tanács- adóba utalt gy.sz.:	245 11,6	86 4,0	147 6,6	136 6,0	149 6,5	162 6,8	171 6,8	304 10,5	306 10,3	282 10,4	1,988 8,1
Korr.I.o.-ba ja- vasolt gyer.m.sz.:	62 3,0	33 1,5	48 2,2	48 2,1	51 2,2	67 2,8	90 3,5	142 4,9	97 3,3	103 3,8	741 3,-
1 évre felmentett gyermek sz.:	45 2,1	23 1,1	54 2,4	25 1,1	44 2,0	57 2,4	32 1,3	91 3,1	112 3,8	97 3,6	580 2,4
Áthelyezési Biz. elé utalt gyer.m.:	27 1,3	17 0,8	19 0,9	13 0,6	13 0,6	13 0,5	6 0,1	15 0,5	16 0,5	11 0,4	150 0,6
Iskolaérettnak találtunk gy.:	111 5,3	13 0,6	26 1,2	50 2,2	41 1,8	25 1,0	43 1,7	56 1,9	81 2,7	71 2,6	517 2,1

2.sz. táblázat

A pécsi Nevelési Tanácsadóba iskolaérettségi vizsgálatra beutalt gyermekek megoszlása
az adott javaslatok alapján
 /1974 - 1983/

	1974-75	1975-76	1976-77	1977-78	1978-79	1979-80	1980-81	1981-82	1982-83	1983-84	Össz.
	fő %	fő %	fő %	fő %	fő %	fő %	fő %	fő %	fő %	fő %	
Nevelési Tanácsadó- ba utalt gyermek.sz.:	245	86	147	136	149	162	171	304	306	282	1.988
Ebből korrekciós I. o.-ba jav.gyerm.sz.:	62 25,3	33 38,4	48 32,6	48 35,3	51 34,2	67 41,3	90 52,6	142 46,7	97 31,7	103 36,5	741 37,3
1 évre felmentett gyermekek sz.:	45 18,4	23 26,7	54 36,7	25 18,4	44 29,5	57 35,2	32 18,7	91 30,-	112 36,6	97 34,4	580 29,2
Áthelyezési Bizhott- ság elé utalt gy.sz.:	27 11,-	17 19,7	19 13,-	13 9,5	13 8,7	13 8,1	6 3,5	15 4,9	16 5,2	11 3,9	150 7,5
Iskolaérettnak ta- lált gyermek.sz.:	111 45,3	13 15,2	26 17,7	50 36,8	41 27,6	25 15,4	43 25,2	56 18,4	81 26,5	71 25,2	517 26,

3.sz. táblázat

Első osztályos tanulók tanévvesztése Pécssett

/ 1974 - 1983 /

	1974-75	1975-76	1976-77	1977-78	1978-79	1979-80	1980-81	1981-82	1982-83	1983-84
	fő %	fő %	fő %	fő %	fő %	fő %	fő %	fő %	fő %	fő %
I.o.-ba beirt tanköteles- koruak	2.100	2.161	2.229	2.280	2.284	2.386	2.510	2.890	2.979	2.721
I.o.-t nem végezte el: /elégtelen oszt.,mulasz- tás,felmentés/	35 1,6	78 3,6	48 2,1	36 3,1	76 3,3	83 3,5	96 3,8	89 3,0	90 3,0	
I.o-ba beirt tanköteles koruak országosan:	157.617	155.603	156.589	151.034	150.476	155.451	171.347	195.553	200.310	198.630
I.o.-t nem végezte el: /elégtelen oszt.,mulasz- tás, felmentés/	9.526 6,9	9.112 6,0	8.972 5,8	9.132 6,0	9.005 6,0	9.344 6,0	10.373 6,1	11.096 5,7	12.110 6,0	

mek, a tanköteles korúak 5,1 %-a nem rendelkezett a beiskolázáshoz szükséges képességekkel. Az első osztályban kudarcot, törést szenvedett 631 gyermek létszáma magasabb, mint a Nevelési Tanácsadóban felmentett gyermekek száma. /580 fő/ 4.sz. tábla/.

Kérdés, mi okozta a 631 gyermek évismétlését? Nem megfelelő az iskolára történő óvodai felkészítés? Mindenesetre megkérdőjelezi az óvodai és iskolaelőkészítő szűrés hatékonyságát, helyességét.

A tíz év átlagát véve /50,4 %-a/ az iskolaéretlennek bizonyult gyermekek fele korrekciós első osztályba javasolt. /5.sz.tábla/. E gyermekek szellemi fejlődése és magatartása, szociális érettsége területén tapasztalható retardáció, bár nem értelmi fogyatékosok! Érdekes megvizsgálni még az iskolaéretlen gyermekek kerületenkénti megoszlását is. /6.sz.táblázat/

A felmentettek száma évről- évre nő! Amíg 1974- 75-ös tanévben 72 gyermeket, az 1982- 83-as tanévben pedig már 128 gyermeket kellett felmenteni testi gyengeség, fejletlenség és értelmi elmaradás, érzékszervi fogyatékoság miatt. Ezen adatok háttérében - legtöbbször- a koraszülöttség, a kis súlyú újszülöttek magas száma áll.

Csökken az Áthelyező Bizottság elé utaltak száma. Míg az 1974- 75-ös tanévben az iskolaéretleneknek 20,1 %-a, addig az 1983- 84-es tanévben csak 5,1 %-a került a bizottság elé. Azonban a csökkenés ellenére is komoly problémát jelent az értelmi fogyatékoság problémája. Még mindig több gyermeket tartanak a beutaló pedagógusok értelmi fogyatékosnak, mint reális volna!

4.sz. táblázat

A pécsi nevelési tanácsadó által felmentett és az I.osztályt ismételni kényszerült
gyermekek száma, százalékos aránya
/1974 - 1983/

	1974-75		1975-76		1976-77		1977-78		1978-79		1979-80		1980-81		1981-82		1982-83		Össz.
	fő	%	fő	%	fő	%	fő	%	fő	%	fő	%	fő	%	fő	%	fő	%	
I.o.-ba beírt tanköteles korúak Pécssett	2.100	100	2.161	100	2.229	100	2.280	100	2.284	100	2.386	100	2.510	100	2.890	100	2.979	100	21.819
Nevelési Tanácsadóban iskolaéretlenség miatt felmentett gyerm.száma:	45		23		54		25		44		57		32		91		112		483
I.o.-t nem végezte el, osztályt ismételt /elégtelen oszt.,mu- lasztás stb.miatt/	35		78		48		36		76		83		96		89		90		631
Ö s s z e s e n : /1 évre felm.+oszt. ismétlők/	80	3,8	101	4,7	102	4,6	61	2,7	120	5,3	140	5,9	128	5,1	180	6,2	202	6,8	1.114 5,1

5.sz. táblázat

Iskolaéretlenek megoszlása a kapott javaslatok alapján

/1974 - 1983/

Tanév	Felmen- tettek		Korrek- ciós oszt.jav.		Áthelye- ző Biz. elé jav.		Érzék- szervi fogy.		Korrekci- ós óvódá- ba/felm./		Összesen	
	fő	%	fő	%	fő	%	fő	%	fő	%	fő	%
1974-75	41	30,6	62	46,3	27	20,1	4	3,0	/12/	29,3	134	100,0
1975-76	21	28,8	33	45,2	17	23,3	2	2,7	/12/	57,1	73	100,0
1976-77	54	44,6	48	39,7	19	15,7			/10/	18,5	121	100,0
1977-78	25	29,1	48	55,8	13	15,1			/15/	60,0	86	100,0
1978-79	44	40,7	51	47,2	13	12,1			/15/	34,1	108	100,0
1979-80	55	40,1	67	48,9	13	9,5	2	1,5	/15/	27,3	137	100,0
1980-81	32	25,0	90	70,3	6	4,7					128	100,0
1981-82	91	36,7	142	57,2	15	6,1					248	100,0
1982-83	112	49,8	97	43,1	16	7,1					225	100,0
1983-84	97	46,0	103	48,9	11	5,1					211	100,0

6.sz.táblázat

Az iskolaéretlen gyermekek száma kerületi megoszlásban Pécsen /1974-1983/

Kerület	1974-75	1975-76	1976-77	1977-78	1978-79	1979-80	1980-81	1981-82	1982-83	1983-84
	fő %	fő %	fő %	fő %	fő %	fő %	fő %	fő %	fő %	fő %
I.kerület	88 65,7	36 49,3	65 53,7	36 41,9	50 46,3	61 44,5	90 70,3	155 62,5	164 72,9	138 65,4
II.kerület	25 18,6	20 27,4	31 25,6	20 23,3	20 18,5	49 35,8	21 16,4	54 21,8	31 13,8	38 18,0
III.kerület	21 15,7	17 23,3	25 20,7	30 34,8	38 35,2	27 19,7	17 13,3	39 15,7	30 13,3	35 16,6
Összesen:	134 100,0	73 100,0	121 100,0	86 100,0	108 100,0	137 100,0	128 100,0	248 100,0	225 100,0	211 100,0

3./ Az iskolaérettséget befolyásoló tényezők

A fentebb említett adatokon kívül az iskolaéretlenség valódi okainak feltárására, tisztázására legjobb megoldásnak az iskolaéretlen gyermekek anamnestikus adatainak a feldolgozása bizonyult. /7.sz. tábla/

A 1481 iskolaéretlen gyermek adatait tizenegy kérdéskörbe csoportosítottam. Ugy mint:

- I. Graviditás
- II. Szülés, születés
- III. Szopás
- IV. Fejlődés
- V. Betegségek
- VI. Családi anamnesis
- VII. Családi struktúra
- VIII. Neveltetés
- IX. Lakásviszonyok
- X. Szülők foglalkozása
- XI. Testvérek száma

Az anamnestikus adatokat elemezve az iskolaéretlennek^x bizonyult gyermekekre vonatkozóan a következőket találtam:

A vizsgálat során iskolaéretlennek minősítettek 31,5 %-a /466 fő/ a szülők elmondása alapján nem kívánt terhességből született. Sajnos arra vonatkozóan, hogy védekeztek-e a terhesség ellen, vagy helytelen fogamzásgátlásból ered-e
x /Az eredmények a tíz év összesített adatait tartalmazzák./

7.sz.táblázat

A pécsi Nevelési Tanácsadóban 1974-83.között végzett vizsgálatok alapján iskolaéretlennek talált gyermekek megoszlása anamnestikus adatok alapján

			1974-75		1975-76		1976-77		1977-78		1978-79		1979-80		1980-81		1981-82		1982-83		1983-84	
			134 fő		73 fő		121 fő		86 fő		108 fő		137 fő		128 fő		248 fő		225 fő		221 fő	
			%	szám	%	szám	%	szám	%	szám	%	szám	%	szám	%	szám	%	szám	%	szám	%	szám
I. Graviditás	Kivánt gyermek volt	igen	73,1	98	63,0	46	66,8	82	58,1	50	63,9	69	66,4	91	68,7	88	68,5	170	71,6	161	72,4	160
		nem	26,9	36	37,0	27	32,2	39	41,9	36	36,1	39	33,6	46	31,3	40	31,5	78	28,4	64	27,6	61
	A terhesség lefolyása	sima	64,9	87	56,2	41	63,5	77	77,4	64	62,9	68	62,0	85	68,7	88	76,6	190	78,2	176	76,9	170
		problémás	35,1	47	43,8	32	36,5	44	25,6	22	37,1	40	38,0	52	31,3	40	23,4	58	21,8	49	23,1	51
II. Szülés Születés	Szülés	koraszülés	32,3	43	31,4	23	32,3	39	32,5	28	30,5	33	31,9	44	61,7	79	46,4	115	45,3	102	48,4	107
		rendes időre	67,7	91	68,6	50	67,7	82	67,5	58	69,5	75	68,1	93	38,3	49	53,6	133	54,7	123	51,6	114
	Szülés lefolyása	sima	57,7	77	65,8	48	56,2	68	64,0	55	66,1	71	58,8	81	66,4	85	73,0	181	71,1	160	71,0	157
		komplikáció	42,3	57	34,2	25	43,8	53	36,0	31	33,9	37	41,2	56	33,6	43	27,0	67	28,9	65	29,0	64
	Születési súly	alacsony	29,6	40	27,9	20	28,6	35	29,4	25	28,8	31	28,9	40	38,3	49	39,5	98	38,7	87	47,5	105
		megfelelő	70,4	94	72,1	53	71,4	86	70,6	61	71,2	77	71,1	97	61,7	79	60,5	150	61,3	138	52,5	116
III. Szopás	Szopott		60,6	81	47,4	35	45,7	55	43,0	37	47,5	51	60,8	83	55,5	71	64,9	161	45,3	102	48,0	106
	Nem szopott		39,4	53	52,6	38	54,3	66	57,0	49	52,5	57	39,2	54	44,5	57	35,1	87	54,7	123	52,0	115
IV. Fejlődés	Újszülött és csecsemőkorban	nem megfelelő	45,2	61	45,0	33	45,6	55	48,0	41	44,0	48	45,4	62	45,3	58	47,6	118	51,6	116	52,5	116
		megfelelő	54,8	73	55,0	40	54,4	66	52,0	45	56,0	60	54,6	75	54,7	70	52,4	130	48,4	109	47,5	105
V. Betegségek /Csipőficam, magas láz, tüdőgyulladás stb./	1 év előtt	igen	65,0	87	43,6	32	58,0	70	55,0	47	44,0	48	62,9	86	64,1	82	55,2	137	57,3	129	63,8	141
	2 év után	igen	74,0	99	37,0	34	66,7	81	46,0	40	49,0	53	73,2	101	78,9	101	88,1	211	88,0	198	91,0	201
	Eszméletvesztés	igen	2,8	4	2,8	2	2,8	3	-	-	3,4	4	3,0	4	2,3	3	0,8	2	1,3	3	1,8	4
	Kórház	igen	56,8	76	26,7	19	58,9	71	36,0	31	27,1	29	57,7	79	30,5	39	35,9	89	44,9	101	43,9	97
VI. Családi anamnesis	Betegségek, terheltségek	igen	21,4	29	14,0	10	18,3	22	26,0	22	13,5	15	19,6	27	14,8	19	8,9	22	9,3	21	7,7	17
VII. Családi struktúra	Teljes	igen	76,5	103	67,8	50	68,2	83	66,4	57	62,7	68	78,4	107	54,7	70	54,3	135	51,1	115	63,3	140
	Csonka	igen	23,5	31	32,2	24	31,8	38	17,6	15	30,5	33	19,6	27	39,1	50	37,7	93	43,1	97	32,6	72
	Nevelőszülő	igen	-	-	-	-	-	-	16,0	14	6,8	7	2,0	3	6,3	8	8,0	20	5,8	13	4,1	9
VIII. Neveltetés	Otthon /nem óvódás/	igen	46,3	62	53,6	39	58,7	71	56,5	49	56,6	61	45,4	62	44,5	57	55,2	137	48,4	109	53,8	119
	Bölcsőde	igen	20,8	28	18,0	13	18,0	22	21,0	18	17,0	18	20,6	28	25,0	32	19,8	49	30,2	68	24,0	53
	Óvoda	igen	53,7	72	46,4	34	41,3	50	43,5	37	43,4	47	54,6	75	55,5	71	44,8	111	51,6	116	46,2	102
IX. Lakás-viszonyok	Szobaszám, fekvőhely külön	megfelelő	71,5	96	58,9	43	54,6	66	56,3	48	59,3	64	72,2	99	71,1	91	80,6	200	80,0	180	79,6	176
		nem megfelelő	28,5	38	41,1	30	45,4	55	43,7	38	40,7	44	27,8	38	28,9	37	19,4	48	20,0	45	20,4	45

X. Szülők foglalkozása	Anya	Fizikai m.	34,0	46	35,8	26	39,7	48	34,5	30	35,6	38	33,0	45	25	32	31,0	77	31,6	71	37,6	83
		Szaktmunkás	31,0	41	27,4	20	28,0	34	28,0	24	27,1	29	32,0	44	33,6	43	39,9	99	27,6	62	26,2	58
		Htb.	12,4	17	20,5	15	17,0	21	21,3	18	25,4	28	12,4	17	10,9	14	15,3	38	23,6	53	21,3	47
		Értelmiségi	18,6	25	15,3	11	13,3	16	13,0	11	11,9	13	19,6	27	28,9	37	12,5	31	16,4	37	14,6	32
		Büntetett	4,0	5	1,0	1	2,0	2	3,2	3	-	-	3,0	3	1,6	2	1,3	3	0,8	2	0,3	1
	Apa	Fizikai m.	38,6	52	41,0	30	40,0	48	39,6	34	45,8	49	37,1	52	32,0	41	43,1	107	41,3	93	40,3	89
		Szaktmunkás	46,4	62	49,0	36	47,0	57	47,6	41	40,7	44	48,5	66	56,2	72	49,6	123	48,4	109	46,2	102
		Értelmiségi	12,0	16	10,0	7	11,0	14	10,2	9	10,2	11	13,4	18	10,2	13	6,9	17	9,3	21	11,8	26
		Rokkant ny.	2,0	3	-	-	2,0	2	-	-	3,3	4	-	-	1,6	2	0,4	1	0,5	1	1,4	3
		Büntetett	1,0	1	-	-	-	-	2,6	2	-	-	1,0	1	-	-	-	-	0,5	1	0,3	1
XI. Testvérek száma	nincs testvére	igen	24,6	33	21,9	16	24,8	30	24,5	21	40,7	44	38,0	52	31,2	40	44,4	110	38,7	87	41,2	91
	1 testv. van	igen	51,5	69	54,8	40	53,7	65	45,3	39	36,1	39	40,9	56	29,8	38	35,9	89	46,7	105	40,3	89
	2 testv. van	igen	14,9	20	13,7	10	14,9	18	18,6	16	14,8	16	13,1	18	23,4	30	12,9	32	9,3	21	13,1	29
	3 vagy több testv. van	igen	9,0	12	9,6	7	6,6	8	11,6	10	8,4	9	8,0	11	15,6	20	6,8	17	5,3	12	5,4	12

ez az igen magas szám, mincs megbízható adatunk.

Igen elgondolkodtató ez a magas százalékarány. Nemcsak az iskolaéretlenség szempontjából jelent problémát, hanem a gyermek egész további fejlődésére, személyiségére valószínűleg negatív erőként fog hatni. Nagyobb a lehetőség arra, hogy a nem várt gyermek szeretetlen légkörben, csonka családban vagy család nélkül fog felnőni, hogy nem megfelelő nevelésben részesül. Így a magatartási problémák, deviáns viselkedési formák halmozottabban fordulnak elő e gyermekcsoportban.

A terhesség lefolyása a vizsgált esetek 28,4 %-ában / 435 fő / volt problémás. Az országos felmérésekkel megegyezően mi is igen magas, 41,4 %-ban találtunk koraszülést. A szülési komplikációk is magas értéket 33,6 %-ot mutatnak. A szülési komplikációk közül vizsgálati anyagunkban főleg élesztett, asphyxiás és livid fogós műtétrel született gyermekek szerepeltek nagy százalékban.

A korai és késői terhességi toxicózis; az oedema, proteiuria, fokozott súlygyarapodás, a terhesség alatti vérzések egyértelműen szintén szülési komplikációkhoz vezetnek. A szülés alatt fellépő problémák közül legjelentősebbek a korai burokrepedés, fekvési és beilleszkedési rendellenességek. Ezek az anomáliák csak szakszerű terhesgondozással, célzott praevencióval kerülhetők el.

A szülési súly 3,5 %-ban /530 gyermeknél/2500 gr.alatt volt.

Az anamnestikus adatok közül legmegdöbbentőbbek a szopásra vonatkozó eredmények. Az iskolaéretlen gyermekek csaknem fele 47,2 % /699 gyermek/ egyáltalán nem szoptott!

A tápszeres mesterséges táplálás nem biztosítja a természetes anyatejes táplálás előnyeit, nem ad immunitást, védeettséget a gyermek szervezetének. Ennél is lényegesebb, hogy hiánya az anya- gyermek érzelmi kapcsolatának is negatív jellegű alakítója. Sok kísérlet bizonyította már, hogy a felnőttkori neurosisos és egyéb pszichoégn eredetű betegségek okai mindig a kora gyermekkorba nyulnak vissza./ Sok esetben a nem megfelelő anya- gyermek kapcsolat az okozója./ A vizsgálat eredményei szerint az iskolaéretlenek 47,8 %-ának /708 fő/ nem volt megfelelő a fejlődése újszülött és csecsemőkorban.

Súlyosabb megbetegedés, magas láz, tüdőgyulladás 1 év előtt a gyermekek 58 %-nál /859 fő/ fordult elő, 2 év után 75,6 % /1119 fő/, kórházban 42,6 % /631 gyermek/ töltött hosszabb időt.

Eszméletvesztés 29 gyermeknél / 2 %/ fordult elő.

A betegség, a tartós kórházi kezelés különösen a gyermek első életéveiben hagy mély nyomot. Nemcsak a szervezet legyengülése, fejlődésben való visszamaradás a következmény, hanem ennél súlyosabb a gyermek pszichikumában, személyiségében történő sérülés. Az anyától, megszokott környezetétől való elszakítása, a kellemetlen, többnyire ingerszegény kórházi miliő, a félelem súlyos károsodást okozhat a gyermekben.

A sérült személyiségű gyermek később is félénk, gátlásos marad, visszahúzódik, nehezen oldódik hasonló korú társai körében.

Az óvodai foglalkozásokon is rendszerint passzív, nem kezdeményez, nem sajátítja el azokat az alapvető ismereteket, melyek az iskolaérettséghez szükségesek.

Az iskolaérettségi vizsgálaton hosszas kérés után szánja rá magát a feladat végzésére, munkája vontatott, lassan, nincs feladattartása, feladattudata.

Megvizsgáltuk a gyermekek családi anamnesisét is.

Terheltséget, idegrendszeri károsultat,/elmefogyatékos, epilepsiás, alkoholistát/ a szülők között 13,8 %-ban/204 fő/ találtunk.

A családi struktúra vizsgálatakor kiderült, hogy a gyermekek 32,4 %-a /480 fő/ nevelkedett csonka családban, nevelőszülőknél 73 gyermek / 4,9 %/, teljes családban 928 gyermek él,/62,7 %/.

A válások, a csonka családok s ezáltal a "válási árvák " száma rohamosan nő hazánkban. Nem véletlenül, hogy sokan az iskolaéretlenek közül elvált szülők gyermekei. Sajnos,ma még az a jellemzőbb, hogy a válás bírói kimondását évekig tartó veszekedés, gyűlölködés előzi meg, amit természetesen a gyermek is megérez, megért. Az otthoni légkör bizonytalansága félelemmel tölti el. A hatalmi harc, a szülők közötti versengés - a gyermek láthatása ürügyén - a válás után is tovább folytatódik, s ezen esetekben is a gyermek a vesztes.

A neveltetés kérdését vizsgálva, a következő eredmé-

nyeket kaptuk: bölcsődébe járt a gyermekek 22,2 %-a /329 fő/, óvodás volt 716 gyermek /48,3 %/. Az iskolaéretlen gyermekek 51,7 %-a /765 fő/ nem járt óvodába, csak iskolaelőkészítő foglalkozásokon vettek részt, de voltak akik még ebben a formában sem kaptak előképzést. Az otthoni nevelés nem tudja pótolni az óvodai légkört, ahol szakképzett óvónők nevelési program alapján foglalkoznak a gyermekekkel, és így a személyiségük sokoldalú kibontakoztatására nyílik lehetőség.

A lakásviszonyok kérdéseinek feldolgozásakor az derült ki, hogy a gyermekek 28,2 %-a /418 fő/ él nem megfelelő lakáskörülmények között. Nemhogy külön szoba, de sok esetben még külön fekhelye sincs a család minden tagjának.

A szülők foglalkozása a következőképp alakult: Az anyák többsége 33,5 %-a /496 fő/ fizikai dolgozó. A szakmunkásnők 30,7 %-ban /454 fő/, a háztartásban dolgozók 18,1 %-ban /268 fő/ képviseltetik magukat.

Sajnálatosan magas az értelmiségi foglalkozású anyák aránya az iskolaéretlen gyermekek szülei körében: 16,2 % /241 fő/.

Elgondolkodtató ez az adat, mivel az gondolható, hogy a tanultabb, értelmiségi munkakört betöltő anya ha nem is többet, de jobban tud foglalkozni gyermekével. Képességei, tudása birtokában tisztában van az iskolaérettség követelményrendszerrel, s ezáltal hatékonyabban tudja felkészíteni gyermekét az iskolára.

Az apák nagy része 48,1 % /712 fő/ szakmunkás, fizikai dolgozó 40,2 % /595 fő/, értelmiségi 10,3 % /152 fő/. 16 apa/1,1%/ volt rokkant nyugdíjas.

Megdöbbentő adat, hogy az anyák 1,5 %-a /22 fő/, az apáknak pedig 0,4 %-a / 6 fő/ büntetett előéletű vagy jelenleg is büntetés alatt áll.

A szülők foglalkozását feldolgozva, nem az volt a célunk, hogy bebizonyítsuk, az értelmiségi szülők megfelelően, a fizikai dolgozó szülők pedig nem megfelelően készítik fel gyermekeiket az iskolai életre.

Az viszont tény, hogy a fizikai dolgozó szülőnek nehezebb ez a feladat. Ez a nehézség több okból is ered: a nehéz, sokszor több műszakos fizikai munka után a szülő fáradtan érkezik haza, s nincs ereje vagy türelme a gyermekkel való foglalkozáshoz. Másrészt nem ismeri a fejlődési követelményeket, nem tudja, hogy gyermeke milyen tudásszinten áll és hol kellene tartania.

Sokszor előfordul az is, hogy a szülő, aki otthon van gyermekével -pl. a GYES-en lévő anya- szeretne foglalkozni vele, de nem kap megfelelő segítséget, tanácsot, hogy hogyan kezdje még idejében az iskolára való felkészítést.

A testvérek számát figyelembe véve, 524 gyermek egyike /35,4 %/, nincs testvére; 42,5 %-nak /629 fő/ egy testvére, 210 gyermeknek /14,1 %/ két testvére és 118 gyermeknek /8 %/ három vagy ennél több testvére van. Vizsgálataink alapján elmondhatjuk, hogy mind a biológia, mind a környezeti hatások egyaránt fontosak, hatásukat negatív vagy pozitív irányban egyaránt kifejtik a gyermekek iskolakészültségi állapotára vonatkoztatva is. / 8.sz. táblázat/

8.sz. tábla

A pécsi Nevelési Tanácsadóban 1974/75 - 1983/84 között végzett vizsgálatok alapján iskola-
éretlennek bizonyult gyermekek /1481 fő/ anamnesztikus adatainak összesítése

Anamnesztikus adatok			É v	
			1974/75. -	1983/84.
			%	száma
I. Graviditás	Kivánt gyermek volt-e?	igen	68,5	1015
		nem	31,5	466
	A terhesség lefolyása	sima	70,6	1046
		problémás	29,4	435
II. Szülés Születés	Szülés	koraszülés	41,4	613
		rendes időre	58,6	868
	Szülés lefolyása	sima	66,4	983
		komplikációk	33,6	498
	Születési súly	alacsony	35,8	530
		megfelelő	64,2	951
III. Szopás	Szopott		52,8	782
	Nem szopott		47,2	699
IV. Fejlődés	Ujszülött és csecsemőkorban	nem megfelelő	47,8	708
		megfelelő	52,2	773
V. Betegségek /csipőficam, magas láz, tüdőgyulladás, stb./	1 év előtt	igen	58,0	859
	2 év után	igen	75,6	1119
	Eszméletvesztés	igen	2,0	29
	Kórház	igen	42,6	631
VI. Családi anamnesis	Betegségek, terheltségek	igen	13,8	204
VII. Családi struktúra	Teljes	igen	62,7	928
	Csonka	igen	32,4	480
	Nevelőszülő	igen	4,9	73
VIII. Neveltetés	Otthon /nem volt óvódás/	igen	51,7	765
	Bölcsőde	igen	22,2	329
	Óvoda	igen	48,3	716
IX. Lakásviszonyok	Szobaszám, külön fekhely	megfelelő	71,8	1063
		nem megfelelő	28,2	418
X. Szülők foglalkozása	Anya	Fizikai munkás	33,5	496
		Szaktmunkás	30,7	454
		Htb.	18,1	268
		Értelmiségi	16,2	241
		Büntetett	1,5	22
	Apa	Fizikai munkás	40,2	595
		Szaktmunkás	48,1	712
		Értelmiségi	10,3	152
		Rokkant nyugdíjas	1,1	16
		Büntetett	0,4	6
XI. Testvérek száma	nincs testvére	igen	35,4	524
	1 testvére van	igen	42,5	629
	2 testvére van	igen	14,1	210
	3 vagy több testv.van	igen	8,0	118

4./ A fejlődésben elmaradt, fejlesztésre szoruló gyermekek pedagógiai- pszichológiai jellemzői

A fejlődésben elmaradtak csoportjának, az iskolaéretleneknek összetétele - mind a gyermekek tüneteit, mind a tünetek háttérében lévő okokat tekintve - mint az előbbiekben láttuk - igen heterogén.

A társas magatartás rendellenessége és a tanulásához szükséges képességek fejlődési elmaradása mellett beszéd és mozgászavarok, valamint enyhe fokon érzékszervi /elsősorban hallási/ fogyatékoság is előfordulnak.

A gyermekek közös sajátossága a retardáció, a személyiségfejlődésbeli elmaradás, amely a fejlődési tempó lelassulására vezethető vissza. Ha a fejlődési lelassulás egyenletes, a személyiség fejlődése harmonikus, a gyermeket a normálhoz hasonló személyiségstruktúra jellemzi. Testi és pszichés sajátosságai olyanok, mint a nála egy- két évvel fiatalabb gyermekeké. A fejlődési elmaradás /nem könnyen megítélhető mértéke és oka/ valószínűsíti, hogy kezdeti speciális segítségnyújtással a gyermek eléri az életkorára jellemző fejlettségi nivót. Ennek alapján úgy tűnne, hogy a retardált gyermeknél csupán mennyiségi különbséggel kell számolnunk. A retardáció azonban - az esetek többségében - diszharmonikus személyiségfejlődéssel jár együtt. Ez azt jelenti, hogy ászomatikus /testi/, az intellektuális /értelmi/ és az emocionális /érzelmi/ szféra egymáshoz viszonyítva eltérő fejlettségi szinten van.

Ily módon ezeknél a gyermekeknél meglehetősen nagy egyéni

különbségek figyelhetők meg. Az iskolaéretlen gyermekek fejlesztése komplex tevékenység.

A mentálisan retardált gyermekek intellektuális sajátosságai.

A lassabb értelmi fejlődés a megismerési folyamatok minőségi jellemzőiben nem okoz lényegi változást. A retardált gyermekek - a lehetőség szintjén - mindazokkal az intellektuális képességekkel és tulajdonságokkal rendelkeznek, amelyekkel általános iskolába járó társaik. Az enyhe értelmi fogyatékosoktól / debilisektől/ megkülönbözteti őket, hogy - megfelelő foglalkozással alkotó képességeik /problémamegoldó gondolkodás, reprodukív és produktív képzelet, stb./ életkoruknak megfelelő színvonalon kifejleszthetők. /24,25.,61./ Jellemző rájuk, hogy a felnőtt segítségét eredményesen használják fel további munkájukban.

A mindennapi pedagógiai tapasztalatnak és az elméleti megfontolásnak egyaránt ellentmond, hogy egyes megismerési folyamatok elszigetelt elmaradását feltételezzük. Valószínűleg tévedünk, ha egy-egy gyermeknél önmagában gyenge emlékezetéről /megjegyzés és felidészés/, vagy csupán az absztrakciós képesség fejletlenségéről beszélünk. Hiszen mind a konkrét-képzőerű, mind az elvont gondolkodáshoz széleskörű cselekvés, szemléletesen és verbális tapasztalat szükséges. Ez emlékezéshez nélkülözhetetlen a tárgy, jelenség, folyamat, mese, differenciált észlelése, a tartós figyelemösszpontosítás. Mindenfajta feladatmegoldás feltételezi a motiváció /pl.

érdeklődés/ és akarati tevékenység /feladattudat/ bizonyos fejlettséget. Ezért nem jellemezhető a mentálisan retardált gyermek csupán egy- egy elszigetelt képessége lassu fejlődésével.

A mentálisan retardált gyermekek egy részénél a valóság megismerésének konkrét- szemléletes formái fejlettsége terén jelentkezik akadály. Ide tartoznak azok a gyerekek, akiknél az észlelés /látás, hallás/, az észlelés folyamata/ észlelési analízis- szintézis, differenciáció, a tárgyak formájának, térbeli elrendezésének felfogása/ - ha minimálisan is- de sérült.

Nem tudják megfigyelés, elemzés útján helyesen kiemelni a tárgyak, folyamatok részeit, mozzanatait. Képeket, szituációkat differenciálatlan egészként /globálisan/ fognak fel, vagy ezzel ellentétben csak egy- egy kevésbé lényeges elemét ragadják meg anélkül, hogy az egészhez való kapcsolatát helyesen látnák. Nehezen igazodnak el konkrét, gyakorlati helyzetekben. Néha problémát okoz számukra bizonyos motoros ügyességet igénylő szokások /pl. öltözködés/ és tevékenységek/pl. rajz, gyurmázás/ elsajátítása.

Észlelésünk, megfigyelésünk pontatlanságára vezethető vissza megjegyző emlékezetük és reprodukív képzeletük elmaradása is. A gyermekek egy részénél a megfelelő verbális kifejezőkészség elfedheti a fogalmak "tartalmatlanságát", a hiányos tapasztalati alapokat. Viszonylagos bő szűkincsük mögött a konkrét cselekvésre és differenciált megfigyelésre épülő gondolkodás fejletlensége húzódik meg.

A retardált gyermekek másik csoportjánál a fő probléma a valóságmegismerés elvontabb formáinak alakulásában jelentkezik. Ezek a gyermekek viszonylag pontosan észlelik a jelenségeket, képeket, szenzomotoros koordinációjuk megfelelő, konkrét cselekvéses vagy szemléletes információjukat helyesen dolgozzák fel, elég jó "praktikus érzékük" van. Nehézséget jelent azonban számukra a tapasztalatok beszédbe, jelekbe való átalakítása, a lényeg kiemelése, a konkréttól való elvonatkoztatás, tehát a fogalomalkotás és a gondolkodási műveletek végzése. Elsősorban az elvont számokkal, összehasonlítást, ok- okozati összefüggés felfedezését igénylő problémák megfejtése jelent nehézséget számukra.

Az értelmi elmaradás e típusa gyakran mint beszédbeli retardáció jelentkezik. Ezért mind a feléjük irányuló közlés tartalmának, jelentésének felfogása, mind saját mondanivalójuk kifejezése tartalmi szempontból gyenge. Ez a sajátosság a fejlődés egy korábbi - kiegyermekkori, óvodáskori - szintjére jellemző. /Kihatásai később is jelentkeznek!/

Az intellektuális teljesítmény nem kizárólag az értelmi képességek fejlettségével függ össze. A gyerekek harmadik csoportjánál az elsődleges tünetek a valóság megismerésének, a tanulásnak érzelmi- motivációs tényezőjével kapcsolatosak. Az értelmi képességek retardációja a szándékos figyelem és feladatvégzés, a szellemi aktivitás és érdeklődés, azaz az elsajátításhoz való pozitív érzelmi viszony hiánya következtében alakul ki. Már az óvodában feltűnhet a gyermek elmarasztalás és dicséret iránti közömbössége, a környezet jelensé-

geire vonatkozó kérdéseinek csekély száma, óvodához, iskolához fűződő érzelmi viszonyának negatív volta.

Más esetben a képességek fejlődését elsősorban a gyermek kudarcától való félelme, alacsony önértékelése, az elvárásoknak való meg nem felelés érzése, a szorongás akadályozza. Ezek a gyermekek tehát - bár többé-kevésbé rendelkeznek a tanuláshoz szükséges intellektuális képességekkel - mégsem tudnak lehetőségeikkel élni.

A leírt típusok csupán a mentális retardáció vezető tünetcsoportjait érintik. A fejlesztő csoportba járt gyermekeknél többnyire a tünetek kombinációjával, együttes előfordulásával találkozunk. A verbalitás és az absztrakció, valamint a motivációs bázis területén tapasztalható nehézség hívja fel a problémára a figyelmet elsősorban.

Ha sikerült is^a gyermekek fejlesztés előtti jellegzetes intelligenciastruktúráját feltérképezni, az nem jelentheti a retardált terület direkt fejlesztését. Messzemenően egyet értünk azokkal, az értelmi fejlesztést az egész személyiség alakításával együtt tartják csak megvalósíthatónak.

Pedagógiai munkánk nem egyes megismerési folyamatok fejlesztésére, hanem a gyerek érzelmeinek, érdeklődésének, ismereteinek és képességeinek cselekvésben tapasztalt és érzelmekkel átszőtt élmények útján történő alakítására irányul.

5./ Az iskolaéretleneket fejlesztő foglalkozások pszichológiai alapjai

Korrekción munkánk a fejlődés- oktatáslélektan törvényszerűségeire, valamint Vigotszkij "legközelebbi fejlődési zóna" elméletére épül.

A fejlesztő foglalkozások tanuláskonceptcióját Piaget fejlődéslélektani és Galperin oktatáspszichológiai elgondolásait figyelembevéve, az interiorizációs tanításokra építve alakítottuk ki./63./

Eszerint a fejlődés a cselekvéstől, a tárgyi tevékenységtől vezet- a képi szinten át- az elvont, gondolati felé. Az intellektuális jártasságok kialakítása a gyermekek konkrét tevékenységének megszerzése útján valósítható meg.

A pszichikus képességek, értelmi műveletek fejlesztésében a tanuló saját cselekvéses aktivitásán át az interiorizált /belsővé vált/ folyamatok alakítását kívántuk irányítani.

A tapasztalatok szerint a retardált gyermekeknél hiányoznak a kedvező előfeltételek / a konkrét tapasztalatok sokszínűsége, intellektuális eljárások/, melyek lehetővé tennék a deduktív ut előnyben részesítését. Ezért a fejlesztő foglalkozásokon a konkrét /cselekvés/ tapasztalatszerzéstől való kiindulás tartható - az esetek jelentős többségében - a célravezetőnek.

Mit mond Vigotszkij a gyermek "legközelebbi fejlődési zónájáról?" /135./

"Az oktatás problémájával foglalkozó pszichológiai kutatások rendszerint a gyermek értelmi fejlődése színvonalának

meghatározására szorítkoznak. De a gyermek fejlődési állapotát csupán ennek a színvonalnak a segítségével meghatározni elégtelennek bizonyul. Hogyan határozzák meg általában ezt a színvonalat? Meghatározására olyan feladatok szolgálnak eszközül, amelyeket a gyermek önállóan old meg. Segítségükkel megtudjuk, hogy mire képes, vagy mit tud a gyermek a mai napon, mert csak a gyermek által önállóan megoldott feladatokat vesszük figyelembe; nyilvánvaló, hogy e módszer segítségével csak az állapítható meg, ami a gyermeknél a mai napig megérett, tehát csupán a pillanatnyi fejlettségi színvonalát határozzuk meg. Ámde a fejlettségi állapot sohasem határozható meg csupán annak érett részéből kiindulva. Mint a kertésznek, ha meg kívánja itélni kertjének állapotát, nem szabad csupán a kifejtett és gyümölcsöt hozó almafákat tekintenie, hanem figyelembe kell vennie a fejlődő fákat is, így a pszichológusnak is a fejlettségi színvonal értékelésénél feltétlenül számolnia kell nemcsak a megérett, hanem az érésben lévő funkciókkal is, nemcsak a pillanatnyi színvonnalal, hanem a legközelebbi fejlődési zónával is."/271.old./

...."Együttműködve a gyermek mindig többre képes, mint önállóan." - /272.old./

Vigötszkij " legközelebbi fejlődési zóna" elméletén alapszik az az elgondolás /és gyakorlat/, hogy különböző típusu segítséget nyújtunk a gyerekeknek, ahhoz a szinthez kapcsolódva, melyben még biztonsággal mozog, mely még eredményes feladatvégzésre nyújt módot számára.

A segitési módokat a megismerés, a gondolkodás és cselekvés törvényszerűségeire építve alakítjuk ki, figyelembe véve a tanulás érzelmi- motivációs összetevőit is.

Segítségnyújtás jelenthet:

1. A "konkrét" fokozottabb érvényesítése képi és tárgyi eszközök bekapcsolásával a feladat megfogalmazásába és a megoldás folyamatába.
2. Verbális támogatás, melynek különböző funkciója lehet:
 - a./ A feladatmegértés segítése, instrukció részletezése
 - b./ A feladatmegoldás folyamatának segítése, analízisre serkentő kérdések és kiegészítő információ nyújtása útján.
 - c./ A feladatmegoldást elősegítő asszociációk képzése, környezeti vagy korábbi tapasztalatok emlékezetbe idézése útján.
 - d./ A figyelem felkeltése és irányítása
3. Az irányítás közvetlen és folyamatos vagy indirekt és alkalmi jellege a gyerek egyre önállóbb feladatvégzésében jelenthet fokozatosságot.

A fejlesztő foglalkozásokon és az egész nevelőmunka során olyan értelmi és személyiség tulajdonságok kialakulását szeretnénk elérni, melyek nemcsak az ismeretek eredményes elsajátítását segítik, hanem különböző élethelyzetekben az egész személyiség jellemzőiként nyilvánulnak meg.

Az értelmi képességek fejlődését nem formális izolált funk-

ciógyakorlással, nem csupán képességfejlesztésben bízva kívánuk elérni.

A korrekció célja az elsajátítást nehezítő pszichikus tényezők feltárása és kiegyenlítése.

A segítség fejlesztés sikere azon múlik, elemezni tudjuk-e tünetek hátterében fellelhető pszichikus összetevőket és megtaláljuk-e az adekvát eljárást formálásukra.

A korrekció hatékonyságát befolyásolja, hogy mennyire tárul fel előttünk az intellektuális és az érzelmi - motivációs-szociális összetevők szerepe, egymásrahatása, ill. mily mértékben tudjuk korrekciós munkánkba azt "betervezni."

III. A FEJLESZTŐ FOGLALKOZÁSOK KÜLÖNBÖZŐ FORMÁI PÉCSETT

A gyermek életében fontos szűrő az iskolaérettség megállapítása. "... az első alakváltozásra esik az iskolába való belépés, tehát az első döntő társadalmi átalakítás... Ha az emocionális vagy az intellektuális retardációt nem ismerik fel idejekorán, és az iskola elkezdését el nem halasztják, a gyermekeket túlterhelik, esetleg neurotizálják".
/92, 93/

A beiskolázás vizsgálatok ezt igyekeznek megelőzni. Sok évi tapasztalat szerint a gyermekek bizonyos hányada nem felel meg azoknak a követelményeknek, amelyeket a magyar iskolarendszer támaszt a 6 évesekkel szemben.

Ezeknek a gyermekeknek további sorsát illetően két szempontot kell messzemenően szem előtt tartani:

- 1./ ha beiskolázzák őket, retardációjuk miatt olyan potenciális hátránnyal kezdik az általános iskolát, hogy személyiségük ideiglenesen, de esetleg tartósan is károsodhat;
- 2./ felmentésük és óvodai nagycsoportban való visszamaradásuk vagy elhelyezésük önmagában viszont nem oldja meg problémájukat.

Uganis irreális annak feltételezése, hogy ezeket a gyermekeket az otthoni vagy óvodai környezet "spontán" - tervszerű, szervezett fejlesztő munka nélkül - felzárkóztatja.

Ezt két tény is alátámasztani látszik:

- ha eddig nem volt képes, vagy nem volt módja a hátrányok csökkentésére, ezután még kevésbé lesz. Az óvodában visszamaradt gyermek "létszámfölöttiként" terheli az új nagycsoportot, ahol a hagyományos feladatok teljesen lekötik az óvónőt, s a legjobb szándék mellett is csak ritkán sikerülne az eredményes felzárkóztatás.
- A gyermek személyisége számára fel nem dolgozható kudarc-élmény forrás az, hogy nálánál fiatalabb gyermekek közé kerül. Megerősödő szerepkonfliktusok miatt az esetek többségében az informális és szimpátiakapcsolatok tekintetében is perifériára kerülnek. Igaz, hogy az egy éves időszak minden egyéb pozitív hatással együtt eredményes is lehet, azonban a beiskolázási tapasztalatok azt mutatják, hogy ez kevés a zavartalan induláshoz.

Az "óvodában rekedt" gyermekek sorsa tehát nem látszik megnyugtatónak. Szükségés megtalálni a "Mit? Mikor? Hogyan?" pozitív egybeesését. A későbbi iskolakezdés csak abban az esetben szolgálja valóban a gyermekek érdekeit, ha ebben az un. "türelmi időben" - mint említettük - az intenzív hozzáértő segítség, egyre hatékonyabb és konkrét fejlesztés történik! Az óvónő a csoportjához kerülő visszamaradt gyermekeket általában "problémásnak" tartja és ez tényleg problémákhoz is vezet sok esetben. Ugyanis itt az előítélet, a negatív "beállítódás" szükségszerűen vezet a konfliktushoz. Az óvónő már előre félti a csoportját a túlköros gyermek renitenskedő magatartástól és ez egyfajta feszültséget, ill. türelmetlenséget termel.

A túkoros gyermekek mintegy negyede tud csak aránylag kisebb zökkenőkkel beilleszkedni, többsége viszont peremhelyzetűvé válik. Ebben az óvónőknek is nagy szerepük van, mint említettük.

Ezeknek a gyermekeknek legtöbbször már az előző csoportjukban is kedvezőtlen szociometriai helyzetük volt.

Az elmondottakra számos példát láttunk Pécsett is és ezért keresni kezdtük az optimális megoldási formákat.

A következőkben erről kívánok beszámolni.

1. A Nevelési Tanácsadó mellett
működő ún. "intenzív fejlesztő
óvodai csoport" /1974 - 79 /

Először egy intenzív jellegű fejlesztő csoport megszervezését tűztük ki feladatként a felmentett gyermekek részére. Ezt mintegy előkisérletnek is tekintettük, egy korrekciós óvodai csoport létrehozásához.

Minden évben visszatérő jelenséggént észleltük a felmentett iskolaéretlen gyermekek magas számát. Vizsgálatainkkal több olyan iskolaéretlen gyermeket szűrtünk ki, akinek további sorsáról nehéz volt azonnal dönteni az adott javaslati lehetőségek keretei között. Ezért arra gondoltunk, hogy olyan intézményt kell létrehozni, mely eltér az óvodától, de nem lép fel iskolai követelményekkel sem. /Az iskolaéretleneknek legtöbbször a korrekciós osztály is megterhelő/.

Tanácsadónk akkor még a pécsi Nevelőotthon igazgatójának az irányításával és a nevelőotthonnal egy épülettömbben működött. Ezért annak helyiségeiben, egy új státus megszerzésével lehetőségünk nyílt fejlesztő jellegű óvodai csoport indítására 6 éves - iskolaéretlenség miatt felmentett - gyermekek részére.

Ezt a csoportot nem azoknak a gyermekek szerveztük, akik koraszülöttség vagy egyéb okok miatt az átlagosnál lassabban fejlődtek, de fejlődésük az óvodai foglalkozás keretei között biztosított. Azokra gondoltunk létrehozásánál, akik-

kel sem az óvoda, sem az iskola "nem tud mit kezdeni".

Ennél a gyermekanyagnál a probléma legtöbbször halmozott: magatartászavar, enyhe értelmi elmaradás, esetleg társuló beszédhibával stb. Mindez a speciális fejlesztést feltétlenül indokolja!

A kísérleti jellegű csoport létrehozásánál kettős cél vezetett bennünket:

1. Az óvodából kikerülő 6 éves, halmozottan problematikus gyermekek intenzív fejlesztése egész személyiségükre kiterjedően az iskolaérettség elérése érdekében. Célul tűztük ki az adottnál harmonikusabb, rendezettebb személyiség kialakítását. Ez természetesen nem lehet egy év eredménye, de rendszeres, következetes pedagógiai munkával ennyi idő alatt megalapozható.
2. A debilitást és a predebilitást az eddiginél biztonságosabb módon reméltük elkülöníteni a kísérleti csoport keretében. Úgy véltük, ha döntésünk nem egy vizsgálati szituáción, hanem egy éves megfigyelésen és tervszerű fejlesztésen alapszik, megalapozottabb, realitásabb lesz.

A fejlesztő csoport 13 fős létszámmal indult 1974-ben.

A felmentett gyermekekből álló csoport - az elmaradás oka és a talált elváltozások szerint - rendkívül heterogén képet mutatott.

A fejlesztő csoport megoszlása a talált elváltozások szerint.

Elváltozás	N
Értelmi fogyatékos /határeset/	2
Értelmi fogyatékos és beszéd- hiba	1
Értelmi elmaradás, alkalmazkodá- si nehézség és beszédhiba	4
Értelmi elmaradás és magatartás- zavar	4
Értelmi elmaradás, nagyothallás és beszédhiba	1
Súlyos beszédgátlás és beszéd- hiba	1
Összesen:	13 fő

Természetesen a létrejött zavart, elváltozást kiváltó okok "tisztán" szinte egyik esetben sem jelentkeztek, hanem "valamennyi gyermeknél komplex módon nyilvánultak meg. Ezen belül azután egyes esetekben a minimális agyi károsodás, másik esetben a milió ártalom látszott dominansnak.

A csoporttal való foglalkozások - szervezési szempontból - két típusba voltak sorolhatók:

a./ Egyéni foglalkozások. Ennek keretében történt a Nevelési Tanácsadóban

a/ a psychoterápiás foglalkozás

b/ logopédia kezelés

c/ a szülők gondozása, a célzott beszélgetések

b/ Csoportos foglalkozások:

- a/ mennyiség, tér, forma ismeret fejlesztése
- b/ beszédfejlesztés, ének, zene
- c/ ábrázolás és kézimunka
- d/ testnevelés

Az egyéni foglalkozásokat fejlesztési terv alapján tartottuk. Minden gyermekkel kapcsolatban - a pszichológiai és pedagógiai vizsgálata és a megfigyelése után - "fejlesztési tervet" készítettünk, melyet a fejlődési naplóba helyeztünk el. / 5.sz. melléklet/

Ez tartalmazta az év eleji állapotot, a fejlesztés szakaszait és módját. Ide kerültek a fejlődésre vonatkozó rendszeres pedagógiai és pszichológiai feljegyzések.

Hetenként két alkalommal foglalkoztunk egyénileg minden gyermekkel. A foglalkozásokat a probléma jellegétől függően pszichológus, gyermekpszichiáter és logopédus szakemberek végezték. Nagyon lényegesnek tartottuk, hogy a szülőkkel jó kapcsolatot alakítsunk ki a hatékony együttműködés érdekében.

Azért is fontos volt ez, mert a szülők egy része gyermekével szemben feszültséget, negatív töltésű érzelmeket táplált, mivel az nem felelt meg elvárásainak. Ez természetesen gátlóan hat a gyermek fejlődésére, ami csak fokozta a szülő ellenérzését, és így tovább.

A gyakori szülői értekezletek, családlátogatások mellett a Nevelési Tanácsadóban egyéni célzott beszélgetéseket

folytattunk a szülőkkel. Szemléletformáló munkánk során igyekeztünk elérni, hogy a szülő fogadja el gyermekét olyannak, amilyen lehetőségekkel rendelkezik. Ismerje meg őt, ismerje fel értékeit, pozitív tulajdonságait, a jót is lássa meg benne, ne csak a "rosszat" és tanulja meg a vele való helyes foglalkozást.

A csoportos foglalkozások anyagát a gyermekek fejlettségi szintjéhez szabott ütemterv képezte.

Az egyes foglalkozásokon elsőorban nem a képességfejlesztés volt a fő célunk. Rendkívül fontosnak tartottuk, hogy a nevelés valamennyi területe érvényesüljön az oktatási anyag átadása során. Különösen nagy súlyt fektettünk a szociális érzelmek fejlesztésére, mivel ezen a területen több gyermeknél súlyos probléma mutatkozott.

Foglalkozásainkat egésznapos jelleggel, 8 - 16 óráig tartottuk. A játékosság, változatosság fő irányelveink voltak a foglalkozások során.

Az elmondottak illusztrálására bemutatunk egy foglalkozási napot /1974.október 10./

Órarendi beosztás

7,00 - 8,30	Alkotójáték
	/Közben 2- 3 gyermekkel /külön- külön / -egyéni foglalkozás/
8,30 h- 9,00 h	Teremrendezés, 5 përces testnevelés, tisztálkodás
9,00 h -9,30 h	I.kötelező foglalkozás

9,30 h- 10,00 h	Tisztálkodási teendők, reggeli
10,00 h- 10,30 h	II. kötelező foglalkozás
10,30 h- 10,50 h	Kompenzativ mikrocsoporthoz foglalkozás

A foglalkozások tartalmi felépítése:

Egyéni foglalkozás tartalma: számfogalom kialakítása a számosság területén:

B.Móni 5-ös számkörben

Ö.Zoltán 4-es számkörben

B. Barna 4-es számkörben

I. Kötelező foglalkozás: környezetismeret, közlekedési eszközök

II. Kötelező foglalkozás: ének-zene, énekes játékok ismerete, ritmus érzékelgetés, ritmus tapsolás.

Kompenzativ foglalkozás: a finom mozgások, az ujj mozgások biztonságának fejlesztése agyagozással. /Feladatok a közlekedési témakörből./

A fejlesztő óvodai csoportot gyógypedagógus tanárnő vezette egy félállású gondozónő segítségével. A tárgyi feltételek, az óvoda felszereltsége az igényeket kielégítette. Az óvodai év kezdetén, a már említett pszichológiai vizsgálatnál az alábbi teszteket használtuk:

1. Budapesti Binet intelligencia teszt
2. Bender térorientációs teszt
3. Goodenough emberrajz vizsgálat

Az egyéni korrekció fejlesztési tervének összeállításához szükségünk volt arra, hogy ismerjük, mely területek sérültek legjobban, milyen foku és mélységű a képességek hiánya, retardáltsága.

Ezért a beiskolázási kritériumok szerint is felmértük a fejlesztésbe vont gyermekeket a Budapesten használt iskolaelettségi teszt segítségével.

Vizsgált területek:

1. Beszédkészség
2. Figyelem és megfigyelőképesség
3. Emlékezet
4. Értelmi képesség szintje
5. Általános tájékozottság
6. Mennyiségfogalom
7. Feladattudat, feladattartás
8. Tanulékonyág
9. Munkatempó
10. Ábrázoló készség
11. Magatartás

A vizsgálat eredményét a következő táblázatban foglaltuk össze /9.sz. tábla/:

9.sz.táblázat

A fejlesztő óvodai csoport tagjainak fejlettsége egyes területeken a beiskolázási vizsgálat eredményei alapján

		n = 13			
		1974.szept. állapot		1975.máj. állapot	
		N	%	N	%
Beszédkészség	1. Korának megfelelő/összefüggően, értelmesen fejezi ki magát/	2	15,4	9	69,3
	2. Szóbeli kifejező készsége fejletlen /szegényes szókincs, inadekvát szóhasználat/	11	84,6	4	30,7
Figyelem és megfigyelő-képesség	1. Tartós /kb.10-15 ² ig akarátlagos figyelemre képes/	2	15,4	5	38,5
	2. Változó, labilis /figyelmét új ingerek elterelik/	5	38,5	5	38,5
	3. Szétszórt /figyelemkoncentrációra rövid ideig sem képes/	6	46,1	3	23,-
Emlékezet	1. Megtartott	2	84,6	8	61,5
	2. Pontatlan	11	15,4	5	38,5
Értelmi fejlettség	1. Korának megfelelő	2	15,4	8	61,5
	2. Koránál fejletlenebb	11	84,6	5	38,5
Általános tájékozottság /önmagára, tere, időre, környezetére/	1. Korának megfelelő	3	23,0	10	77,-
	2. Hiányos	10	77,0	3	23,-
Mennyiség-fogalom	1. Stabil számfogalommal rendelkezik	4	30,8	8	61,5
	2. Segítséggel old meg műveletet	6	46,1	4	30,8
	3. Kialakulatlan szám-fogalom	3	23,1	1	7,7

Feladattudat	1. Rábizott feladatot önállóan, jól végzi	1	7,7	8	61,5
	2. Feladatvégzés közben állandó segítséget és ellenőrzést igényel	12	92,3	5	38,5
Tanulékonyság	1. Új ismeretet gyorsan sajátít el	4	30,8	9	69,2
	2. Csak lassan, segítséggel sajátítja el	9	69,2	4	30,8
Munkatempó	1. Egyenletesen, kitaratóan dolgozik	3	23,-	7	53,8
	2. Lassan dolgozik, állandóan serkenteni, biztatni kell	10	77,-	6	46,2
Ábrázoló-készség	1. Korának megfelelő	3	23,1	9	69,2
	2. Korának nem felel meg	10	76,9	4	30,8
Magatartás /vizsgálat alatt/	1. Kiegyensúlyozott, kapcsolat jól felvehető vele	2	15,4	9	69,2
	2. Nyugtalan, agresszív	7	53,8	2	15,4
	3. Félénk, gátolt	4	30,8	2	15,4

A táblázat alapján rangsorolni lehetett a leginkább kompenzálást igénylő területeket:

1. Feladattudattal nem rendelkezett - 12 gyermek	92,3 %
2. Értelmi fejlettsége koránál fejletlenebb volt - 11 gyermek	84,6 %
3. Szóbeli kifejezőkészsége fejletlen volt 11 gyerm.	84,6 %
4. Emlékezete pontatlan - 11 gyermek	84,6 %
5. Általános tájékozottság hiánya - 10 gyermek	77,- %
6. Nem megfelelő ábrázoló készség - 10 gyermek	77,- %
7. Munkatempója lassu, állandóan biztatni kell - 10 gyermek	77,- %

8. Uj ismeretet csak lassan, segítséggel sajátít el	- 9 gyermek	69, 3 %
9. Magatartása nyugtalan, agresszív	- 7 gyermek	53, 8 %
10. Figyelemkoncentrációra, megfigyelésre csak rövid ideig képes	- 6 gyermek	46,1 %
11. Műveletet csak segítséggel old meg	- 6 gyermek	46,1 %

Ennek ismeretében terveztük meg az egyéni és csoportos foglalkozásokat, fejlesztő terpmáiákat. Hangsúlyozottan a szocializációra, munkaérettségre, anyanyelvre koncentráltunk. Amint az összesítő táblánk is mutatja, egyértelmű a pozitív változás. Ugyanez a pozitív irányu fejlődés tükröződik a három pszichológia teszt első felvétele és a kontroll vizsgálat között. /10.sz. táblázat/

Az eredményeket - gyermekekre lebontva - grafikonon is ábrázoltuk, /1- 17.sz. grafikon/

Önmagukhoz viszonyított fejlődésük is azt mutatja, hogy a ráfigyelés, a célzott konpenzálás, a gyermek és a szülő érdekeltté tétele és partnerként való megnyerése - családvédelemmel kibővitve - még nagyon sok lehetőséget rejt magába. Nem szabad lemondani egyetlen gyermekről, míg nem tettünk fejlesztésük érdekében mindent.

10. sz. táblázat.

1 év: 1974-1975.

Intenzív óvoda adatai

n = 13

Sor- szám N é v	Budapesti Binet-intel- ligencia teszt		Bender térorien- tációs teszt		Goodenough emberrajz teszt		Eltérés			Iskola- nem
	Fejlesztés		Fejlesztés		Fejlesztés		IQ	BT	Rg	
	előtti %	utá- ni %	előtti %	utá- ni %	előtti %	utá- ni %				
1. Cs.Árpád	84	96	46	68	76	90	12	22	14	Korr.I.o.
2. F.András	81	100	78	96	76	95	19	18	19	Korr.I.o.
3. F.Attila	106	115	100	100	133	133	9	0	0	Á.I.I.o.
4. B.Mónika	87	87	26	33	0	80	0	13	80	Kis.isk.
5. G.János	57	68	30	56	71	85	11	26	14	Kis.isk.
6. J.László	75	89	28	75	100	110	14	47	10	Korr.I.o.
7. Ó.Zoltán	83	97	53	100	65	120	14	47	55	Korr.I.o.
8. P.Zoltán	80	106	25	100	60	105	26	75	45	Ált.Isk.
9. Sz.Aranka	71	72	21	38	50	60	1	17	10	Kis.isk.
10. K.Gyöngyi	88	88	21	35	72	75	0	14	3	Korr.I.o.
11. B.Barna	78	83	21	72	66	95	5	51	29	Korr.I.o.
12. Cs.Melinda	87	90	57	61	70	138	3	4	68	Korr.I.o.
13. A.Gyula	65	85	50	95	60	100	20	45	40	Korr.I.o.
Átlag	80,2	90,5	42,8	71,5	69,2	99,-	9,4	27,5	28,7	

Beiskolázás:

Általános iskola normál I.osztályába került:	2 fő	15,4 %
Általános iskola korrekciós I.oszt.került:	8 fő	61,5 %
Kisegítő iskolába irányítva:	3 fő	23,1 %

Az 1974- 75-ös kísérleti év végén munkánkat értékelve úgy éreztük, volt értelme a fejlesztésnek. /A beiskolázási vizsgálat alapján a csoportból 2 fő/15 %/ált.isk.I.osztályba, 8 fő /61%/ korrekciós I.osztályba, 3 fő/23%/ pedig kisegítőbe került./

Minden gyermek fejlődött induló szintjéhez viszonyítva. Ezt nem csak az automatikus érésnek, hanem a fejlesztő foglalkozásoknak, az őket érő sok pozitív ingernek a rájuk való szeretetteljes ráfigyelésnek is tulajdoníthatjuk. Másrészt egyértelműbben el tudtuk különíteni a debilitást a pseudodebilitástól.

Az első év eredményei arról győztek meg bennünket, hogy gyermekeink tanulékonyak, elmaradásuk fő oka - a meglévő organikus okokon kívül - az elhanyagoló nevelés, az inger-szegény családi miliő. Nagyon elgondolkodtató, hogy a két leginkább retardált gyermekünk anyja GYES-en van hosszabb ideje. Az egyik 6. életévét betöltött kislány, rajza a firka fokán állt, embert sem tudott rajzolni, ceruzafogásának bizonytalansága a teljes gyakorlatlanságot tükrözte.

Sok gyermekünkénél találtunk encephalopathiára utaló jeleket, amit az anamnesztikus adataink is alátámasztottak.

/L. Anamnesztikus táblázat./

Há a bemutatott évre /1974- 75./ vonatkoztatva összegezzük a fejlesztésben részt vett gyermekeinket ért negatív hatásokat, akkor ezek az adatok már sok mindent megmagyaráznak, értbetővé tesznek.

A 13 gyermekből

- 5 gyermek /38,5 %/ nem kívánt gyermek volt
- 7 gyermek / 53,8 %/ veszélyeztetett terhességből született
- 6 gyermek /46,2 %/ koraszülött volt /időre/
- 5 gyermeknél/38,5 %/ szülési komplikációk léptek fel
- 6 gyermeket /46,2 %/ élesztetni kellett
- 6 gyermek /46,2 %/ kis súllyal született
- 8 gyermek /61,5 %/ nem szopott
- 4 gyermek /30,8 %/ csecsemőkorban lassan fejlődött
- 10 gyermek /76,9 %/ 1 éves kora előtt gyakran betegeskedett
- 11 gyermek /84,6 %/ azóta is gyakran beteges
- 2g yermeknek /15,4%/ eszméletvesztéses rosszullétei voltak
- 3 gyermek /23,% / hosszabb időt töltött kórházban
- 6 gyermeket /46,2 %/csonka családban nevelődik
- 3 gyermek /23 %/ nevelőszülőnél vagy nevelőotthonban él
- 2 gyermek /15,4 %/ családjában terheltség fordult elő
- és 2 gyermek /15,4 %/ szülei büntetve voltak,vagy jelenleg is büntetés alatt állnak

Arra is kíváncsiak voltunk, hogy hatékonyságában mennyire volt tartós a fejlesztés, hogyan feleltek meg a gyermekek az általános iskola követelményeinek.

Ezért visszamenőleg nyomonkövető vizsgálatot végeztünk annál a tíz gyermeknél, akik általános iskolába nyertek felvételt. /A korrekciós I. osztályba csak évig jártak a gyermekek./

11.sz. táblázat

A fejlesztő óvodai foglalkozásban részt vett gyermekek általános iskolai pályafutása /I- VIII. oszt./

n = 10

Év Osztály	Évis- mét- lés- re bu- kozz	Pótvizs- gára kötele- zett	Sikeres pótvizs- gát tett	Felsőbb osz- tályba lép- het	
				fő	%
1974- 75. I.	-	-	-	10	100
1975 -76. II.	1	-	-	9	90
1976 -77. III.	1	2	2	8	80
1977 -78. IV.	-	1	1	8	80
1978 -79. V.	1	3	3	7	70
1979 -80. VI.	1	3	2	6	60
1980- 81. VII.	-	2	2	6	60
1981- 82. VIII.	-	3	3	6	60
1982- 83. tovább- tanult	Szakm. képző int.-ben: 4				40

Az általános iskolát elvégzett gyermekek 60 %-a nagy eredmény-
nek tűnik. Ebben talán az is belejátszik, hogy végig váltako-
zó intenzitású kapcsolatot tartottunk gyerekeinkkel és szü-
leikkel. Problémájukkal sokszor fordultak hozzánk és mindig
sikerült megoldást találunk.

Magas volt a pótvizsgára kötelezettek aránya, ami főleg or-
ganikus tényezőkkel magyarázható és sokszor inkább vissza-
fogó mint serkentő erejű otthoni háttérrel.

Ugy éreztük, az előkísérlet éve sikerrel zárult. Ez adta a
további kezdeményező kedvet ahhoz, hogy folytassuk a meg-

kezdett munkánkat. Felsőbb szerveink is értékelték törekvéseinket és támogatták a következő évek munkáját. Igy állandóan csiszolva, fejlesztve módszereinket az iskolaérettségi vizsgálaton felmentettek közül a leginkább rászorulókat, a halmozottan retardált gyermekek részére még 4 éven keresztül szerveztünk fejlesztő óvodai csoportokat.

1975- 76-ban	14 gyermekkel	
1976- 77-ben	12	"
1977- 78-ban	16	"
1978- 79-ben	15	"
		szerveztük meg a csoportot.

12.sz. táblázat

Ok	1975-76		1976 -77		1977-78		1978-79		Összesen:	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Szociális magatartás éretlensége	3	21,4	4	33,3	7	43,8	5	33,3	19	33,3
A tanulás megkezdéséhez szükséges készségek és képességek hiánya, elégtelensége	2	14,3	3	25,-	3	18,8	4	26,7	12	21,-
Mind a két terület fejlődésében lemaradottak	9	64,3	5	41,7	6	37,4	6	40,-	26	45,6
Összesen:	14	100	12	100	16	100	15	100	57	100

Az iskolaéretlenség miatt felmentett és korrekciós óvodánkba 1975-79. év között felvett gyermekek megoszlása a felmen-

tés közvetlen oka szerint.

Az első 1974- 75-ös "kísérleti év" felmentett tanulói-
val együtt összesen 70 gyermek vett rész öt év alatt /1974-
79 között/ az intenzív fejlesztő óvodai csoport keretében a
korrekciós foglalkozásokban./ 13.7 14.,15.,16.sz. tábla /
Az anamnesztikus és környezeti adataikat - melyek feltevé-
sünk szerint pozitív vagy negatív irányba befolyást gyakorol-
hattak a gyermek fejlődésére és beiskolázhatóságára - táblá-
zatokba foglalva közöljük./17, 18.sz. tábla/

Az 1974 - 79. években szervezett fejlesztő óvodai csoportok
anamnesztikus és környezeti adatait elemezve látjuk, hogy a
felmentett és óvodai korrekcióban részesülő gyermeknél igen
sok olyan tényező található, mely fejlődésüket negatív irány-
ba befolyásolhatta.

A 70 gyerek közül 27 /38,6 %/ nem kívánt gyermekként, 35
/50 %/veszélyeztetett terhességből született. 31 gyermek
/44,3 %/ koraszülött volt, szülési komplikációk 32 gyermek-
nél /45,7 %/ lépett fel és 40 gyereket /57,1 %/ éleszteni
kellött. Születési súlya 35 gyerekeknek /50 %/ volt alacsony,
soknak 2000 gr alatti. A gyermekek több mint fele, 44 fő
/62,8 %/ nem szopott és 36-nak /51,4 %/ a csecsemő és új-
szülöttkori fejlődése nem volt megfelelő. Nagyon magas,70%-
os /49 fő/ az 1 év előtti és 81,4 %-os /57 fő/ a 2. életév
utáni megbetegedések aránya is.

13. sz. táblázat

2.év: 1975-1976.

Intenzív óvoda adatai

Sor- szám	Név	Budapesti Binet in- telligencia teszt		Bender- térorien- tációs teszt		Goodenough emberrajz teszt		Eltérés			Isko- la- nem
		Fejl. előtti %	Fejl. utáni %	Fejl. előtti %	Fejl. utáni %	Fejl. előtti %	Fejl. utáni %	IQ %	BT %	Rg %	
1.	B.János	80	104	89	100	90	110	24	11	20	Ált.I.
2.	R.Zoltán	114	114	80	90	106	110	0	10	4	Ált.I.
3.	D.Róbert	74	91	38	60	83	95	17	22	12	Ált.I.
4.	L.Gábor	90	103	90	109	93	100	13	19	7	Ált.I.
5.	M.László	74	90	35	75	0	80	16	40	80	Korr.I.
6.	N.Éva	79	81	65	100	60	100	2	35	40	Korr.I.
7.	N.Zita	70	84	65	100	84	124	14	35	40	Korr.I.
8.	M.Andrea	67	83	46	60	60	95	16	14	35	Korr.I.
9.	P.Zoltán	80	86	25	57	40	80	6	32	40	Korr.I.
10.	B.Zoltán	77	104	60	78	50	110	27	18	60	Korr.I.
11.	Cs.Timea	81	83	50	100	45	90	2	50	45	Korr.I.
12.	R.Erzsébet	86	92	82	103	100	113	6	21	13	Ált.I.
13.	O.József	40	56	31	46	60	71	16	15	11	Kisegítő
14.	B.Tamás	72	75	35	35	76	76	3	0	0	Kisegítő
	Átlag	77,4	89,2	57,3	80,1	67,2	97,-	14	23	29	

Ált.iskola I.osztályába került

35,7 % /5 fő/

Korrektíós I.osztályba került

50,- % /7 fő/

Kisegítő iskolába került

14,3 % /2 fő/

14. sz. táblázat.

3.év: 1976-1977.

/Intenzív óvoda/

n = 12

Sor- szám	Név	Budapesti Binet in- telligencia teszt		Bender térorien- tációs teszt		Boodenough emberrajz teszt		Eltérés			Isko- la- név
		Fejl. előtti %	Fejl. utáni %	Fejl. előtti %	Fejl. utáni %	Fejl. előtti %	Fejl. utáni %	IQ %	BT %	Rg %	
1.	P.László	96	110	71	110	97	100	14	39	3	Ált.Isk.
2.	P.József	80	98	46	89	108	110	18	43	2	Ált.Isk.
3.	F.Péter	72	88	100	100	113	120	16	0	8	Korr.I.o.
4.	D.Andrea	75	85	60	78	97	110	10	18	13	Korr.I.o.
5.	B.Tamás	88	98	23	72	75	92	10	49	17	Korr.I.o.
6.	B.Timea	65	71	65	70	83	95	6	5	12	Kisegítő
7.	E.Gábor	89	100	35	73	97	105	11	38	8	Korr.I.o.
8.	K.Ferenc	94	98	30	80	72	82	4	50	10	Korr.I.o.
9.	Cs.Judit	73	92	35	78	107	110	19	43	3	Korr.I.p.
10.	V.László	77	88	37	62	83	90	11	25	7	Korr.I.o.
11.	K.Judit	80	92	0	32	0	97	12	32	97	Korr.I.o.
12.	B.Tamás	71	75	31	34	70	70	4	3	0	Kisegítő
	Átlag	80,1	91,3	44	73	84	98,2	11	29	15	

Általános iskola I.osztályába került 16,7 % /2 fő/

Általános korrekciós I.osztályába 66,6 % /8 fő/

Kisegítő iskolába került 16,7 % /2 fő/

15. sz. táblázat

4.év: 1977-1978.

/Intenzív óvoda/

n = 16

Sor- szám	Név	Budapesti Binet in- telligencia teszt		Bender térorien- tációs teszt		Boodenough emberrajz teszt		Eltérés			Isko- la- nem
		Fejl. előtti %	Fejl. utáni %	Fejl. előtti %	Fejl. utáni %	Fejl. előtti %	Fejl. utáni %	IQ %	BT %	Rg %	
1.	Cs.Zoltán	80	89	35	75	59	84	9	40	25	Korr.
2.	L.Gábor	46	60	26	45	0	73	14	19	73	Kis.isk.
3.	G.Tamás	50	93	30	53	26	75	43	23	49	Korr.
4.	O.József	48	80	23	72	0	70	32	49	70	Korr.
5.	A.Gábor	67	70	25	65	0	60	3	40	60	Kis.isk.
6.	G.Judit	56	96	34	75	0	106	40	41	106	Korr.
7.	T.Andrea	62	98	55	81	36	92	36	26	56	Ált.Isk.
8.	H.Csilla	76	86	31	62	116	120	10	31	4	Korr.
9.	Sz.Mária	42	60	40	56	0	85	18	16	85	Kis.isk.
10.	Sz.Zoltán	30	58	35	56	0	80	28	21	80	Kis.isk.
11.	M.Katalin	55	58	0	35	0	73	3	35	73	Kis.isk.
12.	R.Tamás	85	95	50	91	82	100	10	41	18	Ált.isk.
13.	D.György	73	87	73	85	90	110	14	12	20	Korr.
14.	H.Timea	85	98	60	75	0	110	13	15	110	Ált.Isk.
15.	L.Károly	71	79	0	60	0	89	8	60	89	Korr.
16.	Cs.Éva	70	85	30	62	84	84	15	32	0	Korr.
	Átlag:	62,2	81	34	66,1	31,2	88	19	31	57	

Általános iskola első osztályába került 18,7 % /2 fő/

Általános korrekciós I.osztályba került 50,- % /8 fő/

Kisegítő iskolába került 31,3 % /5 fő/

16. sz. táblázat.

5.év: 1978-1979.

/Intenzív óvoda/

n = 15

Sor- szám	Név	Budapesti Binet in- telligencia teszt		Bender térorien- tációs teszt		Boodenough emberrajz teszt		Eltérés			Isko- la- nem
		Fejl. előtti %	Fejl. utáni %	Fejl. előtti %	Fejl. utáni %	Fejl. előtti %	Fejl. utáni %	IQ %	BT %	Rg %	
1.	R.Gábor	62	78	28	60	0	70	16	32	70	Korr.
2.	H.Gábor	81	86	20	60	90	100	5	40	10	Korr.
3.	M.Klára	82	98	30	60	50	100	16	30	50	Korr.
4.	H.Tamara	83	83	23	62	70	90	0	39	20	Korr.
5.	V.István	70	82	40	65	60	105	12	25	45	Korr.
6.	O.Károly	51	60	0	30	0	30	9	30	30	Kis.isk.
7.	Cs.László	89	96	80	90	105	105	7	10	0	Ált.Isk.
8.	M.Timea	75	75	20	20	75	75	0	0	0	Kis.Isk.
9.	W.Károly	65	78	60	64	80	88	13	4	8	Korr.
10.	R.Mónika	84	98	90	96	97	105	14	6	8	Ált.Isk.
11.	J.Zsuzsa	86	100	60	78	113	113	4	18	0	Ált.Isk.
12.	F.Tamás	93	100	27	50	96	113	7	23	17	Ált.Isk.
13.	B.Tamás	81	98	50	60	101	105	17	10	4	Ált.Isk.
14.	B.Dalma	72	83	50	75	40	75	11	25	35	Korr.
15.	O.Sándor	70	72	60	80	30	71	2	20	41	Korr.
Átlag:		76,2	86,3	43	63	67	90	9	21	23	

Ált.iskola I.osztályába került 33,3 % /5 fő/

Ált.iskola korr.I.o.-ba került 53,3 % /8 fő/

Kisegítő iskolába került 13,4 % /2 fő/

17. sz. táblázat - 79 -

ANAMNÉSTIKUS ADATOK AZ INTENZÍV ÓVODÁBA JÁRÓ GYERMEKEKRŐL 1974-79-ig

			1974-75		1975-76		1976-77		1977-78		1978-79.		Összesen	
			13 fő		14 fő		12 fő		16 fő		15 fő		70 fő	
			szám	%	szám	%	szám	%	szám	%	szám	%	szám	%
I. Graviditás	Kivánt gyerek volt	igen	8	61,5	9	64,3	8	66,7	9	56,2	9	60	43	61,4
		nem	5	38,5	5	35,7	4	33,3	7	43,8	6	40	27	38,6
	Terhesség lefolyása zaklatott	sima	6	46,2	6	42,8	5	41,7	4	25	9	60	30	42,8
		betegs. miatt	4	30,8	4	28,6	3	25	5	31,2	4	26,7	15	21,4
		családi viszály miatt	3	23	4	28,6	4	33,3	7	43,8	2	13,3	20	28,6
II. Szülés, születés	Rendes időre	született	7	53,8	9	64,3	5	41,7	10	62,5	8	53,3	39	55,7
	Koraszülött		6	46,2	5	35,7	7	58,3	6	37,5	7	46,7	31	44,3
	Szülés le- folyása	sima	8	61,5	8	57,1	6	50	9	56,2	5	33,3	36	51,4
		komplik.	5	38,5	6	42,8	6	50	5	31,2	10	66,7	32	45,7
	Éleszteni kellett		6	46,2	9	64,3	7	58,3	11	68,8	7	46,7	40	57,1
	Rögtön felsírt		7	53,8	5	35,7	5	41,7	5	31,2	8	53,3	30	42,8
	Születési súly	alacsony	6	46,2	10	71,4	5	41,7	8	50	6	40	35	50,0
		megfelelő	7	53,8	4	28,6	7	58,3	8	50	9	60	35	50,0
III. Szopás	Szopott		5	38,5	5	35,7	3	25	7	43,8	6	40	26	37,1
	Nem szopott		8	61,5	9	64,3	9	75	9	56,2	9	60	44	62,8
IV. Fejlődés	Újszülött és csecsemőkor	megfelelő	9	69,2	4	28,6	8	66,7	5	31,2	7	46,7	33	47,1
		nem megf.	4	30,8	9	64,3	4	33,3	11	68,8	8	53,3	36	51,4

		1974-75		1975-76		1976-77		1977-78		1978-79		Összesen	
		13 fő		14 fő		12 fő		16 fő		15 fő		70 fő	
		szám	%	szám	%	szám	%	szám	%	szám	%	szám	%
V. Betegségek: /magas láz, gyulladások stb./	1 életév előtt	10	76,9	9	64,3	9	75	13	81,2	8	53,3	49	70,0
	1 életév után	11	84,6	13	92,8	9	75	15	93,2	9	60	57	81,4
	Eszméletvesztés	2	15,4	-	-	1	8,3	1	6,2	-	-	4	5,7
	Kórház	3	23	3	21,4	3	25	7	43,8	7	46,7	23	32,8
VI. Családi struktúra	Teljes	4	30,8	8	57,1	5	41,7	9	56,2	8	53,3	34	48,6
	Csonka	6	46,2	3	21,4	3	25	4	25	4	26,7	20	28,6
	Nevelőszülőnél- Nevelőotthonban	3	23	3	21,4	4	33,3	3	18,8	3	20	16	22,8
VII. Családi anamnesis	Terheltségek, beteg- ségek	2	15,4	3	21,4	2	16,7	4	25	1	6,7	12	17,1
	Büntetve volt-e valaki a családban	2	15,4	4	28,6	1	8,3	2	12,5	1	6,7	10	14,3
VIII. Neveltetés	Otthon anyával	2	15,4	3	21,4	6	50	9	56,2	4	26,7	24	34,3
	Bölcsöde	9	69,2	6	42,8	1	8,3	2	12,5	5	33,3	23	32,8
	Óvoda	9	69,2	8	57,1	3	25	4	25	8	53,3	32	45,7
	Állami gondozott	2	15,4	3	21,4	3	25	3	18,8	3	20	14	20,0

18. sz. táblázat.

Szülők foglalkozása	74-75		75-76		76-77		77-78		78-79		Összesen	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Mindkét szülő értelmiségi vagy egyéb szellemi	2	15,4	1	7,1	2	16,7	1	6,2	2	13,3	8	11,4
Szellemi + fizikai	3	23,-	2	14,3	1	8,3	1	6,2	1	6,8	8	11,4
Mk.szülő szakmunkás	2	15,4	4	28,6	2	16,7	4	25,-	5	33,3	17	24,3
Szakmunkás+fizikai dolg.	2	15,4	3	21,4	1	8,3	3	18,8	2	13,3	11	15,7
Mk.szülő fizikai dolg.	4	30,8	4	28,6	6	50,-	7	43,8	5	33,3	26	37,2
Összesen:	13	100	14	100	12	100	16	100	15	100	70	100
Lakásminőség Megfelelő, egészséges	9	69,2	9	64,3	7	58,3	9	56,3	10	66,7	44	62,9
Nem megfelelő, egészségtelen	4	30,8	5	35,7	5	41,7	7	43,7	5	33,3	26	37,2
Összesen:	13	100	14	100	12	100	16	100	15	100	70	100

Kórházban 23 gyermeket /32,8 %/ kezeltek.

Csonka családban 20 gyermek /28,6 %/, nevelőszülőnél vagy nevelőotthonban 16 gyermek élt /22,8 %/.

12 családban /17,1 %/ fordult elő terheltség, 10 családban /14,3 %/ pedig valamelyik szülő volt, vagy van büntetve.

Óvodába 32 gyerek /45,7 %/ járt, az iskolaéretlenek^{nek} csak fele. 14 gyermek /20 %/ volt állami gondozott.

1979 júniusában az óvodánk megszűnt, mivel kikerülve a Nevelőotthon fennhatósága alól, a Városi Tanács Művelődési Osztályának közvetlen irányítása alá kerültünk.

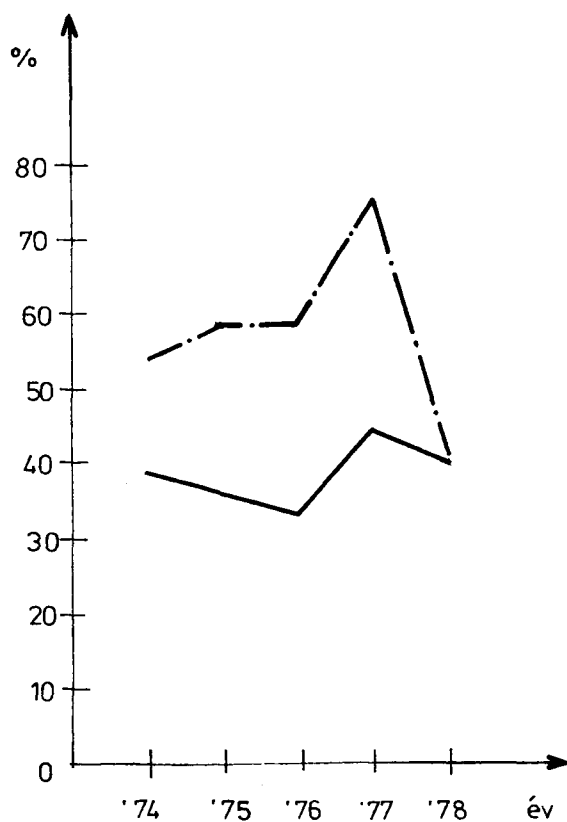
Igy sem helyiségünk, sem státuszunk nem maradt a foglalkozások további folytatásához. Ez természetesen nem jelentette azt, hogy lemondunk a megkezdett - általunk - jónak és szükségesnek tartott felzárkóztató foglalkozások szervezéséről, csak más módot, más keretet kellett keresnünk hozzá.

Végül is a megoldást a Nevelési Tanácsadóban elkezdett korrekciós csoportfoglalkozásokban találtuk meg.

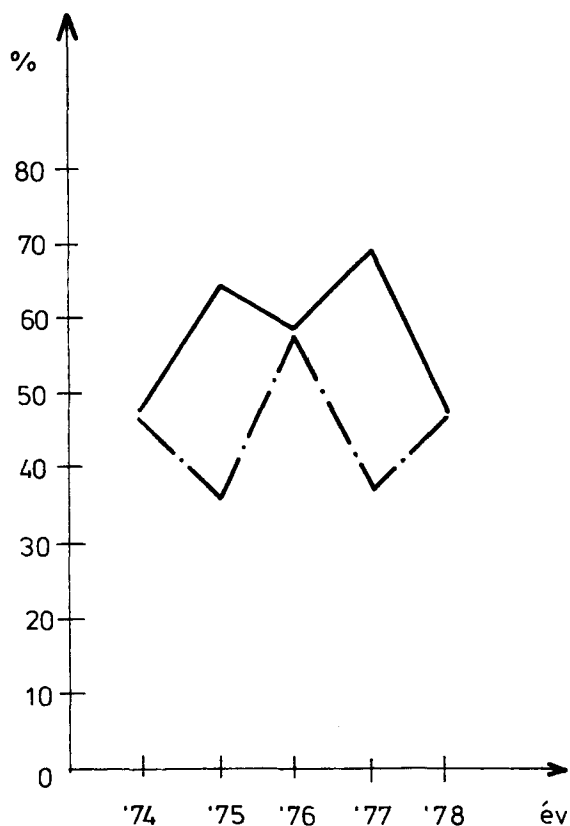
A dolgozat következő részében ezt ismertetjük röviden.

1. sz. grafikon.

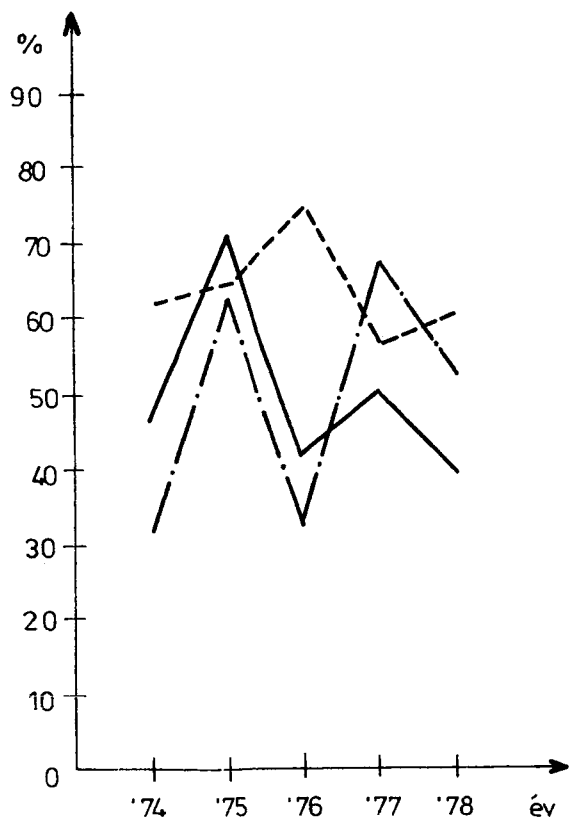
NEGATIV TÉNYEZŐK GRAFIKONON TÖRTÉNŐ
ÖSSZEFOGLALÓ ÁBRÁZOLÁSA AZ INTENZÍV
ÓVODÁBA JÁRÓ GYERMEKEK ANAMNÉSTIKUS
ADATAI ALAPJÁN.
(1974 - 78)

Nem kívánt gyermek : —————
Zaklatott terhesség : — . — . — . —

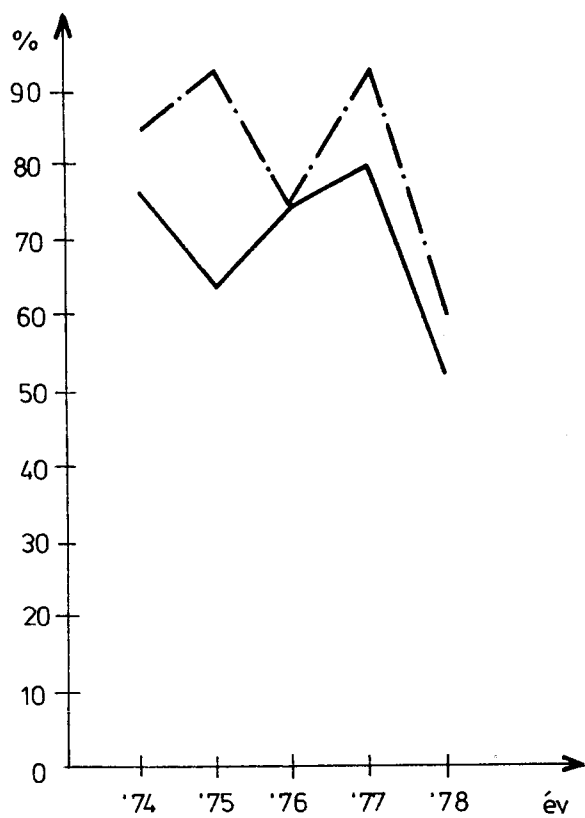
Élesztetni kellett : —————
Koraszülött : — . — . — . —

Alacsony szül. súly : —————

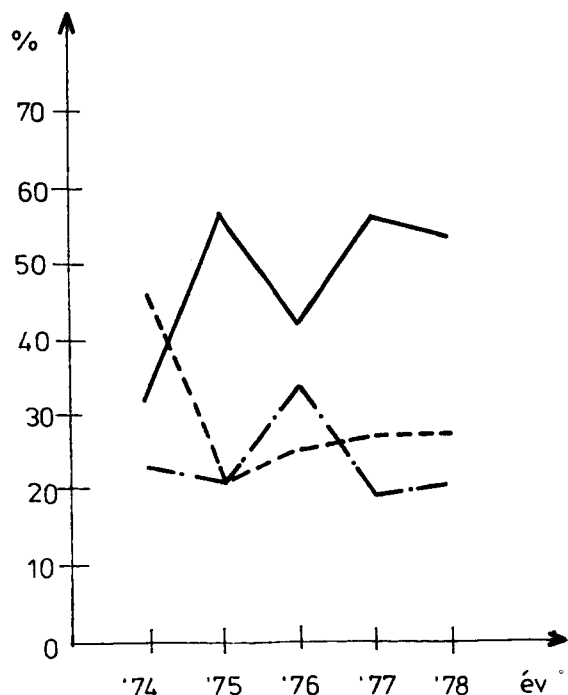
Nem szoptott : - - - - -

Nem megf. fejlődés : — · — · —

1. életév előtti betegségek : —————

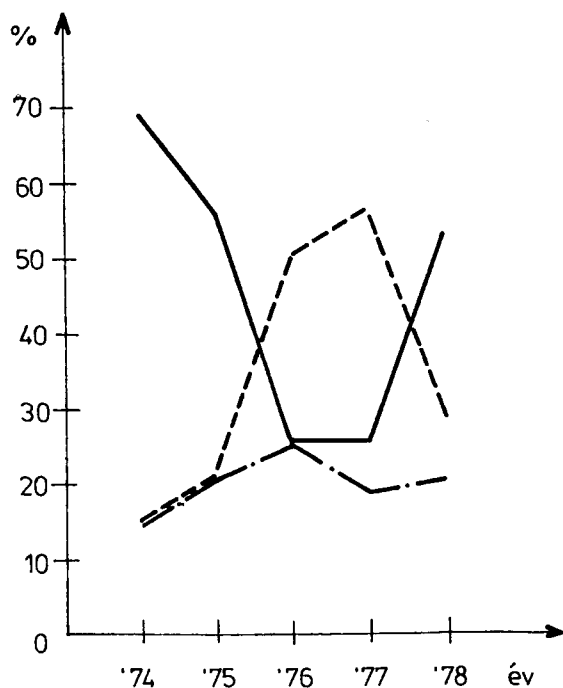
1. életév utáni betegségek : — · — · —

Teljes családban élők : —————

Csonka " " : - - - - -

Nev. szülő, nev. otthon : — · — · —

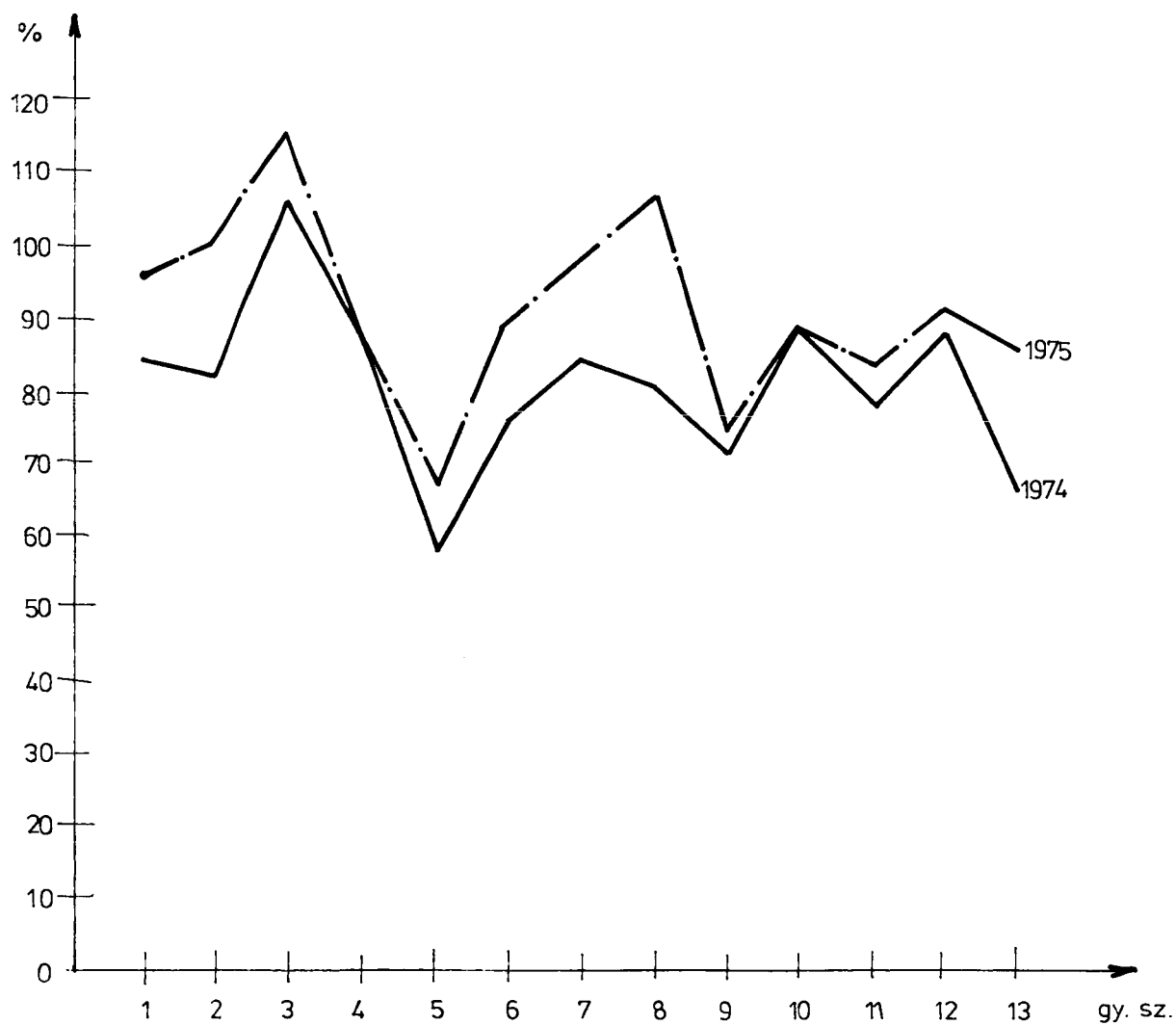
Óvodában : —————

Anyjával : - - - - -

Állami gondozott : — · — · —

BUDAPESTI BINET INTELLIGENCIA TESZT TELJESÍTMÉNYEK

1974 - 75

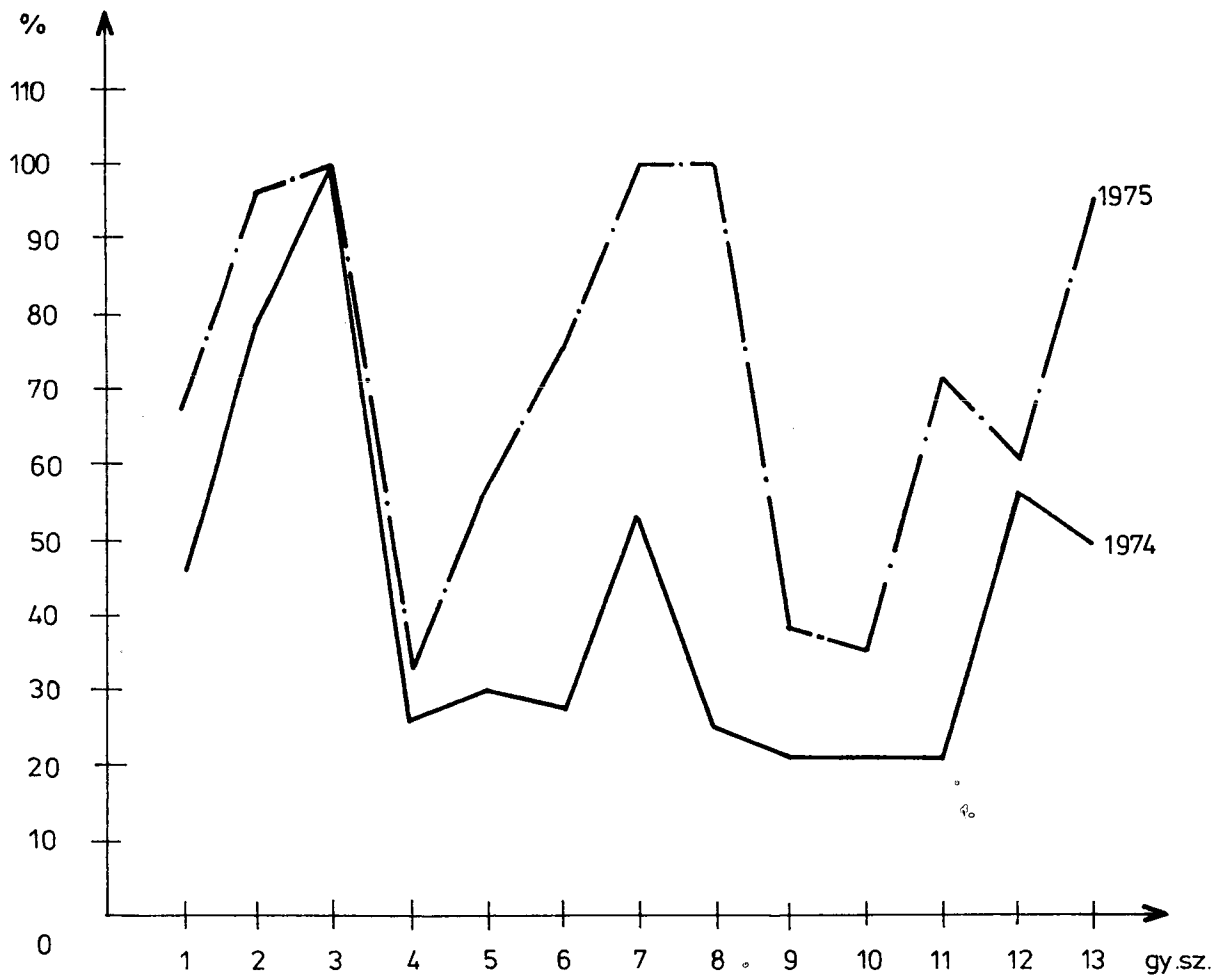

1. VIZSGÁLAT 1974 : —————

2. VIZSGÁLAT 1975 : — · — · — · —

2/b. sz. melléklet.

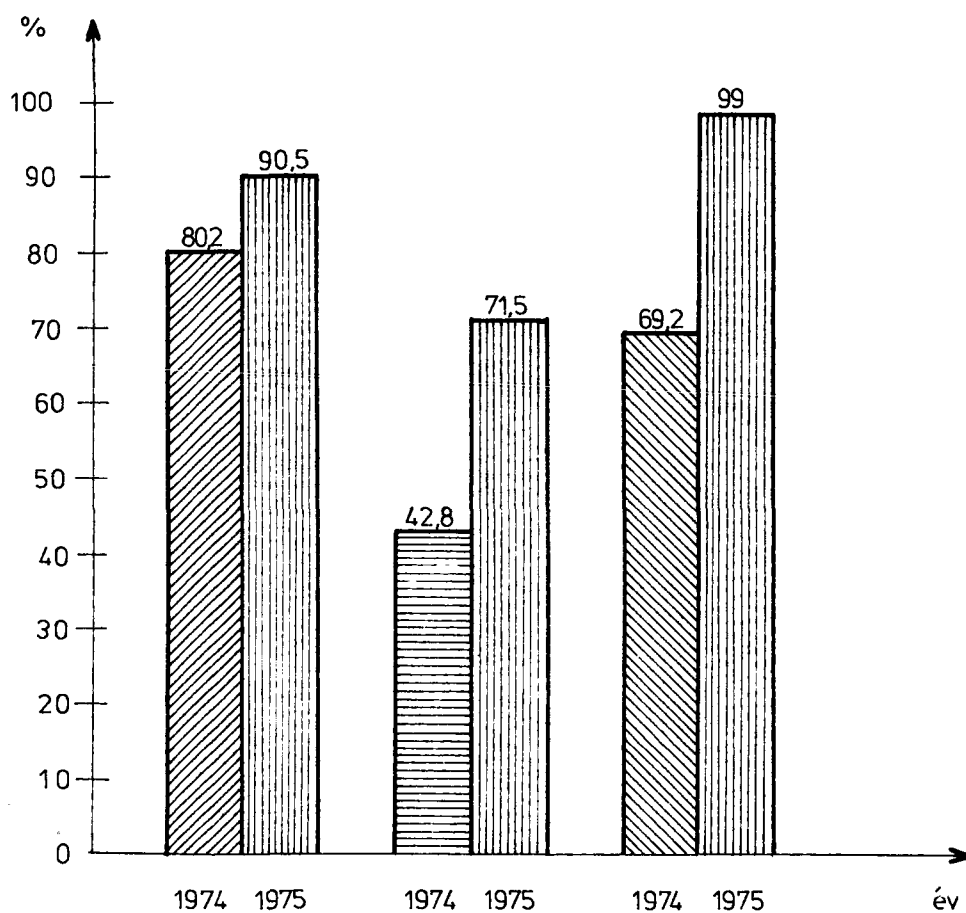
BENDER TELJESÍTMÉNYEK VIZSGÁLATA 1974 - 75

1. VIZSGÁLAT 1974 : —————

2. VIZSGÁLAT 1975 : —.—.—.—.—

1974 - 75 - ÖS VIZSGÁLATOK TELJESÍTMÉNYÉNEK ÖSSZEHASONLÍTÓ ÁBRÁZOLÁSA (ÁTLAG %)

IQ

BT

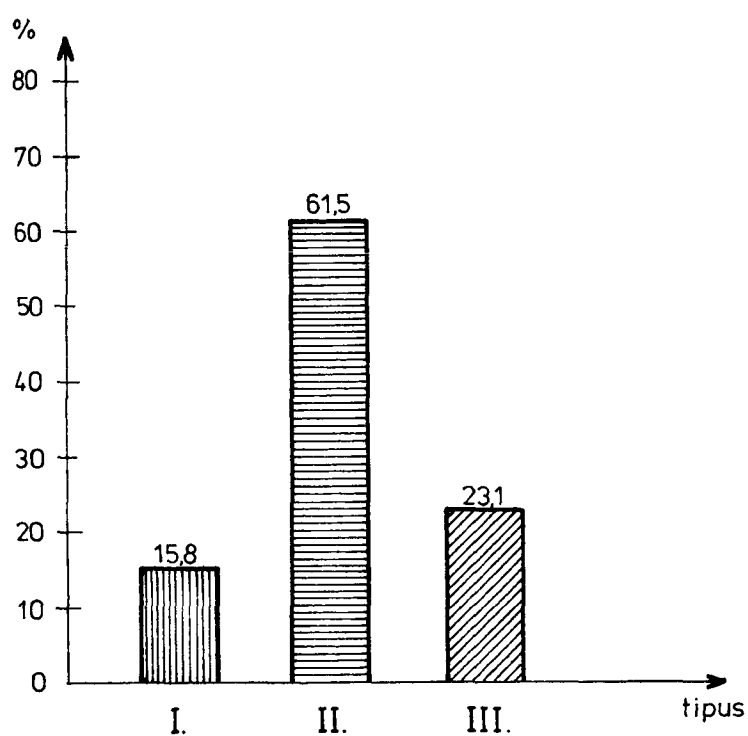
Rq

1 év utáni kontrol

4. sz. grafikon.

AZ INTENZIV ÓVODA'S GYERMEKEK BEISKOLÁZA'SÁNAK %-OS MEGOSZLÁ'SA KÜLÖNBÖZŐ ISKOLATIPUSOKBAN 1974-75

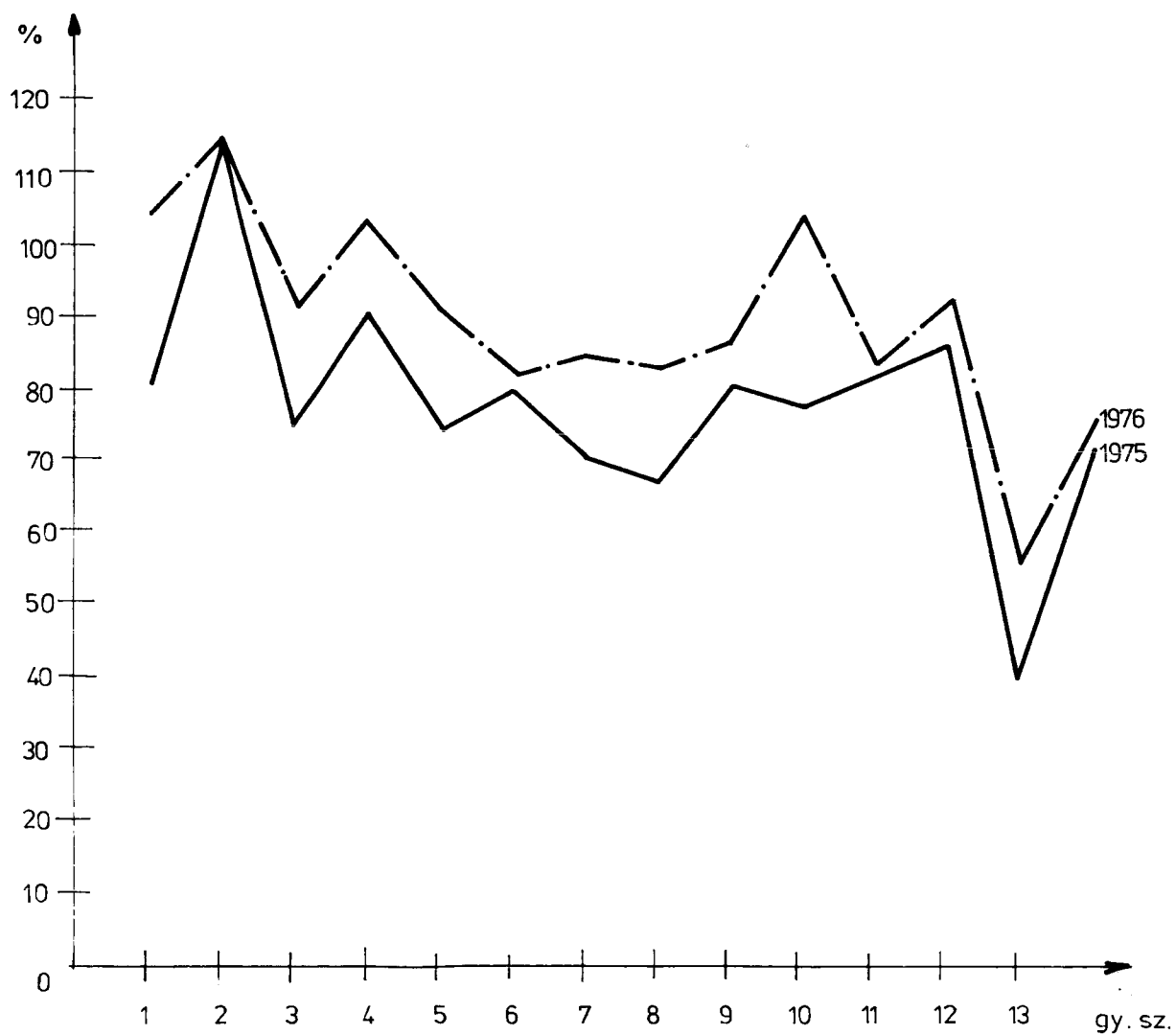

I. Normál ált. 1. oszt.

II. Korrekció 1. oszt.

III. Kisegítő isk. 1. oszt.

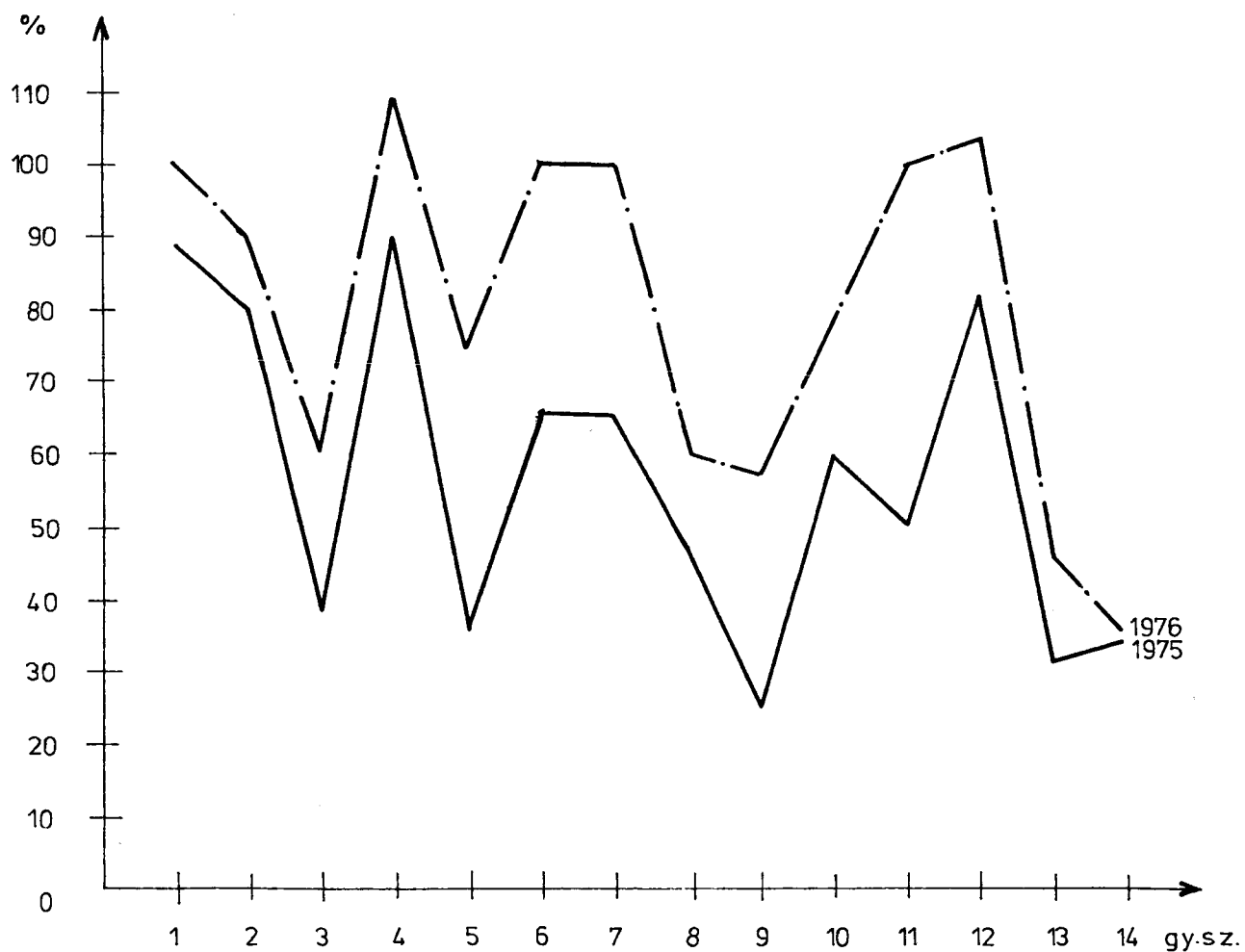
BUDAPESTI BINET INTELLIGENCIA TESZT TELJESÍTMÉNYEK 1975 - 76

1. VIZSGÁLAT 1975 : _____

2. VIZSGÁLAT 1976 : -.-.-.-.-

BENDER TELJESÍTMÉNYEK VIZSGÁLATA 1975-76

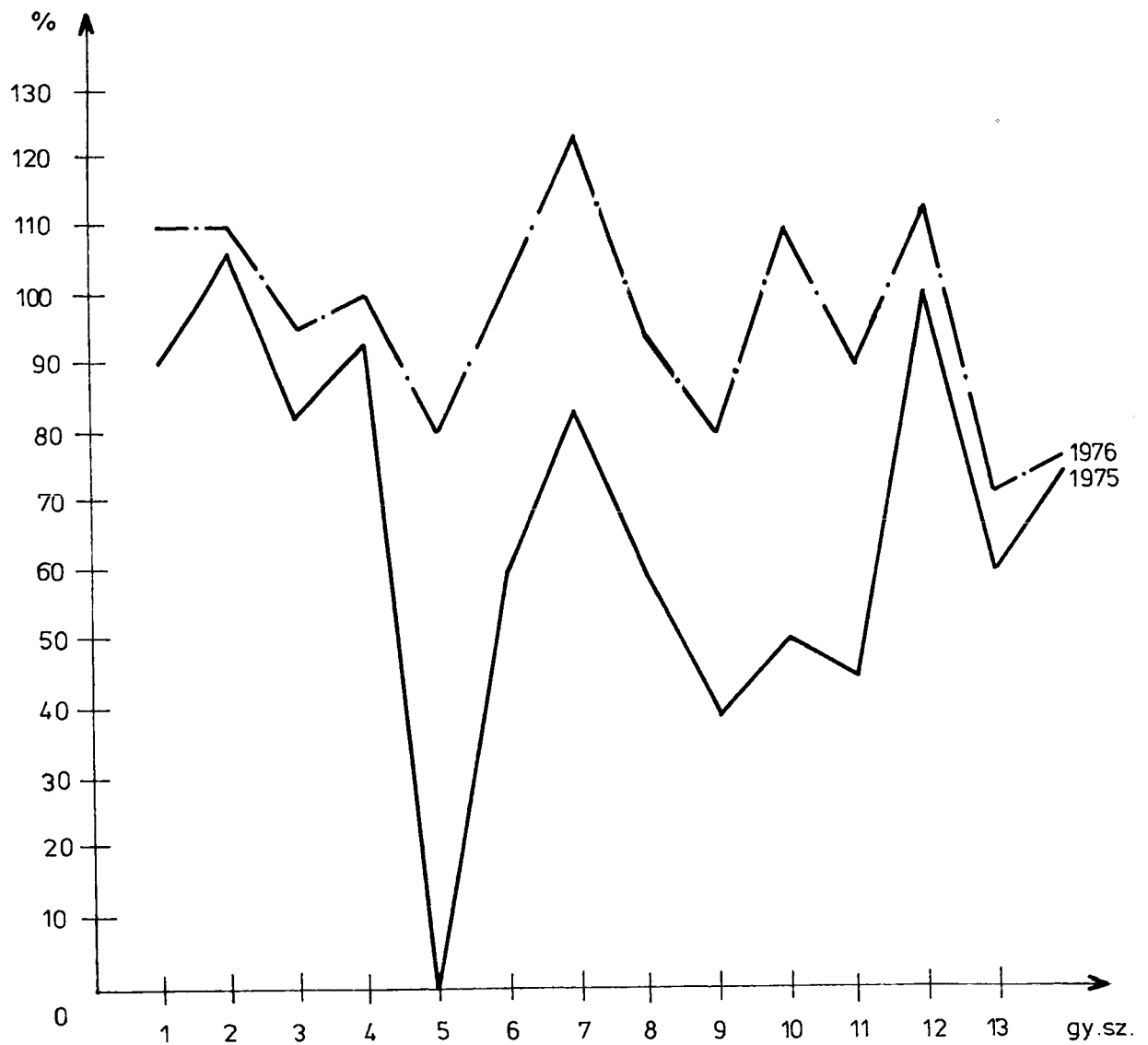

1. VIZSGÁLAT 1975 : _____

2. VIZSGÁLAT 1976 : - . - . - .

5/c. sz. grafikon.

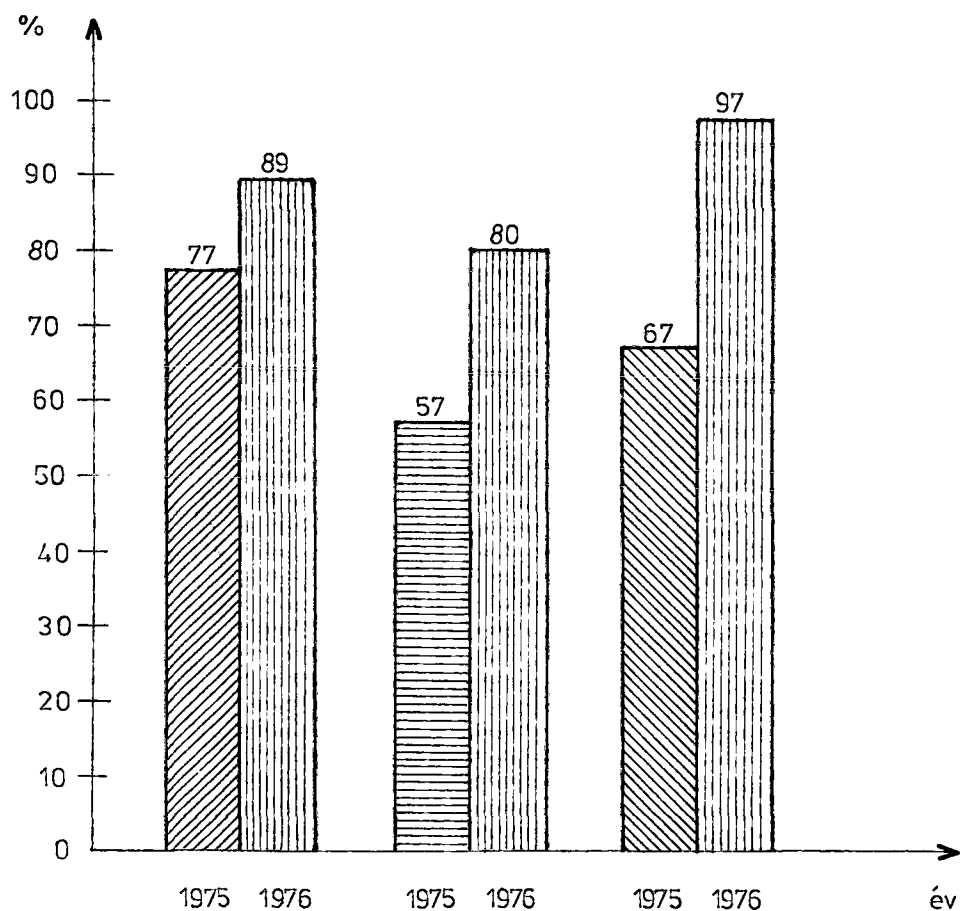
GOODENOUGH-FÉLE EMBERRAJZ TESZT TELJESÍTMÉNYEK 1975-76

1. VIZSGÁLAT 1975 : —————

2. VIZSGÁLAT 1976 : — · — · — · —

1975-76-OS VIZSGÁLATOK TELJESÍTMÉNYÉNEK ÖSSZEHASONLÍTÓ ÁBRÁZOLÁSA (ÁTLAG %)

IQ

BT

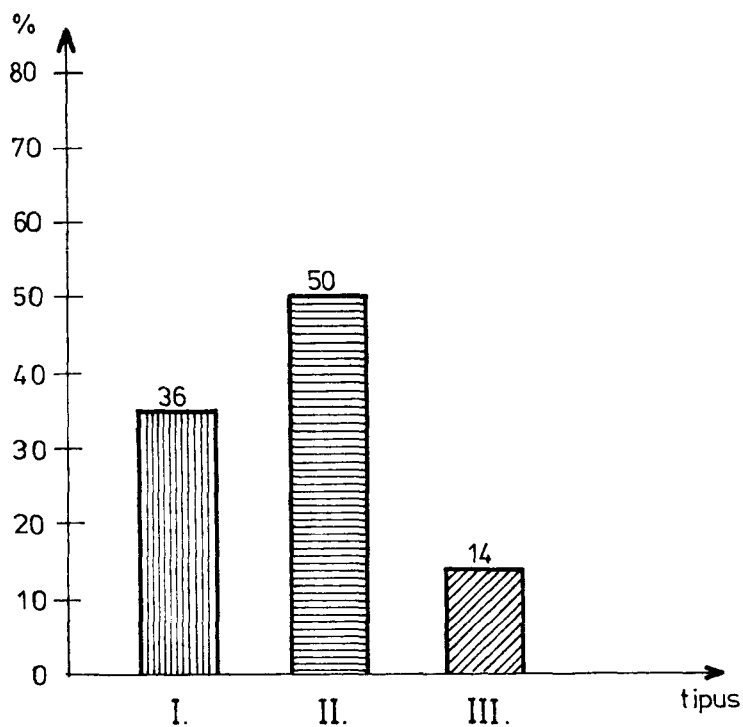
Rq

1 év utáni kontrol

7. sz. grafikon.

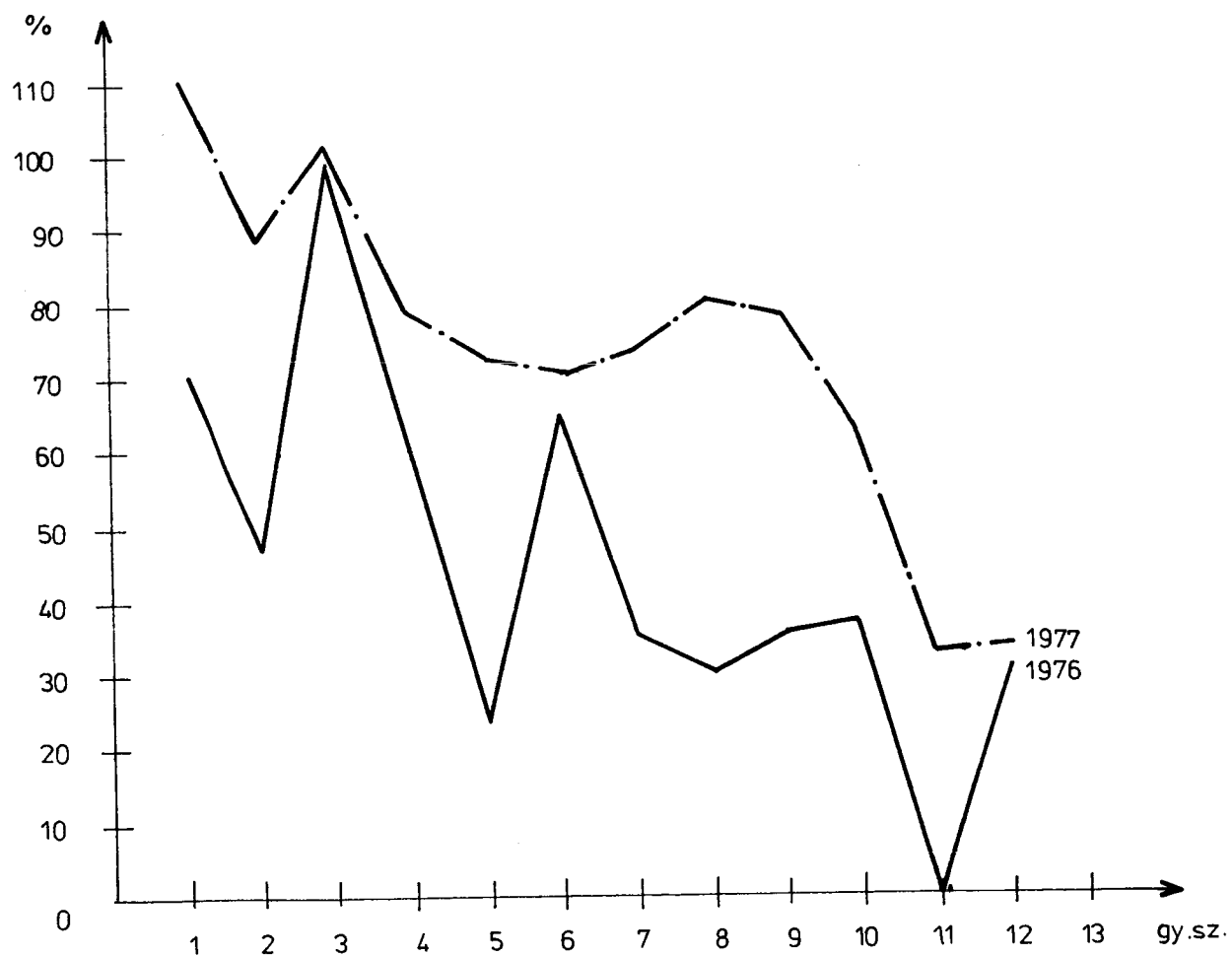
AZ INTENZIV ÓVODÁS GYERMEKEK BEISKOLÁZÁ- SÁNAK %-OS MEGOSZTLÁSA KÜLÖMBÖZŐ ISKOLATI- PUSOKBAN 1975-76.

- I. Normál átl. 1. oszt.
- II. Korekciós 1. oszt.
- III. Kisegítő isk. 1. oszt.

8/b. sz. grafikon.

BENDER TELJESÍTMÉNYEK VIZSGÁLATA 1976-77

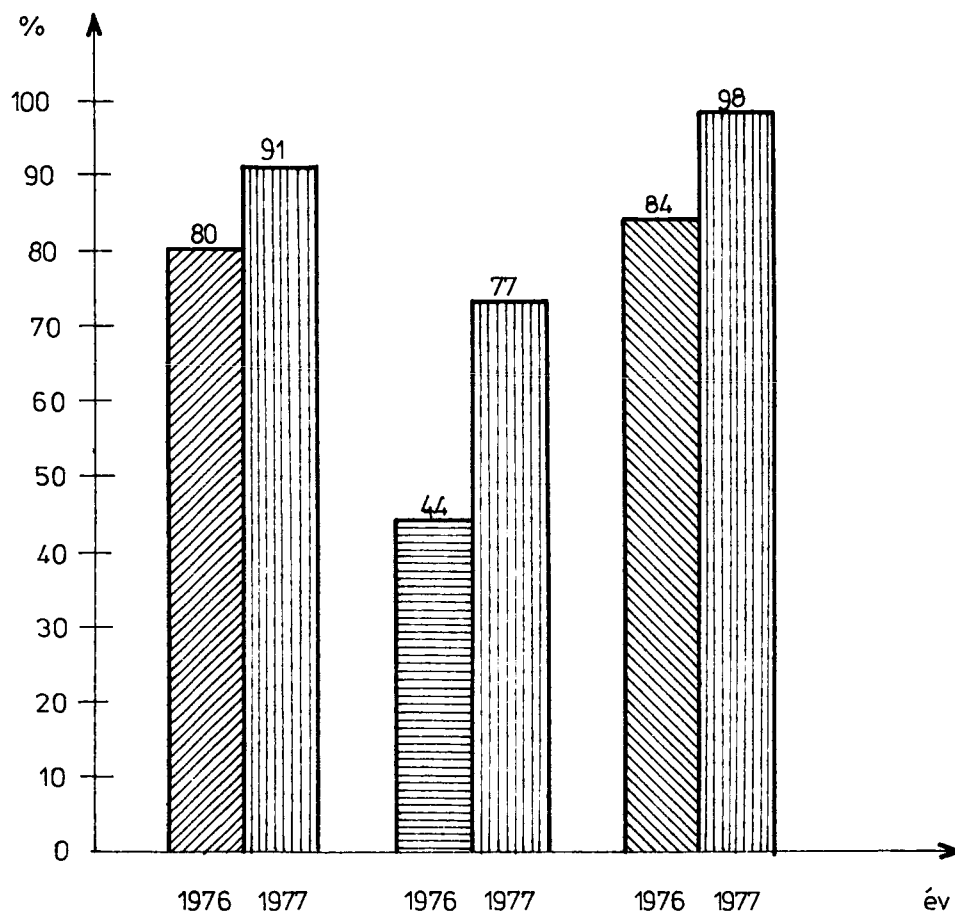

1. VIZSGÁLAT 1976 : —————

2. VIZSGÁLAT 1977 : — · — · — · — · —

2. VIZSGÁLAT 1977 : —·—·—

1976 - 77 - ES VIZSGÁLATOK TELJESÍTMÉNYÉNEK ÖSSZEHASONLÍTÓ ÁBRÁZOLÁSA (ÁTLAG %)

IQ

BT

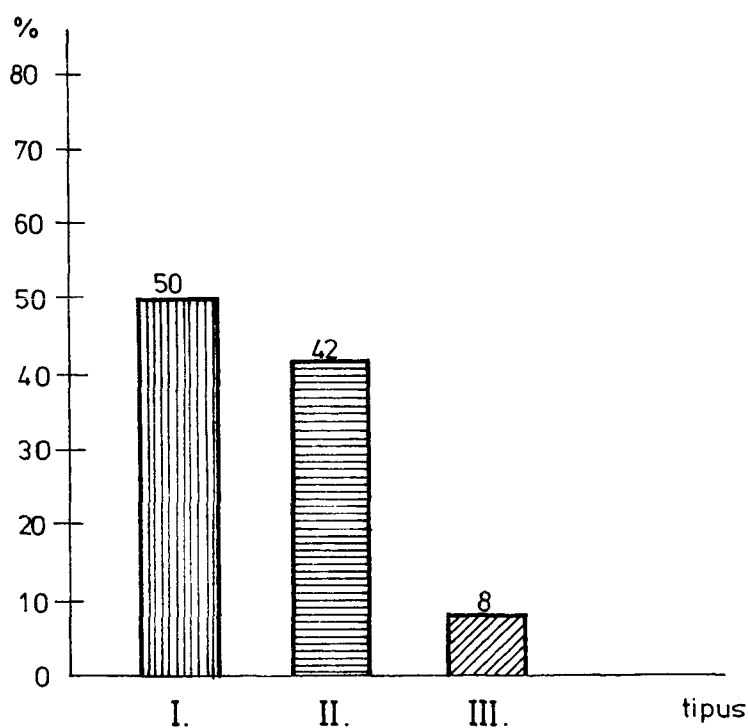
Rq

1 év utáni kontrol

10. sz. grafikon.

AZ INTENZIV ÓVODA'S GYERMEKEK BEISKOLÁZA'SÁNAK %-OS MEGOSZLA'SA KÜLÖNBÖZŐ ISKOLATI-PUSOKBAN 1976-77.

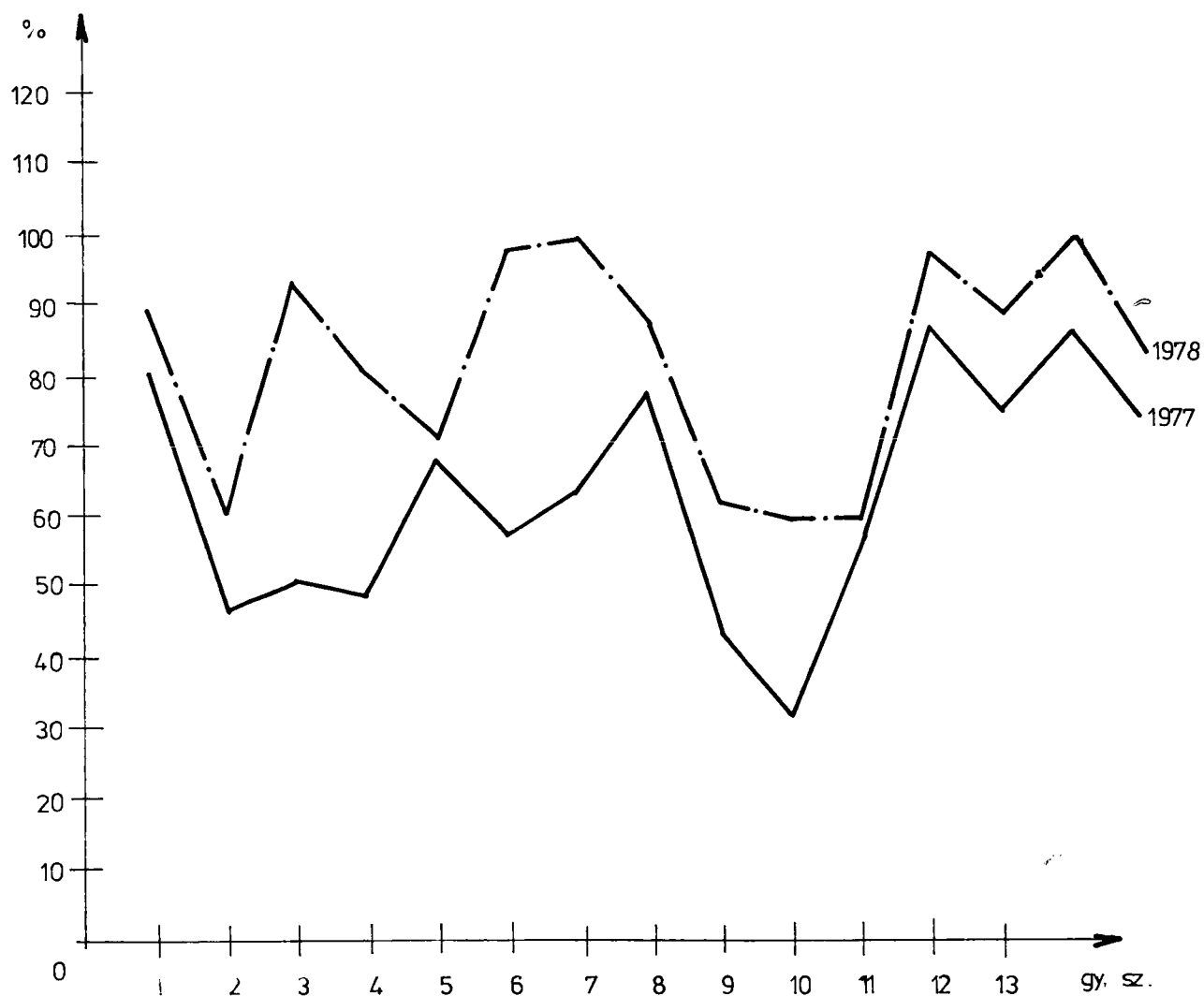
I. Normát ált. 1.oszt.

II. Korrekciós 1.oszt.

III. Kisegítő isk. 1.oszt.

1. VIZSGÁLAT

BUDAPESTI BINET INTELLIGENCIA TESZT TELJESÍTMÉNYEK 1977 - 78

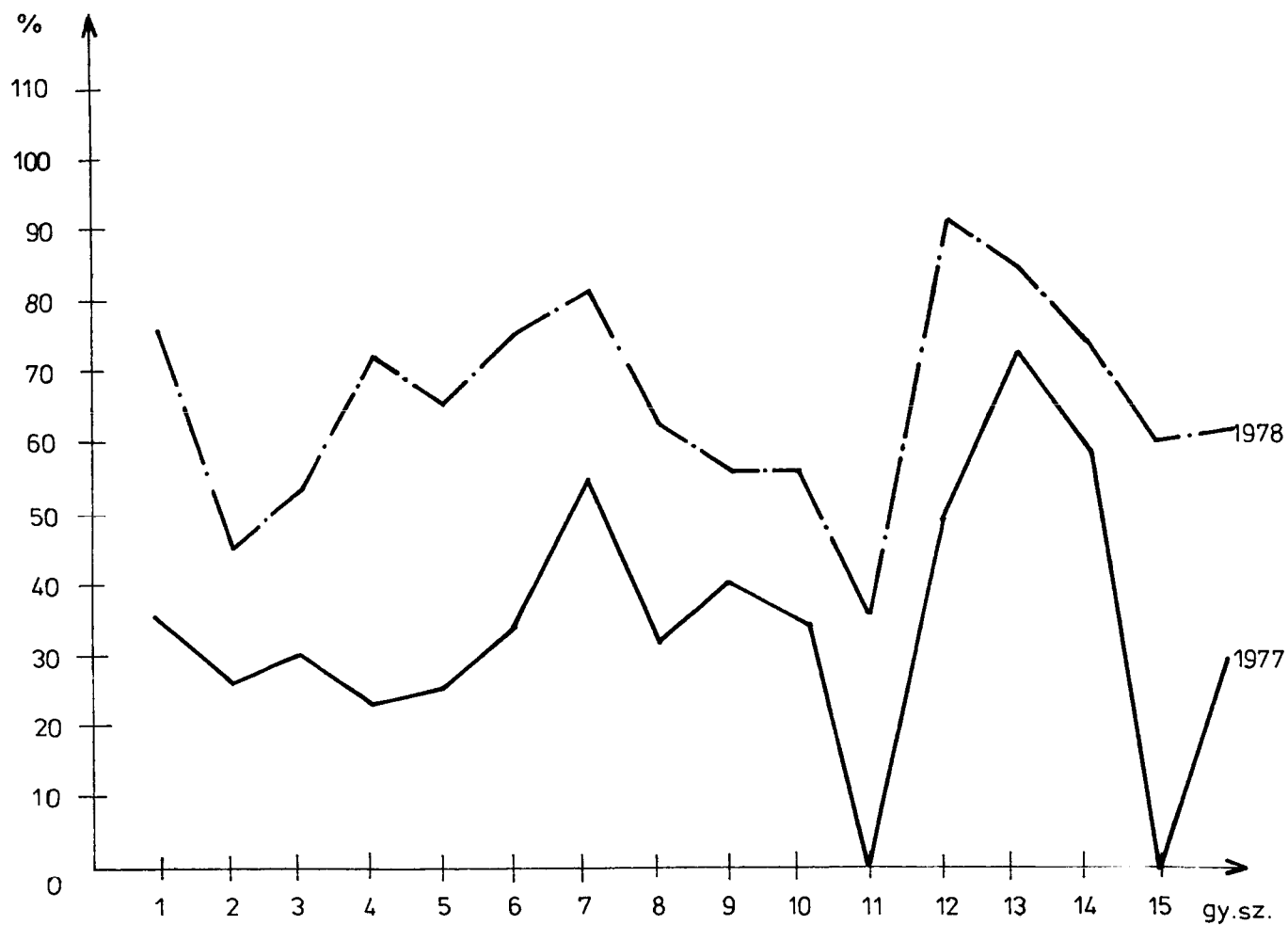

1. VIZSGÁLAT 1977 : —————

2. VIZSGÁLAT 1978 : —.—.—.—.

11/5. sz. grafikon.

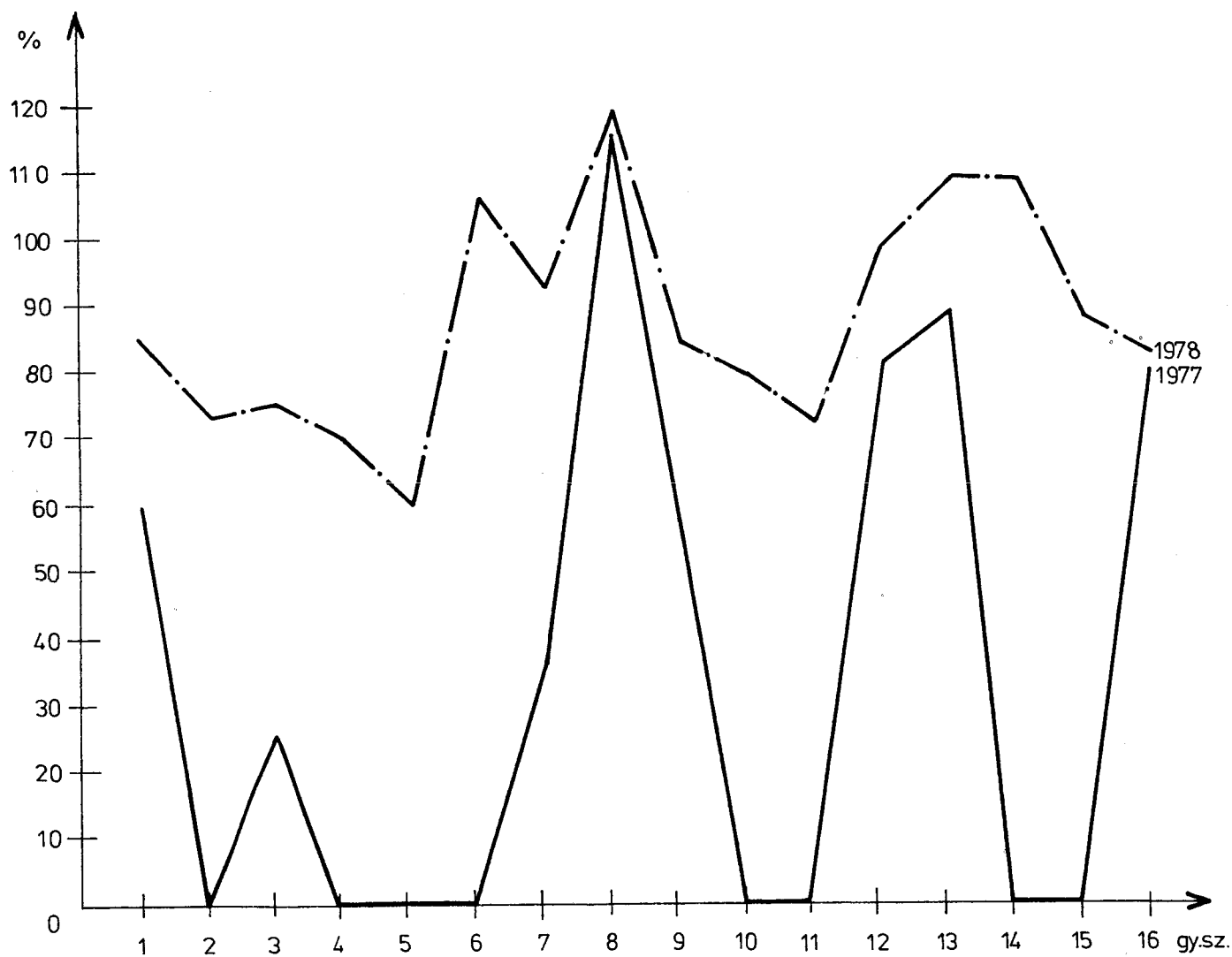
BENDER TELJESÍTMÉNYEK VIZSGÁLATA 1977 - 78

1. VIZSGÁLAT 1977 : —————

2. VIZSGÁLAT 1978 : — · — · — · —

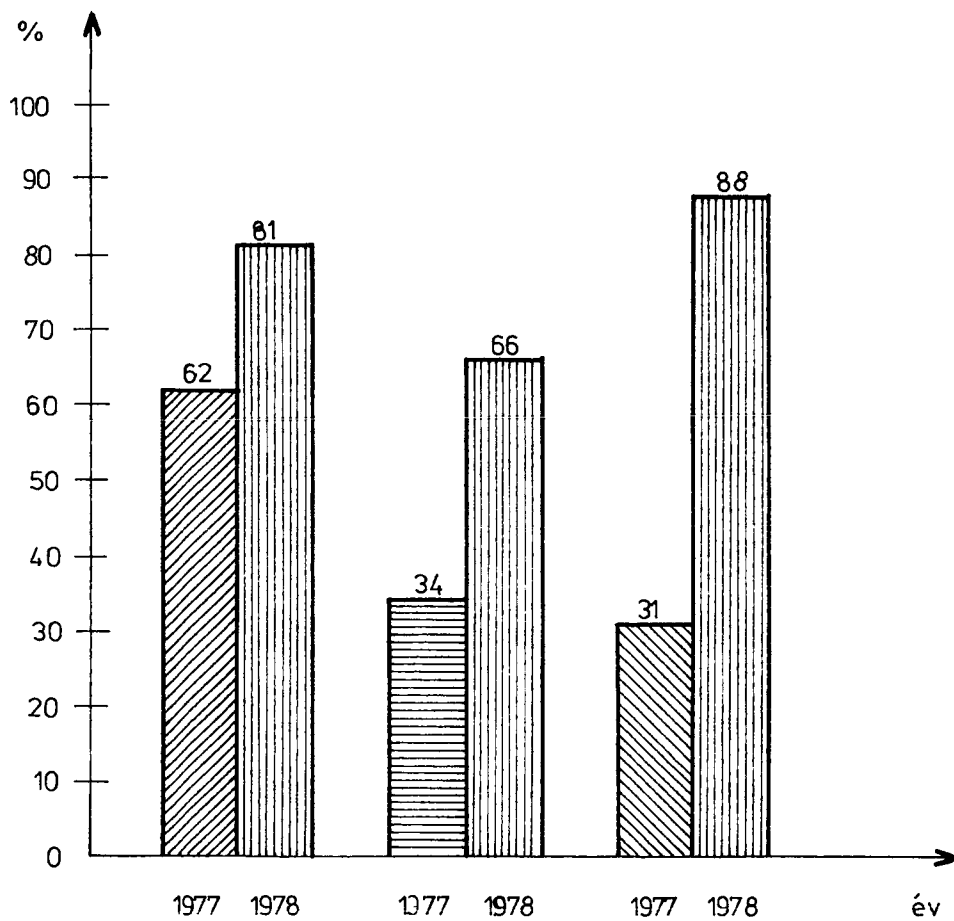
GOODENOUGH-FÉLE EMBERRAJZ TESZT TELJESÍTMÉNYEK 1977-78

1. VIZSGÁLAT 1977 : —

2. VIZSGÁLAT 1978 : — · — · —

1977-78-AS VIZSGÁLATOK TELJESÍTMÉNYÉNEK ÖSSZEHASONLÍTÓ ÁBRÁZOLÁSA (ÁTLAG %)

IQ

BT

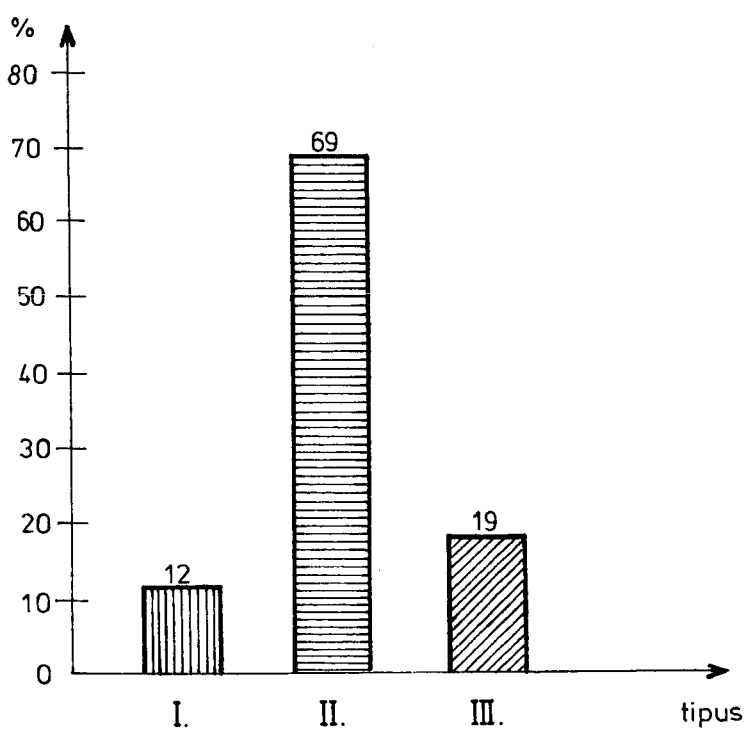
Rq

1 év utáni kontrol

13. sz. grafikon.

AZ INTENZIV ÓVODA'S GYERMEKEK BEISKOLÁZÁ- SÁNAK %-OS MEGOSZLÁSA KÜLÖNBÖZŐ ISKOLATI- TÍPUSOKBAN 1977-78.

I. Normál ált. 1. oszt.

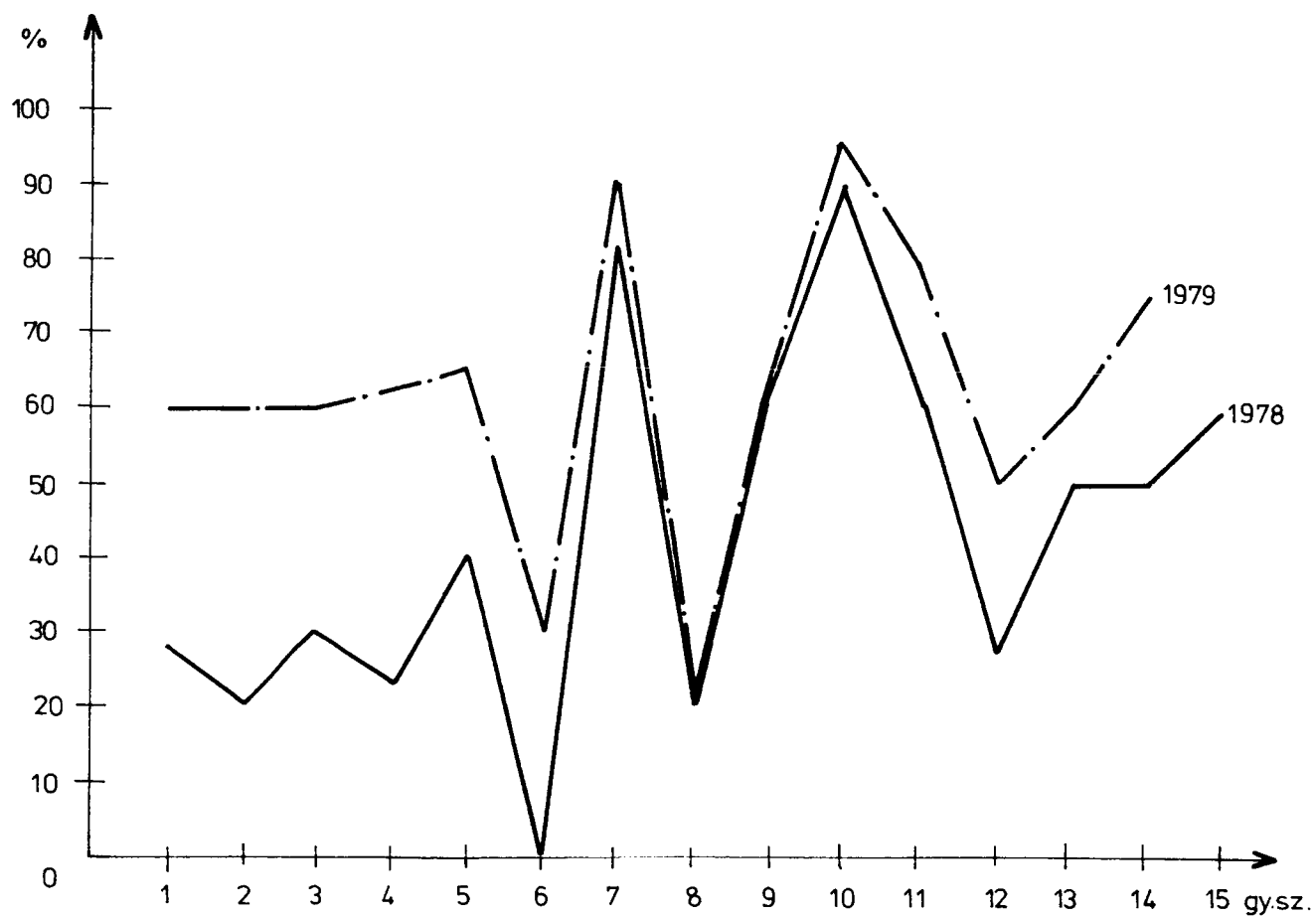
II. Korrekció 1. oszt.

III. Kisegítő isk. 1. oszt.

2. VIZSGÁLAT 1979 : — . — . —

14/b. sz. grafikon.

BENDER TELJESÍTMÉNYEK VIZSGÁLATA 1978-79

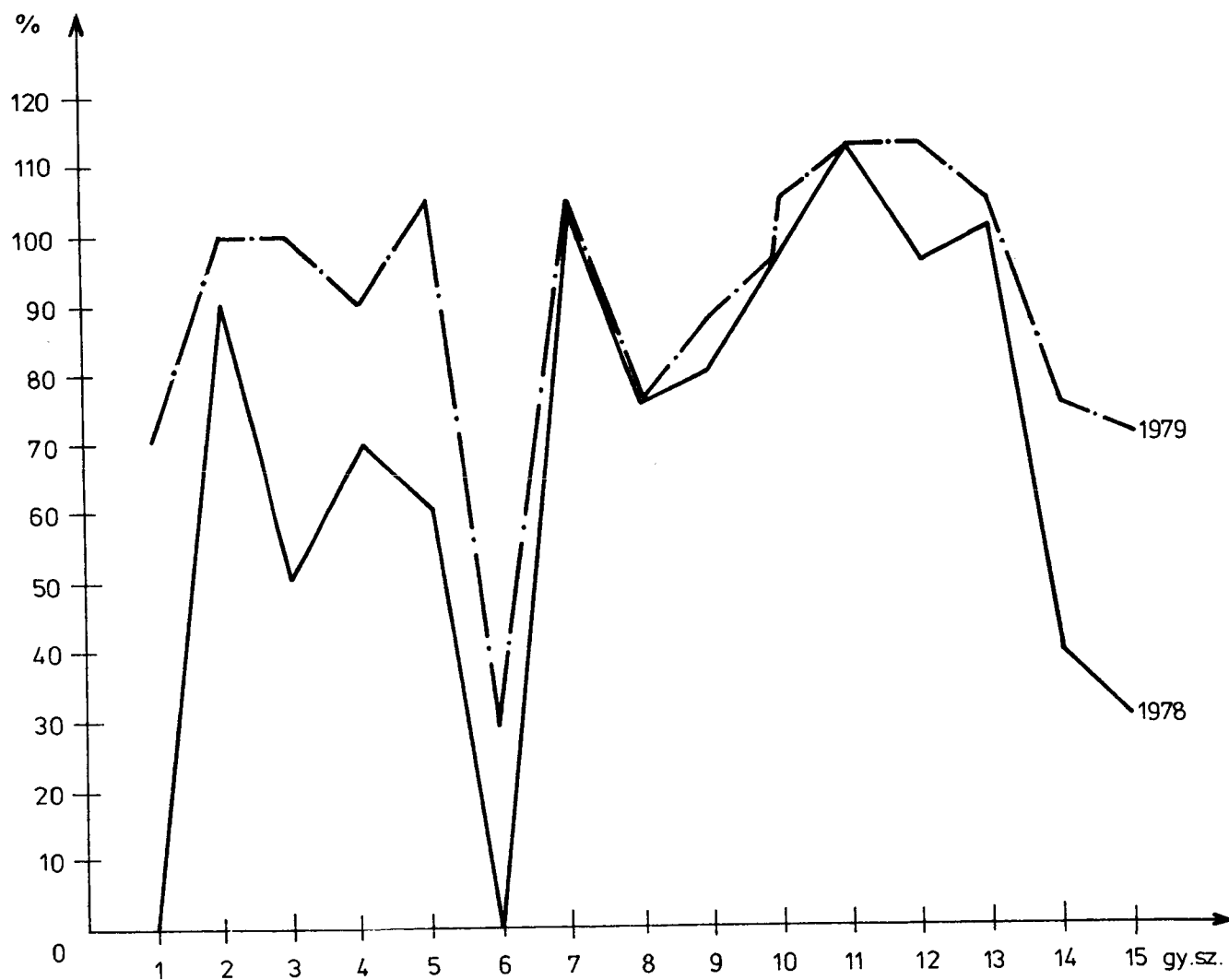

1. VIZSGÁLAT 1978 :

2. VIZSGÁLAT 1979 :

14/c. sz. grafikon.

GOODENOUGH-FÉLE EMBERRAJZ TESZT TELJESÍTMÉNYEK 1978-79

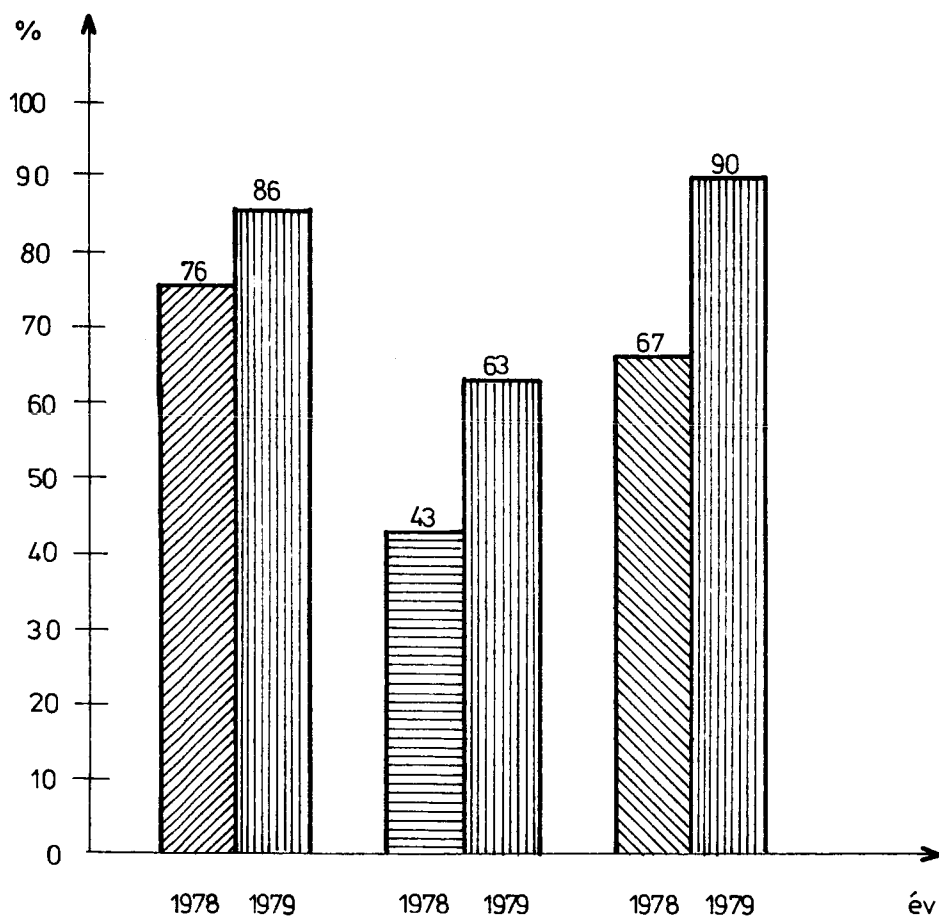

1. VIZSGÁLAT 1978 : —————

2. VIZSGÁLAT 1979 : - · - · - · - · - ·

15. sz. grafikon.

1978-79-ES VIZSGALATOK TELJESÍTMÉNYÉNEK ÖSSZEHASONLÍTÓ ÁBRÁZOLÁSA (ÁTLAG %)

IQ

BT

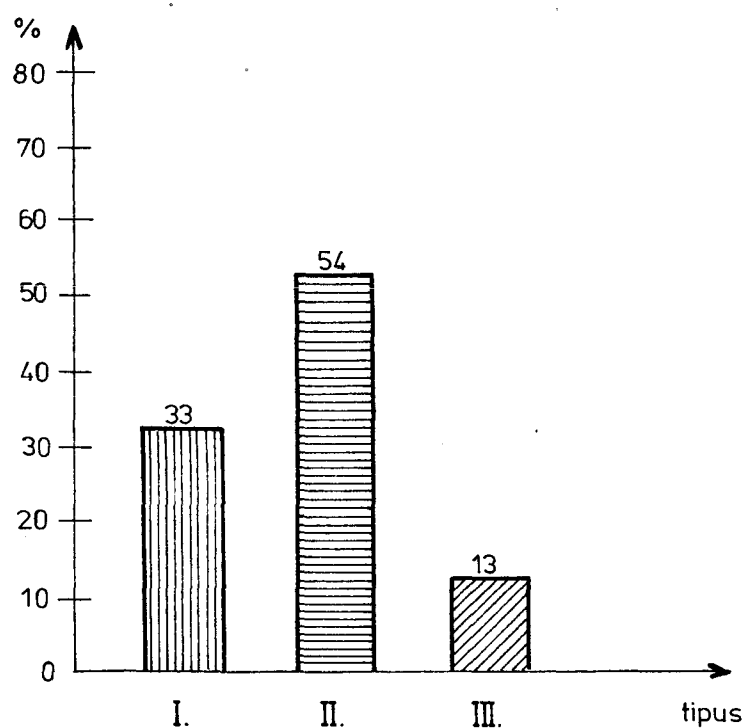
Rq

1 év utáni kontrol

10. sz. grafikon.

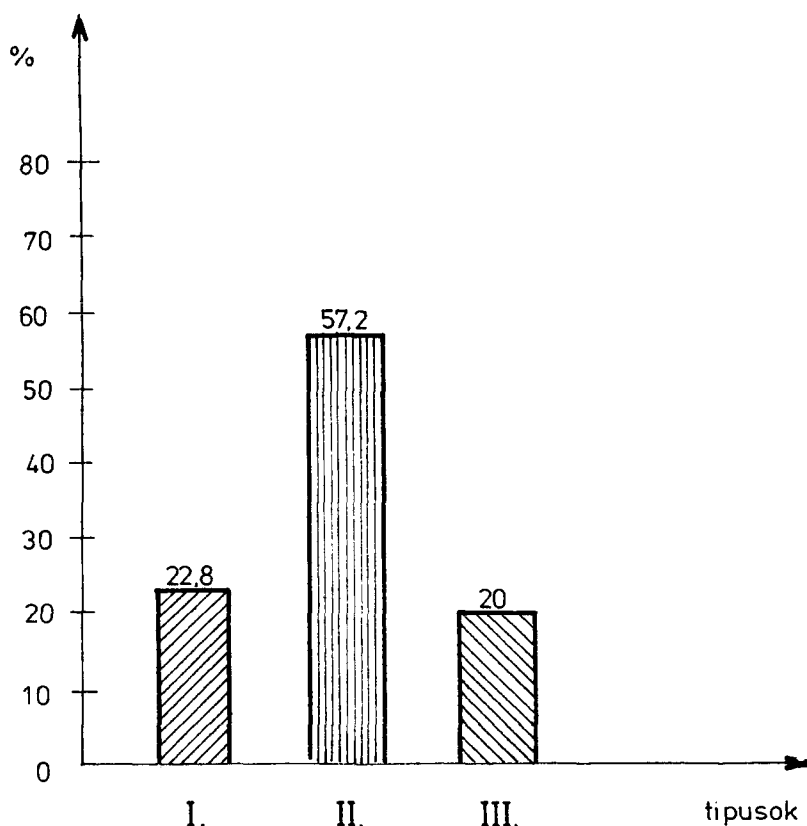
AZ INTENZIV ÓVODA'S GYERMEKEK BEISKOLÁZÁ- SÁNAK %-OS MEGOSZTLÁSA KÜLÖNBÖZŐ ISKOLATI- PUSOKBAN 1978-79.

- I. Normál ált. 1. oszt.
- II. Korrekciós 1. oszt.
- III. Kisegítő isk. 1. oszt.

AZ INTENZIV ÓVODÁS GYERMEKEK BEISKOLÁZÁSA- NAK %-OS MEGOSZLÁSA KÜL. ISKOLATIPUSOKBAN.

1974 - 78
(öt év összesített anyaga)

I. Normál ált.isk. 1.oszt.

II. Korrekciós 1.oszt.

III. Kisegítő isk. 1.oszt.

2. A Nevelési Tanácsadóban indított fejlesztő foglalkozások
/1980-81./

Miután az intenzív óvodánkat a körülmények említett alakulása miatt meg kellett szüntetni, olyan megoldás után kellett néznünk, mely a korai fejlesztő munkát a továbbiakban is lehetővé teszi. Munkahelyemen találtam erre megoldást. Minden lehetőség adott volt ahhoz, hogy az általunk kiszűrt iskolaéretlen gyerekeknek fejlesztő foglalkozásokat indítsunk a Nevelési Tanácsadó keretében.

Már az iskolaérettségi vizsgálatok végzése közben - ha olyan gyerekekkel találkoztunk, aki nem felelt meg a követelményeknek halmozott retardáltsága miatt - már a vizsgálati eredmény közlésekor felajánlottuk a kompenzáció lehetőségét a szülőknek a nevelési tanácsadóban.

Az érintettek nagy része örömmel fogadta segítségünket.

Csoportszinten a foglalkozásokat 6-10 gyermek részére terveztük. Ezen a csoportlétszámon belül még lehetséges az egyénre irányuló intenzivebb ráfigyelés, de már csoportthatás is van. A fejlesztő foglalkozások hetente egy meghatározott napon, 8,30 - 11-ig tartottak. A hét többi napján gyerekeink 68,2 %-a óvodába járt /19 gyermek/, 31,8 %/ 7 gyermek/ pedig iskolaelőkészítő foglalkozáson vett részt.

Első lépésként az anyától részletes anamnesist vettünk fel.

/A retardációt kiváltó okok ismerete nélkül nem lehetséges reális fejlesztő program összeállítása./

A három fejlesztő csoport 22 gyermekének anamnestikus adatait /19.sz. tábla/ összegezve, kiderült, hogy:

- 12 gyermek/54,5 %/ nem kívánt terhességből született
- 13 gyermek /59 %/ anyja veszélyeztetett terhes volt
- 9 gyermek /41 %/ koraszülött
- 14 gyermeknél /63,6 %/ szülés alatt komplikációk létek fel
- ugyanennyi gyermeket kellett élesztetni hosszabb- rövidebb ideig /63,6 %/
- 15 gyermek /68,2 %/ nem szoptott
- 12 gyermek /54,5 %/ csecsemőkorai fejlődés lassu, nehézkes volt
- 19 gyermek /86,4 %/ 1 éves koráig gyakran volt beteg
- közülük 14 gyereket /63,6 %/ kórházban is kezeltek. Azóta is gyakran beteg 19 gyermek /86,4 %/. Ezért az óvodai foglalkozásokról is sokszor hiányoztak. 50 %-ban felelt - azaz nem felelt meg - gyermekeinek családi környezete. 3 gyermeknek /13,6 %/ szülei válófélben voltak, 8 gyermek / 36,4 %/ csak az anyjával élt, sokszor az elvált apával egy lakásban. Ez nagyon sok összeütközéshez vezetett a szülők között, ami főleg a gyermekeket terhelte meg lelkileg. Ők ugy sem tudták feldolgozni szüleik válását, az apa elvesztését. Az anyák viszont sokszor a "bosszú eszközeként" használták fel gyermeküket.

Ez leginkább a láthatások körüli huza- vonákban nyilvánult meg. /Családlátogatásunk alkalmával és a szülőkkel folytatott beszélgetéseink alatt ezekre a problémákra is kerestük a megoldást kisebb- nagyobb eredménnyel./

19. sz. táblázat.

A Nevelési Tanácsadóban fejlesztő foglalkozáson részt vett felmentett gyermekek anamnesztikus adatai.

Anamnesztikus adatok	1. csop.		2. csop.		3. csop.		Összesen	
	n = 10		n = 6		n = 6		n = 22	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Kivánt gyermek volt	5	50	3	50	2	33,3	10	45,5
Nem kivánt terhességből született	5	50	3	50	4	66,7	12	54,5
Zavartalan terhesség	3	30	3	50	5	50,0	9	41,0
Veszélyeztetett terhesség	7	70	3	50	3	50	13	59
Időre született	8	80	0	0	5	83,3	13	59
Koraszülött volt	2	20	6	100	1	16,7	9	41
Sima szülés	4	40	2	33,3	2	33,3	8	36,4
Komplikációk szülés alatt	6	60	4	66,7	4	66,7	14	63,6
Rögtön felsírt	4	40	1	16,7	3	50	8	36,4
Élesztetni kellett	6	60	5	83,3	3	50	14	63,6
Szoptott	4	40	1	16,7	2	33,3	7	31,8
Nem szoptott	6	60	5	83,3	4	66,7	15	68,2
Csecsemőkorban megfelelően fejlődött	3	30	3	50	4	66,7	10	45,5
Lassú, nehézkes fejlődés	7	70	3	50	2	33,3	12	54,5
1 éves koráig sokat betegeskedett	9	90	5	83,3	5	83,3	19	86,4
Nem volt beteges	1	10	1	16,7	1	16,7	3	13,6
1 éves kor után gyakran volt beteg	9	90	5	83,3	5	83,3	19	86,4
Nem beteges	1	10	1	16,7	1	16,7	3	13,6
Kórházban kezelték	6	60	4	66,7	4	66,7	14	63,6
Környezete megfelelő	3	30	5	83,3	3	50	11	50
Nem megfelelő	7	70	1	16,7	3	50	11	50
Teljes családban él	7	70	5	83,3	2	33,3	14	63,6
Csonka családban él	3	30	1	16,7	4	66,7	8	36,4
3 évig anyjával otthon volt	9	90	3	50	3	50	15	68,2
Bölcsődés volt vagy más vi- gázott rá	1	10	3	50	3	50	7	31,8

Az iskolakészültség hiánya olyan nagymérvű volt a felmentett és fejlesztésben részt vett gyermekeknél, hogy csak az 1 év ~~halasztás~~, további óvodai - vagy iskolaelőkészítő- foglalkozás és az intenzív egyéni fejlesztés hozhatta meg azt az eredményt, aminek következtében ezek a gyermekek a következő tanévben beiskolázhatóvá váltak.

Az iskolaérettségi vizsgálatokat értékelve, általánosságban elmondhatjuk, hogy legszenbetűnőbb a munkaérettség, feladattudat majdnem teljes hiánya volt. Sokszor problémát jelentett az anyjáról való leválasztás. Feladatot nehezen fogadtak el, munkatempójuk szaggatott, lassu volt, állandó biztatást igényeltek a folytatáshoz. Akaratlagos figyelemre alig voltak képesek, játékkészítésüket nehezen tudták leküzdeni. Ábrázoló és megfigyelőképességük kora átlaga alatti szinten volt, néhányuk rajza csak a firka fokán állt. /Emberr, fát, házat sem tudtak rajzolni./ Mozgásuk összerendezetlen, darabos, több közülük átállított balkezes volt. Okságot, analógiát nem, vagy csak nagyon hiányosan ismertek fel, sokszor a kérdéseket sem értették meg, ezáltal válaszaik inadekvátak voltak. Nem rendelkeztek kialakult számfogalommal, számképek egyeztetése sokszor csak 3 körében sikerült, műveleteket nem, vagy csak segítséggel tudtak végezni, relációt tévesen ítéltek meg.

Természetesen ezek a hiányosságok nem minden gyereknél jelentkeztek egyszerre és egyforma mértékben, de a halmozott hátrányaik lehetetlenné tették a sikeres iskolakezdet.

Feltűnően nagy volt szociális éretlenségük! Az évek óta szerzett tapasztalataink azt igazolják, hogy ez az, amit az iskola az első osztályban a legkésőbb tolerál. A pedagógus, akire 30- 40 gyermek irányítása van bízva, nem tud mit kezdeni a hyper motil, tulmozgásos gyermekekkel. Sokszor már szeptember közepén, azaz a javaslattal küldik őket a Nevelési Tanácsadóba, hogy mentjük fel a gyereket és helyezzük vissza az óvodába. Elképzelhető, hogy a kudarc mekkora törést okozna a gyermeknek és a szülőknek egyaránt! Ezért erre a területre kiemelten figyeltünk. A fejlesztésben részt vett 22 gyerek közül 14 /63,6%/ hypermotil, 8 /36,4 %/ pedig gátlásos, félénk, beszédgátlásos volt. A csoportból 13 gyerek/59 %/ beszédhibája miatt logopédushoz járt. Miután ilyen nagyfokú és sok területet érintő retardációt kellett kompenzálnunk, különböző szakirodalmak tanulmányozása után magunk készítettük el minden hét fejlesztő programját.

Elsődleges célunk volt az egész személyiségre kiterjedő korrekció, kompenzáció biztosítása, valamint a szülők partnerként való megnyerése. Ennek során rossz beidegződések, nevelési módszerek "hatástalanítására" és újak kialakítására törekedtünk. Hangsúlyosan igyekeztünk a jobb anya-gyermek kapcsolat elérésére és a családi légkör melegebbé tételére is.

Nagy súlyt helyeztünk az empátia képességének fejlesztésére a gyermekeknél, egymással és a szülőkkel kapcsolatban - és az interperszonális érzelmek erősítésére. Tehát nemcsak a kognitív funkciók fejlesztését tűztük ki célul.

A fejlesztő foglalkozások menete.

Reggel 8,30- 9,00 -ig történt a gyülekezés, közben spontán játéktevékenység folyt, mely alatt megfigyelhettük a gyermekek játékszintjéb, beszéd és mozgás készségüket, szociális képességeiket.

Ez idő alatt mindig zene szólt. A lemezről legtöbbször Halász Judit énekelt. Egy idő után a gyerekek maguk is dudolgatták, énekelték a hallott dalokat.

A szobát ahol a fejlesztés történt, két külön részre osztottuk. A szőnyeg a játékokkal képviselte az óvodát, ahol ezen a szinten történt a játék, beszélgetés, alkalomadtán a foglalkozások is. A fal melletti két kis asztal, székekkel képviselte az iskolát. Itt már "iskolás" magatartást kívántunk. A két forma változtatása szocializációjuk, munkaérettségük és feladattudatuk fejlesztését célozta.

A foglalkozások mindig a szőnyegen, párnán ülve, beszélgetésekkel kezdődtek. A napos- ez nagy kitüntetés volt számukra - osztottaszét, majd szedte össze a párnákat és a foglalkozásokhoz szükséges segédeszközök kiosztásánál is segédkezett. A beszélgetések az eltelt hét eseményeinek felidézésével kezdődtek. Utána mindenki lehetőséget kapott arra, hogy produkálja magát vers, vagy ének elmondásával. Ezt mindig nagyon megdicsértük, jutalmaztuk ezzel is egyre kíváncsabbá téve a szereplést gátlásosabb gyerekeink számára is.

A következő foglalkozás egy új vers tanulása és mesehallgatás volt. Ez még a szőnyegen történt, de már a mese felfogása /pl. festéssel, rajzolással, bábkészítéssel/ az asztalok mellett folytatódott.

A beszédfejlesztés, emlékezet, fantázia kibontakoztatása érdekében sokszor dramatizáltuk is a meséket. A megjelölt szereplők jellemének, cselekedeteiknek megítélését is kívántuk, így fokozatosan eljutottak a morális következtetésekhez, a "jó" és "rossz", "szabad" "nem szabad" fogalmához. Ok- okozati összefüggéseket ismertek fel, a "miértekre" adtak választ. A szerepjáték oldotta görcsösségüket, Sokszor meglepő "feloldásoknak" lehettünk tanúi. Nagyon sokat elárultak ezek a foglalkozások gyerekeink családi miliójáról, az ott élő norma- és erkölcsrendszerről és a gyerekek vágyai, félelmei szintén felszínre jutottak. Az egyes foglalkozások kb. 15 percig tartottak. A következő, szintén 10-15 percig tartó foglalkozás a matematika volt. Az alapoktól kellett kezdeni, még az egyesével való számlálásban is sokan tévesztettek. Igyekeztünk nagyon sok szemléltetést, élményt, játékosságot bevinni a foglalkozásokba.

Ezután lazító, frissítő torna következett. Mozgásuk oldottságát, a gátlások és a feszélyezettség feloldását rögzített discó biztosította nagy sikerrel. Közbe - közbe iktattunk olyan mozgásos játékokat is, hogy valamilyen állat hangját, mozdulatait utánoztuk, majd fák lettünk, szél, orkán, susogtunk, hajladoztunk. Így mindjárt beszédjavítást végeztünk. Játszva könnyebben korrigálódtak a rosszul ej-

tett hangok. Körjátékokkal a barátkozást, párkapcsolatok erősödését is szolgáltuk.

Szünet és tizórai következett. Utána még egy rövid foglalkozást tartottunk, majd mese vetítéssel zártuk a fejlesztő foglalkozást. A mese vetítésére a szülőket is behívtuk, amiből nagyon sok pozitív előny származott. A szülő látta, hogy mit tud- vagy mit nem tud - gyermeke. Megindult egy egészséges versengés köztük, hogy a következő alkalomra már az ő gyerekük is ismerje azt a mesét, verset stb, és el is tudja, merje mondani. /Meg kell említeni, hogy a gyermekeink zöme a legismertebb meséket, mint a Piroska és a farkas, Hófehérke és a 7 törpe sem ismerte/. Ezekre a mesékre a későbbiekben is visszatértünk. Akkor már csak a képeket vetítettük, a történetet, a szöveget nekik kellett mondani.

Nagyon vigyáztunk, hogy a félénk, zárkózott gyerekeink ne frusztrálódjanak, minden kis megnyilatkozásukat nagyon discsértük. A foglalkozások végén, míg a gyerekek öltöztek, a szülőkkel mód nyílt beszélgetésre. Nagyon őszinte megnyilvánulásaik voltak. Egyre inkább bevontak bennünket családi ügyeikbe, örömeikbe, bánatukba. Ezt nagy sikernek éltük meg. Nagyon örültek gyerekeik sikerének, érzékelték fejlődésüket és rövidesen már ők is nagyon akarták a fejlesztést.

Minden foglalkozás végén valamilyen "házi feladatot" adtunk a gyerekeknek /pl. képgyűjtés, őszi gyümölcsök gyűjtése a következő órára, a látott vagy hallott mese lerajzolása stb./ Ezzel főleg kötelességtudatunkat akartuk erősíteni, a szülőket pedig fokozatosan "hozzászoktatni, felkészíteni" az iskola majdani elvárásaira. Felébresztve felelősségérzetü-

ket, azt akartuk elérni, hogy többet foglalkozzanak gyermekükkel. Ez nagyrészt sikerült is!

Nagy hangsúlyt fektettünk a pozitív megerősítésre, jutalmazásra. Ennek rendszerét is kidolgoztuk. Kritériumait az első alkalommal meg is beszéltük a gyermekekkel.

A nevelési tanácsadókban egy év alatt tartott fejlesztő foglalkozások következtében elért fejlődést a mellékelt táblázatok /L.20- 23.sz. tábla/ szemléltetik.

A gyermekek fejlődését önmaguk kezdeti és a fejlesztés végén elért szintjéhez viszonyítottuk:

a Budapesti- Binet intelligencia vizsgálat,

a Bender térorientációs teszt,

a Goodenough emberrajz- vizsgálat és az

iskolaérettségi vizsgálat feladatai felhasználásával.

Mindezeket a vizsgálatokat két alkalommal, a kompensálás megkezdése előtt és a befejezéskor végeztük el.

A fejlesztő munka befejezése után, az ismételt iskolaérettségi vizsgálatnál a következő iskolatípusokba irányítottuk a fejlesztésben részt vett 22 gyermeket:

Általános iskola I.osztályába: 4 gyermek /18,2 %/ került,

Korrekciós I. osztályba 18 gyermek /81,8 %/.

Áttelepítésre nem került sor.

A nevelési tanácsadóban fejlesztett felmentett gyermekek anamnesztikus adatait és a vizsgálati eredményeit összefoglaló grafikonokat szintén mellékelem. /18- 22.sz.grafikonok/

20. sz. táblázat.

A Nevelési Tanácsadóban fejlesztő foglalkozáson részt vett felmentettek vizsgálati eredményei a fejlesztés előtt és után.

(1. csoport.)

Sor- szám	Név	Budapesti Binet in- teligencia teszt		Bender térorien- tációs teszt		Goodenough emberrajz teszt		Javaslat
		Fejl. előtti %	Fejl. utáni %	Fejl. előtti %	Fejl. utáni %	Fejl. előtti %	Fejl. utáni %	
1.	U. Károly	86	112	65	96	82	105	Korrekc.i.oszt.
2.	I. István	92	103	81	101	36	110	Korrekc.i.oszt.
3.	Cs. Timea	73	96	76	88	70	96	Korrekc.i.oszt.
4.	S. Livia	80	97	75	97	85	107	Korrekc.i.oszt.
5.	K. László	76	100	70	96	80	110	Korrekc.i.oszt.
6.	K. Mária	65	93	0	58	0	98	Korrekc.i.oszt.
7.	B. Orsolya	79	98	57	82	80	110	Korrekc.i.oszt.
8.	K. János	86	100	88	100	88	115	Ált.isk.i.oszt.
9.	A. Dezső	92	105	90	105	70	103	Ált.isk.i.oszt.
10.	R. Sándor	89	100	75	96	80	107	Korrekc.i.oszt.
Átlag		$\bar{x} =$ 81,8	$\bar{x} =$ 100,4	$\bar{x} =$ 67,7	$\bar{y} =$ 91,9	$\bar{x} =$ 67,1	$\bar{y} =$ 106,1	

21.sz. táblázat.

A Nevelési Tanácsadásban fejlesztő foglalkozáson részt vett felmentettek vizsgálati eredményei a fejlesztés előtt és után
(2. csoport)

Sor- szám	Név	Budapesti Binet in- teligencia teszt		Bender térorientá- ciós teszt		Goodenough emberrajz teszt		Javaslat
		Fejl. előtti %	Fejl. utáni %	Fejl. előtti %	Fejl. utáni %	Fejl. előtti %	Fejl. utáni %	
1.	B. Viktor	76	93	32	79	75	100	Korrekc. I. oszt.
2.	H. Andrea	73	97	67	80	77	107	Korrekc. I. oszt.
3.	T. Tamás	88	110	80	97	83	116	Ált. i. I. oszt.
4.	P. Ildikó	90	113	76	98	76	120	Korrekc. I. oszt.
5.	K. Valéria	75	80	70	80	60	84	Korrekc. I. oszt.
6.	B. Szilárd	69	81	46	76	64	80	Korrekc. I. oszt.
Átlag		$\bar{x} =$ 66,8	$\bar{y} =$ 95,6	$\bar{x} =$ 61,8	$\bar{y} =$ 85	$\bar{x} =$ 72,5	$\bar{y} =$ 101,1	

22.sz. táblázat.

A Nevelési Tanácsadóban fejlesztő foglalkozáson részt vett felmentettek vizsgálati eredményei a fejlesztés előtt és után.

(3. csoport)

Sor- szám	Név	Budapesti Binet in- teligencia teszt		Bender térorien- tációs teszt		Goodenough emberrajz teszt		Javaslat
		Fejl. előtti %	Fejl. utáni %	Fejl. előtti %	Fejl. utáni %	Fejl. előtti %	Fejl. utáni %	
1.	M. Gábor	76	92	65	80	70	101	Korrek.1.oszt.
2.	B. Mónika	70	110	76	105	66	118	Korrek.1.oszt.
3.	R. Zsolt	75	100	70	110	82	107	Korrek.1.oszt.
4.	F. Tamás	86	116	64	96	80	110	Ált.isk.1.oszt
5.	G. András	72	80	0	63	0	63	Korrek.1.oszt.
6.	D. Tamás	70	86	0	70	0	70	Korrek.1.oszt.

Átlag

$\bar{x} =$

$\bar{y} =$

$\bar{x} =$

$\bar{y} =$

$\bar{x} =$

$\bar{y} =$

74,8

97,3

45,8

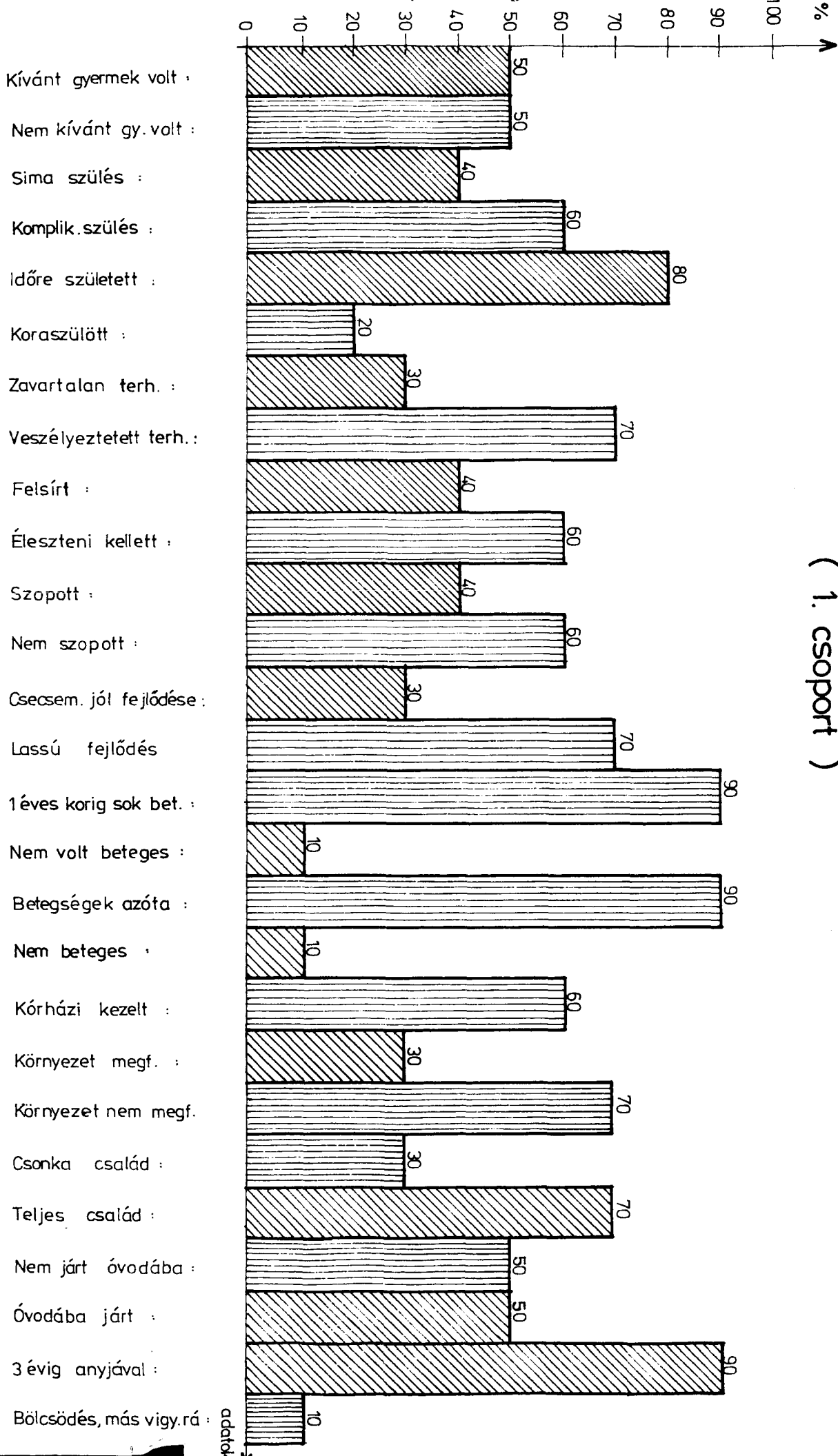
87,3

36,3

94,8

NEVELÉSI TANÁCSADÓBAN TOVÁBBFEJLESZTETT GYERMEKEK ANAMNESZTIKUS ADATAINAK ÖSSZEFOGLALÓ TÁBLÁZATA (1. csoport)

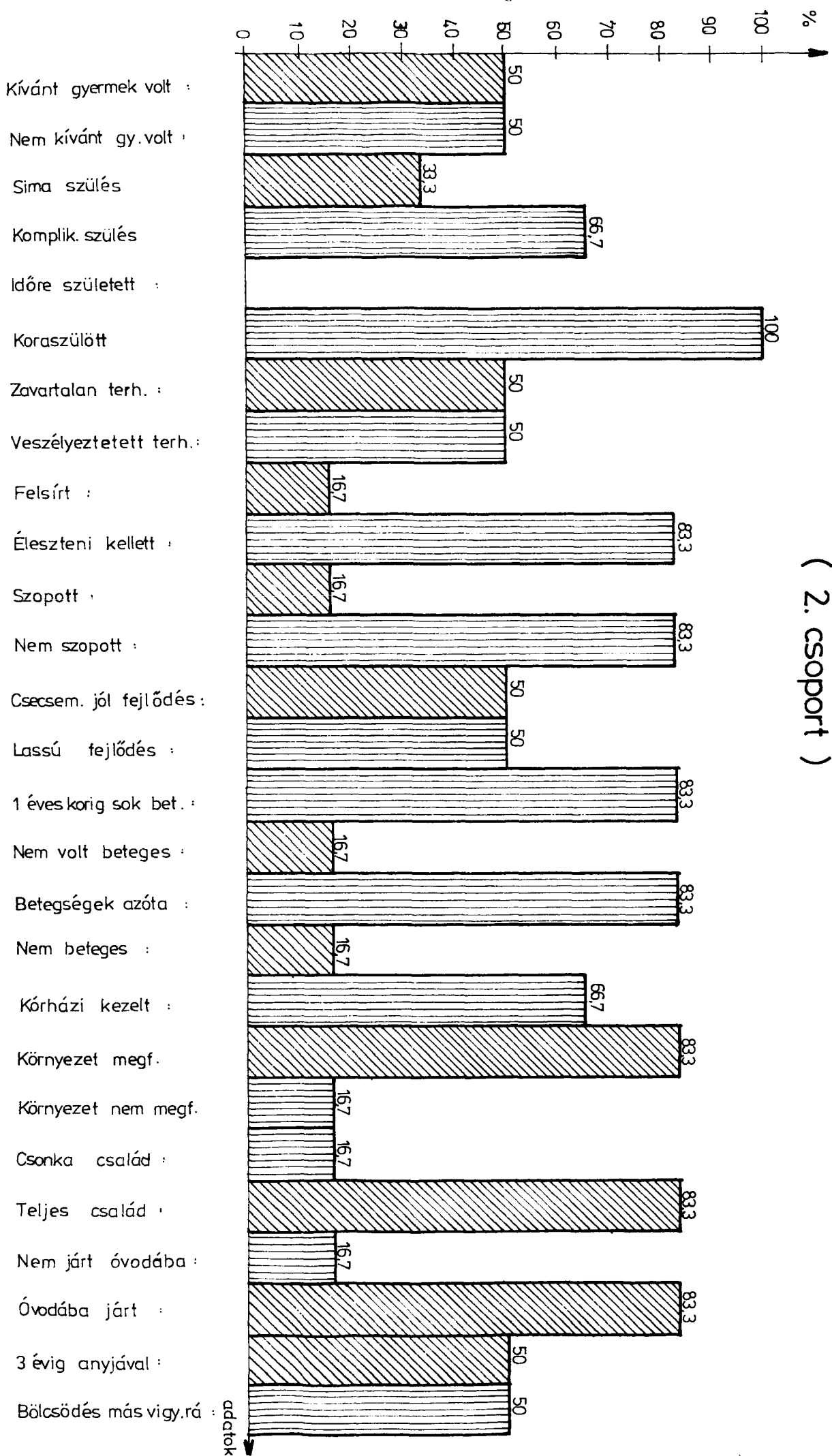
18/a.sz. grafikon

NEVELÉSI TANÁCSADÓBAN TOVÁBBFEJLESZTETT GYERMEKEK ANAMNESTIKUS ADATAINAK ÖSSZEFOGLALÓ TÁBLÁZATA

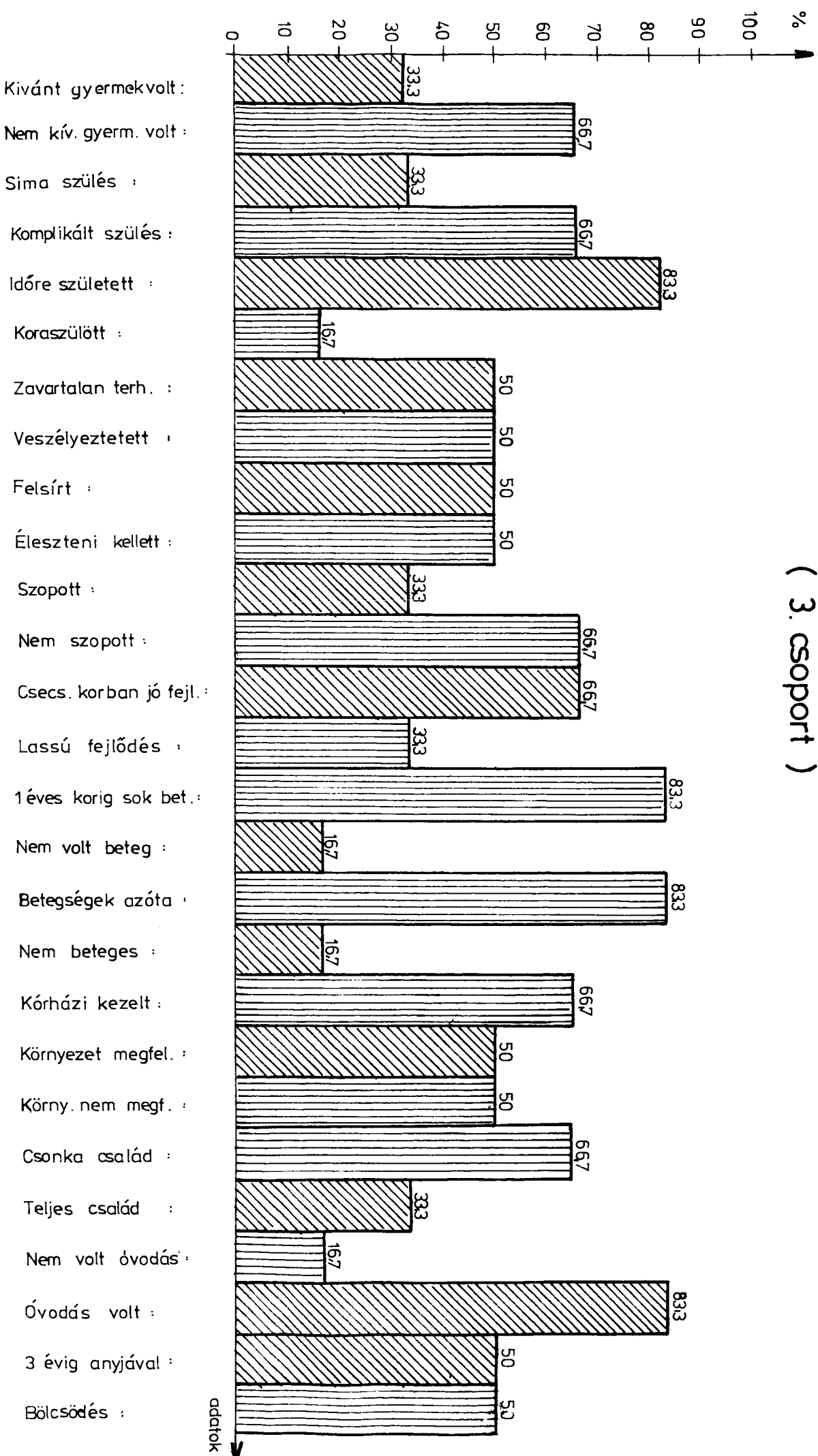
(2. csoport)

18/b. grafikon

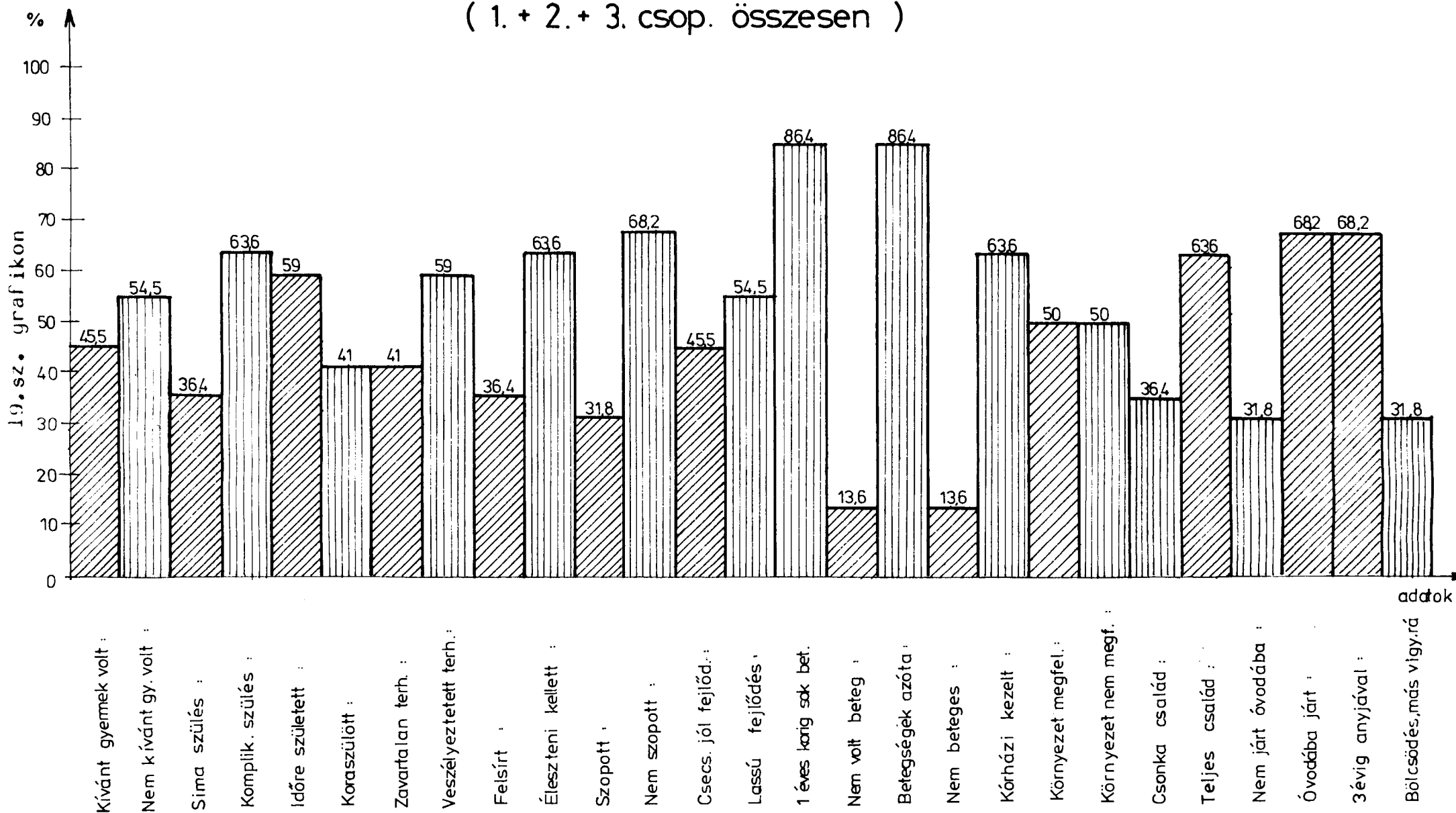
NEVELÉSI TANÁCSADÓBAN TOVÁBBFEJLESZTETT GYERMEKEK ANAMNESZTIKUS ADATAINAK ÖSSZEFOGLALÓ TÁBLÁZATA (3. csoport)

18/c.sz. grafikon.

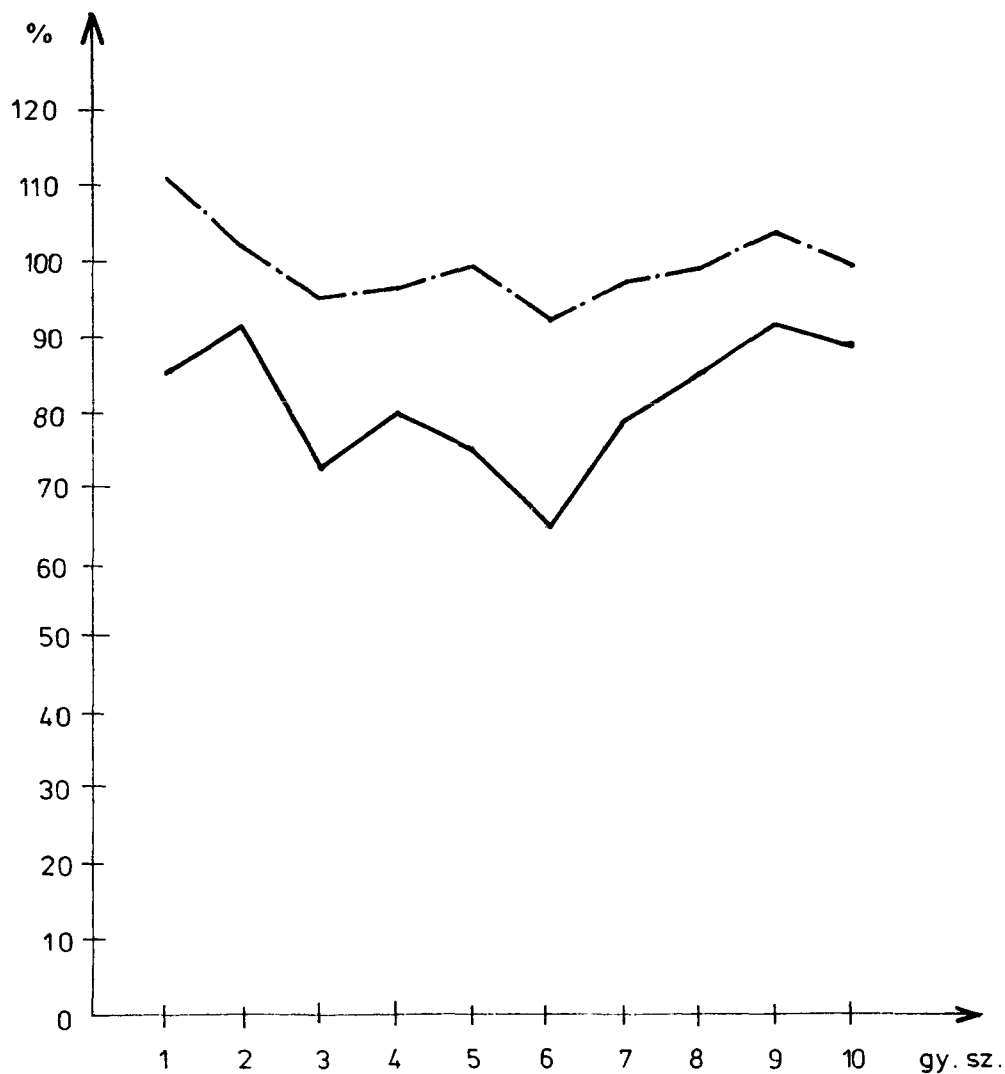

adatok

NEVELÉSI TANÁCSADÓBAN TOVÁBBFEJLESZTETT GYERMEKEK ANAMNESTIKUS ADATAINAK ÖSSZEFOGLALÓ TÁBLÁZATA (1. + 2. + 3. csop. összesen)

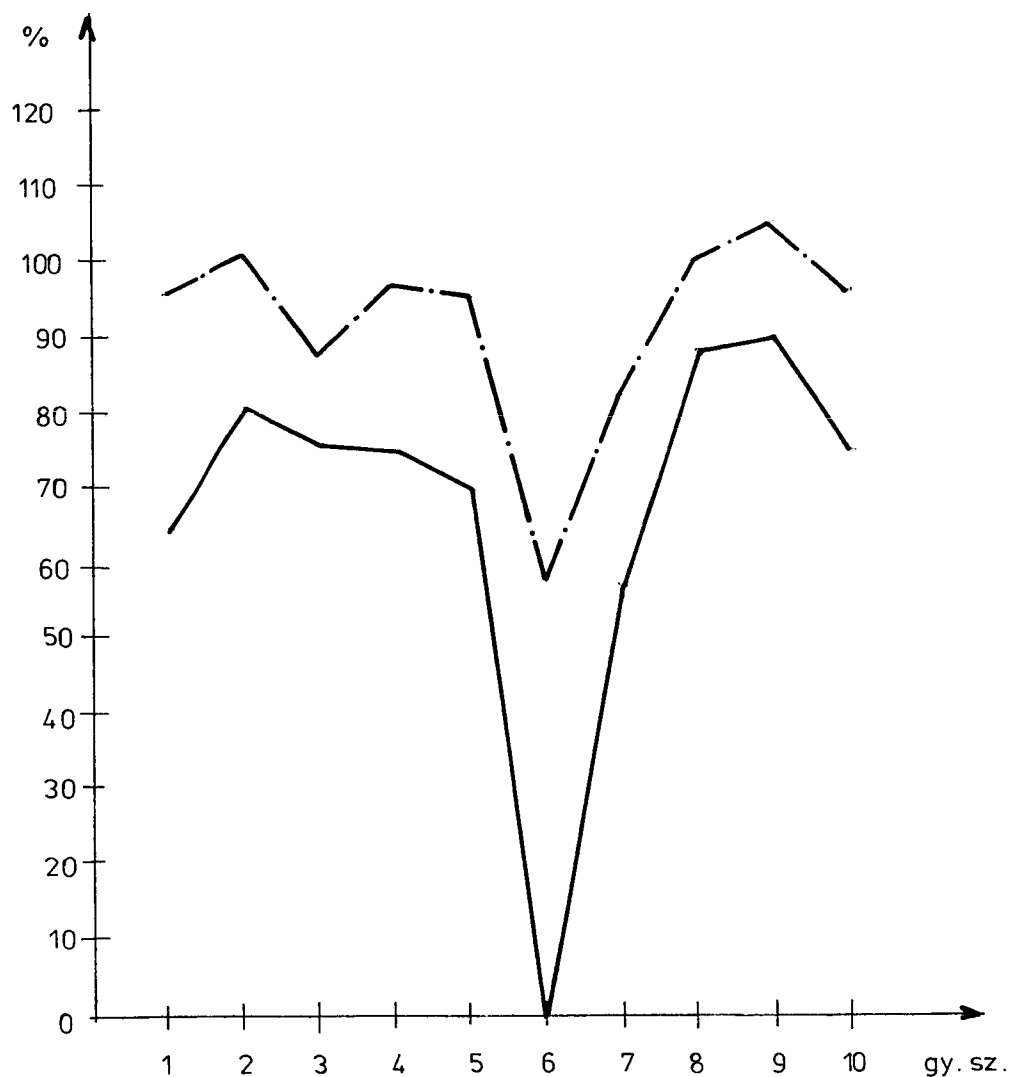
NEVELÉSI TANÁCSADÓBAN TOVÁBBFEJLESZTETT GYERMEKEK
BUDAPESTI BINET INTELLIGENCIA VIZSGÁLATA
(1. csoport)

FEJLESZTÉS ELŐTT : _____

FEJLESZTÉS UTÁN : _____

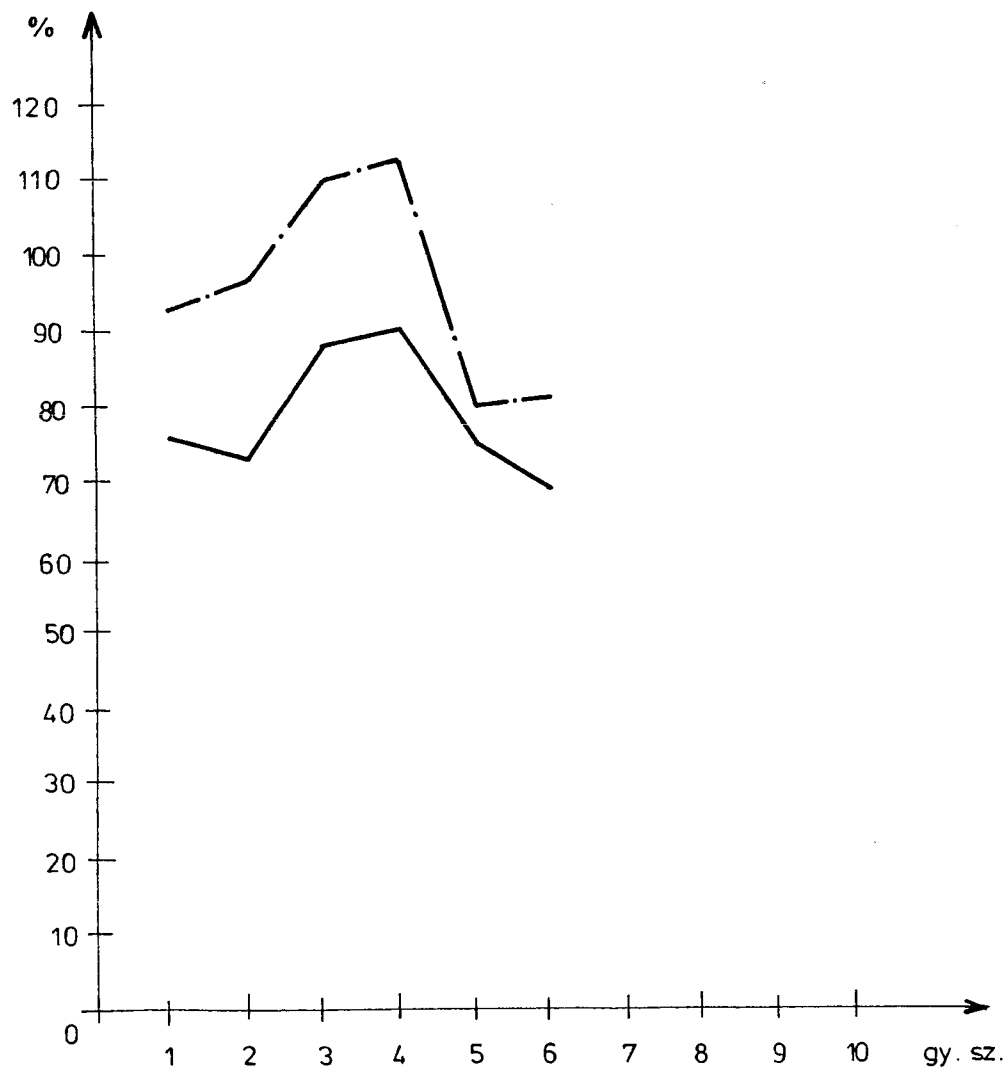
NEVELÉSI TANÁCSADÓBA TOVÁBBFEJLESZTETT GYERMEKEK BENDER TÉRORIENTÁCIÓS VIZSGÁLATA (1. csoport)

FEJLESZTÉS ELŐTT : _____

FEJLESZTÉS UTÁN : - . - . - .

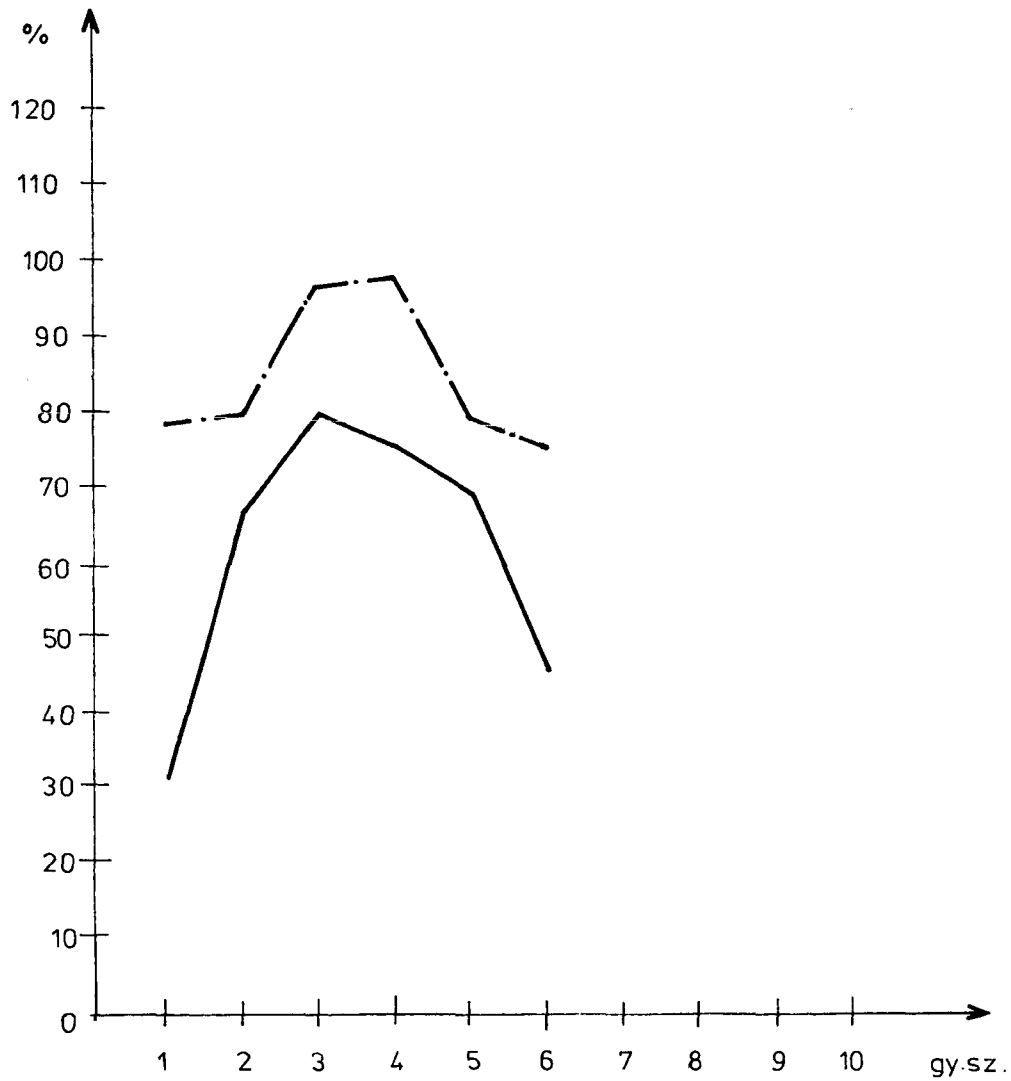
NEVELÉSI TANÁCSADÓBAN TOVÁBBFEJLESZTETT GYERMEKEK
BUDAPESTI BINET INTELLIGENCIA VIZSGÁLATA
(2. csoport)

FEJLESZTÉS ELŐTT : _____

FEJLESZTÉS UTÁN : _____

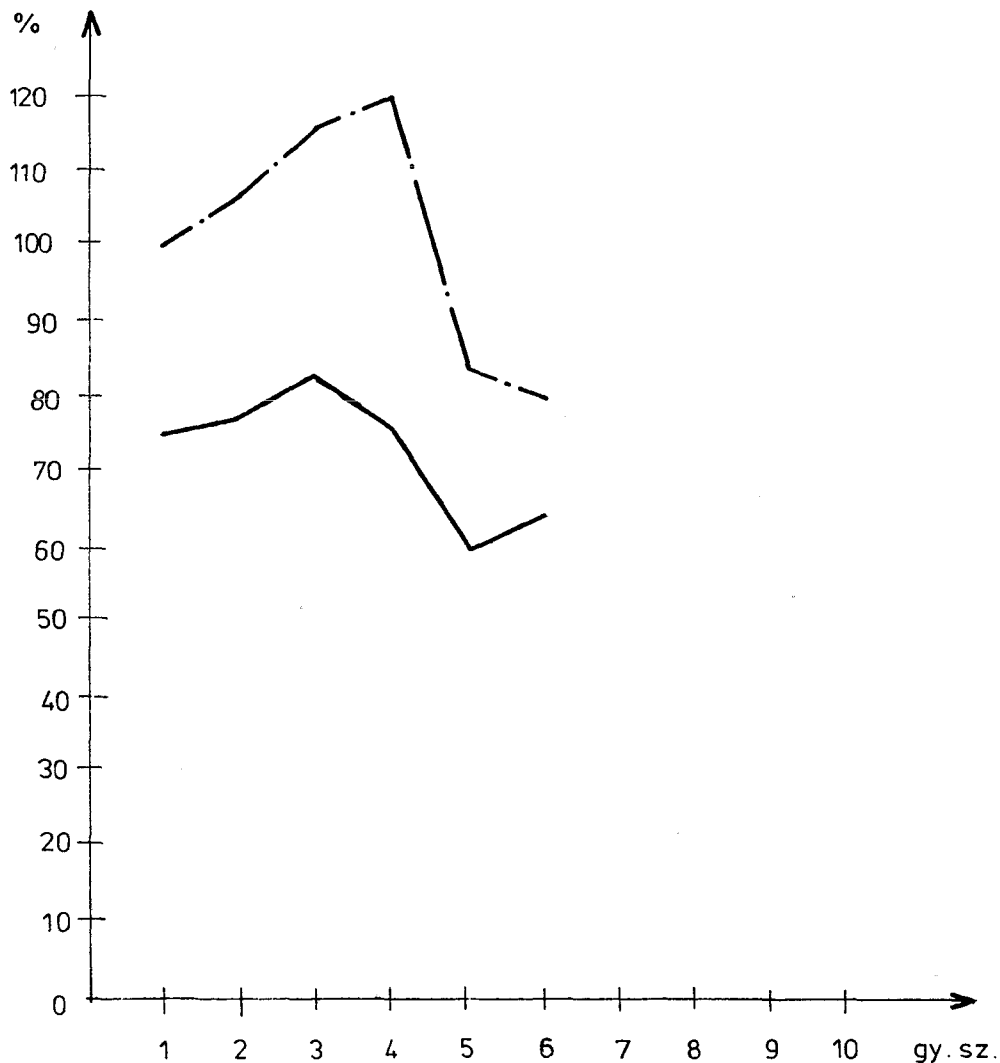
NEVELÉSI TANÁCSADÓBAN TOVÁBBFEJLESZTETT GYERMEKEK BENDER TÉRORIENTÁCIÓS VIZSGÁLATA (2. csoport)

FEJLESZTÉS ELŐTT : _____

FEJLESZTÉS UTÁN : _____

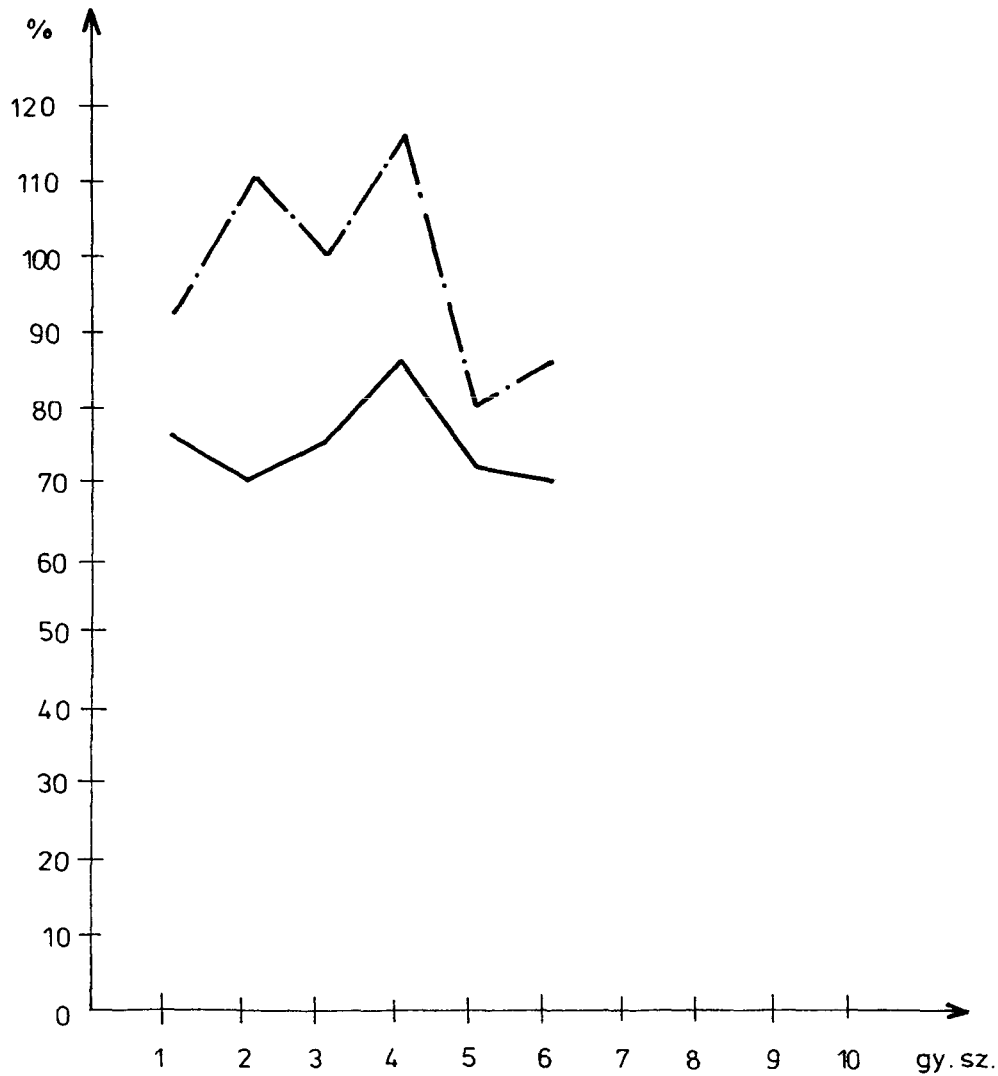
NEVELÉSI TANÁCSADÓBAN TOVÁBBFEJLESZTETT GYERMEKEK
GOODENOUGH EMBERRAJZ VIZSGÁLATA
(2. csoport)

FEJLESZTÉS ELŐTT : _____

FEJLESZTÉS UTÁN : _____

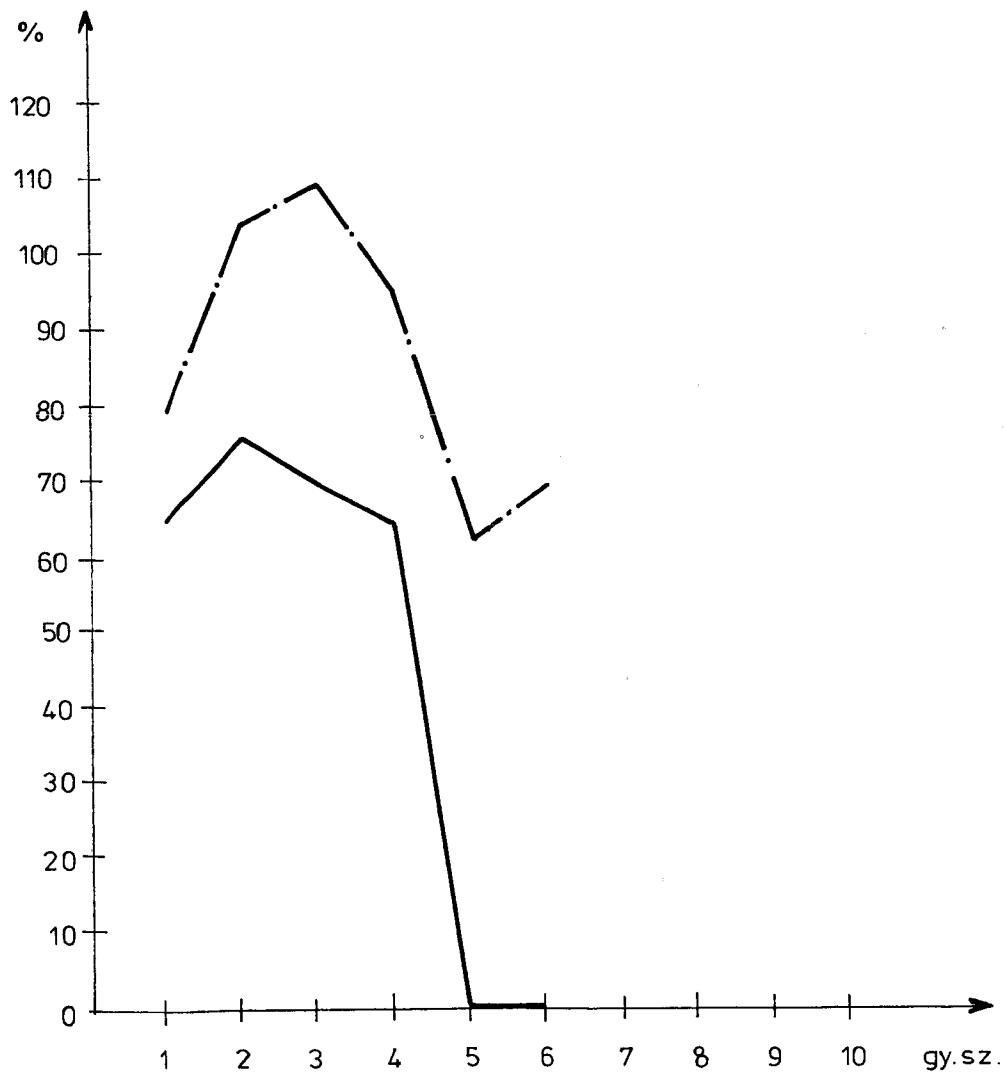
NEVELÉSI TANÁCSADÓBAN TOVÁBBFEJLESZTETT GYERMEKEK
BUDAPESTI BINET INTELLIGENCIA VIZSGÁLATA
(3. csoport)

FEJLESZTÉS ELŐTT : _____

FEJLESZTÉS UTÁN : _____

NEVELÉSI TANÁCSADÓBAN TOVÁBBFEJLESZTETT GYERMEKEK BENDER TÉRORIENTÁCIÓS VIZSGÁLATA (3. csoport)

FEJLESZTÉS ELŐTT : _____

FEJLESZTÉS UTÁN : _____

FEJLESZTÉS UTÁN : — . — . —

3. C i g á n y g y e r m e k e k p r e v e n t i v
j e l l e g ű f e l z á r k ó z t a t ó p r o g -
r a m j a /1981- 82/

Kísérleteink részben a cigánygyermek nevelését, oktatását gátló, nezeitő körülmények feltárására irányultak, továbbá azok felszámolásának lehetőségeit kerestük, a gyermekek iskolakészültségét kívánva megerősíteni.

Célunk elsősorban az volt, hogy feltárjuk azokat az okokat, melyek a cigánygyermek személyiségfejlesztését hátráltatják, megnehezítik iskolakezdésüket. Rá szeretnénk mutatni azonkívül néhány módszerre, melyek segítségével ezen a téren várhatóan eredményeket érhetünk el. Egyes családok, társadalmi rétegek, vagy etnikai csoportok tartós szociális és kulturális hátrányai lassíthatják, gátolhatják a gyermekek testi és értelmi fejlődését, s ezáltal negatívan befolyásolják a gyermekek iskolai esélyeit. Nem kétséges, hogy há-
zánkban a cigánygyermek alkotják a leghátrányosabb helyze-
tű csoportot. /129, 131/

Halmozott hátrányaikat tükrözik a kiugróan magas bukási arányszámok. Az 1977- 78-as tanévben a cigánygyermeknek több mint a fele /51,3 %/ volt túlkóros az általános iskolában. A kisegítő iskolában is igen magas arányban találhatók. Az ország össznépességének 3,3- 4 %-át kitevő cigányság az 1977- 78-as tanév adatai szerint országosan csaknem tizsze-
res arányban /32 %/ van képviselve a kisegítő iskolában.

Ahogy mondani szokták, az iskola az egész kultúrát kéri számon, és az egész kultúrában való előrehaladást osztályoz.

za, megtanítani azonban csak a felét tanítja meg, a másik felét a "családra bizza". A kultúrának ez a lényegesebb fele nincs tankönyvbe foglalva, s ezért rejtett kultúrának nevezhetjük. Ebből a rejtett kultúrából az értelmiségi családban többet adnak át a gyerekeknek, mint a munkáscsaládban, a cigánygyermek pedig a családban alig- alig kapnak ebből a rejtett kultúrából. Beszédfejllettségük elmaradása, szókincsük szegénysége nagyon nagy mértékű a magyar gyerekekkel szemben. Ennek egyik /nem egyetlen/ okát a cigánytelep tárgyi kultúrájának szegénységében jelölhetjük meg. Nyelvük azonban nemcsak szerkezetében tér el a többi gyerek és az iskola nyelvétől, nemcsak a nyelv absztraktabb, fogalmi elemei ismeretlenebbek, idegenek számára. Szókincséből még konkrét és a többi gyerek által nagyon is ismert tárgyak sokaságának megnevezése is hiányzik, mivel világukból maguk a tárgyak szintén hiányoznak. /60, 106, 30/

Óvodába, amely ellensúlyozná a kedvezőtlen szocio- kulturális hátteret, a cigánygyermekeknek mindössze 20- 30 %-a jut el. /Az óvodába járó gyermekek aránya országosan 84 %./

A vizsgálatokat egy pécsi általános iskola iskolaelőkészítő csoportjában végeztük, amelybe csak cigánygyerekek jártak. A kontroll csoportot a nevelési tanácsadóban a beiskolázás előtti fejlesztő foglalkozáson résztvettek alkotják. Ebben a csoportban 10 gyermek közül 4 cigány származású volt. A gyerekek között nem volt túlkoros, valamennyien 5- 6 év közöttiek voltak.

A két csoport összevetésével azt akartuk megvizsgálni, hogymelyik kompenzáló, felzárkóztató forma és program hatásosabb

és célszerűbb társadalmunk leghátrányosabb, legelmaradot-
tabb rétegének, a cigánygyermek fejlesztésére.

Ennek a munkának fontosságát, szépségét költőien feje-
zi ki a témával sokat foglalkozó Váradi József igazgató-
helyettes következő sorai:

"Ezek a csillogó, fekete szemű gyermekek nem maguk
válltották meg a belépőjegyet arra az útra, amit úgy hi-
vunk, hogy: élet...

Ha a szemükbe nézünk, ugyanazt a sugárzást érezzük, ugyan-
azt olvassuk belőlük: itt vagyok, faragj az évek során em-
bert belőlem! Az út vállalása és megtalálása nem egyszerű...
Végezzük emberi, őszinte érzésekkel, személytelenül a mun-
kát, mert nem az a fontos, hogy kik hordták a téglát, hanem
hogyan magasodjon a fal." /129./

A következő módszereket alkalmaztuk összehasonlító
vizsgálatunk során:

1. Anamnesis /kórelőzmény/ az anyától.
2. Spontán megfigyelések.
3. Exploráció a szülőkkel.
4. Családlátogatások.
5. Iskolai nyílt napok szervezése.
6. Tesztek: a/ Budapesti Binet intelligencia-teszt
b/ Bender térorientációs teszt
c/ Goodenough emberrajz teszt
d/ Iskolahérettségi vizsgálat

Mindezeket a vizsgálatokat két alkalommal, a fejlesztő
foglalkozások kezdetén és ezek befejezésekor végeztük.

A fejlesztés kiemelt területei voltak:

1. A magyar anyanyelvi alapszókészletük kialakítása, bővítése, - kinél milyenfokon van attól függően;
2. Szokások, viselkedési formák elsajátíttatása;
3. A közvetlen környezetük megismertetése;
4. Munkaérettségük, feladattudatuk kialakítása;
5. Mennyiségfogalom fejlesztése;
6. Ábrázoló és megfigyelőképességük fejlesztése.

A csak cigányokból álló homogén csoportban a foglalkozások az iskolaelőkészítő csoportok tanterve és ütemterve alapján történtek, heti 2 x 3 órában, a kerületileg illetékes iskolában, egy erre személyiségében nagyon alkalmas nyugdíjas pedagógus vezetésével. Az ismeretanyagon kívül a már említett területek kiemelt fejlesztését is végezte a kísérletet vezető pszichológussal együtt. A szemléltetésre, érzékelésre, a tapasztalatszerzésre, élménynyújtásra nagy súlyt fektettünk. Szegényes fogalom és szókincsük fejlesztésére mindig maximálisan, minden lehetőséget igénybe véve törekedtünk. Sétákat, múzeumlátogatásokat, bábszínházat, játszóházat és minden éppen elérhető és aktuális programot beépítettünk a fejlesztésbe.

A gyerekek nagyon nyitottak, fogékonyak voltak minden iránt. Szinte most élték meg a "miért?" korszakot, ahogy tárgult körülöttük a világ, úgy hatottak egyre inkább a dolgok, jelenségek mélyére, keresték az összefüggéseket.

Ez a heterogén jellegű kontroll csoport cigány származású gyermekeire is jellemző volt.

Ezzel egyidőben igyekeztünk a szülőket is megnyerni és munkatársainkká tenni. Törekedtünk elfogadtatni velük az iskolázottság fontosságát, átformálni az otthoni szokásrendjüket, nevelési módszereiket. Ennek érdekében igyekeztünk megtenni mindent, hogy segítők, szándékunkról meggyőzzük őket.

Családlátogatásokat végeztünk és ahol úgy éreztük, hogy anyagi segítség is szükséges, javaslatot irtunk a gyámügy felé. Minden esetben megkapta a család a kért nevelési segítyt. Kettő, nagyon rossz lakáskörülmények között élő család lakáscsere kérelmét sikeresen támogattuk.

A szülőknek nyílt napot szerveztünk az iskolában, amikor az egész tanítás alatt bent lehettek, megismerkedhettek a tanítók módszerével, segédeszközeivel is.

A gyermekek tisztasága, ápoltsága általában megfelelő volt. A szülők alacsony iskolázottságú segéd munkások voltak, de mindnyájan rendszeresen dolgoztak. A férfiak közül többen betegesek, s ezért sokat vannak táppénzen. Az asszonyok nem dolgoznak, egyrészt a több gyerek, másrészt szakképzetlenségük és gyenge egészségi állapotuk miatt. Csak a csonka családokban, ahol az anya egyedül neveli gyermekét - találunk dolgozó nőt.

A kontroll csoport nevelési tanácsadóban végzett fejlesztése a már ismertetett fejlesztési terv és foglalkozási program alapján zajlott, heti egy alkalommal 3 órában, 5 hónapig keresztül / novembertől márciusig/.

A fejlesztő munka megindulása előtt felvett anamnesisben feltárt negativumok nem csak az általunk vizsgált cigány származású gyermekekre jellemzőek, hanem általánosságban az egész cigány népességre. / 23.sz. tábla./

23. sz. táblázat.

A cigány gyermekek csoportjának és a kontroll csoport-
nak anamnesztikus adatai.

Anamnesztikus adatok	cigány szárm. gyerm.csop. /n = 8/ %	Kontroll gyerm. csop. /n = 10/ =
Kivánt-gyermek volt	37	60
Nem kivánt terhességből született	63	40
Időre született	63	70
Koraszülött volt	37	30
Terhesség zavartalan volt	38	40
Veszélyeztetett terhes volt az anya	62	60
Felsírt	65	80
Éleszteni kellett	35	20
Szopott	92	100
Nem szopott	8	0
Csecsemőkorban jól fejlődött	63	30
Csecsemőkorban lassan fejlődött	37	70
Statikai fejlődése megfelelő volt	56	40
Statikai fejlődése megkésett	44	60
Betegségek 1 éves korig	62	40
Betegségek 2. év után	62	40
Kórházban feküdt	30	60
Környezete megfelelő	10	40
Nem megfelelő környezet	90	60
Teljes családban él	50	40
Csonka családban él	50	60
Bölcsődés volt	0	0
Óvodában járt	0	0
Nem járt óvodába	100	40
3 évig anyával otthon volt	100	40

A cigánygyermeknél halmozottabban jelentkeznek és fogdul-
nak elő mindazok a káros hatások, melyek hátráltatják, kés-
leltetik fejlődésüket.

Ezek részben genetikus eredetűek, másrésze alacsony igény-
szintjükkel, rossz szociális körülményeikkel és kulturális
elmaradottságukkal magyarázhatóak.

A nagy százalékban koraszülött, ennek kapcsán nehezen,
betegesen fejlődő, kórhában gyakran kezelt, nem megfelelő
környezetben, csonka családban felnövő, óvodába nem járt
gyermek nagy, szinte behozhatatlan hátránnyal állnak rajt-
hoz. Szomatikusan 90 %-uk retardált, ugyancsak 75 % -ban be-
szédhibásak./

Vizsgálataink során sok olyan tényezőt találtunk, melyek
az indulási hátrányt okozzák. Ezek egy részének gyökerei az
intrauterin életbe nyúlnak vissza.

Ide sorolhatók:

- a cigány anyák nagy részének túlzottan fiatal kora,
- a cigány anyák terhesség alatti anomáliái:
 - az alkoholizmus
 - a dohányzás
- az alultápláltság,
- a vitaminhiány,
- a sok megelőző terhességmegszakítás,
- a csonka családok, nem tartós életközösségek nagyszáma,
- a szülők gyakori büntetett előélete,
- a felelőtlen életvitel, a "máról- holnapra" élés,
- az analfabéták, csak 1-2 osztályt végzettek nagy száma
a szülők között.

Az indulási hátrény másik oka a miliő - okokból eredő hiányokra vezethető vissza.

a./ A foglalkozások elején nagy részük még a helyes ceruzafozással sem volt tisztában, rajzuk a firka fokán állt. Az iskolaelőkészítő foglalkozások végére - a kontroll gyermekcsoportban - lényegesen megugrott teljesítményük,/még a nem cigány származású tanulókhoz viszonyítva is./

Bebizonyosodott, hogy gyakorlás által elérhetik, sőt felül is múlhatják a nem cigány tanulók képességszintjét.

b./ A gyakorlások és az iskolai szocializáció hatására a figyelem és az emlékezet fejlődésénél is ugyanezt tapasztaltuk. Az analizáló és szintetizáló képességük alacsony szintű volt. Lassú reagálóképesség jellemzi őket, de ezen a területen is fokozatosan javultak.

c./ Az első komplex iskolaérettségi vizsgálatnál a minimális pontszámot sem érték el a részfeladatoknál. Önmagukra, környezetükre nézve is nagyon tájékozatlanok. Egészében súlyosabb retardáltak voltak, akiknek nem volt kialakult feladatuk, munkaérettségük.

Az elmondottakból kiderült, hogy cigány tanulóink rendszerint normálisan fejlettek, csak nem érték el a felfogóképességnek ezt a szintjét, amelyet az iskolai oktatás-nevelés feltételez.

Ebből a vizsgálatból viszont az is kitűnt- a mellékelt ábrák bizonyítják - hogy a homogén cigány csoportban lassúbb a fejlődés, mint a heterogén összetételű kontroll csoportban. Ez először számunkra is meglepő és váratlan felfedezés volt, hiszen úgy gondoltuk, hogy jobbat és többet adunk a homogenizálással./ 24., 25., sz. tábla/

24. sz. táblázat

A homogén (cigány) csoport vizsgálati eredményei a fejlesztő munka előtt és után.

Sor-szám	Név	Budapesti Binet intelligencia teszt		Bender tér-orientációs teszt		Goodenough emberrajz teszt		Javaslat
		Fejl. előtti %	Fejl. utáni %	Fejl. előtti %	Fejl. utáni %	Fejl. előtti %	Fejl. utáni %	
1.	O. Attila	77	97	10	63	81	97.	Korrekc.1.oszt.
2.	P. Ágnes	77	98	80	80	55	81	Korrekc.1.oszt.
33.	D. Ferenc	88	106	60	89	92	106	Korrekc.1.oszt.
4.	P. Mónika	76	98	21	49	71	81	Korrekc.1.oszt.
5.	K.Magdolna	88	116	10	50	80	102	Korrekc.1.oszt.
6.	J. Mónika	84	113	25	48	86	143	1 év felm.-óvodai felv.
7.	P.Gabriella	85	99	32	67	87	128	Korrekc.1.oszt.
8.	B. Júlia	75	85	19	72	68	88	1 év felm.-óvodai felm.
Átlag		$\bar{x} =$ 81,2	$\bar{y} =$ 101,5	$\bar{x} =$ 32,1	$\bar{y} =$ 64,7	$\bar{x} =$ 77,1	$\bar{y} =$ 103,2	

25. sz. táblázat.

A heterogén (vegyes) csoport vizsgálati eredményei a fejlesztő munka előtt és után.

Sor- szám	Név	Budapesti Binet in- telingen- cia teszt		Bender térorien- tációs teszt		Goodenough emberrajz teszt		Javaslat
		Fejl. előtti %	Fejl. utáni %	Fejl. előtti %	Fejl. utáni %	Fejl. előtti %	Fejl. utáni %	
1.	T.T.Zoltán	80	90	0	40	0	92	Korr.l.oszt
2.	B. Eszter	80	98	48	48	116	118	Korr.l.oszt
3.	J. Andrea	95	113	0	68	87	143	Korr.l.oszt
4.	K. János	84	116	0	55	86	102	Korr.l.oszt
5.	B. István	101	107	60	66	100	120	Korr.l.oszt
6.	S. Krisztina	102	110	36	52	83	118	Ált.i.l.o.
7.	K. Beáta	91	104	80	86	107	128	Korr.l.oszt
8.	L. Róbert	116	126	73	83	0	117	Ált.i.l.o.
9.	Cs. Károly	83	96	70	70	84	110	Korr.l.oszt
10.	K. András	82	93	29	60	0	106	Korr.l.oszt
Átlag		$\bar{x} =$ 91,4	$\bar{y} =$ 105,3	$\bar{x} =$ 39,6	$\bar{y} =$ 62,8	$\bar{x} =$ 66,3	$\bar{y} =$ 115,4	

E tény megkérdőjelezte a külön cigány óvodák vagy tanulócsoportok alakításának helyességét. Az elkülönítés, mesterséges szétválasztás megfosztja a gyermeket attól a lehetőségtől, hogy a heterogén jellegű csoportokban végzett sokirányú tevékenységben kifejlődjenek, manifesztálódhassanak speciális képességeik.

Mindezekből nem következik azonban az, hogy a szétválasztás kezdetben nem lenne jó és szükséges! Úgy gondoljuk, hogy ha sikerülne elérni a 3 éves cigánygyermékek felvételét az óvodába, a 3 évtől 4 évig terjedő időszak elég lenne a felzárkóztatáshoz. Elég lenne az alapvető készségek és képességek, szokások kialakítására és pótlására, amit otthon nem kaptak meg. Az óvoda vegyes összetételű középsős és nagycsoportja már nem okozna nekik akkora frusztrációt, nem élnék meg annyira a "másságukat". Nem hangzana el az, amit olyan sokszor tapasztalunk és hallunk az iskolaérettségi vizsgálatokon a gyerekektől: "én ezt nem tudom...azt mondták, én rossz gyerek és buta vagyok..."

Úgy érezzük, addig amíg ebben a kérdésben nem történik előrelépés, nem fog megtörténni a cigányság beilleszkedése társadalmunkba. Egyre több lesz a devians kamasz, felnőtt, hiszen éppen a legfontosabb életkorban nem figyelünk rájuk, nem adunk nekik olyan segítséget, ami később megakadályozná, kiküszöbölné az antiszociális, kriminális magatartásformákat. Nem csak követelni kell tőlük, hanem először adni, segíteni, fejleszteni kell őket a beilleszkedés érdekében.

Kísérletünkben azt is figyeltük, van-e előítélet a gyer-

mekekben cigány társaik irányában.

Szerencsére ilyen elutasító, megkülönböztető magatartást nem tapasztaltunk. A vegyes csoportban a mindeni által a legjobban szeretett kisfiú cigány származású volt.

A cigány gyerekek sem ruházatukban, sem felszerelésükben nem különböztek társaiktól, szüleik még aktivabbak, igyekvőbbek voltak, mint a nem cigány gyermekek szülei.

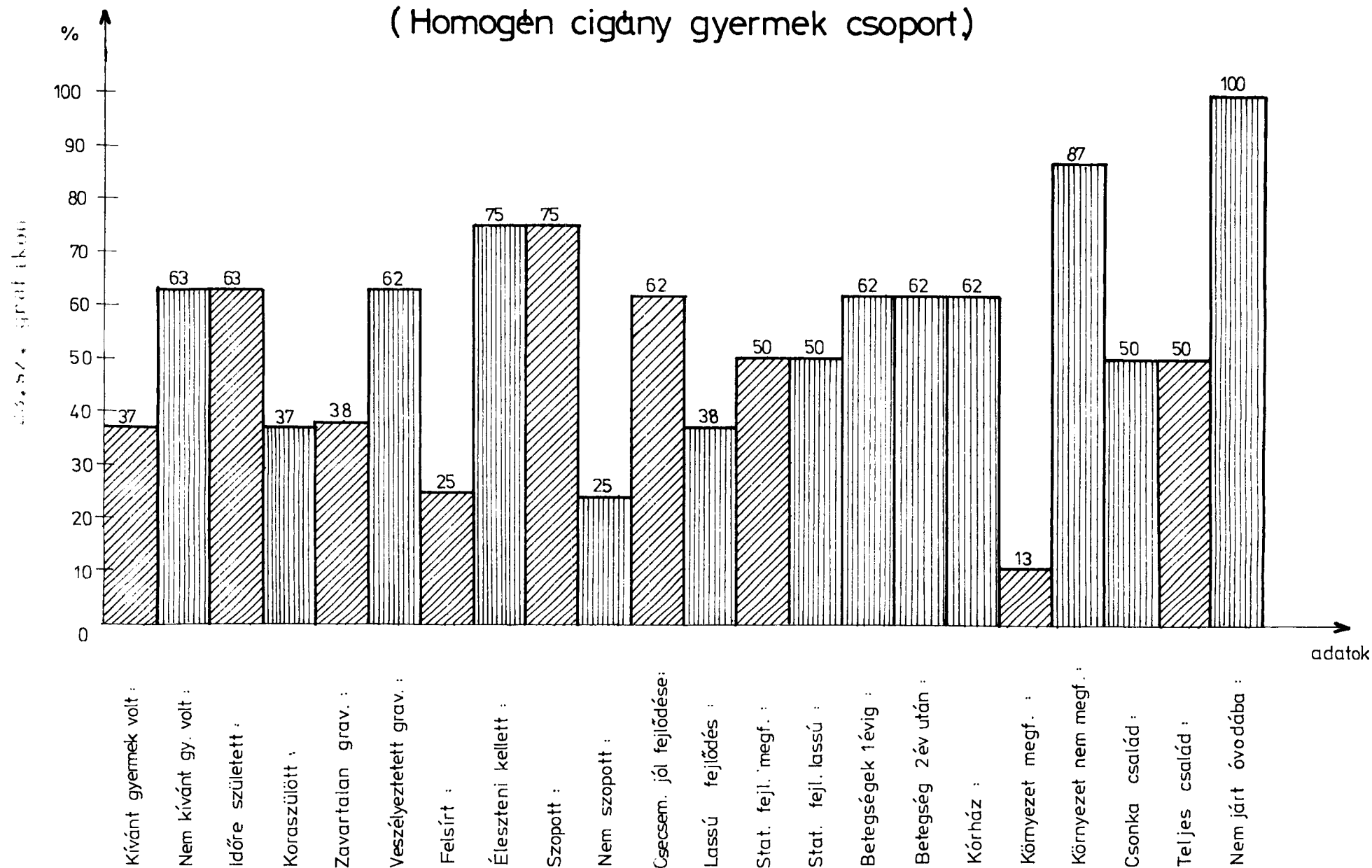
A homogén cigány csoportból ez nem állitható egyértelműen. Ott inkább talán egymáshoz igazodtak, viszonyultak, és ez nem volt feltétlenül pozitív tendenciájú.

A rendszeres munkavégzés alapján differenciálódott a felnőtt cigányság is, és ez szoros korrelációt mutat a cigány gyermekek személyiségfejlődésével.

A munkába állással párhuzamosan fejlődött a különböző rétegek műveltségi szintje, kulturáltságuk, amely egyúttal meghatározta asszimilációs képességük fokát és a nem cigány lakosság véleményét pozitív irányba befolyásolta.

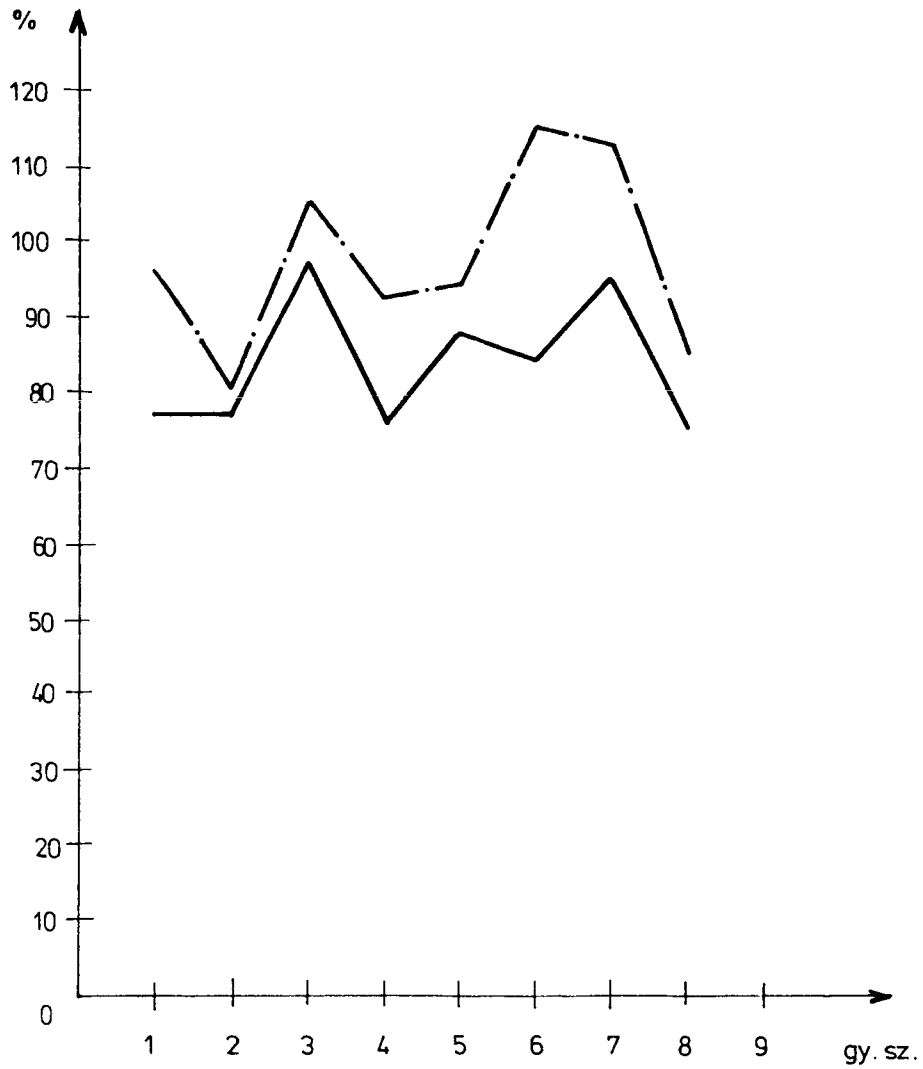
Az anamnesztikus adatokat összefoglaló és a vizsgálati eredményeket jelző grafikonokat /23 - 28.sz. grafikon/ mellékletként közlöm.

ANAMNESTIKUS ADATOK ÖSSZEFOGLALÓ TÁBLÁZATA (Homogén cigány gyermek csoport)

BUDAPESTI BINET INTELLIGENCIA VIZSGÁLAT

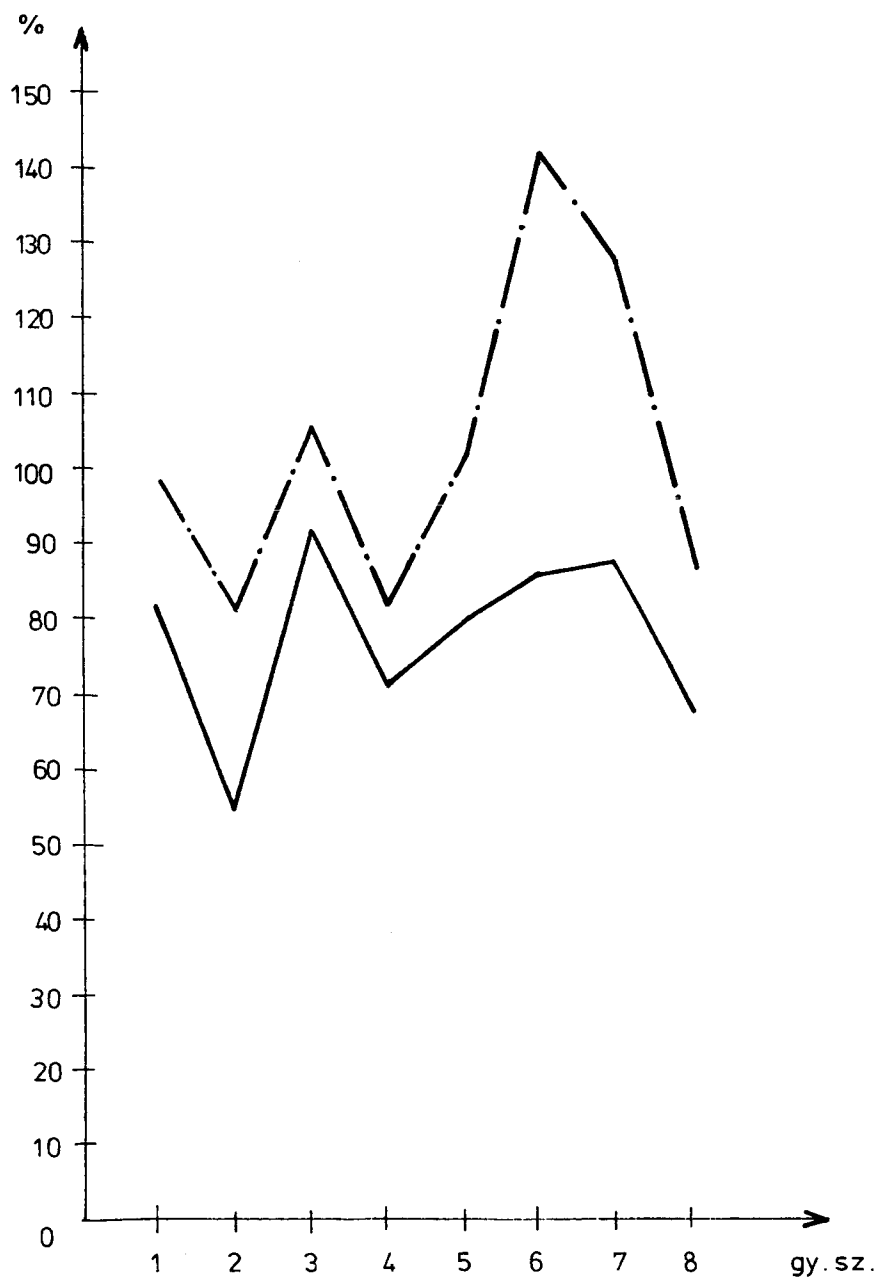
(Homogén cigány gyermek csoport.)

FEJLESZTÉS ELŐTT : _____

FEJLESZTÉS UTÁN : — . — . —

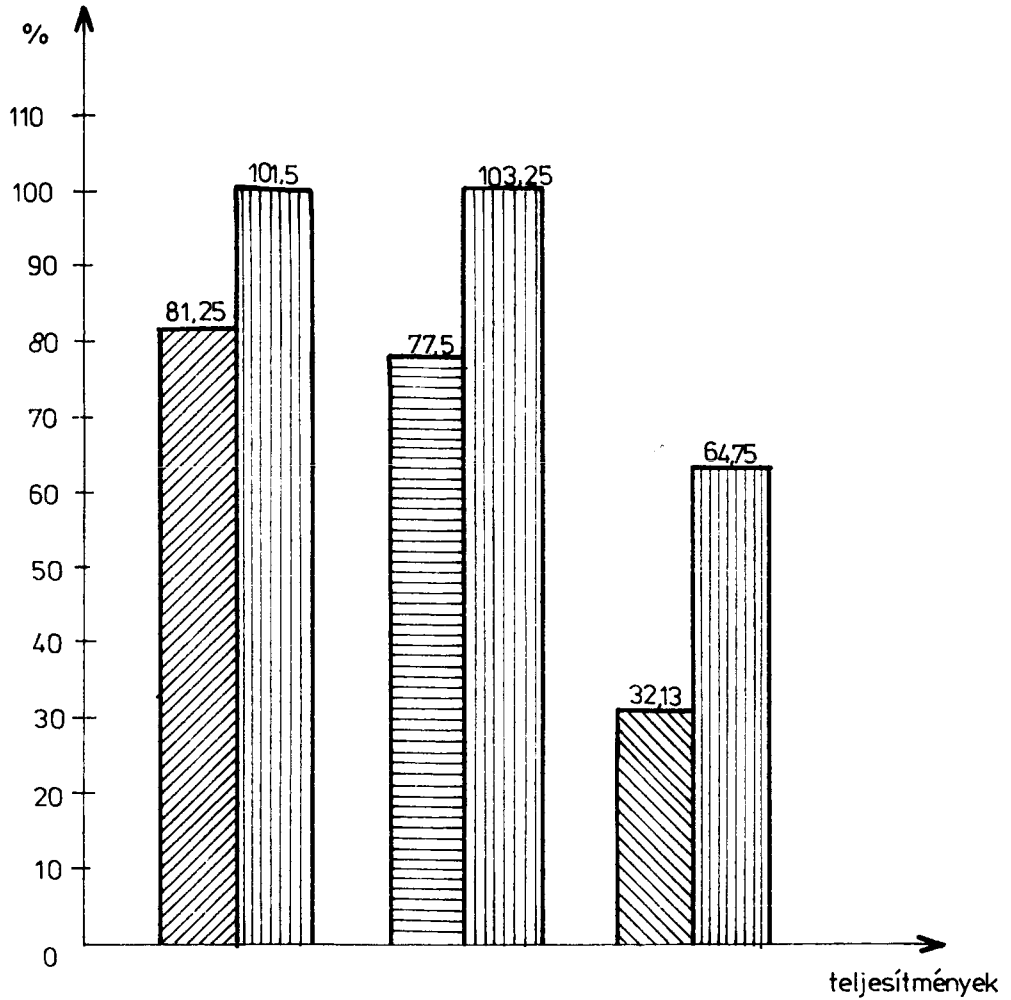
GOODENOUGH EMBERRAJZ (Homogén cigány gyermek csoport.)

FEJLESZTÉS ELŐTT : _____

FEJLESZTÉS UTÁN : —. —. —.

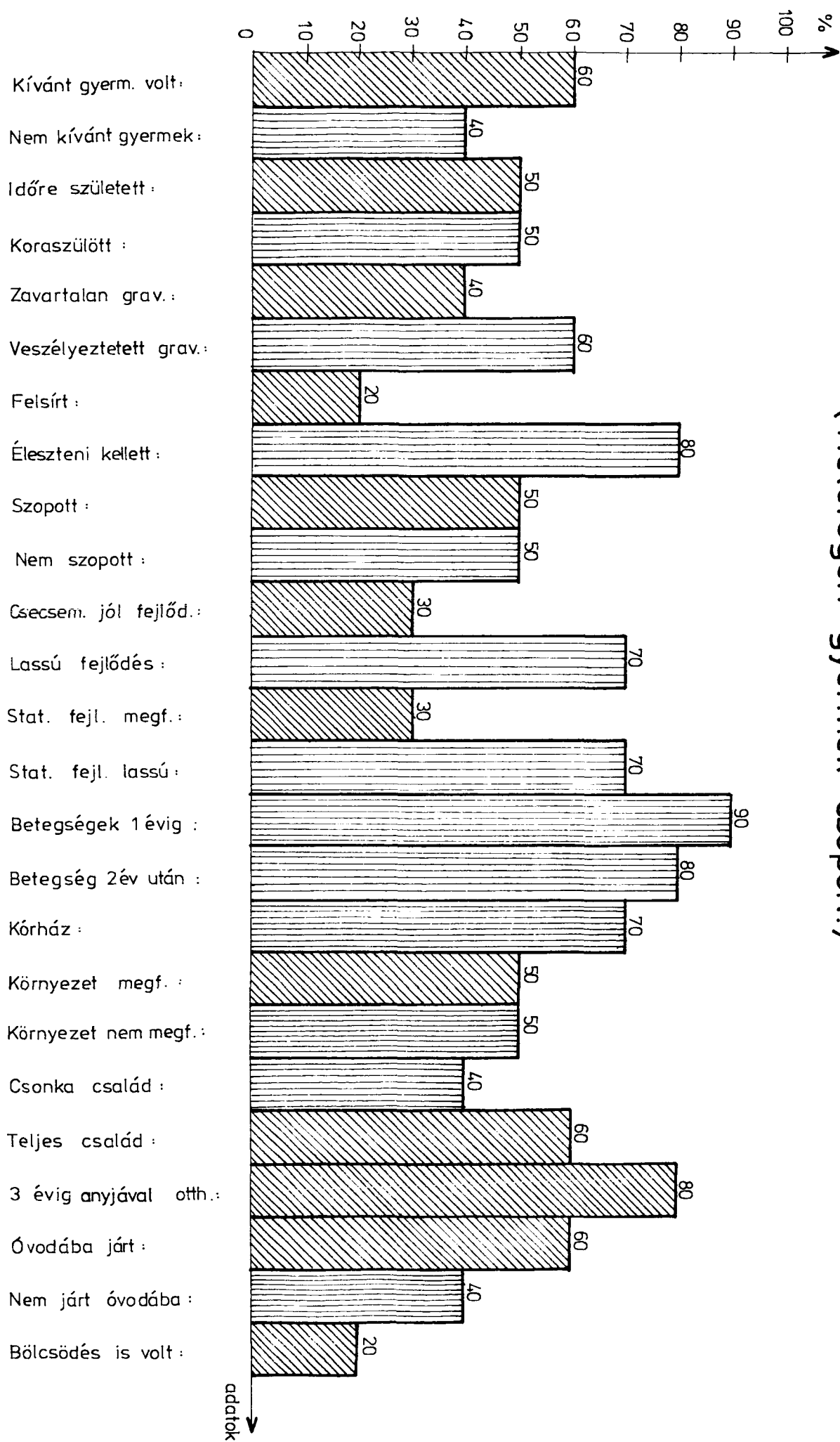
FEJLESZTÉS ELŐTTI ÉS UTÁNI TELJESÍTMÉNYEK ÖSSZEHASONLÍTÓ ÁBRÁZOLÁSA (Homogén cigány gyermek csoport.)

- IQ
- Rg
- BT
- fejlesztés után

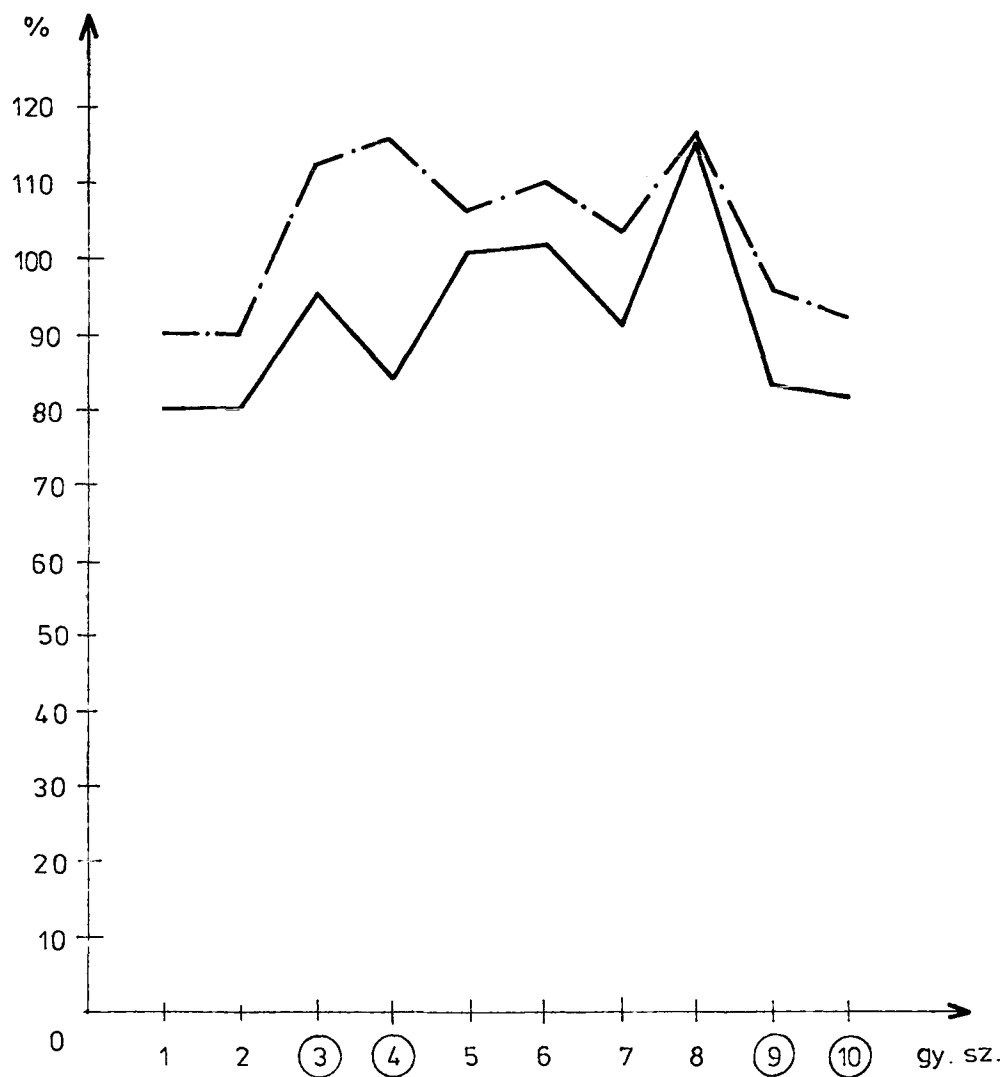
ANAMNESZTIKUS ADATOK ÖSSZEFOGLALÓ TÁBLÁZATA (Heterogen gyermek csoport.)

26. sz. grafikon

BUDAPESTI BINET INTELLIGENCIA VIZSGÁLAT

(Heterogén gyermek csoport.)

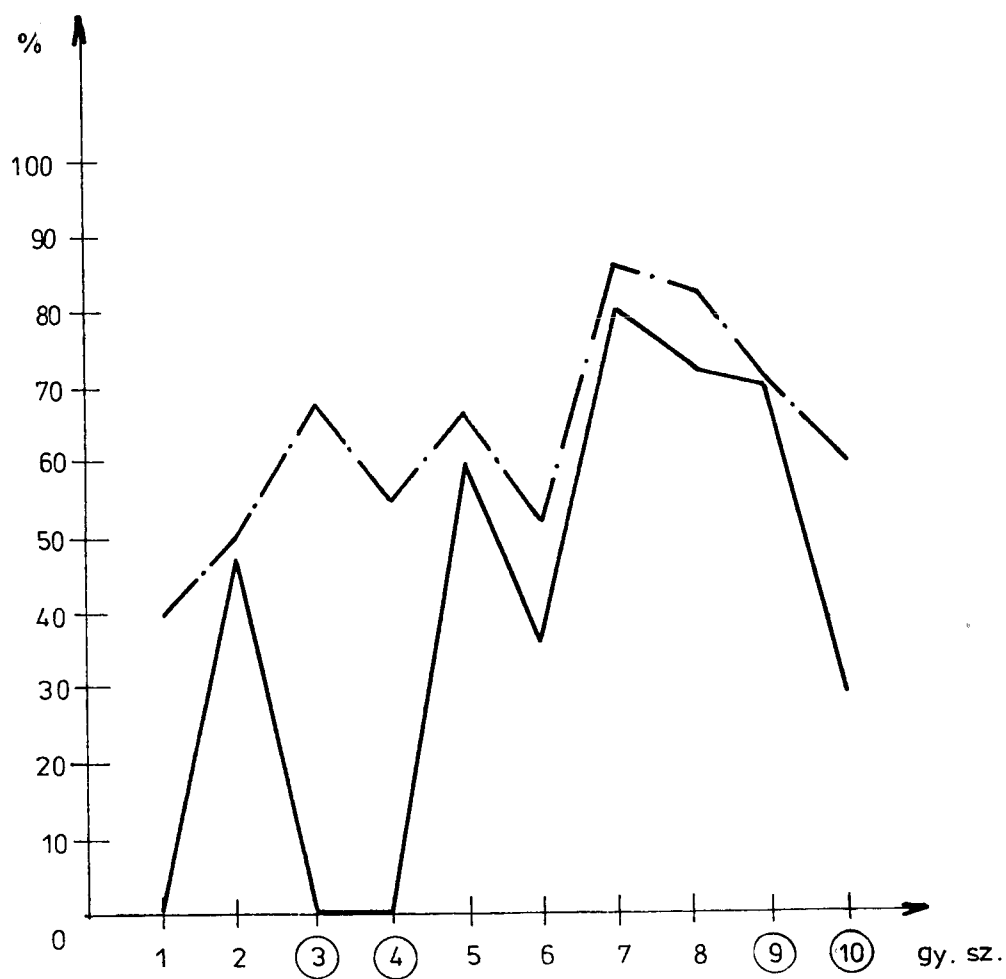

FEJLESZTÉS ELŐTT : _____

FEJLESZTÉS UTÁN : _____

CIGÁNY SZÁRMAZÁSÚ : ○

BENDER BT %
(Heterogén gyermek csoport.)

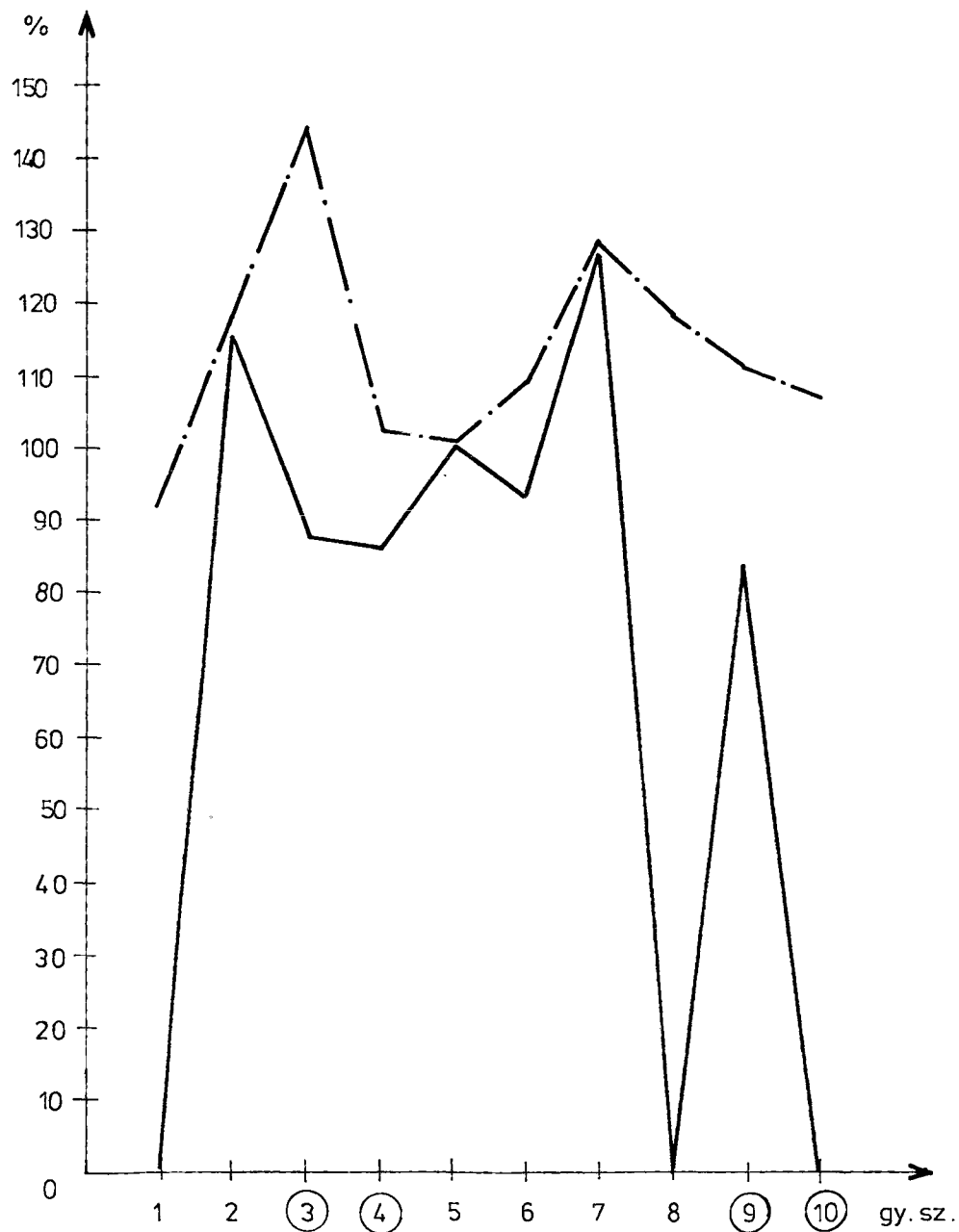
FEJLESZTÉS ELŐTT : —————

FEJLESZTÉS UTÁN : — · — · — · —

CIGÁNY SZÁRMAZÁSÚ : ○

GOODENOUGH EMBERRAJZ

(Heterogén gyermek csoport.)

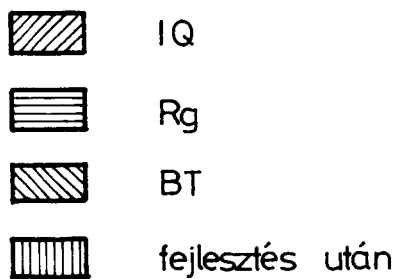
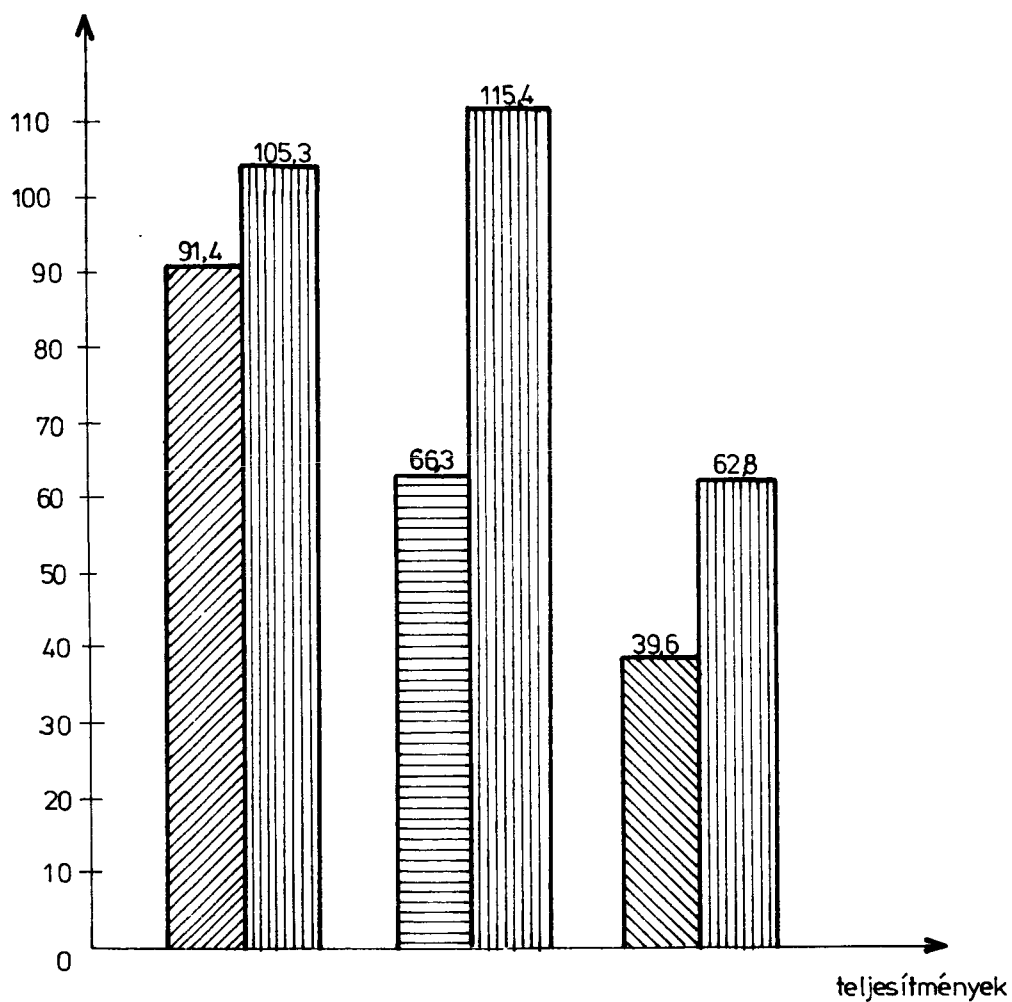

FEJLESZTÉS ELŐTT : _____

FEJLESZTÉS UTÁN : — . — . — .

CIGÁNY SZÁRMAZÁSÚ : ☐

FEJLESZTÉS ELŐTTI ÉS UTÁNI TELJESÍTMÉNYEK ÖSSZEHASONLÍTÓ ÁBRÁZOLÁSA (Heterogén gyermek csoport.)

4. Egyéni intenzív fejlesztő foglalkozások egy bányatelepi üzemi óvoda nagycsoportos retardált gyermekeinél./1981-82/

A kísérletünk utolsó évében egy széntröszt által üzemeltetett óvodában szerveztünk meg a fejlesztő foglalkozásokat az óvodai foglalkozások keretéből, egyéni és mikrocsoportos formában.

Úgy véltük, ezt a formát is ki kell próbálni, mivel ez tűnt a jövőbeni napi gyakorlat számára leginkább megvalósíthatónak.

Az óvodába többségükben a Tröszt dolgozóinak gyermekei járnak.

Az iskola, ahová a gyermekek az óvodából tovább mennek, a város egyik legjobb iskolája. Egésznapos jelleggel működik és mindenben pótolni akarja /és legtöbb területen tudja is/ a halmozott hátrányokkal hozzájuk kerülő gyermekek hiányait. Mind az óvodában, mind az iskolában találhatók még gyermekek az erdélyi cigánytelepről.

Putriban élnek, ahol a folyóvíz és a villany még ismeretlen. Az iskola tanulóinak nagy %-a veszélyeztetett. Nagy végletekkel találkozhatunk, ha egyéni diák sorsokat követünk: a fiatalok - sokszor 12- 13 éves -prostituáltaktól, akik a kocsmák körül árulják magukat egészen a szakiskolákban, gimnáziumban sikeresen továbbtanuló cigány tanulóig.

Amikor választásunk erre az óvodára esett, éppen az

említett okoknak az ismeretében tettük. Úgy éreztük itt van szükség igazán prevenicióra, kompenzációs tevékenységre. Célunk az volt, hogy a veszélyeztető környezetből, hozott hátrányokkal terhelt, psychosomatikusan retardált gyermekeket felzárkóztassuk társaikhoz.

A kísérletünkbe bevont óvodai csoportban nem volt cigány telepről bejáró gyermek. A családok nagyrésze anyagilag megfelelő körülmények között élt, de voltak olyanok is, akiknek főleg a fizetés előtt, már a napi élelem előteremtése is problémát okozott. Ezekben a családokban az alkoholizálás, a máról - holnapra élés a jellemző, sok a gyerek, az anyák nem dolgoznak, az apák is gyakran vannak táppénzen. Azokban a családokban viszont, ahol az anyagi ellátottság kielégítő, a fő problémát a szellemi igénytelenség, az ingerszegény környezet, a szülők alacsony iskolázottsága jelenti./60,73,90,114/ Az óvodai nagycsoportba 39 gyermek járt. Ezekből választottuk ki az óvónők javaslata és folyamatos megfigyelés alapján azt a húsz gyermeket, akiknek szüksége volt a kompenzálásra.

Velük is elvégeztük a Budapesti Binet intelligencia vizsgálatot,

a Bender térorientációs vizsgálatot,

a Goodenough emberrajzot,

és az iskolaérettségi vizsgálatot.

Előtte a szülőktől részletes anamnesist vettünk fel/26.sz. tábla/

A különböző vizsgálatok révén gyermekenként felmértük, hogy mely problémák dominálnak, kinél milyen mértékű és mélységű fejlesztésre van szükség. Számjegyekkel jelöltük fontossági

26.sz. táblázat

A Bányatelepi üzemi óvoda nagycsoportos gyermekeinek
anamnesztikus adatai

/n = 20/

Anamnesztikus adatok	Gyermekek száma	%
Kivánt gyermek volt	12	60
Nem volt kivánt gyermek	8	40
Zavartalan terhesség	9	45
Veszélyeztetett terhesség	11	55
Időre született	11	55
Koraszülött volt	9	45
Sima szülés	9	45
Komplikációk szülés alatt	11	55
Felsírt	6	30
Élesztteni kellett	14	70
Szopott	7	35
Nem szopott	13	65
Csecsemőkorban megfelelően fejlődött	7	35
Csecsemőkorban fejlődése lassú volt	13	65
Betegségek 1 éves korig	12	60
Betegségek 2 éves kortól	10	50
Kórház	3	15
Környezet megfelelő	10	50
Nem megfelelő	10	50
Teljes családban él	9	45
Csonka családban él	11	55
Három évig anyával otthon	9	45
Óvodába járt	20	100
Bölcsődébe járt	-	-

sorrendben a fejlesztés területeit. A legalacsonyabb számérték jelölte a legmagasabb elmaradást. Az eredményt összegeztük, amelyből kitűnt mind a gyermek, mind pedig a csoport elmaradása.

A vizsgálati eredmények alapján az alábbi területeken igényeltek a gyermekek intenzív fejlesztést általában:

- munkaérettség, feladattudat
- monotóniatűrés
- önbizalom, önkép erősítése
- általános ismeretek
- beszédkésztség, szókincs
- figyelem, emlékezet
- ábrázoló és megfigyelőképesség
- mennyiségfogalom
- logikai és analóg gondolkodás.

Gyermekenként is összesítve az alábbi fontossági sorrendet állapítottuk meg:

1. Beszédkésztség, szókincs fejlesztése	19 gyermeknél látszott	/95 %/ szükségesnek
2. Munkaérettség, feladattudat	"	18 gyermeknél
		/90 %/
3. Mennyiségfogalom	"	15 gyermeknél
		/75 %/
4. Logikai és analóg gondolkodás	"	14 gyermeknél
		/70 %/
5. Általános ismeretek	"	12 gyermeknél
		/ 60 %/
6. Emlékezet, figyelem	"	12 gyermeknél
		/ 60 %/

7. Önbizalom, énkép erősítés fejlesztése 9 gyermeknél

látszott /45 %/ szükségesnek

8. Ábrázoló és megfigyelőképesség " 9 gyermeknél

/45 %/

9. Monotóniatűrész

7 gyermeknél lát-
szott /35 %/
szükségesnek

A szociálpszichológia tanúsága szerint a személyiségfej-
lesztés egyik fontos feltétele a pozitív én-kép kialaki-
tása! Amilyen természetes ez a folyamat a szeretetteljes
környezetben felnövekvő gyermekeknél, annyira kedvezőtle-
nül alakul a hátrányos helyzetű tanulóknál. A rendezetlen
körülmények között élő, elhanyagolt, fejlődésükben vissza-
maradt gyermekek olyan kedvezőtlen képet alakítanak ki ön-
magukról a halmozott kudarcélmények folytán, amely azután
a személyiség szerkezetébe épülve belülről gátolja meg a
fejlődést.

Ebben a csoportban a gyermekek mintegy fele /45 %/ szorult
önbizalmának, pozitív énképének megerősítésére!

Korrektációs területenként differenciálva az érintett óvo-
dásokat a 20 intenzív fejlesztésben részt vett gyermek kö-
zül: mind a 9 területen külön foglalkozásra, korrekcióra

szorult 1 gyermek /5%/

8 területen

4 gyermek /20 %/

6 területen

4 gyermek /20 %/

5 területen

7 gyermek /35 %/

4 területen

3 gyermek /15 %/

végül 3 területen 1 gyermek /5 %/

A fejlesztő foglalkozások ismeretése

A kompenzáló foglalkozásokat - a kötelező óvodai csoport foglalkozások kiegészítéseként - a helyi lehetőségeknek megfelelően rugalmasan kellett a napirendbe illeszteni. Az a napszak felelt meg erre, amikor a délelőtti és délutános óvónő munkaideje egybe esett. Általában 11³⁰ és 12 óra között tartottuk a korrekciós foglalkozásokat. A gyermekek frissen érdeklődve vettek részt a rövid ideig tartó játékos tanítási, tanulási folyamatban.

A foglalkozások megtartásához - sikerük érdekében - biztosítani kellett, hogy:

- a gyermekek szellemileg frissek, kipihentek legyenek,
- a többi gyermek felügyelete közben megoldott legyen,
- az egyéni vagy mikrocsoportos foglalkozás után a résztvevők a többiekhez csatlakozva- zökkenőmentesen be tudjanak kapcsolódni a további foglalkozásokba.

A munkaérettség, szocializáció kialakulását kívántuk elősegíteni azzal is, hogy bizonyos rendszerességet vezettünk be. Lehetőleg mindennap azonos időben tartottuk a foglalkozásokat. Ennek következményeként a gyermekek tudták, mire mikor kerül sor, már várták, hogy mikor hívjuk őket.

A foglalkozásokat általában a csoportszobában tartottuk. Itt rendelkezésünkre álltak a megfelelő eszközök, játékszerek, bár ezek figyelemelvonó hatásával főleg az első időben meg kellett küzdenünk. Ügyeltünk, hogy a kompenzáló foglalkozásokat állandóan ugyanaz az óvónő vezesse.

A kísérlet vezető pszichológus is szervesen, állandó partnerként épült be a fejlesztő munkába. Az óvónők elfogadták partnerként, azonosultak céljaival, elképzeléseivel. A közös megbeszélések ezt a szakmai kapcsolatot egyre jobban elmélyítették. Így kiemelkedően tudott segíteni az óvónőknek abban, hogy a szülőkkel folytatott beszélgetések, szülői értekezletek és családlátogatások eredményeként a szülőket is egyre aktivabbá, együttműködővé formálják.

A gyermekeknek a fejlesztést végző óvónőhöz való szoros kötődése oldani tudta a gátlásokat, a gyermek szorongásait, fékezte affektivitásukat. Kooperabilisek, bátrak lettek, igyekeztek a jobb teljesítmény elérésére.

Az óvónő segítségével folyamatosan nyomon tudtuk követni a gyermekek fejlődését, észleltük tudásuk gyarapodását, hiányosságait és időnkénti visszaesésüket is.

Közösen beszéltük meg a további teendőket, lépéseket, rendszeresen értékeltük munkánkat, javítottunk módszereinken, hibáinkból is igyekeztünk okulni. Egy-egy foglalkozás kb. 10 percig tartott. Később, főleg a mikrocsoportban, 15- 20 percre emeltük fel az intenzív foglalkozás idejét, sokféle tevékenységből építve fel azt. 5 perces játékos matematika után bábozással, vagy festéssel, esetleg a beszéd-készség fejlesztését szolgáló versek, mondókák tanulásával zártuk a foglalkozást.

A korrekciós munkával kapcsolatos megfigyelések és tapasztalatok

A tapasztalatokat elsősorban a foglalkozásokat vezető óvónők gyűjtötték, akik figyelemmel kísérték gyermekeik megnyilvánulásait a legkülönbözőbb szituációkban, foglalkozási formában. A folyamatos fejlődésről, változásról jegyzeteket készítettek, ami tartalmazta az egyes gyermekek teljesítményét minden foglalkozáson s azt is, milyen aktivitással vettek részt ezekben. Nyomon követték a feljegyzések a gyermekek személyiségének fejlődését, alakulását az év folyamán. Mindezeket személyesen is megbeszéltük az óvónőkkel, gyakran látogattuk a mikro- és nagycsoportos foglalkozásokat is.

A legnagyobb fejlődést a beszédhelyzetekben manifestált viselkedési módokban figyeltünk meg. Merevségük, gátoltságuk fokozatosan, a beépülő élmény- és ismeretanyag növekedésével oldódott. Egyre szívesebben jártak a foglalkozásokra. Mindinkább kiváltságnak és nem hátrányos megkülönböztetésnek érezték a külön foglalkozásokat. Még a legkedvesebb játéktevékenységeiket is abbahgyták, csak le ne maradjanak a többiek kíváncsiságát is felkeltő külön élményekről. Társaik féltékeny, irigykedő megjegyzéseket tettek, s ők annál büszkébbek és aktívabbak voltak.

Az elmaradó gyermekek aktuális személyiségéhez hozzátartozó önértékelési zavar oldását, az önbizalom fokozását nemcsak ez - a társaik és önmaguk számára is - "pozitív" meg-

különböztetés" váltotta ki, hanem az a többlet, amely képességeikben, ismereteikben jelentkezett a fejlesztő foglalkozások hatására.

Több alkalommal bizonyíthatták is ezt a nagycsoportban társaik előtt. Bátrabbak, aktívabbak voltak, jobban hittek képességeikben ezeken a foglalkozásokon is. Sokat jelentek.

A májusban elvégzett kontroll vizsgálatok egyértelműen a fejlődés irányába mutattak. A két terület kiemelt fejlesztése az összes többi részterület elmaradásának felszámolását is elősegítette, hiszen célunk az egész személyiség harmónikus fejlesztése volt./ 27.sz. tábla/

A gyermekek közül hármat - Orsós Józsefet, Orsós Máriát, Veréb Katalint - szívesen visszatartottuk volna az óvodába, de a szülők kijárták a telepi iskola igazgatójánál, hogy szociális körülményeikre való tekintettel vegye fel gyermekeiket az első osztályba. Ezt a kérésüket az igazgató teljesítette. Így szeptemberben a fejlesztésben részt vett minden gyermek, megkezdte tanulmányait az általános iskola első osztályában. Itt egy kísérleti osztályba kerültek, melyet az Oktatáskutató Intézet szervezett az első osztályba bekerült hátrányos helyzetű gyermekek művelődésbeli elmaradásának kompenzálása céljából.

Az OKI kísérlet lényege, hogy a benne résztvevő osztályokban a mikrocsoportos és egyéni foglalkozások révén egy ún. "felzárkóztató pedagógus" segítségével a gyermekek képesek legyenek a tananyag elsajátítására, az iskolai elvá-

27.sz. táblázat.

A bányatelepi üzem óvoda nagycsoportos retardált gyermekeinek vizsgálati eredményei az intenzív fejlesztés előtt és után.

Sor- szám	Név	Budapesti Binet inteli- gencia teszt		Bender térorientációs teszt		Goodenough emberrajz teszt		Javaslat
		Fejl. előtti %	Fejl. utáni %	Fejl. előtti %	Fejl. utáni %	Fejl. előtti %	Fejl. utáni %	
1.	L. Gábor	98	110	100	100	92	100	Ált.i.I.oszt.
2.	F.Bernadett	64	104	92	107	89	97	Ált.i.I.oszt.
3.	F. Zsolt	96	120	96	110	105	132	Ált.i.I.oszt.
4.	Gy. Timea	90	98	87	87	87	93	Ált.i.I.oszt.
5.	K.Zsuzsanna	80	103	75	96	87	104	Ált.i.I.oszt.
6.	K. József	82	107	60	80	102	114	Ált.i.I.oszt.
7.	K. János	94	112	66	116	94	132	Ált.i.I.oszt.
8.	K. Tamás	89	113	86	120	92	110	Ált.i.I.oszt.
9.	K. Viktor	96	123	70	103	87	104	Ált.i.I.oszt.
0.	K. Andrea	73	91	88	98	93	108	Ált.i.I.oszt.
1.	M. Babett	94	106	76	82	122	130	Ált.i.I.oszt.
2.	N.Zsuzsanna	96	114	88	92	107	124	Ált.i.I.oszt.
3.	Ó. Ferenc	71	95	40	82	84	107	Ált.i.I.oszt.
4.	Ó. József	65	85	53	63	72	102	Ált.i.I.oszt.
5.	Ó. Sándor	103	115	48	63	111	115	Ált.i.I.oszt.
6.	Ó. Mária	51	92	0	71	0	114	Ált.i.I.oszt.
7.	Sz. Aranka	107	110	24	92	111	123	Ált.i.I.oszt.
8.	B. Angéla	70	98	82	85	83	102	Ált.i.I.oszt.
9.	V.Zsuzsanna	100	110	128	125	119	125	Ált.i.I.oszt.
0.	V. Katalin	64	87	0	72	71	109	Ált.i.I.oszt.
Átlag		$\bar{x} =$ 70,8	$\bar{y} =$ 104,6	$\bar{x} =$ 38,7	$\bar{y} =$ 92,3	$\bar{x} =$ 75,9	$\bar{y} =$ 112,2	

rásoknak meg tudjanak felelni. Az iskola egész napos tanítási rendben működik. A külön programok nagyon sokirányú tevékenységet biztosítanak a kísérleti osztályok gyermekeinek, sokkal szívesebbek az órák, a kreativitás magas fokára jutnak el az év végére a gyermekek.

Mint a kísérletnek pécsi vezetője és szakkonzultánsa továbbra is figyelemmel kísértem ezt a gyermekcsoportot. Az óvodában elindult fejlődés az iskolában 17 főnél fokozatosan emelkedő tendenciát mutatott, az osztály legjobb tanulói is közülük kerültek ki. Azt a 3 gyermeket, akiket már az óvodában is iskolaéretlennek tartottunk, de mégis beiskolázták őket, a tanév végén felmentettük, és az első osztály megismétlését javasoltuk részükre. Ők is fejlődtek a tanév során, de a tantervi követelményeknek még nem tudtak megfelelni. A II. osztályba tovább jutott 17 gyermek problémamentesen végzi tanulmányait a félévi eredmények alapján.

Egy kontroll osztályunk is van hasonló gyermekanyaggal, egy pedagógussal - mikrocsoportos fejlesztő foglalkozások nélkül. Az első tanév végén elvégzett ellenőrző vizsgálatok minden területen megközelítően 30 %-kal gyengébb eredményt hoztak, mint a kísérleti osztályból végzett vizsgálatok.

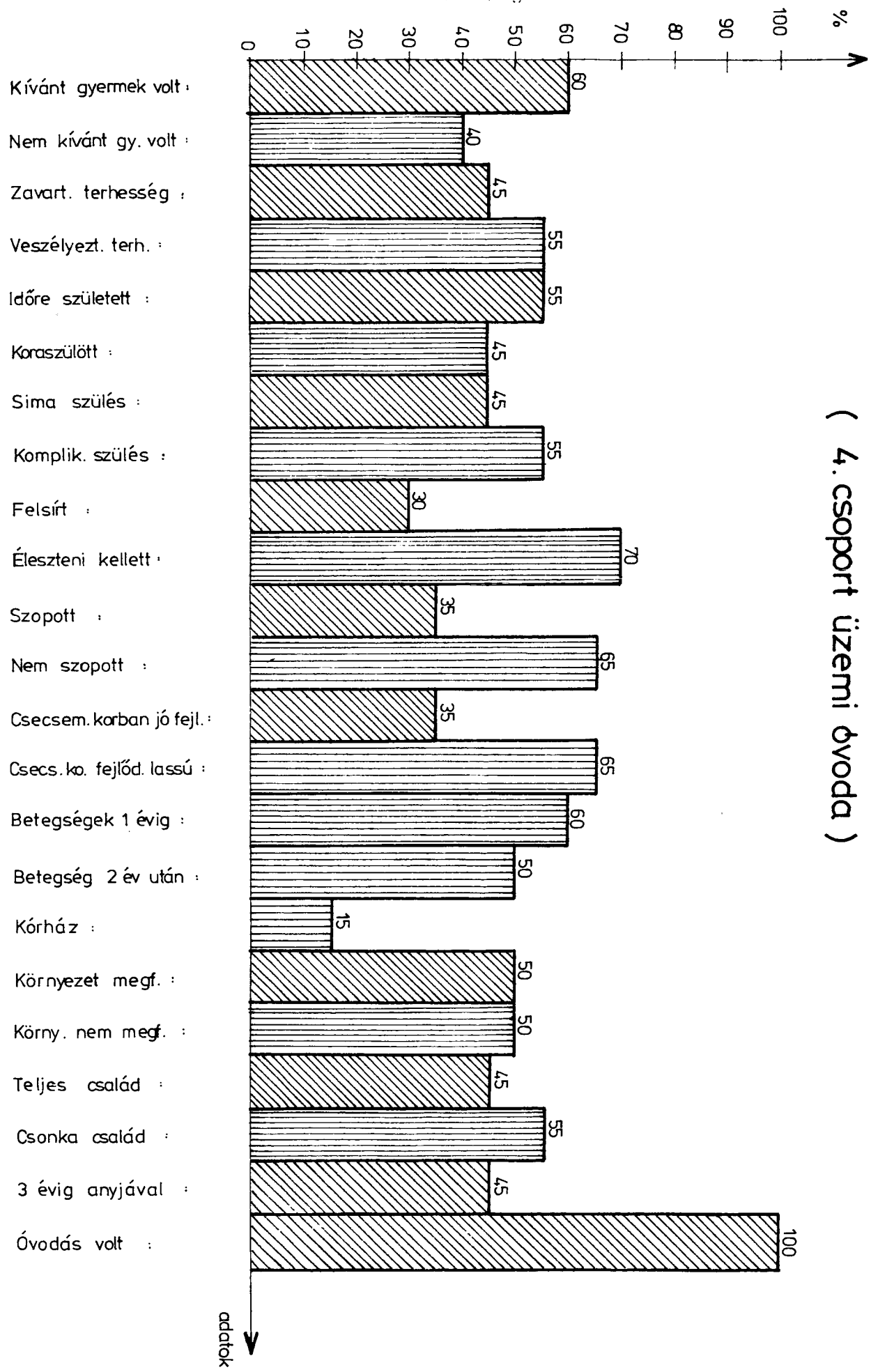
Ez is bizonyítja Nagy József óvodásokkal végzett komponenciós kísérleteinek szükségességét és fontosságát! Hasonló eredményeket kaptunk, mint amelyek az ő irányítása szerint szervezett és vezetett kísérleti óvodás csoportban születtek./26./

A korai kompenzálás, az egyéni és mikrocsoportos foglalkozások, a sokirányú személyiségfejlesztés igénye egyre sürgetőbben jelentkezik, hisszük, hogy általános bevezetése nem várat már soká magára.

Az anamnesztikus adatokat összefoglaló és a vizsgálati eredményeket jelző grafikonokat /29 - 30.sz. grafikon / mellékletként közlöm.

ANAMNESTIKUS ADATOK ÖSSZEFOGLALÓ TÁBLÁZATA (4. csoport üzemi óvoda)

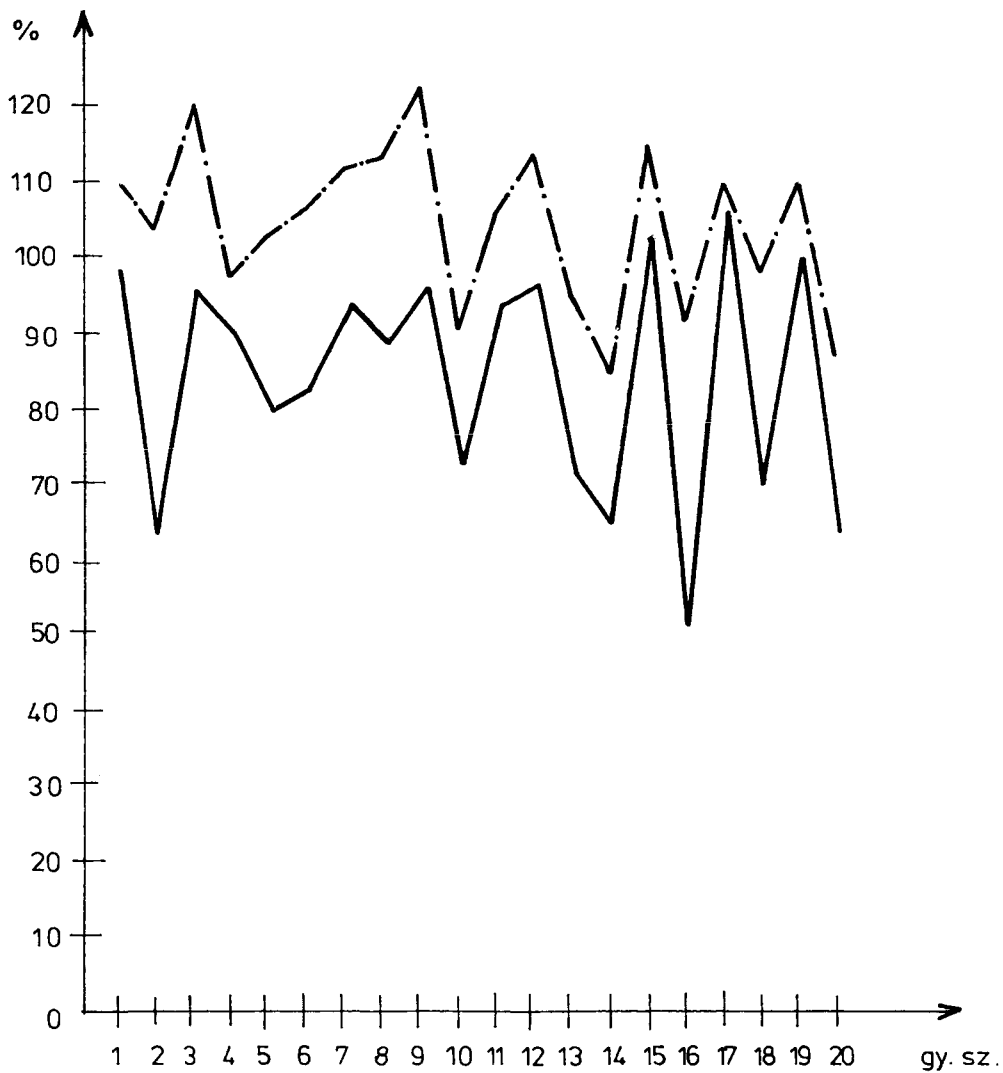
- 170 -
29.sz. grafikon

30/a.sz. grafikon.

BUDAPESTI BINET INTELLIGENCIA VIZSGÁLAT

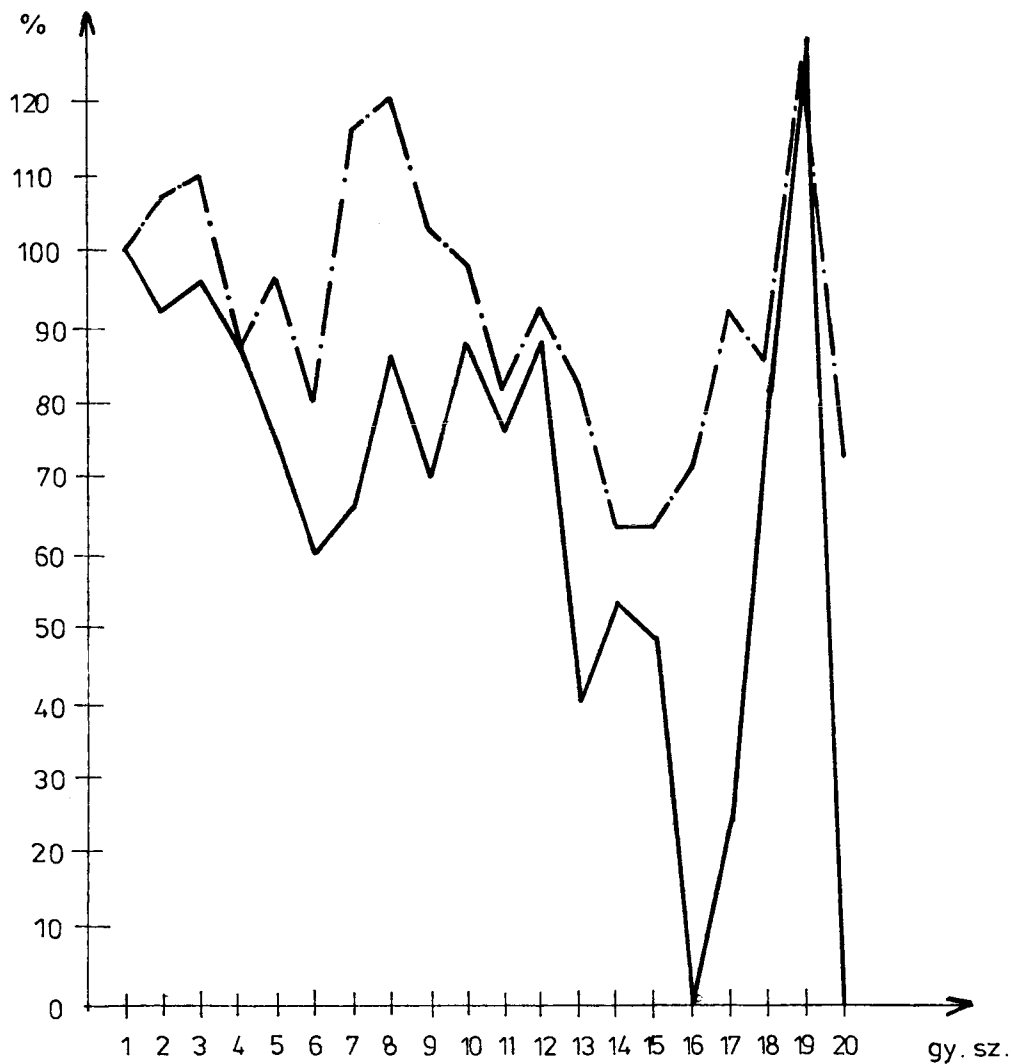
(4. csoport, üzemi óvoda)

FEJLESZTÉS ELŐTT : _____

FEJLESZTÉS UTÁN : - . - . - .

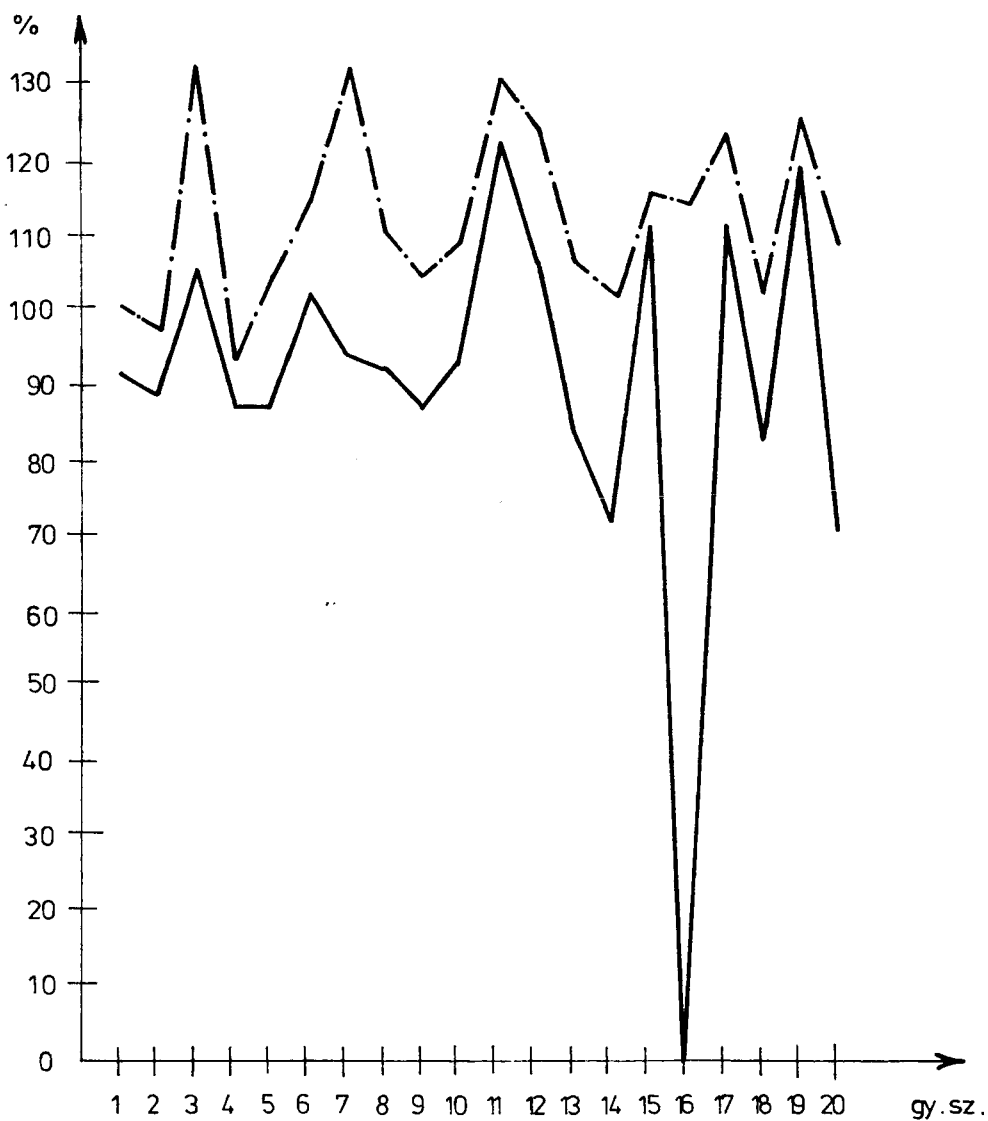
BENDER TÉRORIENTÁCIÓS VIZSGÁLAT (4. csoport, üzemi óvoda)

FEJLESZTÉS ELŐTT : _____

FEJLESZTÉS UTÁN : _____

GOODENOUGH EMBERRAJZ VIZSGÁLAT (4. csoport, üzemi óvoda)

FEJLESZTÉS ELŐTT : _____

FEJLESZTÉS UTÁN : _____

IV. A KÜLÖNBÖZŐ FORMÁBAN SZERVEZETT FEJLESZTŐ MUNKA ÁLTALÁNOS SAJÁTOSSÁGAINAK ÉS EREDMÉNYEINEK ÖSSZEFOGLALÁSA

I.

Mielőtt a különböző formákban, más- más keretek között végzett korrekciós munkánk általánosajellemző sajátosságait és az egyes területeknek a fejlesztés hatását tükröző vizsgálat eredményeit ismertetnénk, röviden összefoglaljuk az eddig mondottak lényegét.

A szociológusok szerint hazánkban még sokáig megmaradnak az esélyegyenlőtlenségek, amelyek a család sociokulturális egyenlőtlenségeiből fakadnak. Következésképpen azoknál a gyermekeknél, ahol halmózódnak a hátrányok, generációról generációra öröklődhetnek az egyenlőtlenségek. /31, 32/

A hátrányos helyzetű retardált gyermekeknél évek óta különböző módszerek és megoldások segítségével végzett kompenzáció foglalkozásaink eredményei egyértelműen bizonyították a tervszerű fejlesztés pozitív hatását és ezzel együtt szükségességét. /26/

Az 1. és 2. programot a 6. életévet betöltött iskolaéretlenség miatt 1 évre felmentett gyermekeknek szerveztük, tehát bizonyos fokig "tűzoltás" jellegű volt.

Mivel beigazolódott, hogy az intenzív fejlesztés révén rövid időn belül fokozódik a gyermekek teljesítménye, indokolatlannak tűnt ezzel a fejlesztéssel 6 éves korig várni.

/Ekkor már tanévvesztés is jelentkezik és ez később komoly személyi és társadalmi problémákat is okozhat/.

Ezért az 5 éves, előszűrésen részt vett gyermekek szá-
mára megszerveztük az intenzív jellegű fejlesztő, kompenzáló
foglalkozásokat, különböző formában és keretek között, ahogy
az előbbiekben ismertettük. /3. és 4. program/
Mi volt jellemző általában ezekre a fejlesztő foglalkozások-
ra, bármilyen formában történtek is?

a./ A beszéd területén fokozott figyelmet fordítottunk
az anyanyelvi elmaradás kompenzálására.

"A szociolingvisztikai kutatások - és saját vizsgálatok
és tapasztalatok is - bizonyították, hogy a kulturális szem-
pontból hátrányos helyzetű gyermekek legsúlyosabban az anya-
nyelvi fejlettség színvonalán károsodnak. Szegényes szókincs,
sajátos és primitív beszédkultúra jellemző rájuk. Ez együtt
jár a gondolkodás alacsony szintjével, sajátos viselkedés-
módokkal.

A prefer vizsgálatok is arra világítottak rá, hogy az óvodás
gyermek nyelvhasználatát az óvodai foglalkoztatás/jelenleg
nem befolyásolja számottevően. A családnak van ebben meg-
határozó szerepe. A szülők nyelvi kultúrája viszont - a vizs-
gálatok alapján - elsősorban az iskolai végzettség, a tele-
pülési mutatók függvénye. Ha az óvoda nem lép fel határozot-
tan a szociokulturális háttér következtében beszédfejlődé-
sükben visszamaradtott gyermekek fejlesztése érdekében, ez
a fejlődésbeli lemaradás a következő években csak fokozód-
hat. /73, 94., 95/

A mi felméréseink is megegyeznek Nagy József erre vonat-
kozó megállapításával. A fejlesztő munkánkban bevont retar-
dált gyermekeink 95 %-a ezen a területen sérült. Ez a beszéd

retardáció két gyökérből táplálkozik: - belső késztetés
hiánya és a
- megfelelő minta
hiánya.

Az anyanyelv elsajátítása családi körben a legeredményesebb. A gyermek innen meríti első tapasztalatait, ezek a szavak, kifejezések érzelmileg is erősen rögződnek.

Előfordul - és a beszédaktivitás hiányában ez is e legfőbb oka lehet - hogy a beszédre való belső késztetés frusztrálódik. A frusztráció oka: a gyermek kommunikációjával nem érte el a célját, a szükségletet, mely kiváltotta a kommunikációt, nem elégítették ki.

A másik ok - mint már említettük - a minta hiányában, szűköss, egysikú, igénytelen voltában jelölhető meg. Nincs a gyermeknek olyan otthoni, környezeti "készlete", amelyből biztonsággal merithetne.

A tömegkommunikációs eszközök elterjedésével, a túlzott anyagiasság miatt, a mellékfoglalkozások vállalásával val szinte megszűntek a családi beszélgetések. Még a mesét is a TV közvetíti, meglazult az anya- gyermek kapcsolat, ami a későbbi antiszociális viselkedés okozója, kiindulópontja lehet.

Nincs a gyermekeknek érzelmi fogódzójuk, mintaképük, példaképük.

A beszéd nemcsak a szellemi fejlődés egyik tényezője, hanem a szocializációs fejlődésé is, nemcsak a gondolkodást befolyásolja, hanem az egész személyiség fejlődésének

a kulcsa. A szocializálódási folyamat sikeressége a környezettel való kapcsolatrendszer kialakulásától függ.

A gyermek rosszul alkalmazkodik környezetéhez, ha nem értelmezi megfelelően a metakommunikációs jeleket, ez pedig csökkenti biztonságérzetét. Enélkül viszont személyisége nem lehet kiegyensúlyozott.

Kompenzáló foglalkozásaink alanyai - mint említettük - szinte kivétel nélkül szorongó, frusztrált gyermekek voltak. A szerény kommunikációs készségekkel rendelkező gyermekek nyelvi nevelését, a gátlások, szorongások feloldásával, a közvetlen beszédre ösztönző, oldó hatású kommunikációs légkör megteremtésével kezdtük.

A nyelvi kompenzáció alapelvei

Nyelvi kommunikációs nevelésünk egyik alapelve a modellálás elve volt. Ugyanis a nyelvi nevelésünk, fejlesztő munkánk, az óvónő modellt nyújtó beszédének utánzásán alapult. Az óvónő gazdag, színes szóhasználat, változatos nyelvi struktúráinak játékos utánzása hatékonyan fejlesztette gyermekeink kommunikációs készségét. Ezek manifesztálódtak beszédhelye-teikben.

A másik alapelv az aktivitás elve. A gyermekeknek a foglalkozások alatt sokat, szinte állandóan beszélniük kellett. Igyekeztünk velük felfedeztetni a beszéd örömét. A nyelvi fejlesztés módszereinek megválasztásánál fokozatosan figyelembe vettük az életkori és egyéni sajátosságokat. Annál is inkább, mivel ezek a gyermekek rendszerint egyéni tulajdon-

ságaik révén, fejlődési tempójukban, ismeretelsajátítási, megnyilvánulásai formáikban erősen eltértek társaiktól. Ezért különösen figyelembe vettük az egyéni elsajátítási ütemet. Előtérbe került a spontaneitás, az önkéntesség, a konkrét cselekvéshez kötött játékosság és az érzelmi ösztönzés.

Fontosnak tartottuk a pozitív megerősítést, visszajelzést, amely segíti a helyes rögzülést, a gátlások felodását, az önbizalom növelését.

Mindezek természetesen lassan, fokozatosan hatottak és épültek be a gyermekek személyiségébe.

A legelemibb szinten az óvónő szép példáját utánozták, lehetőleg pontosan. Ennek érdekében alkalmaztuk pl. a papagáj játékot, a rövid versek, mondókák ismétlését. Ezt a szintet elsősorban a verbomotorikus és emlékezeti aktivitás jellemezte.

A második szinten már élmények, tapasztalatok analitikus, szintetikus, összehasonlító és ezekből elemi következtetések levonását igénylő feladatokat oldottak meg a gyermekek /pl. képelemzés, tárgyak jellemzése/.

A következő az elbeszélés szintjén élethelyzeteket, érzelmi viszonyokat megjelenítő, saját véleményüket is felszínre hozó, ok-okozati összefüggések felismerését kívánó képekről beszélgettünk /pl. szembekötősdikép stb./.

Ezután az intellektuális feladatmegoldás foka következett. Ennek során oknyomozó, következményt feltáró élethelyzeteket elemzetetett velük az óvónő. Itt már összefüggést

kellett felismerniük, következtetnük kellett, valamint az emlékezeti tevékenységük is szerephez jutott /pl. Mi történt télen a tavak, folyók vizével? stb./.

A legmagasabb szint kreatív készségeket /fluenciát, flexibilitást és originalitást/ is megkívánt. Pl. bizonyos eseménysort, mesét, a gyermekeknek saját fantáziájuk alapján kellett befejezni. /Pl.: Mit gondolsz, mi történt volna, h...?/

A beszédfejlesztés keretében a fejlettség megfelelő fokon népmeséket és életkoruknak megfelelő irodalmi alkotásokat is feldolgoztunk, és megvizsgáltuk, megbeszéltük a minket körülvevő világ tárgyait, jelenségeit.

b./ A megismerő tevékenység korrekciója, fejlesztése során a következő területek fokozott fejlesztésére törekedtünk:

1. Észlelés

Nagyon fontos szerepet szántunk a megfigyelés, a szándékos, tervszerű észlelés fejlesztésének. Mindenekelőtt a figyelemkoncentrációra, a pontos megfigyelésre való képességet, valamint az idő- és a térbeli tájékozódás képességének fejlesztésére törekedtünk.

A látási észlelés fejlettségének a szín, forma, nagyság, alak stb, felismerésének ugyanis fontos szerepe van az írás- olvasás tanulásánál.

Ezért a "Milyen színű, alakú", "Keresd meg, válaszd ki, hasonlítsd össze" stb. gyakran ismétlődő játékok voltak.

Kézi, képi, rajzos formában, a különbségek felismerésével, a sorba nem illők kiválasztásával, a formaegyeztetéssel, az ugyanolyanok megkeresésével törekedtünk a vizuális észlelés fejlesztésére.

A hallási észlelés fejletlensége, a hangdifferenciálási problémák ugyancsak nehezítik az olvasás-írás tanulását. Ezért fejlesztésére hangok, zörejek felismerésével, hangmegkülönböztető gyakorlatokkal törekedtünk. /Hangszerek, hangkeltő eszközök és személyek hangjának felismerése révén/. Hangutánzó gyakorlatokat is beiktattunk a foglalkozások sorába.

Több gyermeknek fejletlen volt az időészlelése. Csak az időben élően elkülöníthető eseményeket tudta megkülönböztetni. A kisebb időrendben következő eseményeket, mozzanatok kirakott képek, hangok alapján igyekeztünk tudatosítani.

A téri észlelés, a térbeli tájékozottság fejlesztését a tananyag elsajátítása, de a napi élet szempontjából is kívánatosnak tartottuk.

Ebben a saját mozgásnak és a téri viszonyok megismeréséhez szükséges tárgyaknak, helyzeteknek van döntő szerepük. A fejlesztő foglalkozásokon sok alkalmat biztosítottunk a térbeli relációk megismerésére, tapasztalására. Elsősorban a matematika és testnevelés foglalkozásokon.

2. Emlékezet

Az óvodáskorban az emlékezet gyakran megbízhatatlan, szubjektív érzelmi szempontok irányítják. Jellemzőre nézve az önkéntelen emlékezet a jellemző. Mindez legtöbb esetben jellemző volt növendékeinkre nézve is. Ezért segítséget igényeltek a lényeg megmaradásában és a bevésésben egyaránt.

A fejlesztő foglalkozások az emlékezet területén azt célozták, hogy mielőbb kialakuljon a szándékos és megbízható emlékezetbe vésés, a megőrzés és felidézés képessége.

Ezt elsősorban olyan játékokkal kívántuk elérni, ahol különböző változásokat kellett felismerni, felidézni, tárgyi, képi és verbális szinten.

3. A gondolkodás

Ennek fejlesztése keretében nagy súlyt helyeztünk az alapfogalmak tartalmi jegyeinek bővítésére és összefüggéseinek megismertetésére, az analízis- szintézis képességének és az összehasonlítás műveletének fejlesztésére.

A fejlesztésben részt vett gyermekek - részben a korábbi ismereteik hiányos volta, részben az intellektuális műveletlenségük miatt- általában szegényebb fogalomkinccsel rendelkeztek, mint kortársaik.

A fejlesztő foglalkozások a fogalomkinccs bővítését a fogalomrendszer alakítását, elmélyítését, tudatosítását célozták, hogy ezáltal ezek a gyermekek a mindennapi életben használatos ismereteket és fogalmakat szintén elsajátítsák és meg-

felelően képesek legyenek használni.

Számtalan jelzés mutatta, hogy növendékeinknél leginkább az analízis - szintézis műveletének terén jelentkeztek nehézségek. A fejlesztő foglalkozásokon ezért elsősorban az észlelési analízis fejlesztésére és az elvont gondolkodással összefüggő szóbeli információk elemzésére helyeztük a hangsúlyt. Így pl. a részére bontható tárgyak cselekvéses elemzése és összeállítása, vagy tematikus képrajzos és szóbeli analízise gyakran szerepelt feladatként.

A tárgyak, jelenségek hasonló és eltérő sajátosságainak megismerése, a megfelelő fogalmak kialakulásának lényeges összetevője. Fejlesztésük rendkívül fontos az iskolában, ezért minden tárgynál központi szerepe van.

Csoportunkban a gyermekek nagy része a lényegtelen elemeket előnyben részesítette, ha azok szemléletes, jól érzékelhető részekként jelentkeztek. /Ez a rajzaikon is jól érzékelhető/. Nehéz volt számunkra az összehasonlítás, a lényeges részleteket is figyelembe vevő elemző összevetés.

Ezért a korrekciós munka fontos része volt a gyermekek által ismert tárgyak, jelenségek hasonló és különböző tulajdonságainak megfigyelésére, az elemzésre irányuló képesség fejlesztése. Célkitűzéseink közé tartozott tehát az összehasonlítás módszereinek legalább elemi szintű elsajátíttatása és a gyermekek tapasztalataival összefüggő ismeretek és fogalmak elmélyítése is. Erre elsősorban a környezetismereti és a matematika foglalkozások keretében kerestünk alkalmat.

A kialakított fogalmak sem voltak azonban mindig szilárdak, mivel a gyermekek közöttük nem láttuk meg az összefüggéseket. Ezért a fejlesztő foglalkozásokon gyakran csoportosítottunk különböző minőségű dolgokat, részben fajta szerint, részben szituatív összetartozás vagy funkciók szerint, és a lényegesebb jegyek alapján. Ezáltal kívántuk fejleszteni a jártasságot az osztályozásban, mely a gondolkodás műveletének szintén fontos része!

c./ A kreativitás képességének fejlesztését is fontosnak tartottuk. "Vajon a kreativitás, amely környezetben fejleszthető, mint az intelligencia absztrakciós oldala, nem tudja-e pótolni esetlegesen az IQ hiányosságait és nem válhat-e társadalmilag hasznosabb tulajdonsággá? A hétköznapi gondolkodás eredményességét, a hivatásszenvedélyt, a célratörést egészen biztosan segíti, de miért nem ragadjuk meg az intelligenciaszint növelése érdekében is?" - írja Csőregh Éva /27/. Különösen fontos lenne ez a retardált, iskolaéretlen gyermeknél, mivel a gondolkodásukra gyakran jellemző a merevség, rugalmasság hiánya, a lassúság, a sémákhoz való ragaszkodás. Nehezen találunk a már egyszer megismert, "megszokott" megoldásmódtól eltérő eljárást, kevésbé képesek közvetlen, kötetlen, játékos szabad fantáziaműködésre. A kreatív képesség fejlesztését számos eljárással segítettük elő:

- elsősorban a játékos demokratikus légkörrel, ahol a gyermekek önálló /jó vagy téves/ észrevételeiket szabadon közölhették;

- különböző megoldási, feldolgozási lehetőségek "kitalálására" serkentettük a gyermekeket;
- törekedtünk a rugalmasság és az eredetiség fejlesztésére, a feladatok többszempontú megközelítésében megnyilvánuló jártasság kialakítására;
- a foglalkozásokon a meghatározatlan jelentésű kép, folt, rajz értelmzetetését, a befejezetlen történetek többféle megoldási lehetőséget adó befejeztetését és a képtelen helyzet, az úgynevezett "szokatlan használat játék" szituációit is kipróbáltuk és eredményesen használtuk a fejlesztési munka során.

d./ A retardált gyermekek számára szervezett fejlesztő munka összefoglalásával kapcsolatban ismertetni kell legalább röviden a matematikai foglalkozásokat is.

Gyermekeink többsége bizonytalan volt számlálásnál a számnevek egymás után való sorolása nem volt összhangban a tárgyak megérintésével. /Többségükben a mennyiség állandóságának tudatához kis elemszámú halmazok esetében sem jutottak el.

A "hosszabb- rövidebb" vagy "magasabb -alacsonyabb" reláció alapján sem tudták rendezni a halmaz elemeit. Nem voltak matematikai feladatok, problémák megoldásával szerzett sikerélményeik, ezért matematikai érdeklődésük sem alakult ki.

A felsorolt hiányosságok nem egyszerre jelentkeztek egy-egy retardált gyermeknél, de többségük - különböző mérték-

ben - megfigyelhető volt náluk.

A matematikai kompenzáló munkánkbak az volt a célja, hogy a retardált gyermekek matematikai képességeit és tudását fejlesszük a beiskolázáshoz szükséges szintre.

Ehhez szükséges volt - a foglalkozások tartalmi anyagát helyesen megválasztani;

- naponta 8 - 10 perces foglalkozások keretében rendszeres fejlesztést végezni;
- olyan eszközök, módszerek kialakítása, melyek a gyermekeket matematikai ismeretszerző és alkalmazó tevékenységre motiválják.

A kompenzálás nem lehetett egyoldalú. A gyermekek személyiségét ezen a téren úgy kellett fejleszteni, hogy matematikai tapasztalatokat szerezhessen, matematikai képzeteket alakítson ki, gyakoroltassa matematikai műveletek végzését, miközben megismerje az elemi matematikai kifejezéseket, és a beszédkésztsége is fejlődjön.

A matematikai foglalkozásokon a gyermekek érdeklődéssel, kedvvel vettek részt, aktívak voltak. Minden foglalkozáson volt sikerélményük.

Sok gyermek az év elején alig volt képes akaratlagos figyelemre. A foglalkozások hatására figyelemkoncentráció képességük is egyre növekedett. Ez a mikrocsoportban végzett tanulási tevékenység változatosságának, sokoldalúságának tulajdonítható elsősorban.

Az óvodásgyermek többsége a nagycsoportos matematikai foglalkozásokon a legaktívabbak közé került.

A felzárkóztató foglalkozások eredményeként a gyermekek tudtak tárgyhalmazokat képezni, tulajdonságok szerint csoportosítani, létre tudták hozni több- kevesebb- ugyanannyi relációt 10-ig.

A testeket, síkidomokat felismerték, megnevezték. Tudnak és szeretnek hosszúságot, területet, űrtartalmat stb. mérni.

A különböző jellegű, célú foglalkozásokra egyaránt jellemző volt, hogy az egyes foglalkozások tartalma a 10-15 percet nem haladta meg. Nem akartuk a gyermekeket terhelni idegrendszerileg, pszichikailag és nem kívántuk nagyon meg rövidíteni a játékra fordítható időt sem náluk.

A foglalkozásokon a hagyományos didaktikai módszereket alkalmaztuk: a szemléltetést, a beszélgetést, a magyarázatot, a gyakorlást és az ellenőrzést. Ezek a módszerek külön-külön, vagy különbéle kombinációkban, jellegzetes játékos tevékenység formájában valósultak meg.

A korrekciós foglalkozások keretében - a tevékenység jellege szerint - a következő módszereket alkalmaztuk a legtöbbször:

- játékos rakosgatás, válogatás,
- társasjáték, szabályjáték,
- bábozás, konstruálás, rajzolás,
- hallással, mozgással, tapintással érzékelhető halmazképzés /a matematikai foglalkozásoknál/
- formázás, nyomdázás, papírvágás,
- megfigyelés, elemzés.

II.

A következőkben a kísérleti fejlesztő foglalkozások tanévenkénti sorrendjében közöljük a fejlesztés előtti és utáni pszichológiai vizsgálatok matematikai feldolgozásának néhány adatát és a fejlesztés eredményét tükröző vizsgálatok grafikonjait.

A matematikai feldolgozás minden fejlesztési formánál kimutatta a szignifikáns különbséget a fejlesztő, kompenzáló tevékenység előtti és utáni fejlettségi állapotok között, az utóbbi javára.

A fejlődés előtti és utáni értékek összehasonlítására a 2 mintás T próbát használtuk.

a / A pécsi Nevelési Tanácsadóban szervezett fejlesztő foglalkozásokkal kapcsolatos vizsgálati adatok matematikai feldolgozása /1979- 1980./

1. csoport

1. Budapesti Binet intelligencia vizsgálat elemzése:

$$\bar{x} = 81,8$$

$$s\bar{x} = 8\ 816$$

$$\bar{y} = 100,4$$

$$s\bar{y} = 5\ 316$$

A táblázat 18-es szabadságfok sorában a $T = 5\ 712$ -es értékünk minden értéknél magasabb, mert a legnagyobb szám $T = 3\ 922$, $p > 0,999$. Tehát 99,9 %-os eredményt valószínűséggel szignifikánsnak mondhatjuk.

2. Bender térorientációs vizsgálat elemzése:

$$\bar{x} = 67,7 \quad s\bar{x} = 25\,759$$

$$\bar{y} = 91,9 \quad s\bar{y} = 13\,576$$

$$T = 2\,628$$

A táblázat 18-as szabadságfok sorában a 2 552 és a 2 878 számértékek közé esik, $p > 0,98$. Tehát a fejlődés 98 %-os valószínűséggel szignifikánsnak mondható.

3. Goodenough emberrajz vizsgálat elemzése:

$$\bar{x} = 67,1 \quad s\bar{x} = 27\,818$$

$$\bar{y} = 106,1 \quad s\bar{y} = 5\,820$$

$$T = 4\,339$$

A táblázat 18-as szabadság fokában a legmagasabb érték $T = 3\,922$, a mi $T = 4\,339$ -es értékünk minden értéknél magasabb $p > 0,999$. A fejlődés tehát szignifikáns, a csoport minden tagja fejlődött.

2. csoport

1. Budapesti Binet intelligencia vizsgálat elemzése:

$$\bar{x} = 66,8 \quad s\bar{x} = 30\,967$$

$$\bar{y} = 95,6 \quad s\bar{y} = 13\,966$$

$$T = 2\,079$$

A táblázat 10-es szabadságfok sorában 1 812 és 2 228 érték közé esik, $p > 0,90$. 90 %-os valószínűséggel állíthatjuk, hogy a fejlődés szignifikáns.

2. Bender térorientációs vizsgálat elemzése:

$$\bar{x} = 61,8 \qquad s\bar{x} = 18\,787$$

$$\bar{y} = 85,0 \qquad s\bar{y} = 9,797$$

$$T = 2\,678$$

A táblázat 10-es szabadságfok sorában 2 228 és 2 764 érték közé esik, $p > 0,95$. Tehát 95 %-os szignifikancia szintű fejlődést értünk el.

3. Goodenough emberrajz vizsgálat elemzése:

$$\bar{x} = 72,5 \qquad s\bar{x} = 8\,689$$

$$\bar{y} = 101,1 \qquad s\bar{y} = 16\,448$$

$$T = 3\,774$$

A táblázat 10-es szabadságfok sorában a 3 169 és 4 587 érték közé esik, $p > 0,99$. Tehát 99 %-os bizonyossággal állíthatjuk, hogy a fejlődés szignifikáns.

3. csoport

1. Budapesti Binet intelligencia vizsgálat elemzése:

$$\bar{x} = 74,8 \qquad s\bar{x} = 6\,613$$

$$\bar{y} = 97,3 \qquad s\bar{y} = 13\,952$$

$$T = 3\,627$$

A táblázat 10-es szabadságfok sorában a 3 169 és 4 587 érték közé esik a mi $T = 3\,627$ értékünk, $p > 0,99$. Tehát 99 %-os szignifikanciával dolgoztunk.

2. Bender_térorientációs_vizsgálat_elemezése:

$$\bar{x} = 45,8$$

$$s\bar{x} = 35\ 757$$

$$\bar{y} = 87,3$$

$$s\bar{y} = 19\ 231$$

$$T = 2\ 504$$

A táblázat 10-es szabadságfok sorában 2 228 és 2 764 érték közé esik, $p > 0,98$. 98 %-os valószínűséggel állithatjuk fel, hogy fejlődést értünk el.

3. Goodenough_emberrajz_vizsgálat_elemezése

$$x = 36,3$$

$$sx = 39342$$

$$y = 94,8$$

$$sy = 22\ 728$$

$$T = 3\ 153$$

A táblázat 10-es szabadságfok sorában a 2 764 és a 3 169 érték közé esik, $p > 0,98$. Tehát 98 %-os szignifikancia szinten eltér a fejlesztés utáni érték a fejlődés előtti értéktől.

b./ A cigány gyermekek preventív jellegű felzárkoztató programjával kapcsolatos vizsgálatok matematikai feldolgozása /1980- 1981/

1. csoport

Homogén, cigánygyermekekből álló csoport.

1. Budapesti Binet intelligencia vizsgálat elemzése

$$\bar{x} = 81,2$$

$$s\bar{x} = 5,548$$

$$\bar{y} = 101,5$$

$$s\bar{y} = 8,899$$

$$T = 5.047$$

A táblázat 14-es szabadságfok sorában a legnagyobb számérték 4.140, a T értékünk minden számnál nagyobb. Megállapítható, hogy $p > 0,999$, a csoport minden tagja fejlődött, a vizsgált változó szignifikánsan nőtt.

2. Bender terrorinenciációs vizsgálat elemzése:

$$\begin{aligned}\bar{x} &= 32,1 & s\bar{x} &= 25,056 \\ \bar{y} &= 64,0 & s\bar{y} &= 15,247 \\ T &= 3.146\end{aligned}$$

A táblázat 14-es szabadságfok sorában a 2.977 és 4.140 érték közé esik. Ezért 99 %-os biztonsággal állíthatjuk $p > 0,99$ hogy a csoport a fejlesztő hatás eredményeként pozitív irányú fejlődést mutat.

3. Goodenough emberrajz vizsgálat elemzése:

$$\begin{aligned}\bar{x} &= 77,1 & s\bar{x} &= 12,160 \\ \bar{y} &= 103,2 & s\bar{y} &= 22,243 \\ T &= 2.874\end{aligned}$$

A táblázat 14-es szabadságfok sorában a 2.624 és a 2.977 érték közé esik. Az eredmény tehát 98 %-os valószínűséggel szignifikáns, mivel $p > 0,98$.

2. csoport

Heterogén-jellegű-kontroll-gyermekcsoport

1. Budapesti Binet intelligencia vizsgálat elemzése

$$\bar{x} = 91,4$$

$$s\bar{x} = 12.001$$

$$\bar{y} = 105,3$$

$$s\bar{y} = 11.324$$

$$T = 2.663$$

A táblázat 18-as szabadságfok sorában a 2. 552
2. 878

számok közé esik. Ez azt jelzi, hogy $p > 0,98$ szignifikancia szinten fejlődést értünk el, a csoport fejlődött, a vizsgált jellemző pozitív irányban megváltozott.

2. Bender térorientációs vizsgálat elemzése:

$$\bar{x} = 39,6$$

$$s\bar{x} = 31,602$$

$$\bar{y} = 62,8$$

$$s\bar{y} = 14,755$$

$$T = 2.103$$

A táblázat 18-as szabadságfok sorában a 2.101
2.552

számok közé esik. Tehát $p > 0,95$ szignifikancia szinten fejlődést értünk el a térorientáció és mozgáskoordináció területén.

3. Goodenough emberrajz vizsgálat elemzése:

$$\bar{x} = 66,3$$

$$s\bar{x} = 46,372$$

$$\bar{y} = 115,4$$

$$s\bar{y} = 14,151$$

$$T = 3.164$$

A táblázat 18-as szabadság fok sorában a 2.878
3.922

számok közé esik, Ez jelzi, hogy $p > 0,99$ szignifikancia szinten fejlődést értünk el.

c./ A bányatelepi üzemi óvoda nagycsoportos retardált gyermekeinél a fejlesztés előtt és után végzett vizsgálatok matematikai feldolgozása.

1. Budapesti Binet intelligencia vizsgálat elemzése

$$\begin{aligned}\bar{x} &= 70,8 & \bar{sx} &= 32,947 \\ \bar{y} &= 104,6 & \bar{sy} &= 10,791 \\ T &= 4,365\end{aligned}$$

A táblázat 38-as szabadságfokban szereplő összes számnál magasabb a $T = 4,365$ -ös értékünk./ A legnagyobb érték a táblázatban $3,551 / p > 0,999$, tehát a csoportban elért eredmény, fejlődés szignifikánsnak mondható.

2. Bender térorientációs vizsgálat elemzése

$$\begin{aligned}\bar{x} &= 38,7 & \bar{sx} &= 35,069 \\ \bar{y} &= 92,3 & \bar{sy} &= 18,325 \\ T &= 6,057\end{aligned}$$

A táblázat 38-as szabadságfok sorában minden értéknél magasabb, /A legmagasabb T érték $3,646 / p > 0,999$, tehát a fejlődés ezen a téren is szignifikánsnak mondható.

3. Goodenough emberrajz vizsgálat elemzése:

$$\begin{aligned}\bar{x} &= 75,9 & \bar{sx} &= 38,085 \\ \bar{y} &= 112,2 & \bar{sy} &= 11,889 \\ T &= 4,074\end{aligned}$$

A táblázat 38-as szabadságfok sorában minden számnál magasabb a mi $T = 4,074$ -es értékünk. / A táblázatban a legmagasabb érték. $3,646 / p > 0,999$. Ezért a fejlesztés előtti és utáni vizsgálati eredmények szignifikánsan különböznek.

V. KÖVETKEZTETÉSEK ÉS JAVASLATOK.

I.

Kísérletünk 10 éve nyomatékosan bizonyította, hogy a retardált, iskolaéretlen gyermek magától nem fejlődik megfelelően, csak tervszerű, időben kezdett fejlesztő munka következtében. Annál hatékonyabb ez a korrekció, kompenzáló munka, minél korábban kezdődik!

Nagy József /92 / a kérdés ismert hazai szakértője írja:

"...a retardáció elleni küzdelem fő szinterének az iskola-kezdés előtti életkornak kell lennie. Korunk egyik fontos felismerése, hogy e probléma megoldása elsősorban a prevenciótól remélhető. Az irreverzibilis retardáció általában 3- 4 éves korig előzhető meg, a reverzibilis retardáció stabilizálódásának a megelőzése pedig hozzávetőlegesen 4-6 éves életkorban lehet a legeredményesebb...Kielégítő eredményt csak az iskolás kor előtti neveléstől várhatunk."

/73.old./

Tudjuk, hogy a beiskolázási vizsgálatok milyen gyakran tárnak fel iskolaéretlenséget. Felmerül a kérdés, melyek azok a személyiségfaktorok, amelyek meghatározzák a pszichikus fejlődés ütemét, és ezek a faktorok milyen életkorban, milyen formában jelentkeznek, ill. mikor válnak hozzáférhetővé a fejlesztés számára?

Az erre adott válasz egyben a korrekciós munka alapját is képezi, meghatározva annak lényegét, irányát.

Az átlagos személyiségfejlődésű gyermekek számára viszonylag könnyű az optimális terhelés megállapítása. Ebben segít bennünket a hagyományos pedagógiai tapasztalat is. Az átlagtól eltérő, különböző okokból retardált személyiségfejlődés azonban mindig egyedi elbírálást igényel, részben a diagnosztikus kép kontúrozása, részben az arra épülő fejlesztési módszerek megválasztása szempontjából.

A fejlődéslélektani törvények ismeretében megállapíthatjuk, hogy mennyiben felel meg a gyermek az életkori átlag fejlettségi szintjének. Bizonyos kritikus fejlődéslélektani szakaszokban / mint amilyen pl. az iskakezddés előtti időszak/ azonban nem elegendő a jelen állapot leírása. Ez legfeljebb kiindulási alap a jövő megtervezéséhez, a felismert hiányok figyelembevételével. A hiányok megismerése azonban sürgető kérdést állít elénk: "mivé lehetett volna" a gyermek, ha időben sor kerül a prevencióra, vagy fejlesztésre, korrekcióra? Tudjuk, hogy a beiskolázási vizsgálatok milyen gyakran tárnak fel iskolaéretlenséget. Felmerül a kérdés, melyek azok a személyiségfaktorok, amelyek meghatározzák a pszichikus fejlődés ütemét, és ezek a faktorok milyen életkorban, milyen formában jelentkeznek, ill. mikor válnak hozzáférhetővé a fejlesztés számára?

Az erre adott válasz egyben a korrekciós munka alapját is képezi, meghatározva annak lényegét, irányát./20/

Az időben feltárt személyiségfejlődési lemaradás korrekciójára a legtöbb esetben lehetőség nyílik. /Azt azonban hangsúlyoznunk kell, hogy a "legnagyobb esetben", hiszen vannak

olyan endogén, vagy exogén eredetű akadályok is, amelyeket a jelenlegi tudásunk alapján nem tudtunk elhárítani/.

Tapasztalati tény, hogy az oktathatósági, nevelhetőségi gondokat többnyire olyan devianciák okozzák, amelyek valamiféle magatartási, viselkedési rendellenességben, csökkenő tanulmányi teljesítményben mutatkoznak meg. Ez a rendellenesség azonban legtöbbször csak tünet, amelyet akkor tudunk helyesen értelmezni, ha feltárjuk és megismerjük a kiváltó okokat.

A kiváltó okok általában két csoportra oszthatók:

1. A jelenség "pedagógiai" eredetű: a magatartási zavarok mögött nevelési elégtelenség, a gyenge tanulmányi eredmény mögött a szorgalom hiánya húzódik meg. Ez a jelenség egyértelműen pedagógiai megoldást igényel.
2. A tünet mögött valamiféle károsodás, vagy funkcionális akadály rejlik:
 - a/ organikus eredetű károsodás,
 - b/ pszichogen eredetű károsodás,
 - c/ szocio- kulturális eredetű károsodás.

Ad.a.: Az organikus károsodás tényének, súlyossági fokának megállapítása egyértelműen orvosi feladat. Az azonban gyakori, hogy a medicinális eszközök mellett szükség van egyéb módszerekre is, mint pl. speciális oktatás, mozgásfejlesztés stb.

Ad.b.: A pszichogen eredetű károsodások legnagyobb területét képezik a neurozisek, vagy talán még inkább aneuroti-

kus reakciók. A neurozisos definiálása nem egyértelmű a különféle szerzőknél, a legtöbb pszichiatriai beállított-ságú felfogás azonban megegyezik abban, hogy "constitutionalisan kialakuló, nem organikus jellegű megbetegedés"/21/ Néhány gyakoribb neurotikus jelenség, amely feltétlen odafigyelést igényel:

Éjszakai felriadás, ágybavizelés, csavargás, túlságosan visszahuzódó, vagy ellenkezőleg, agresszív magatartás, különféle testi panaszok / hasfájás, hányás, stb./ amelyek szomatikus kivizsgálásra negatív eredményt mutatnak.

Mindezekkel együtt , következményként is, jelen lehetnek: a figyelemkoncentráció zavara, beilleszkedési problémák, érdeklődés hiánya stb.

Ad.c.: Szocio- kulturális eredetű károsodás esetén /pl. cigánygyermeknél/ mindazok a tünetek létre jöhetnek, amelyek a pszichogén eredetűek jellemzői, sőt, maradandó károsodás-sá is rögzülhetnek, ha a segítség, huzamosabb ideig késik.

Köztudomású, hogy a család kulturális színvonala, társadalmi helyzete, pszichikus kiegyensúlyozottsága milyen messzemenő hatást gyakorol a gyermek fejlődésére. Ha megállapítható, hogy a gyermek képességei épek, és a tapasztalt retardatio szocio- kulturális eredetű, akkor különösen nagy felelősség hárul a korrekciót, fejlesztést végző főként oktatási - intézményekre, hiszen a kompenzáció gyakorlatilag rájuk hárul.

Mindezek alapján nyilvánvaló, hogy mekkorra jelentősége van a személyiségfejlődés követésének, a lemaradás, ill. a

devianciák időben történő megállapításának és a korrekció mielőbbi megkezdésének. Ezzel elejét vesszük a tünetek súlyosbodásának, halmozódásának. A gyermek nem kerül teljesítőkéességét meghaladó kívánalmak elé, és a pedagógus nem kényszerül olyan próbálkozásokra, amelyek az átlagos pedagógiai módszerek mellett eleve kilátástalanok.

II.

Kísérletünk tapasztalatai és a következtetésekben foglaltak alapján az alábbi javaslatok tehetők:

J a v a s l a t o k

- 1./ A leendő anyáknál nem elegendő a felvilágosító, egészségnevelő munkát csak a terhesség alatt megkezdeni. Már jóval korábban, az általános iskola felső tagozatában el kell kezdeni a leányok szülői szerepre, anyaságra való felkészítését különböző formákban. /Az iskolai családi életre nevelési órákon, csecsemőgondozási tanfolyamokon, a "Nagylányok iskolája" keretében, stb./
- 2./ A jelenleginél fokozottabb figyelmet kell fordítani a csecsemő - ill. a korai gyermekkorban lezajló betegségekre, ill. azok megelőzésére. E téren a védőnők felvilágosító, nevelő munkája igen nagy jelentőségű lehet.
- 3./ A gyermekek egészséges fejlődésével, nevelésével kapcsolatos ismeretek terjesztését, - az egészségügyi kultúra színvonalainak emelése érdekében - a jelenleginél intenzívebben, hatékonyabban kell végezni.
- 4./ Egyre sürgetőbben jelentkezik egy komplex családgondozói hálózat megteremtésének szükségessége. A különböző intézmények, melyek legtöbbször egymástól függetlenül működnek - Genetikai tanácsadó, Házasság előtti tanácsadás, Nevelési tanácsadók, Pályaválasztási tanácsadók, Gerontológiai tanácsadók stb, - csak részmegoldásokat

kinálnak, a problémák pedig komplexek.

- 5./ Nem a családból való kiemeléssel, állami gondozásba vétellel kellene megoldani olyan problémákat, amelyek megfelelő szociális /anyagi/ és erkölcsi támasznyújtás mellett otthon a családban is megoldhatók lennének. /Esetleg a házi szociális gondozói hálózathoz hasonlóan./
- 6./ A különböző sérülések ill. a különböző okokból és területeken jelentkező retardáció jelenleginél biztosabb és korábbi kiszűrése ill. korrekciója érdekében a 4-5 éves életkorban is szükség volna egy komplex jellegű "előszűrésre"
- 7./ Ez lehetővé tenné a sikeres iskolakezdést a későbbiekben leginkább akadályozó elváltozások, elmaradások korrekcióját ill. a retardáltak fejlesztésének megkezdését már az óvodás korban. A legújabb lélektani kutatások sora bizonyította, hogy minél korábban kezdődik meg a fejlesztő, korrekciós munka, annál hatékonyabb.
- A dolgozatban ismertetett fejlesztő kísérleteink eredményei is ezt igazolták.
- 8./ A külföldi tapasztalatok alapján beiskolázási rendszerünk túlhottan "merevnek" tűnik. Lehetővé kellene tenni mielőbb, hogy a tényleges alkalmazóság elérésétől függjön a beiskolázás ideje.

- 9./ Felül kellene vizsgálni a beiskolázási vizsgálat jelenlegi rendszerét, ill. módszereit abból a szempontból, hogy mennyiben tudja reálisan és differenciáltan kiszűrni a valóban retardáltakat, ill, iskolaéretleneket.
- 10./ A vizsgálat során elsődleges fontosságú a fejlődés prognózisa szempontjából is annak a kérdésnek az eldöntése, hogy organikus elváltozással vagy környezeti ártalommal állunk e szemben. Természetesen azt is számításba kell venni, hogy a két forma igen gyakran együtt is előfordulhat.
- 11./ Az anamnézis felvételénél a gyermek fejlődését nyomon kell követni a terhességtől kezdve, azért, hogy a károsodás időpontját és mélységét pontosan meg lehessen állapítani. /Nem lényegtelen, hogy a káros behatás mikor érte a gyermeket, pl. praenatólis ill. perinatális szakaszban, vagy pedig később./
- 12./A vizsgálat során talált beszédhibákat mielőbb kezelésbe kell venni. A rendszeres logopédiai kezeléssel a beszédhibák időbeni kijavításával az olvasás és írás megtanulás is nagymértékben elősegíthető.
- 13./ Az interiorizációs elmélet alapján az ismeretszerzés folyamatában lehetővé kell tenni a korrekciós munka során a mind gyakoribb cselekedtetést, manipulálást. A gyermek csak a szemléletes - cselekvő gondolkodáson keresztül jut el az elvont fogalmi gondolkodásig.

- 14./ Mivel a motivációnak nagy/jelentősége van az ismeretszerzésben, az ismeretek gazdagítása a korrekció során ne csak szóbeli, elvont anyagon keresztül történjen, hanem átélt - érzelmileg cselekvően átélt - élményeken keresztül is.
- 15./ A korrekciós tevékenység során gondoskodni kell a megfelelő otthoni milliő biztosításáról is. Ebben nagy szerepe lehet a szülők egészségügyi, pedagógiai, pszichológiai felvilágosításának, "továbbképzésének", elsősorban a kislétszámú, fejlesztő csoportok, korrekciós osztályok pedagógusai révén.
- 16./ A korán, 5 éves korban megkezdett korrekciós munka mellett meg kellene vizsgálni azt a kérdést is /esetleg kísérletek indításával/, nem szükséges-e korrekciós osztályok szervezése a 2., esetleg 3. osztály szintjén is. Az eddigi tapasztalatok szerint ugyanis a korrekciós I. osztályt elvégzők egy része elég nehezen tud beilleszkedni a nagy létszámú 2. osztályok tanulási közösségébe. Legtöbbször "peremhelyzetű" marad és tanulmányi téren is sokáig az utolsók között van.
- A cigányszármazású gyermekek fejlesztésével, korrekciójával kapcsolatban - az előbbiekben, említett általános jellegű javaslatokon kívül - még az alábbiak javasolhatók:
1. Társadalmi, igazgatási szervezési teendők:
- ahol a cigányság nagyobb településen, elzártnál él, feltétlenül kell óvodákat szervezni.

- Ahol lehetséges, a cigánygyermeket a normál óvodákba kell felvenni.
- Az esetleg szervezett külön "cigányóvodák" anyagi támogatását fokozottan biztosítani kell: a jó személyi és tárgyi ellátottság alapvető fontosságú.
- A szülőkkel szoros együttműködés kiépítése szükséges. /Szülők iskolája, analfabéta- tanfolyam szervezése stb./

2. Pedagógiai szervezési teendők:

- Speciális módszertani tanfolyamot kell szervezni olyan óvonók számára, akik cigánygyerekekkel foglalkoznak.
- Szükség esetén korrekciós foglalkozások szervezése is javasolt a cigányóvodákban - kiscsoportos formákban - elsősorban az anyanyelvi nevelés fejlesztése érdekében.
- A gyermekek óvodai élete legyen színes. Szervezzenek figyelmet felhívó élménygazdag, érdeklődést, kíváncsiságot felkeltő foglalkozásokat. /Minél több kirándulást, sétát, film- diavetítést kell szervezni részükre./
- Az érzékelés, észlelés, több érzékszerv igénybevételel történjen, tervszerű és irányított legyen, a megfelelő verbális kifejezéssel kísérvé, hogy a fogalom és a szó jelentéstartalma helyesen rögződjön.

- Az önkéntelen figyelemre alapozva, az óvodai foglalkozások során változatos módszerkombinációk alkalmazásával kell a figyelem- koncentrációt és annak tartósságát növelni.
- Az oktatás adjon lehetőséget sokoldalú cselekedtetésre, manipulációra, a szemléletes, képszerű gondolkodás kiművelése érdekében.
- A mozgáskészség fejlesztése a testnevelés, a szabályjátékok, az ének- zene foglalkozások adjanak változatos lehetőséget.
- A manuális készség fejlesztésére az ábrázoló foglalkozáson túl a szabad időben, a konstrukciós játékok során, sokféle játék eszköz biztosításával erőteljesen kell törekedni.

"ISKOLAÉRETTSÉGET BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐK" összesítő táblázata
és magyarázó szövege.

A vizsgálatok eredményei alapján az iskolaérettség kialakulását adott esetben elősegítő vagy akadályozó tényezőket az 1.sz. ábrán látható úgynevezett "Iskolaérettségi Rizikó Profil" táblázatban foglaltam össze /kódolt formáját a 2.sz ábra mutatja/. Ez alkalmas lenne arra, hogy a gyermeket ismerő szakember /védőnő, óvonő, pszichológus, orvos/ egy lapon korán rögzíthetné a megfelelő szám bekarikázásával azokat a faktorokat, melyek pozitív vagy negatív irányba befolyáolhatják a későbbi iskolaérettséget.

A profil felépítése:

A vízszintes tengely fölött az egyes oszlopok azon értékei helyezkednek el, amelyek iskolaérett gyermekekre jellemzőek. A vízszintes tengely alatti értékek a rizikó- faktorok, amelyek minél távolabb helyezkednek el a tengelytől, annál erősebb hatásuk. A piramis középvonalán helyeztem el a több vizsgálat szerint is jelentős iskolaérettséget befolyásoló tényezőt, tőle jobbra és balra az egyre kevésbé meghatározó jelentőségűeket.

A vizsgálatunkban használt anamnestikus adatokat és értékeket vettük figyelembe, kiegészítve az óvodai környezet pozitív vagy negatív hatásaival és környezetére, neveltetésére, családi miliójére utaló adatokkal is.

A profil kitöltésének módja:

A gyermek megfigyelése, a felvett anamnesis és a szülővel

folytatott exploráció alapján, vagy az óvodából érkező jellemzési lap adatainak felhasználásával bekarikázzuk a megfelelő faktort jelző számot. Pl. ha az anya iskolai végzettség 8 általános, akkor a 60-ast, ha 3 évig járt óvodába akkor a 86-ot kell bekarikázni./ A kódszám listát az ábrákhoz csatolva közlöm/.

Grafikus ábrázolás:

A bekarikázott számokat összekötve grafikont rajzolhatunk. Amennyiben ez a grafikon a vízszintes tengely alá esik, nagyobb a valószínűsége későbbi iskolaéretlenségnek.

Numerikus értékelés:

A profil bal oldalán levő skálán leolvasható az egyes bekarikázott számok értéke. Ezeket kell összeadni. Ha a lehetséges maximum felénél /27/ nagyobb ez a szám, akkor nem veszélyeztetett a gyermek iskolaérettség szempontjából. Ha ennél kisebb, akkor igen, mégpedig minél kisebb, annál inkább.

A befolyásoló tényezők kategóriái.

Az egyes befolyásoló tényezők oszlopait felül római számokkal jelöltem, alattuk pedig a következő jelöléseket használtam:

K_{cs} - családi környezet

K_o - óvodai környezet

B - biológiai

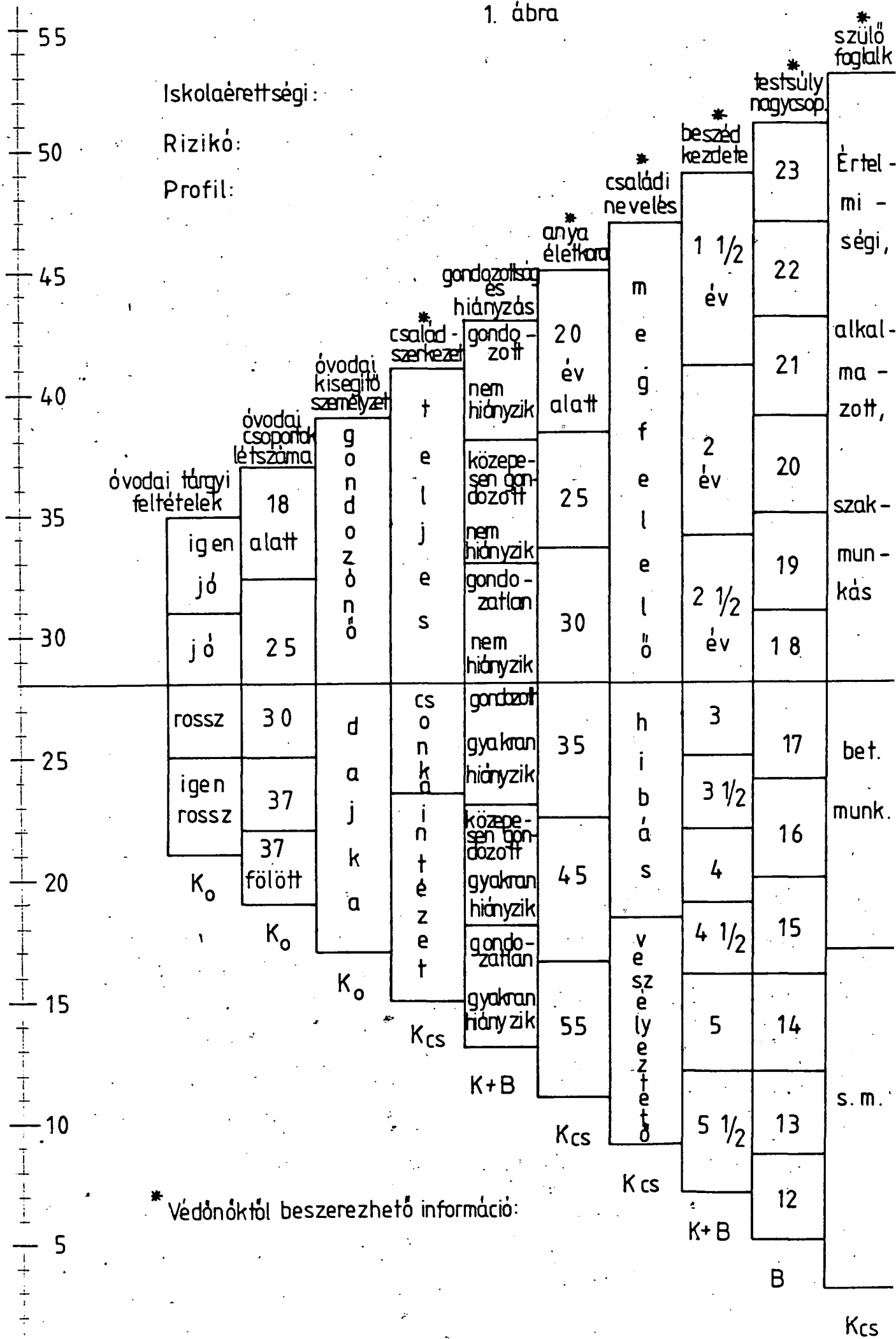
K - B - tényezőben egyaránt szerepet játszik a környezeti és biológiai hatás is.

Ezek ismeretében képet kaptahunk arról is, hogy a gyermek mely területen szenved el a legtöbb hátrányt, kijelölve ezzel a pedagógiai, pszichológiai, orvosi, szociálpolitikai stb, tennivalókat is.

A preventív foglalkoztatásra való kiválasztásnál a gyermeket ért hatásokat hasonlítjuk össze a rizikó sorozattal.

A megállapított rizikó faktorok nagyobb része olyan, hogy az már az óvodába járás előtt is észlelhető / a táblázatban csillaggal jelöltem ezeket, 1. l.sz. ábra./. A jellemzési lapoknak ezt a részét már védőnők kitölthetnék az óvodába kerülés előtt. Amennyiben alkalmazása széles körben elterjedne megoldható lenne a számítógépes feldolgozás, szűrés is, ami a prevenció egyik hatásos eszköze lehetne. A számítógép által kiszűrt, az iskolaérettség szempontjából veszélyeztetett gyermekek óvodai felvételét pedig gyermekvédelmi feladatnak kellene tekinteni.

1. ábra

Dátum:

- 208

6. sz. táblázat										Név: _____	
										Szül: _____	
										Datum: _____	
	anya- iskolai végzettsége	óvoda időtartam	születési súly	beszéd- fejlettség	lakás száma/fő	szóhasználat	érzelmi élet	testvérek száma	óvodai férőhelykihasználás	óvodai végzettsége	
6,11	egyetem	3 év	3500 gr.	jó kifejező készség	1	szóhasználat	stabil	nincs test- vére	80%	középf.	
6,10	fő- is- ko- la	3 év	3000 gr.	jó kifejező készség	3/4	szóhasználat	stabil	test- vére	90%	középf.	
6,09	közép. isk. érettségi	2 év	2500 gr.	jó kifejező készség	1/2	szóhasználat	stabil	test- vére	100%	felsőf.	
6,08	szak- mun- kás képző	1 év	2000 gr.	jó kifejező készség	1/4	szóhasználat	stabil	test- vére	120%	szak- közép.	
6,07	8 ált.	7	1500 gr.	jó kifejező készség	1/2	szóhasználat	stabil	test- vére	130%	kép. nélk.	
6,06	6	5	1000 gr.	jó kifejező készség	1/4	szóhasználat	stabil	test- vére	150%	Ko	
6,05	5	4	1000 gr.	jó kifejező készség	1/4	szóhasználat	stabil	test- vére	Ko	Ko	
6,04	4	3	1000 gr.	jó kifejező készség	1/4	szóhasználat	stabil	test- vére	Ko	Ko	
6,03	3	2	1000 gr.	jó kifejező készség	1/4	szóhasználat	stabil	test- vére	Ko	Ko	
6,02	2	1	1000 gr.	jó kifejező készség	1/4	szóhasználat	stabil	test- vére	Ko	Ko	
6,01	1		1000 gr.	jó kifejező készség	1/4	szóhasználat	stabil	test- vére	Ko	Ko	
6,00			1000 gr.	jó kifejező készség	1/4	szóhasználat	stabil	test- vére	Ko	Ko	

Pontszám:

Kcs = _____

Ko = _____

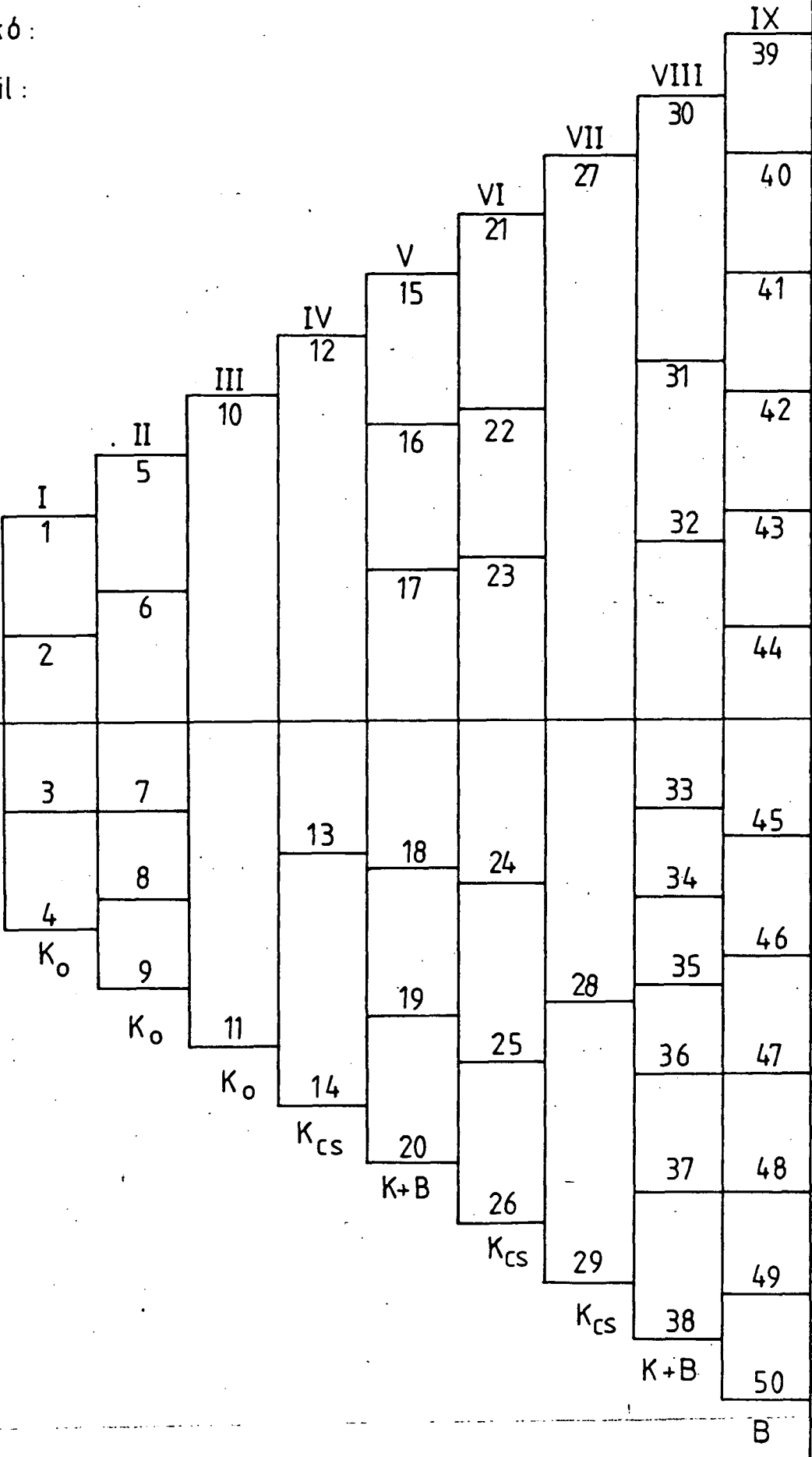
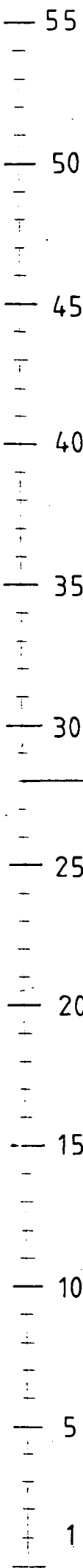
B = _____

K+B = _____

Iskolaérettiségi :

Rizikó :

Profil :

Név : _____

Szül :

Dátum :

- 209 -

X 51	XI 54	XII 66	XIII 78	XIV 85	XV 91	XVI 95	XVII 99	XVIII 101	XIX 103	XX 115	XXI 121
	55	67	79	86	92	96				116	
	56	68								117	122
	57	69	80								
	58										
52	59										
	60	70						104			
		71	81	87				105	118	123	
	61	72			93	97		106			
		73	82					107	119	124	
53	62	74		88				108			
		75	83		94	98		109	120	K _o	
	63	76		90				110			
		77	K _o					111			
	64			B				112			
K _{cs}	65	K _{cs}						113	K _o		
								114			

Név: _____

Szül: _____

Dátum: _____

Pontszám:

K_{cs} = _____

K_o = _____

B = _____

K+B = _____

Összesen = _____

Az Iskolaérettségi Rizikó Profil"

kódlistája

I. Óvodai tárgyi feltételek:

1. Igen jó
2. jó
3. rossz
4. nagyon rossz

II. Óvodai csoportok létszáma:

5. 18 alatt
6. 25- ig
7. 30 -ig
8. 37 -ig
9. 37 felett

III. Óvodai kiegészítő személyzet

10. Gondozónő
11. Dajka

IV. Családszerkezet

12. teljes
13. csonka
14. intézet

V. Gondozottság - hiányzás /óvodában/

15. gondozott - nem hiányzik
16. közepesen gondozott- nem hiányzik
17. gondozatlan - nem hiányzik
18. gondozott - gyakran hiányzik
19. közepesen gondozott - gyakran hiányzik
20. gondozatlan - gyakran hiányzik

VI. Anya életkora

21. 20 év felett
22. 26 -ig
23. 30 -ig
24. 35 -ig
25. 45-ig
26. 55- ig vagy több

VII. Családi nevelés

- 27. megfelelő
- 28. hibás
- 29. veszélyeztető

VIII. A folyamatos beszéd kezdete

- 30. 1 1/2 éves korban
- 31. 2 éves korban
- 32. 2 1/2 éves korban
- 33. 3 éves korban
- 34. 3 1/2 éves korban
- 35. 4 éves korban
- 36. 4 1/2 éves korban
- 37. 5 éves korban
- 38. 5 1/2 éves korban

IX. Testsúly nagycsoportos korban

- 39. 23 kg
- 40. 22 kg
- 41. 21 kg
- 42. 20 kg
- 43. 19 kg
- 44. 18 kg
- 45. 17 kg
- 46. 16 kg
- 47. 15 kg
- 48. 14 kg
- 49. 13 kg
- 50. 12 kg

X. Szülő foglalkozása

- 51. értelmiségi, alkalmazott, szakmunkás
- 52. betanított munkás
- 53. segédmunkás

XI. Életkor a beiskolázás idején

- 54. 6 éves 11 hónapos
- 55. 6 éves 10 hónapos
- 56. 6 éves 9 hónapos
- 57. 6 éves 8 hónapos
- 58. 6 éves 7 hónapos
- 59. 6 éves 6 hónapos
- 60. 6 éves 5 hónapos
- 61. 6 éves 4 hónapos
- 62. 6 éves 3 hónapos
- 63. 6 éves 2 hónapos
- 64. 6 éves 1 hónapos
- 65. 6 éves 0 hónapos

XII. Anyaiskolai végzettsége

- 66. egyetem
- 67. főiskola
- 68. középiskolai érettségi
- 69. szakmunkásképző
- 70. általános iskola 8 osztály
- 71. általános iskola 7 osztály
- 72. általános iskola 6 osztály
- 73. általános iskola 5 osztály
- 74. általános iskola 4 osztály
- 75. általános iskola 3 osztály
- 76. általános iskola 2 osztály
- 77. általános iskola 1 osztály

XIII. Az óvodába járás időtartama

- 78. 3 év óvoda és bölcsőde
- 79. 3 év óvoda
- 80. 2 év óvoda
- 81. 1 év nagycsoport
- 82. 1 év iskolaelőkészítő
- 83. 1 év középső csoport
- 84. 1 év kiscsoport

XIV. Szülési súly

- 85. 3500 gr. fölött
- 86. 3000 gr- tól 3500 gr-ig
- 87. 2500 gr- tól 3000 gr-ig
- 88. 2000 gr- tól 2500 gr-ig
- 89. 1500 gr- tól 2000 gr-ig
- 90. 1000 gr- tól 1500 gr-ig

XV. Beszédfejléttség nagycsoportos korban

- 91. jókifejező készség- tiszta beszéd
- 92. jó kifejező készség - enyhe beszédhiba
- 93. jó kifejezőkészség - súlyos beszédhiba
- 94. rossz kifejezőkészség - súlyos beszédhiba

XVI. Lakás minősége /szobahányad /fő/

- 95. egy személyre 1 szoba jut
- 96. egy személyre 3/4 szoba jut
- 97. egy személyre 1/2 szoba jut
- 98. egy személyre 1/4 vagy kevesebb szobarész jut

XVII. Szopás

- 99. Szopott
- 100. Nem szopott

XVIII. Érzelmi élet

- 101. stabil
- 102. labilis

XIX. Testvérek száma

- 103. nincs testvére
- 104. 1 testvére van
- 105. 2 testvére van
- 106. 3 testvére van
- 107. 4 testvére van
- 108. 5 testvére van
- 109. 6 testvére van

- 110. 7 testvére van
- 111. 8 testvére van
- 112. 9 testvére van
- 113. 10 testvére van
- 114. 11 testvére van

XX. Óvodai férőhely kihasználtság

- 115. 80 %-os vagy kevesebb
- 116. 90 % -os
- 117. 100 %-os
- 118. 120 %-os
- 119. 130 %-os
- 120. 150 %-os vagy több

XXI. Az óvónő végzettsége /tapasztalata/

- 121. középfoku
- 122. felsőfoku
- 123. szakközéiskolai
- 124. képesítés nélküli

I R O D A L O M

- 1./ Ágoston György: A VIII. Pártkongresszus nevelésügyi vonatkozásai.
Ped. Szemle, 1963. 2.sz. 107- 148. p.
- 2./ Ágoston György: Iskolapolitika- nevelés
Pedagógiai olvasmányok középiskolai tanárjelöltek számára. Egységes jegyzet.
Tankönyvkiadó, Bp. 1964, 189.p.
- 3./ Ágoston György: Az oktatás korszerűsítése, mint társadalmi szükséglet. / 5-18 p./
A TIT Szegedi Nyári Egyetemén 1965. júliusában tartott előadása.
In.: Acta Univ. Szeged de A.s. Norm. Sectio pard. et. Psych. 10. Szeged, 1966.
- 4./ Ágoston György: Neveléstudomány, Tankönyvkiadó, Bp, 1970.
- 5./ Ágoston György: A permanens nevelés fogalma és jelentősége a tanulás korszerű irányításának kérdései.
18 - 36 p. In: Összeállítás a TIT 8. Szegedi Pedagógiai Nyári Egyetemén elhangzott előadásokból. TIT. Bp, 1971.
- 6./ Ágoston György: Gondolatok a korszerű oktatásról.
Korszerű műveltség, tananyagkorszerűsítés / 31- 40.p. In. Az Országos Pedagógiai Intézet 10 éves fennállása alkalmából rendezett tudományos ülészek előadásai, /1972. dec. OPI. Bp, 1973.
- 7./ Ágoston György: Gondolatok a korszerű oktatásról.
Ped. Szle, 1973, 4.sz. 308 - 318.p.
- 8./ Ágoston György: A nevelésügy fejlődésének alapkérdései.
Beszámoló a szocialista országok pedagógusainak II. konferenciája 1.sz. szekciójának munkájáról. Ped. Szle, 1975, 1.sz. 48-50.p.

- 9./ Ágoston György: Az Ausztriában folyó iskolakisérletek az iskolaköteles korban.
Ped.Szemle, 1976. 10.sz. 848- 966.p.
- 10./ Ágoston György: A pedagógia alapfogalma és a nevelési célrendszer.
Akadémiai Kiadó, Bp, 1976.
- 11./ Bagdy Emőke: Az anya és a csecsemő kapcsolata
Élet és Tud.1975, 30.sz. 1655- 1753.
- 13./ Bácskai Józsefné- Szempontok az iskolaérettség megítélésén.
Geréb György: Népeességügy.1959,40.sz. 247- 249.p.
- 14./ Bakács Tibor: Jelentés az Egészségügyi Világszervezet Európai Irodája Symposionjáról.
/Liszaon, 1966,febr.14- 16./ Kézirat.
- 15./ Bakonyiné Vincze Ágnes- Földesi Klára
Kovácsnai Józsefné: Iskolára előkészítő törekvések külföldön. Ped.Szle, 1972, 6.sz. 511- 517.
- 16./ Bálint Mária-
Gubi Mihály- Mihály Ottó: A polgári nevelés radikális alternatíváj. Tankönyvkiadó, Bp, 1980.
- 17./ Benkőné Zsemlye Erzsébet: Adatok a 4- 8 éves gyermekek személyiség vizsgálatához rajzvizsgálatok alapján./ 575- 593. p./
In. Pszichológiai Tanulmányok VI.
Akadémiai Kiadó, Bp. 1964.
- 18./ Bergmann Erzsébet: Korai idegrendszeri sérülés predispozíciós jelentősége beilleszkedési és tanulási problémáknál.
Magyar Pszich.Szle, 1969, 3-4.sz. 395-403.o.

- 19./ Bergmann Erzsébet: Encephalopathiás személyiségfejlődés problémája az iskolaérettség korában.
/27 - 39.old.
In: Tanulmányok a nevelési tanácsadás köréből. 4.
Főv.Tanács Kiadása, Bp,1971.
- 20./ Bernstein,Basil: A kiegyenlítő /compensatory/ oktatás fogalmának bírálata. 175- 188 p.
IN: Az iskola szociológiai problémái.
Válogatott tanulmányok.
Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó,Bp,1974
- 21./ Böszörményi Zoltán-
Brunecker Györgyi: A gyermekkor és az ifjúkor pszichiátriája. Medicina Könyvkiadó,Bp, 1979.
- 22./ Cvetkova,L.Sz.: Lokális agysérülések nyomán keletkező számolási zavarok, és megszüntetésük.
Akadémiai Kiadó,Bp, 1973.
- 23./ Clauss G.-Hiebsch H: Gyermekpszichológia.
Akadémiai Kiadó, Bp, 1967.
- 24./ CzeizelEndre - Lányiné dr.Engelmayer Ágnes-
Ráday Csaba: Az értelmi fogyatékoság kóreredete a "Budapest vizsgálat" tükrében.
Medicina Könyvkiadó, Bp, 1978.
- 25./ Csanádi Gábor- Ladányi János-
Gerő Zsuzsa: Az általános iskolai rendszer belső rétegződése és a kisegítő iskolák.
Valóság, 1978. 6.sz. 30- 44.p.
- 26./ Csertő Aranka- Ecsédi András- Nagy József-
Puppi József: Iskolaelőkészítő kompenzálás.
Tankönyvkiadó, Bp. 1982.

- 27./ Csöregi Éva: Elméleti és gyakorlati utmutató a korrigáló fejlesztő első osztályos foglalkozásokhoz./29- 65 p./
In: Utmutató a korrekciós első osztály nevelő- oktató munkájához.
OPI, Bp. 1982.
- 28./ Darányi Gyula: Általános Iskolaegészségtan.
Az iskolaorvos kézikönyve, Bp. 1941.
- 29./ Dúró Lajos: Az életkori sajátosságok figyelembe vételének néhány neveléslélektani problémája.
Magyar Pszichológiai Tudományos Társaság II. Naggyűlése.
Előadáskivonatok, Bp. 1965. 17- 18.p.
- 30./ Dúró Lajos: A személyiség fejlődésének szociális tényezői.
Magyar Pszichológiai Szemle, XXIV. 1967, 3.sz. 397- 403 .p.
- 31./ Dúró Lajos: A személyiség pszichológiájának tanulmányozása.
Magyar Pszichológiai Szemle, XXIV. 1967. 4.sz. 584- 588.p.
- 32./ Dúró Lajos: A személyiség tanulmányozásának módszerei.
Magyar Pszichológiai Szemle, XXIX. 1972. 2.sz. 269 - 265.p.
- 33./ - Preventív fejlettségvizsgáló rendszer
5- 6 éves gyermekek iskolaelőkészültségének mérésére. Irta: Nagy József
A magatartás vizsgáló eszközök kidolgozásában közreműködött: Dúró Lajos etc. MTA.
Pedagógiai Kutatócsoport, Bp, 1976. 62p.

- 34./ Elkonyin, D.B.: Gyermeklélektan.
Akadémiai Kiadó, Bp. 1964.
- 35./ Faragó László: Megjegyzések az iskolaérettségi vizsgálatokhoz.
Köznevelés, 1966. 2.sz. 13- 14.p.
- 36./ Ferge Zsuzsa: Előzetes jelentés az Országos Tervhivatal részére az MTA. Szociológiai Kutató Intézete által végzett iskolaszociológiai kutatásokról.
Kézirat.Bp. 1971.
- 37./ Ferge Zsuzsa: Az iskolarendszer és az iskolai tudás társadalmi meghatározottsága.
Akadémiai Kiadó, Bp. 1976.
- 38./ Gábrriel Józsefné: A pécsi korrekciós osztályról.
A Tanító, 1974. 4.sz. 7- 8.p.
- 39./ Gádorné Donáth Blanka-
Harsányi István: A pedagógus értékelő megnyilatkozásai a tanítási óra keretében.
Ped.Szle, 1965. 11.sz. 5- 7.p.
- 40./ Gal, Roger: Hol tart a pedagógia?
Gondolat Kiadó, Bp. 1967.
- 41./ Gáspárné Zauner Éva: Vizsgálatok a pszichológiai érték körében. Pszichológiai Tanulmányok XI.
Akadémiai Kiadó, Bp. 1968.
- 42./ Gáspárné Zauner Éva: Az iskolaérettség problémái.
Köznevelés, 1972. 7.sz. 4- 5 p.
- 43./ Gáspárné Zauner Éva: Egy kompenzálú kísérleti pedagógiai koncepciója.
Ped.Szemle, 1974. 5.sz. 438- 449.p.

- 44./ Gáspárné Zauner Éva: Kompenzáló oktatási formák iskolá-
éretlen tanulóknál.
Köznevelés, 1974. 16. 10- 11.
- 45./ Gázsó Ferenc: Iskolarendszer és társadalmi mobilitás.
Kossuth Kiadó, Bp. 1976.
- 46./ Gegesi Kiss Pál: A személyiség kialakulásának egyedi
archaikus szakaszáról a csecsemőkori
személyiségről. Az MTA V. Orvosi Tudo-
mányok Osztályának Közleményi.
MTA. Kiadása, 1965.
- 47./ Gegesi Kiss Pál; Személyiségzavarok gyermekkorban.
Akadémiai Kiadó, Bp. 1965.
- 48./ Gegesi Kiss Pál; Gyermekklinikai pszichológia.
Akadémiai Kiadó, Bp. 1971.
- 49./ Gondos Éva - Várkonyi Imréné:
A nevelőhatások méréséről.
A Tanító, 1976. 6-7 sz. 25- 28. p.
- 50./ Gimesné Ancsel Éva: A nevelés "művészetének" néhány
kérdéséről.
In. A Gyógypedagógiai Tanárképző
Főiskola Évkönyve, III. /167- 168 p./
Bp. 1970.
- 51./ Győri György: Ők nem lesznek túlkorosak.
A fővárosi korrekciós kísérlet négy
esztendeje.
Köznevelés, 1974. 19.sz. 3- 5.p.
- 52./ Harsányi István - Gádorné Donáth Blanka:
Az értékelés és önértékelés kérdései a
neveléslélektan szemszögéből.
Ped.Szle, 1967.4.sz. 10- 11.p.

- 53./ Hatos Gyula: Az egyéni korrekció értelmezésének alapvető kérdéseiről. / 12- 35.p. /
Utmutató a kisegítő iskolai egyéni korrekciós foglalkozások vezetéséhez.
Művelődési Minisztérium. Bp. 1971.
- 54./ Hegedüs György- Szabó Pál:
Első osztályos tanulók inhomogénitása komplex vizsgálatok tükrében. / 203 - 211.p. /
In: Pszichológiai Tanulmányok, XIII.
Akadémiai Kiadó, Bp. 1972.
- 55./ Hegedüs T. András: Valószínű összefüggések a 0-3 éves korosztály pszichomotoros fejlettségi szintje és egyes demográfiai tényezők között.
Demográfia, 1975, 2-3.sz. 306- 317.p.
- 56./ Hegedüs T. András: Adatok a csecsemők és kisgyermekek pszichomotoros fejlettségi szintje és néhány egészségügyi faktor összefüggésében.
Gyermekegyógyászat, 1976, 2.sz. 153.-156.p.
- 57./ Hermann Alice: Óvodás gyermekek ismeretszerzési motivációja. Ped.Szemle, 1974, 1. 5-6. p.
- 58./ Hermann Alice: Értelm elmaradás, értelmi fejlődés az óvodás otthonokban.
Ped.Szle, 1976, 2.sz. 8- 10.p.
- 59./ Hermann Alice: Megállja-e majd helyét az iskolában?
a három - hatéves korú gyermekek nevelése a családban. Bp. 1974.
- 60./ Herpai Anna: Korrekciós osztályba járó tanulók pszichológiai vizsgálata, különös tekintettel intelligencia strukturájuk jellegzetességeire.

In: Tapasztalatok a Fővárosi Nevelési
tanácsadók működéséről.
Főv.Ped.Int.,Bp. 1974.

61./ Hess,R.- Shipmann, W.C.:

A kisgyermekkorai tapasztalás és a kognitív
eljárások szociálizálódása.

In: Az iskola szociológiai problémái
Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó,Bp. 1974.

62./ Hoffmann Tiborné: Csoportos iskolaérettségi vizsgálatok.
/5- 14.p./

In: Tanulmányok a nevelési tanácsadás köré-
ből. "Főv.Tanács Kiadása,Bp. 1971.

63./ Horányi Györgyné: Az iskolaérettségi vizsgálatról.
Köznevelés, 1966. 11.sz. 423- 425.p.

64./ Horányi Györgyné: Komplex iskolaérettségi vizsgálatok a
Fővárosban. /15- 41.p./
In: Iskolaéretlen tanulók az első osztályban.
Tankönyvkiadó,Bp.1975.

65./ Huszár István: A hátrányos helyzetűek Magyarországon.
Társadalmi Szemle,1981. 6.sz. 89- 100.p.

66./ Illés Gyuláné: Gyógypedagógiai pszichológia.
Tankönyvkiadó, Bp. 1968.

67./ Illés Lajosné: /szerk./
Az iskolaelőkészítés helyzete és szerve-
zete néhány szocialista és tőkés országban.
Nemzetközi Oktatásügy, 26.
OPKM.,Bp. 1982.

68./ Inhelder,B.-Piaget,J.: A gyermek logikájától az ifjú
logikájáig.
Akadémiai Kiadó, Bp. 1967.

- 69./ Jirasek, J.: Az iskolai sikertelenség pszichológiai problématikája.
A Vároban 1972.V. 29- 31-ig tartó VI. Nemzetközi Iskola egészségügyi Szimpóziumán elhangzott előadás. /Kézirat fordítás/
- 70./ Kalmár Ernő: Viselkedészavarok rendezése természetes környezetben.
Köznevelés, 1976. 26.sz. 11- 12.p.
- 71./ Kedskés Istvánné: "Eljött az idő"
Meseszakköri foglalkozás.
A Tanító, 1977. 10.sz. 16- 17.p.
- 72./ Kelemen László: Apedagógiai pszichológia alapkérdései
Tankönyvkiadó, Bp. 1970.
- 73./ Kemény István: A magyarországi cigány lakosság.
Valóság, 1974. 1.sz. 63- 72.p.
- 74./ Kiss Tihamér: Az író- rajzoló mozgás fejlettségének vizsgálata. Pszichológia a gyakorlatban 14.
Akadémiai Kiadó, Bp. 1969.
- 75./ Kiss Tihamér: Az első osztályosok beiskolázásának lélektani problémái.
Köznevelés, 1961. 17.sz. 7-8.p.
- 76./ Kozma Katalin: A képességfejlesztés pszichológiai alapjai.
A megismerés konkrét, szemléletes formái.
A Tanító, 1977.10.sz. 5-7.p.
- 77./ Kozma Tamás: Taxonomia az olvasástanításban.
Ped.Szle, 1972.3. 3.sz. 223- 253.p.
- 78./ Köckels Éva: A munkás szubkulturák és az iskola közötti értékösszeütközés./217- 240.p./
In: Az iskola szociológiai problémái.
Válogatott tanulmányok
Közp. és Jogi Könyvkiadó, Bp. 1974.

- 79./ Kun Miklós: Encephalitis utáni magatartászavarokról.
Országos Gyógypedagógiai Kongresszus., Bp.
1959. /Előadás kézírata/
- 80./ Kun M.-Szegedi M.: Az intelligencia mérése.
Akadémiai Kiadó, 1972.
- 81./ Kupisievitz Cz.- Brezinski Z.-Serejski J.:
Az iskolai sikertelenítés fogalma és annak leg-
főbb okai.
A Varsói VI. Nemzetközi Iskolaegészségügyi
Simposiumon /1972.V.29- 31./ elhangzott elő-
adás. /Kézirat fordítása./
- 82./ Körtyi Jarmilla: A kreatív képességek és az intelligencia
fejlődését befolyásoló tényezők.
Pszichológia, 1982. 4.sz. 483- 517.p.
- 83./ Lénárd Ferenc: A képességek fejlesztésének gyakorlatáról.
Ped.Szle, 1978. 11.sz. 986 - 994.p.
- 84./ Lénárt Edit- Baranyai Erzsébet:
A budapesti Binet- típusú értelmi fejlődési
vizsgálat.
In: Tanulmányok a nevelési tanácsadás köré-
ből. 7. Főv. Tanács kiadás, Bp. 1972.
- 85./ Leontyev. A. Ny.: Az óvodáskorú gyermek játékának pszicho-
lógiai alapjai. / 513- 543./p.
In: A pszichikum fejlődésének problémái.
Kossuth Kiadó, Bp. 1964.
- 86./ Leontyev, A., Ny.: Tevékenység, tudat, személyiség.
Gondolat, Kossuth Kiadó. Bp. 1979.
- 87./ Ligeti Róbert: Olvasás, írás zavarai.
Tankönyvkiadó, Bp. 1976.

- 88./ Lőrincz István- Palkó István-
Petrován Oszkár: Adalékok az iskolaérettség megállapításához, a lefolytatott komplex vizsgálatok alapján.
Gyermekgyógyászat, 1962. 2.sz. 53-63.p.
- 89./ Lukácsné Mezei Éva: Iskolaéretlenség miatt felmentett
gyermekek vizsgálatának tapasztalatai.
Magyar Pszich.Szle, 1978. 2.sz.153-168.p.
- 90./ Majzik Lászlóné-
Szabadkai Simonné: Nevelőmunka az általános iskola 1-4
osztályában. Tankönyvkiadó, Bp. 1967.
- 91./ Marót Miklósné: Az iskolaérettségi vizsgálatok haszna.
Köznevelés, 1977. 26.sz. 8.p.
- 92./ Meixner Ildikó- Justné
Kéri Hedvig: Az olvasástanítás pszichológiai alapjai.
Akadémiai Kiadó, Bp. 1967.
- 93./ Merétei Klára-
Tomai Éva: A cigánytanulók komplex vizsgálata.
Ped.Szle, 1978. 10. 895- 902.p.
- 94./ Mérei Ferenc-Binet Ágnes: Gyermeklélektan.
Gondolat Kiadó, Bp. 1970.
- 95./ Mollenhauer, Klaus: Szocializáció és iskolai eredmény.
In: Az iskola szociológiai problémái.
Válogatott tanulmányok./189- 216.o./
Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Bp.1974.
- 96./ Molnár Gyuláné: Kéztorna és íráselem gyakorlása.
A Tanító, 1968. 3.sz. 16- 18.p.
- 97./ Nagy József: Iskolaelőkészítés és beiskolázás.
Akadémiai Kiadó, Bp. 1974.

- 98./ Nagy József: A kompenzáló beiskolázási modell.
Akadémiai Kiadó, Bp. 1974.
- 99./ Nagy József: 5- 6 éves gyermekek iskolakészültsége.
Akadémiai Kiadó, Bp. 1980.
- 100./ Nagy F.József: Nyelvhasználat és társadalmasodás.
A Tanító, 1977.10.sz. 8- 11.sz.
- 101./ Ormai Vera: Szociálisan inadaptált gyermekek az általános iskolában.
Ped.Szle, 1969. 2.sz. 43- 124.p.
- 102./ Ormai Vera: Elemi konstruáló tevékenység vizsgálata encephalopathiás gyermekeknél.
Pszichológiai Tanulmányok X.
Akadémiai Kiadó, Bp. 1967. 34- 48.p.
- 103./ Ormai Vera-
Papp Józsefné:/szerk:/
Fejlesztő foglalkozások a korrekciós 1.osztályban. Főv.Ped.Int.,Bp. 1975.
- 104./ Osztoján Béla: A cigánykérdésről.
Mozgó Világ, 1979. 1.sz. 66- 75.old.
- 105./ Papp István- Radnai Tibor-
Ritecz Éva- Kurovszky Ildikó-
György- Héja: Az iskolaéretlenség okairól.
Orvosi Hetilap, 1979. 35.sz. 2105- 2108.p.
- 106./ Papp Józsefné: -
Szabó Pál: Az iskolaérettségi vizsgálatok és a korrekciós 1.osztályok működésének tapasztalatai.
Főv.Ped.Int.,Bp. 1972.
- 107./ Papp Józsefné: Az iskolaérettségi vizsgálatok jelentősége.
A Tanító, 1973. 1. 3-5.p.

- 108./ Pirjov, G.- Zsekova, Sz.-
Paszkaleva, R-Batoeva, D.-
Vitanova, N.: Az óvodai játékok pszichológiai problémái.
Tankönyvkiadó, Bp. 1972.
- 109./ Pléh Csaba- Varga András:
Néhány nyelvfejlődési mutató, melyeket nem
befolyásol a szociális helyzet.
Magyar Pszich.Szemle, 1982. 4.sz. 355- 371.p./
- 110./ Putnoky Jenő: A 6.-10 éves gyermek megismerésének és
nevelésének pszichológiai alapjai.
/13 - 47.p./
In: Nevelőmunka az ált.iskola 1-4. osztályai-
ban. Tankönyvkiadó, Bp. 1967.
- 111./ Réger Zita: Kétnyelvű iskolásgyermekek az iskoláskor
elején. Valóság, 1974. 1.sz. 50- 62.p.
- 112./ Réti László: Az iskolaéretlenség pszichológiai vizsgálata.
Pszichológiai Tanulmányok, V.
Akadémiai Kiadó, Bp. 1963.
- 113./ Réti László: Az iskolaképesség fejleszthető és irányítható.
A Tanító, 1970. 1.sz. 4-8.p.
- 114./ Rubinstein Sz.L.: Általános pszichológia alapjai I-II.
Akadémiai Kiadó, Bp. 1970.
- 115./ Salamon Jenő: Az iskolaérettségről.
Köznevelés, 1967, 1.sz. 25 - 28.p.
- 116./ Salamon Jenő: Fejlődéslélektan. /Egységes jegyzet/
Tankönyvkiadó, Bp. 1970.
- 117./ Salamon Jenő: Az értelmi fejlődés pszichológiája.
Gondolat Kiadó, Bp. 1983.

- 118./ Salamon Jenő: Gondolkodási kategóriák alakulása középső és nagycsoportos óvodásoknál.
Magyar Pszich.Szle, 1982. 4.sz. 372-382.p.
- 119./ Sas Judit: A szülői szerepek változásáról.
Köznevelés, 1977. 26.sz. 6-7.p.
- 120./ Sasvári Tiborné: A neveltségi szint felméréséről.
A Tanító munkája. 1963. 4.sz. 6-8.p.
- 121./ Schüttler-Janikulla K.: Iskolára még nem alkalmas gyermekek előkészítése az iskolaérettségre.
Országos Pedagógiai Könyvtár.
Dokumentáció, 1966.
- 122./ Snyder, Georges: Irányított nevelés vagy szabad nevelés?
Gondolat Kiadó, Bp. 1967.
- 123./ Szabó Pál- Anzél György: A retardáció korai felismerésének jelentősége a gyermek további fejlődésében.
Gyermekegyógyászat, 1962. 8.sz. 235-243.p.
- 124./ Szabó Pál: Az iskolaéretlen gyermek.
Budapesti Nevelő, 1966. 3-4.sz. 63-74.p.
- 125./ Szabó Pál: Az iskolaérettség és iskolaéretlenség.
Ped.Szemle, 1967. 4.sz. 306- 319.p.
- 126./ Szabó Pál: A lassabb pszichés fejlődés korai felismerésének prognosztikus jelentősége az iskolaéretlenség megállapítása szempontjából.
/367- 373.p./
In: Pszichológiai Tanulmányok K.AK.Bp.1967.
- 127./ Szabó Pál: Kisérlet az iskolaéretlen gyermekek rehabilitációjára.
Magyar Pszich.Szle, 1969. 4.sz. 323- 342.p.

- 128./ Szabó Pál: Találkozás az iskolával. /38 - 49 p./
In: Átmenetek az iskoláskorig.
Magyar Ped.Társaság, Bp. 1970.
- 129./ Szabó Pál: Lelki egészségünkért!
Köznevelés, 1974. 22.sz. 11.p.
- 130./ Szabó Pál: Tízéves a komplex beiskolázási vizsgálat és
a korrekciós osztály.
Ped.Szle, 1982.11.sz. 1004- 1012.p.
- 131./ Szabó Pál.-Poprádi Tibor-
Stancz Éva: Komplex vizsgálatok fontossága iskoláskorú
gyermekeknél.
Módszertani Közlemények, 1971.5.sz. 272-276.p.
- 132./ Szabadi Ilona: A nevelés folyamatosságának kérdései az óvo-
dában és az ált.iskola 1. osztályában.
Óvodai Nevelés, 1963. 9.sz. 7-8.p.
- 133./ Szappanos Balázsné: Az óvoda szerepe a korai retardáció
felismerésében. /43- 52.p./
In: Iskolaéretlen tanulók az első osztályban,
Tankönyvkiadó, Bp. 1978.
- 134./ Szegő László /szerk:/ Cigánytanulók az iskolában.
Tankönyvkiadó, Bp. 1973.
- 135./ Szövényi Zsolt, /Szerk:/ A cigánygyermek nevelése- oktatá-
sa. /Nemzetközi Tudományos konferencia anyaga./
Pécs, 1979. II.15.-17./ OM.kiadása Bp. 1979.
- 136./ Tomai Éva: Adalékok a cigánygyermek társadalmi beillesz-
kedésének kérdéséhez.
Magyar Tudomány 1977. 7-8.sz. 537- 546.p.

- 137./ Tóth László: A tanulmányi eredmény és a viselkedés alakulása a nem megfelelő körülmények között élő gyermekeknél.
Köznevelés, 1964. 10.sz. 15- 17.p.
- 138./ Turner, Johanna: Az értelmi fejlődés.
Gondolat Kiadó, 1981.
- 139./ Vargáné Thegze- Gerber Zsuzsa-
Óry Imre- Szabó Pál: Az iskolára való érettséggel kapcsolatos vizsgálatok eredménye, az alkalmasságot befolyásoló tényezők budapesti gyermekeknél.
Demográfia, 1979, 1.sz. 5- 59.
- 140./ Vass János: A cigány tanulók oktatásának néhány kérdése.
Ped.Szle, 7-8.sz. 557. p.1974.
- 141./ Várnagy Elemér: Cigánytanulók problémájának vizsgálata néhány baranyai településen.
A szocialista nevelés- a szocialista nevelőiskola.Bp. 1981.
142. Várnagy Elemér: /Szerk/: Tanulmányok a cigány gyermekek oktatásával- nevelésével foglalkozó munkacsoport vizsgálataiból.
Pécsi Tanárképző Főiskola, JPTE.Tanárképző Kar, 3.5.7. /1980.1981.1983.Kiadványai.
143. Várnagy Elemér: A cigánytanulók nevelésének néhány problémájáról. Ped.Szle, 1981. 7-8.sz.
144. Várnagy Elemér: A családi életre nevelés néhány problémája halmozottan hátrányos helyzetű rétegek gyermekeinél.
Egészségnevelés a családban 14 éves korig.
I.rész. 1983. Pécs.

- 145./ Várnagy Elemér: A hátrányos helyzetű cigánygyermek nevelése.
Pedagógia II. Főiskolai tankönyv. Tk. Bp. 1983.
- 146./ Várnagy Elemér: A cigánytanulók személyiségfejlesztésének problémái.
Kandidátusi disszertáció, Pécs, 1976.
- 147./ Vekerdi József: A cigány népmese. Akadémiai Kiadó, Bp. 1974.
- 148./ Vekerdi József: Nemzetiség-e a cigányság. Bp. 1974.
- 149./ Vigotszkij, L. Sz.: Gondolkodás és beszéd.
Akadémiai Kiadó, Bp. 1967.
- 150./ Vigotszkij, L. Sz.: A magasabb pszichikus funkciók fejlődése.
Gondolat Kiadó, Bp. 1971.
- 141./ Vörös László /szerk./: Az IQ vita.
"Az örökléselvünk argumentációja"
- FPK, Bp. 1979.
- 142./ Wallon, H.: A gyermek lelki fejlődése.
Gondolat Kiadó, Bp. 1958.
- 143./ Wallon, H.: A szociabilitás fejlődése fokozatai a gyermeknél./292- 316. old./
In: Válogatott tanulmányok Bp. 1971.
- 144./ Zazzo, René: Pszichológia és marxizmus.
Gondolat Kiadó, Bp. 1980.
- 145./ Zsáki István: A környezet tükröződése a gyermekrajzokban.
Budapesti Nevelő, 1968. 3.sz. 3- 19.p.
- 146./ Zsolnai József: Beszédművelés kisiskolás korban.
Tankönyvkiadó, Bp. 1981.

1.sz. melléklet

A 8.osztályt elvégzők százalékos aránya 14-16 éves korig
/országos adatok/

T a n é v	6 évesek	6-13 évesek	14 éves korig a 8. osztályt végzők %-a	16 éves korig a 8.osztályt el nem végzők %-a
	iskolába járása %-ban			
1974-75.	95,3	98,2	79,8	6,9
1975-76.	95,7	98,4	80,3	6,7
1976-77.	96,8	98,6	81,2	6,2
1977-78.	97,2	98,7	82,2	6,3
1978-79.	96,2	98,8	83,4	6,0
1979-80.	96,3	98,8	84,3	5,0
1980-81.	96,2	98,8	84,2	4,8
1981-82.	96,1	98,3	84,3	4,3
1982-83.	95,5	98,3	84,0	.

/ Művelődési Minisztérium Statisztikai Tájékoztató. Alsófoku
Oktatás 1982/1983. tanév.

Tudományszervezési és Informatikai Intézet, Bp. 1983 /

2.sz. melléklet

Tanévvesztés az egyes évfolyamokra beírt tanulólétszám
%-ában
/országos adatok/

Tanév	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	1-8. összesen
	évfolyamban a tanévet vesztett tanulók %-a								
1973-74.	7,8	3,9	3,0	2,3	4,8	3,6	2,9	0,9	3,7
1974-75.	6,9	3,6	3,1	2,4	4,8	3,7	3,1	1,0	3,7
1975-76.	6,0	3,0	2,4	2,1	3,9	2,9	2,5	0,8	3,1
1976-77.	5,8	2,9	2,1	1,7	3,5	2,5	2,1	0,8	2,8
1977-78.	6,0	2,7	2,0	1,5	3,0	2,3	1,8	0,5	2,6
1978-79.	6,0	3,2	2,5	1,8	3,3	2,7	2,3	0,8	2,9
1979-80.	6,0	3,1	2,5	1,9	3,6	2,6	2,5	0,7	2,9
1980-81.	6,1	3,2	2,7	2,0	4,4	3,1	2,8	0,8	3,2
1981-82.	6,2	3,0	2,6	2,1	4,8	2,7	2,9	0,7	3,1
1982/83.	5,7	3,3	2,6	2,4	4,5	3,2	2,9	0,8	3,3

Kimaradás, osztályismétlés, osztályozatlanság /az augusztus végi
javító és osztályozó vizsgák eredményeinek figyelembevételével./

/ Művelődési Minisztérium Statisztikai Tájékoztató. Alsófokú Oktatás
1982/1983. tanév.

Tudományszervezési és Informatikai Intézet, Bp. 1983. /

3.sz. melléklet

ISKOLAÉRETTSÉGI VIZSGÁLAT

Próba megnevezése

Szimpptómaértékelés

I. Ábrázoló kif.készség

1. Ember, ház, fa rajzolása

Rajzbeli kifejezőkészség, jobbkezesség, fantáziatevékenység és ábrázolásbeli ötletesség, feladatértettség, az észlelés analízise, szintézise

2. Sematikus ábramásolás: minta után templom, fenyőfa kis asztal rajzolása

Megfigyelés és utánzóképeség, optikus tagozódási képesség, manuális ügyesség, pontosság, rajzbeli ábrázoló készség

II. Munkaérettség

1. Egy nyomtatványon egy téglalap körül szegélydisz készítése

Feladat és kötelességtudás, feladatmegértés és kitartásképesség, társas alkalmazkodás és alárendelődés, pontosság

III. Általános tájékozottság

1. Kérdések

Önmagára, környezetére nézve mennyire tájékozott. Beszédkészség, szókincs, beszédhiba

IV. Mennyiségfogalom

1. Szimultán felfogás és reprodukció.
2. Akusztikus - " -
3. Műveletek
4. Mennyiségi relációk

Analízis és szintézis képessége, megjegyzőképesség, vizuális felfogás, absztrakciós képesség

V. Beszédkészség

1. Képolvasás

Összefüggések, ok-okozat felismerése, lényeglátás fejlettsége. Fantázia, szókincs. Félelemek, szorongások, projekciók, aktuális, vagy régi élmények kivetítése

VI. Gondolkodás

1. Probléma megoldás	Mindennapi ismeretek és azok alkalmazására való képesség
2. Analógiás gondolkodás	Két dolog közötti összefüggés felismerése és alkalmazni tudása
3. Kauzális gondolkodás: három képből álló esemény felismerése	A kauzális gondolkodás működése, az objektivitáshoz való beállítódás, analízis és szintézis alkotás, beszédes kifejezőképesség

VII. Megfigyelőképesség és emlékezet:

1. Történet /késleltetett/ Nyolc mozzanatra bontható mese utánamondása	Akusztikus felfogóképesség, beszédes emlékezet, koncentrációképesség, beszédfejlődés és beszédkormányzás
2. Mondat: 16 szótagos mondat utánamondása	Szóemlékezet és beszédes kifejezőképesség, akusztikus felfogás, koncentrációképesség, megjegyzőképesség és társas kontaktusképesség
3. Mechanikus szám:	

4. sz. melléklet

Kérdések a gyermekek életviszonyainak vizsgálatához

A család belső élete:

Milyen a munkamegosztás a családban?

Ki mit vállal, mi a feladata?

Ki dönt a családot érintő kérdésekben?

Milyen a családtagok érzelmi viszonya egymáshoz?

/Szülők egymással, szülő-gyermek. testvérek egymással/

Nevelési módszerek a családban:

Milyen a szülők nevelési attitűdje: /szeretetteljes támogató, szeretetteljes de teljesítményre orientáló, instabil, szeretet nélküli teljesítményre orientáló, szeretet nélküli agresszív./

Milyenek a gyermekekkel kapcsolatos elvárások, ambíciók?

Miben és mennyi önállóságot biztosít a szülő a gyermek számára?

Milyen jutalmazási és büntetési eljárásokat alkalmaznak a szülők, mikor és milyen módon szokták jutalmazni, dicsérni?

mikor, milyen módon szokták büntetni?

mivel lehet rá leginkább hatni?

A gyermek életmódja:

Hogyan alakul a gyermek napirendje?

Van-e rendszeres otthoni elfoglaltsága?

Mi a legkedvesebb elfoglaltsága otthon?

Mennyi időt tölt együtt a család és milyen tevékenységet folytatnak?

Mivel tölti a család a szabadidejét leggyakrabban?

- hétköznapi
- munkaszüneti napokon

Beszélgetnek-e a gyermekkel?

Kitől kérdez a gyermek leginkább?

Játszanak-e a gyermekkel?

Szülők véleménye a gyermekről?

Van-e valamilyen nevelési probléma a gyermekkel?

Egyéb közölni valói vannak-e?

Kérdések a gyermek viszonyainak /társakhoz, felnőttekhez, önmagához, játékhoz, munkához, tanuláshoz, dolgokhoz/ vizsgálatahoz.

Szociális, emocionális magatartás fejlettsége

Hol a helye, szerepe a gyermeknek a családban?

Hol a helye, szerepe a gyermeknek az óvodai csoportban?

Milyen könnyen, mennyire tartósan létesít kapcsolatot?

Van-e igénye és készsége a társakkal való együttműködésre?

Milyen az együttműködési készsége?

Milyen a közösségbe való beilleszkedés készsége?

Van-e igénye, készsége az irányításra?

Elfogadja-e társai vezetését?

Milyen a viselkedése a társakkal szemben?

Serkenti-e vagy inkább gátolja a társak jelenléte a jó teljesítmény elérésében?

Milyen érzelmekkel, indulatokkal reagál a sikerre, a kudarcra?

Milyen az önértékelése?

Tisztában van-e a siker és a kudarc jelentésével?

Milyen a gyermek érzelmi viszonya a

- felnőttekhez
- szüleihez
- óvónőhöz
- általában?

Milyen a gyermek érzelmi viszonya a játékhoz?

Milyen a gyermek viszonya a munkához?

Milyen a gyermek viszonya a tanuláshoz?

Mély érzelmi kötődés megnyilvánul-e valamely tárgyhoz, dologhoz, vagy jelenséghez.

A gyermek fejlődési különbségeinek megállapítására vonatkozó kérdések intellektuális és szociális fejlettség vonatkozásában

Szomatikus fejlettség

Milyen a testforma?

Milyen a magasság és súlyméret az átlagos mérethez viszonyítva?

Milyen az izomrendszer, fejlődési üteme arányos-e?

Érzékszervek egészségesek, épek-e?

Idegrendszerük ép-e?

Van-e valamilyen betegsége a gyermeknek?

Milyen a fizikai teherbirása?

Összerendezett-e a mozgása?

Milyen az életkorhoz viszonyított munkatempója?

A finom mozgások kialakulása megfelelő ütemű-e?

Miben "ügyes", miben "ügyetlen" ?

Intellektuális fejlettség

Milyen a gyermek figyelme?

Mely tevékenység köti le hosszabb ideig a gyermek figyelmét?

Irányított vagy önként vállalt?

Hennyi idő után jelentkeznek a fáradás jelei?

Tevékenységeinként: mesehallgatás

képnézegetés

konstruálás

szerepjáték

rajzolás

beszélgetés, stb.

Miben nyilvánul meg a fáradás?

/teljesítménycsökkenés, színvonalromlás, nyugtalanság,
túlzott csendesség, elalvás/

Mely eszközök, események és személyek keltik fel érdeklődését leginkább?

Mely tevékenységeket végez különösen jókedvűen és érdeklődéssel?

Szabadidőben, választási lehetőség esetén mivel foglalkozik legszivesebben?

Milyen foglalkozások iránt érdeklődik és vesz részt legaktívabban?

Tapasztalható-e fokozott figyelmetlenség?

Mely szituációban és tevékenység közben?

Milyen a felfogásmódja, megértése?

Megérti-e a gyermek a feladatot?

gyorsan és biztosan

lassan és biztosan

lassan és bizonytalanul

gyorsan de felszínesen

nem érti meg

Mutat-e hajlandóságot a megoldásra?

Megteszi-e a szükséges előkészületeket?

Azonnal hozzáfog-e a munkához vagy tétovázik

elkalandozik

mással foglalkozik

segítséget vár stb.

Felidéződnek-e a szükséges ismeretek?

Milyen tévedések, hibák fordulhatnak elő?

Milyen a gyermek emlékezete?

Hány mozzanattól álló történetet képes elmesélni?

Hány szóból álló mondatot képes utánmondással visszaadni?

Mit jegyez meg leginkább a történetekből, eseményekből?

Miben fejlettebb az emlékezete?

mechanikus vagy az értelmes összefüggések megjegyzésében

Milyen a késleltetett emlékezete?

Milyen a megfigyelőképessége?

Az egészre, lényegre irányuló

Egy területen alapos

Erősebb irányításra szoruló

Lényegtelen, esetleges jegyekre irányuló

Milyen a gondolkodása?

Fejlett kombinatív készség

Logikus következtetés

Fejlett absztraháló készség

Lassabb problémamegoldás, következtetés, irányítással

Összefüggések felismerésére, önálló problémamegoldásra nem képes

Milyen az érdeklődése?

Sokoldalú

Tartós

Egy területre irányuló

Sokoldalú, felszínes

Kialakulatlan, változó

Milyen a gyermek szóbeli kifejezőkészsége?

A beszéd mint a társas érintkezés eszköze

Gyakran és szívesen kezdeményez-e beszélgetést, vagy vár, amíg mások szólnak hozzá?

Mely helyzetek késztetik leginkább szóbeli megnyilatkozásra?

Mely tevékenységek közt csendesebb?

Óvónőhöz vagy társaihoz fordul-e gyakrabban?

Milyen típusu megnyilatkozásai vannak?

Inkább kérdez, vagy közöl?

Tapasztalható-e nála beszédfegyelem?

A beszéd mint gondolatközlés

Milyen szókinccsel rendelkezik /életkorhoz viszonyítva, átlagos, gazdag vagy szegényes./

Egyhangú, vagy eléggé változatos a használt szavak összetétele?

Milyen különbségek mutatkoznak az aktív és passzív szókincsben?

Mondanivalója aktuális tapasztalathoz kapcsolódik leginkább, vagy gyakori a térben, időben távoli történelemről szóló beszámoló, vagy kitalált események?

Hogyan alakul az egyszerű és az összetett mondatok aránya a mondataalkotásban, többnyire egyszerű

többnyire összetett

Logikus egymásutánban közli-e a mondanivalóját?

Tagolódik-e a beszéde a tartalomnak megfelelően?

Fennáll-e a beszédfejlődésbeli elmaradás és a beszédhiba?

Tisztán ejti-e a hangokat?

Megfigyelhető-e dadogás?

Mi jellemzi a beszéd hangerejét?

Milyen a beszéd tempója?

Milyen a gyermek produktumbeli kifejezőkészsége?

Milyen mértékben felismerhetően kifejezőek az ábrázolt, konstruált tárgyak, jelenségek?

Megvannak-e a lényeges vonásai?

Mennyire komplex?

Fantáziája, "kivitelező" készsége az életkorának megfelelően alakul-e?

Milyen típusu hibák fordulnak elő leginkább?

Milyen ismeretei, tapasztalatai vannak a gyermeknek?

Közvetlen és távolabbi környezetére vonatkozó adatai

- megfelelnek-e a fejlődési körülményei alapján feltételezett ismereteknek, tapasztalatoknak?

- megfelelnek-e életkorának?

5. sz. melléklet

Esettanulmány

Vizsgálati vélemény

K. Epika.

Szül.idő: 1970. II. 25

Lakás: Állami Nevelő Otthon

Pécs, Megye u.22.

Anyja neve: Bogdán Mária

Beküldő: Intenzív óvodai csop.

Előttörténetéből: 7 hónapra 2000 gramal született asphixiában, nyakra tekert köldökzsinorral. Éleszeni kellett. A kórházból csecsemőotthonba került, ahol 3 éves koráig nevelődött. /Anyja is állami gondozott volt nyolc és tizennyolc éves kora között/. Az anya rendszeresen látogatta és innen vette magához rendezetlen családi miliőbe. Az alkoholizáló nevelőapa és az anya sokat verték "hisztizései" miatt. Később az anya otthagya a férjét és kislányával együtt a gyámhatóság közreműködésével kiutalt lakásba költözött. A Nevelési Tanácsadóba 1975- től rendszeresen gondoztuk a gyermeket és tanácsainkkal támogattuk az anyát. A gyermek mentális képességei lassan fejlődtek, pszichésen labilisnak találtuk. Az anya nem megfelelően gondozta, éjszakára gyakran magára hagyta. Ezért 1976 nyarán ismét intézetbe helyezték el az anya hozzájárulásával, és Intenzív Óvodánkban nyert felvételt. Felmentését javasoltuk egy tanév tartamára az iskolába lépés kötelezettsége alól. Jól érzi magát a nevelőotthonban.

Praktikus képességei megfelelően fejlettek. Ügyes, szolgálatkész, testalkata arányos, kifejezetten szép gyermek. Értelmileg retardált. IQ: 84 % /Budapesti Binet intelligencia teszt alapján. 1976. IX.20-ig vizsgálat eredménye/. Általában fejletlen kombinatív képessége; kiemelkedően gyenge részképességei a verbális emlékezet és szintetizáló képesség terén. Szókincse inkább szegényes, mondatai hiányosak és grammtikailag is hibásak. Egy évig beszédjavító képzésen vett részt.

Az iskolaérettségi vizsgálat eredményeiből: feladattudata kialakulatlan, munkaérettséggel rendelkezik. Számfogalma öt körében van, műveleteket végez is e körben.

Emlékezeti gyengesége miatt ezekben a feladatokban rosszul teljesít. Figyelme terelődik, hamar elfárad szellemi erőfeszítésnél.

A vizuo-motoros kombinációt vizsgáló próbákon igen alacsony eredményt ér el. /Bender T: 46 % értelmi színvonalától három övezettel elmarad/.

E vizsgálatok eredményei valószínűsítik, hogy a kislánynál enyhe organikus érintettség áll fenn /szülési komplikáció/. Ez a diszpozíció és a halmazott környezeti ártalmak érthetővé teszik retardáltságát.

Fejlesztési javaslat:

- Csoportban:
1. számfogalom
 2. mennyiségi reláció
 3. általános tájékozottság /magáról, környezetéről, téri, idői orientáció/
 4. Ábrázolás /rajzolás, festés, gyúrás, ragasztás/
 5. Beszédkészség, szókincsfejlesztés /báb, mese/

Egyéni fejlesztés a Nevelési Tanácsadóban:

emlékezet
megfigyelés
szintetizáló képesség

Pécs, 1976. szept. 23.

Kerényi Klára
pedagógus

Fejlesztési terv

Kovács Erika 1970.II.25

Október 2.hete: játékos emlékezetfejlesztő gyakorlatok
pl.tárgyak megfigyeltetése, elrakás után
felsorolás
szavak reprodukálása
egyszerű bővített mondat
Rövid történet elmondátása késleltetve
Két részre vágott kép összeillesztése
három " "

Október 3.hete: emlékezet és megfigyelő képesség fejl.
játékosan: tárgyak rejtése, megnevezése,
felsorolás, szavak, egyszerű bőv.
mondat,
történet, reprodukálás 3-4 mondat
Logikai játékkal: különbség, azonosság ész-
revétettetése
4 részből álló képtöredék összeillesztése

Október 4. hete: verbális emlékezet fejlesztése:
egyszerű bővített mondat rep. összetett mon-
dat /8 szavas/ reprodukálása
történet rep. /4- 5 mondattal/
Logikai, játékkal analógiák észrevétettetése,
Adott egész részekre szedése és összerakása.
/analízis,+szintézis/

November 1.hete: Játékos emlékezetfejlesztés
/Összetartozás fogalmak asszociációja /
előbb begyakorlás
/pl.füzet -könyv, szög- kalapács, szappan-
-törölköző- fogkefe,-fogkrém, baba-kocsi,

ceruza- radir stb./

Logikai játékkal azonosság- különbség

észrevéttetés, a különbség jegyei,
mesekockával összerakó játék.

November 2.hete:

Játékos emlékezetfejlesztés

Összetartozó fogalmak begyakorlása
egyik felidézésével, a másik felidézése
/pl, alma- piros, citrom- sárga; madár-
repül, kutya- ugat stb./

logikai játékkal: analógia önálló fel-
ismerttetése /miért/
megfigyelés

Szintézis gyakorlására mesekockák össze-
rakása

November 3.hete:

Emlékezetfejlesztés: a gyakorolt szavak-
hoz tartozó pár felidézése gyakorlás
nélkül.

történet reprod./5-6.mozzanat,motivum

logikai játékkal, megfigyelési gyak-ok

csoportosítás: alak,
szin szerint
nagyság

Képösszerakás

November 4. hete:

Bábjáték: 5- 6 motivummal eljátszása 2
szereplővel.

Reprodukáltatása - korrekció mesekocká-
val összerakási gyak.

December 1.hete:

bábjáték bemutatás

Reprodukálás /önállóan végezze 2 szerep-
lővel/

összetett mondat ismétlése

logikai játékkal összetett, gyakorlatok
végeztetése

December 2. hete: bábjáték bemutatás

Játssz ehhez hasonlót!!!

Logikai játékkal összetett gyak.

Szintézis gyakorlat: kockajáték
mozaik jkockák

December 3. hte: Történet a télapóról.

Reprodukálás tőle.

Fenyőfa kép 4 darabból összeillesztés.

Kiegészítő diszítés szinessel ritmikus

2. Vizsgálati vélemény

K. Erika

Szül.idő: 1970. II. 25

Lakás: Pécs Áll. Nevelő Otthon.

Iskola: Felsővámház uti ált.isk.

Az 1976- 77-es tanévre felmentést kapott és a tanácsadónk mellett működő Intenzív óvodába nyert elhelyezést. Eddigi élettörténetét előző vizsgálati véleményünkben már ismertettük.

Az ismételt vizsgálatok minden területen nagyfoku fejlődést mutatnak. Munkaérettsége, feladattudata kialakult. Számfogalma öt körében stabil, műveletet végez, relációt felismer. Általános tájékozottsága megfelelő, praktikus képességei meglepően jók. Szókincse elérte az átlagos szintet. Emlékezete megbízható. Figyelme feladatokkal rögzíthető.

Összességében elmondhatjuk, hogy nagy hiányosságokat hozott be.

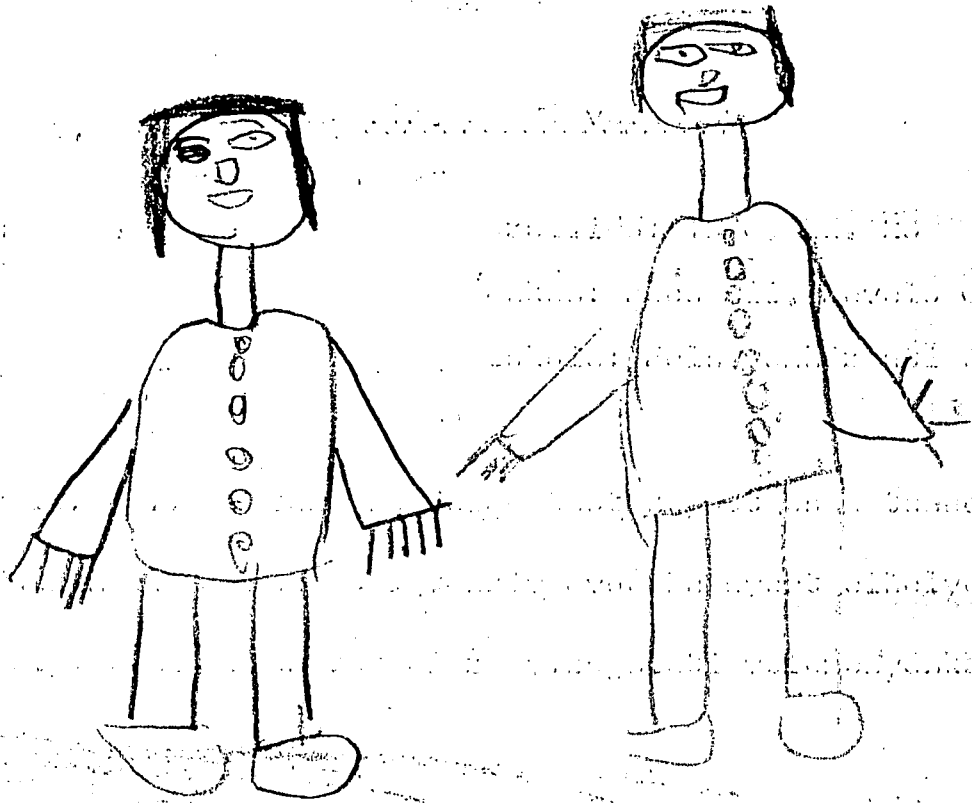
Javasoljuk felvételét az általános iskola első osztályába.

Kerényi Klára
pedagógus

Kovacs Ernes
1970. 4. 25.

2. mingalab. • 251 •

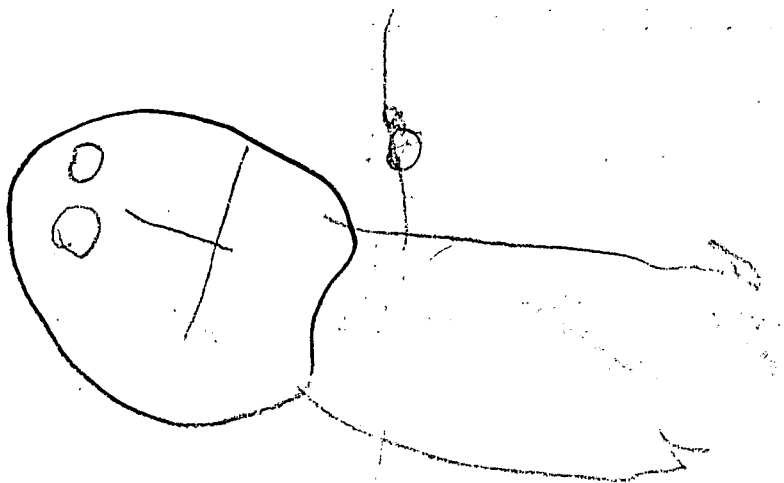
344
77. V. 3

Rq = 11

344.
76. K. 20.

1. mingalab.

Kovacs Ernes
1970. 11. 21.